

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát
Angyal Dávid
Badics Ferencz
Bánóczi József
Bayer József
Beöthy Zsolt
Berzeviczy Albert
Endrődi Sándor
Erdélyi Pál
Erődi Béla
Ferenczi Zoltán
Fraknói Vilmos
Gyulai Pál
Heinrich Gusztáv
Koroda Pál
Kossuth Ferencz
Kozma Andor
Lévay József
Négyesy László
Rákosi Jenő
Riedl Frigyes
Széchy Károly
Széll Kálmán
Váczy János
Vadnay Károly
Voinovich Géza
Zoltvány Irén

47. KÖTET

SZIGLIGETI EDE SZINMŰVEI

I

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1902

R. H. N. fec — Franklin-Társulat

Szigligeti

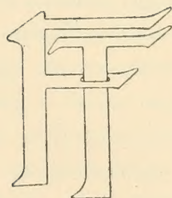
SZIGLIGETI EDE

SZINMŰVEI

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

BAYER JÓZSEF

I. kötet

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1902

Franklin-Társulat nyomdája.

SZIGLIGETI EDE.

(1814—1878.)

A váczi kerülőn 1833 julius havában Budára került kassai dal- és színjátszó társaságnak töredéke, 1834 augusztus havában komoly válság előtt állott. Ugyanis azon deputatio előtt, mely Pestmegyénél a «Magyar Nyelv és Játékszín ügyében» állandó működésben volt, az a fontos kérdés merült föl: valjon a jövő husvéttól kibérelje-e továbbra is Pestmegye a budai színházat? Hazafias megegyezéssel határozatba ment: «minek utána meg van győződve ezen Küldöttség, hogy nem találkozik ezen vármegye rendeinek, a nemzeti nyelv és ízlés terjesztése eszközeinek áldozattal való pártolására magukat mindenkor oly készeknek mutatott tagjai közül csak egy is, ki a Magyar szinészeti mutatványoknak mind magára a művészetre, mind ezen ügy előmenetelére oly nagy behatású folytatását addig is, míg a Pesten megállapítandó színház fölépülend, ne óhajtaná», ezért tehát utasíttatnak Döbrentei Gábor és Fáy András igazgatók, hogy értekeznének Buda városa tanácsával, «melyről mint eddig nyilvánítá, ennek utána sem lehet hazai ügyben a legforróbb pártolásnál egyebet *megsértés nélkül* föltenni», valjon nem volna-e hajlandó a budai várbeli színházat, nyilvános árverés mellőzésével, a magyar színészet czéljaira, még három évre, Pestmegye jótállása mellett bérbe adni? Az igazgatók, sürgősen elkészült kérő

levelükben, sok egyéb indok mellett különösen azt hangsúlyozták: ha Buda városa ezen kérelmöket teljesítené «azt fogja bizonyítani, hogy azon hazafias megbecsülés, melyet az egész országban az eddigi általengedéssel nyert, előtte igen kedves és elveszteni azt épen nem akarja . . .» Az országos megbecsülésre való eme hivatkozás sikerrel járt, mert a tanács a megkereső levelet beérkezte után két napra, áttette véleményadás végett a «Választott Polgárság»-hoz. Az ügy itt se akadt fönn és 1834 augusztus 18-án úgy kötötték meg a szerződést (német nyelven!), hogy az új bérlet 1835 húsvéttól 1838 húsvétig tart. A «Communitäts-Protocoll» hazafias fölbuzdulásában külön is megjegyezte, hogy «Bei dieser Gelegenheit kann die Bürgerschaft ihre Freude, über das Gelingen im Bereich dieser Stadt, für eine Zeit ein stehendes National-Theater zu besitzen, nicht verschweigen...»

Ugyanezen napokban, midőn a budai szinészet ügye legalább három évre biztosítva volt s így nyugodtabb lélekkel tekinthettek a magyar szinészetnek az 1832—36-iki országgyűlésen, kicsinyes érdekek miatt megrekedt ügyére, egy 21 éves mérnök-tanuló jelentkezett Fáynál, hogy a budai szinészek sorába fölvétesse magát. Humoros hangú Önéletrajzában így írja le ezt az esetet: «Mérnök-tanuló korombam Pestről gyakran átjártam Budára* a derék Kántornét, Megyerit, Barthát nézni. Ekkor tájban szárnyalt a hír Pesten, hogy a nemzeti szinészetet megállapítandó, országos színház épül; szóval a nemzeti színház eszméje forrott. Már vonzalmam s e remény lángra gyújtott s Fáy Endre igazga-

* Biztos adataink szerint 1834 junius 8-án látta először Lumpaczit és 9-én Hinkót a budai színházban. Pestre 1834 januárban jött Debreczenből — nyolcz nap alatt!

tónál jelentém magamat szinészujonczul. Ezen derék hazafi tán más, tisztább szemüvegen nézte a magyar szinészetet s eleinte le akart beszélni; de én tündérpalotát láttam s nem hagyék addig békét, míg föl nem vett a budai színházhoz 1834 augusztus 15-én.» Egy más helyen így humorizál jövő reményeiről: «Ki tán azt véli, hogy egykor reméltem *nagy szinészszé* lehetni, nem csalódik — de ez azon pálya, melyen nagy önérzet s nagy szellemi erő mellett is, ha nem járu hozzá *még valami,* alig vergődhetni a középszerüségig. Ezt mindinkább tapasztaltam önmagamon s a szinészi tanulmányokat, melyeket alaposan tanulgattam, mindinkább mellőzve, majdnem egészen a drámai költészethez szegődtem.»

E nagy színésznek készülő lelkes ifjúról, ki első föllléptére már új nevet vett föl, senki se sejtette, hogy idővel mint a magyar drámairodalom legtermékenyebb munkása, mint megteremtője a magyar színházi műsornak, maradandó hírt és dicsőséget fog szerezni a Szigligeti névnek.

Családi neve Szathmáry József volt. Született Várad-Olasziban 1814 márczius 18-án. Atyja Sz. Elek ügyvéd, nyolcz tagból álló családját kevés vagyona mellett csak anyagi gondokkal küzdve neveltethette föl. József nevű fia a gymnasiumi tanfolyamot — a 4-ik osztályt kivéve, melyet Temesváron járt — Nagyváradon végezte. Önéletrajza szerint «bár mindenből eminentiával, akkor vettem észre, hogy mit sem tudok.» A tanitás akkori fonák rendszere mellett csakugyan alig tudtak a latin nyelven kívül más egyébből is valamit az iskolát végzett ifjak. Szigligetink is jól megtanult latinul s maga írja «oh! sok hasznát is vettem később, midőn francziául tanultam.» Hozzá tehette volna, hogy nagy hasznát vette akkor is, midőn történeti drámáinak meséit az eredeti latin forrásokból kezdette meríteni. A gymnasium vé-

geztével elkövetkeztek a pályaválasztás nehéz napjai. Az apja papnak szánta, «de látván — írja kort jellemző őszinteséggel — hogy e dicső pályához sem eléggé szent, sem eléggé erkölcstelen nem vagyok, mérnökségre csapott.» Így került aztán Vargha János kir. mérnök mellé, ki a Kőrös szabályozásánál igazgató volt, «lánczot húzónak» két évig. Husz éves korában aztán Pestre utazott, hogy mérnöki oklevelet szerezzen.

Ugy látszik benső hajlam sohsem vonta őt e gyakorlati pályához, melynek akkoriban hazánkban oly bizonytalan kilátásai voltak. Már kora ifjúságában Hazucha Ferencz írótársával az akademiai ifjuság közt magyar társaságot alapított, hol a tagok egymás irodalmi kísérleteit bírálgatták és írói babérok után áhitoztak. Saját bevallása szerint már 17 éves korában kezdett irogatni. Később megsemmisítette emez első kísérleteit (Kisfaludy Sándor modorában készült regéket, színműveket s Pókaiak cz. tört. regényt). «Bár később — írja Önéletrajzában — azt tettem volna némely színművemmel, a helyett, hogy örökítendő, kinyomatám.»

Ifjú korában tán inkább a színész, mint a drámaíró babérai után áhítozott. Már gyermekéveiben rendkívüli hajlamot érzett a szinészethez és 12 éves korában, mint maga írja, a szénapadláson díszítményeket festegetett, a kocsi színben színpadot emelt és ott társaival «hatalmasan extemporizált.» Felsőbb osztálybeli tanuló korában háromszor játszott is, de meg is szidta érte nyilvánosan a philosophia professora.

Hihetőleg ekkor adta elő — «szülei engedelmével» — Kemény Simont és az Embergyűlölés és megbánást. Volt egy eredeti darabja is, de ezt azért nem adták elő, mert nagyon hosszú volt. Az egészből csak egyik monologjának

ezen sorát hagyta ránk Szigligeti: «Tudom, hogy én fattyú vagyok ...» és annak az emlékét, hogy darabjának főhőse nyomán Sisáki Brunó gúnynevet kapott az iskolában.

Hogy a váradi magyar színészet némi hatással volt rá, ez saját szavaiból sejthető. Sándorffy halála után (1824) Nagyváradnak nincs többé állandó színészete. Átmeneti állomássá lesz Debreczen és Kolozsvár közt. Midőn Éder György 1826-ban és Pály Elek 1828-ban ott járt, a mi Szigligetinket, mint kis diákot, aligha vitték a színházba. Aztán 1829-től 1832-ig nincs nyoma annak, hogy magyar színészek lettek volna Nagyváradon, miután 1829-ben, a város «tánczoló szobájában fölállított Theatrum» bedőlt. Ha tehát 16 évesnek mondja magát, midőn első társulatát szervezte vagy azt kell hinnünk, hogy már 14 éves korában — iskolai tilalom ellenére — színházba járt, vagy azt, hogy két évet tévedt az időszámításban. Midőn 1832 tavaszán Balla társasága, botrányai miatt csak nagyon rövid időre, a kassai dal- és színjátszó társaság pedig 1832 és 1833 nyár utóján hosszabb tartózkodásra Váradra jön, csakis ez alkalommal történhetett, hogy a 18 éves ifjú először látja Egressyt és a vele együtt megjelenteket is: Szentpéteryt, Megyeryt, Szilágyit, Udvarhelyit, Szerdahelyit, Dérynét stb. Önéletrajzában egész általánosságban írja, hogy a színpadi vonzalmak rég csirázták lelkében «s Pestre jövén, csakhamar virágozni, gyümölcsözni s a fáról lepotyogni kezdének.» Csupán a budai színészet hatásáról emlékezik meg egész határozottsággal. Az Ősanyát nézte meg a budai színpadon, melyet 1834-ben csak augusztus 9-én adtak elő. «Ez a kísértő Ősanya csábított el, — írja a Budai játékszín idejéből cz. czikksorozatában — Bartha játszta Jaromirt, Megyeri az apát, Kántorné Berthát. Én fent a karzaton az egekben voltam. A jó előadás mély hatást

tett rám. Halálosan beleszerettem Thalia kisasszonyba s feledtem mindazt, a mit eddig szerettem . . .»

Miután Budán 1833 juliusától állandóan a magyar színészetnek akkoriban legkiválóbb erői működnek, tehát ezek játéka, s a magyar színészet jövőjének biztos kilátásai érlelik meg benne azt az elhatározást, hogy a mérnökség helyett a szini pályára adja magát,

Lakótársa Lukács Marczi útján, ki Fáy Andrásnak, Gusztáv nevű fiát zongorázni tanította, Fáy elé kerülhetett, ki atyai tanácsokkal szolgálván, egy hónap múlva való új jelentkezésre szólította föl a fiatal rajongót. Ezt a hosszú várást úgy látszik nem birta ki, mert az 1834 augusztus 15-én színésznek fölcsapott mérnökjelölt már augusztus 19-én «*Szigligety*» néven Katona Józsefnek Giržik után készült művében Pázmán vitéz szerepét adta, a ránk maradt színlap szerint — de csak a színlap szerint, mert a valóságban kitörölték egészen a csak 40 szónyi szerepet s őt felvonásról felvonásra áltatták a szerep elmondásával. Csak a darab végén tudta meg, hogy «az első thrémát akarták vele kiállatni.» Első valóságos föllépése augusztus 22-én történt, midőn Montfoucon Johannában Romuald zsoldost adta, kit kötözve és reszketve visznek a zsarnok elé. «No hiszen reszkettem is én — írja Szigligeti — s oly rettentő szorongással és oly töredezett hangon mondám el mentségemet, mintha csak nekem írták volna a szerepet.» A kezdet eleget igérhetett, mert 23-án «az első eredeti magyar parodiában» Munkácsy János Garaboncziás diákjában Miska kádárlegényt adja, sőt 25-én ugyanebben a darabban két szerepet is ad: a Miskáé mellett a Mihály szomszédot is! Augusztus 27-én a Burgundiai grófban Brúnó zarándokot játsza. De miután a tánczhoz is értett és Kaczér tánczmesternél gyakorlati órákat is kellett

vennie, augusztus 24-én A magyar lakodalom és 28-án Arlequin élete és halála cz. néma tánczjátékban is fölléptették. Végre szeptember 2-án Hoblik Márton «új, eredeti érzékeny játékában» *A valkói amazon*ban, az első «kötött beszédben irott» szerephez jut.

Az ujonczszínész tehát használható tagnak bizonyult, ki nyugodt lélekkel tekintette szülei válaszát azon levélre, melyben tudatta velök, hogy *komédiássá* lett. «Mint ez időtájt mindenki — írja Szigligeti — előitéletes volt a színészet iránt, úgy az én atyám is az volt, ki különben rendkívül szerette és pártolta a színészeket. Roppant dühös lett, mikor meghallotta, hogy színész akarok lenni — kitagadással fenyegetett, sőt azt is igérte, hogy feljő Pestre és agyonlő. Meghagyta, hogy tüstént menjek vissza mérnöknek, vagy legyek akármi, csak színész ne és hogy nevét ne merjem használni. Tudtam, hogy szíve nem úgy érez, mint keze ír, azt is, hogy puskapor természetű, ki még egy nyulat sem lőtt — de azt is éreztem, hogy velem igaztalanság történt s föltettem magamban, hogy engedni nem fogok. Anyám levele jobban hatott rám; ő is el volt keseredve, de nem fenyegetett — hiába, ő anya volt. Fájt a kitagadás s némi szorongást is éreztem, ha elgondoltam, hogy el vagyok hagyatva, nincs senkim és semmim, még nevem sincs, de önérzetet adott azon gondolat, hogy most már ura vagyok sorsomnak s nem függök senkitől . . .» Egy ilyen erős akaratú ifjú előtt csak a legszebb jövő kilátásai lebeghettek, mert kedv és hivatás egyaránt erőt kölcsönöztek merész tervéhez. A jövő neki adott igazat s a mi első pillanatra tán szeretetlenségnek, gyöngédtelenségnek látszik részéről, az nem egyéb férfias erős akaratnál, mely a balitéleteken fölülemelkedve, merészelt akkor is a közfelfogás ellen cselekedni, midőn kihívta maga

ellen a fiui hálátlanság vádjának látszatát. Hisz nálánál nincs senki jobban meggyőződve, hogy a szülők szeretetét csak ideig-óráig veszítette el . . .

Jellemző vonás, hogy midőn évek múlva apa és fiú megbékültek s az irodalmi dicsőség első sugarai kezdték bearanyozni a *Szigligeti Ede* nevet, az apa unszolása daczára se használta többé a Szathmáry József családnevet. Új nevére büszke volt, mely színpadi és irodalmi sikerei révén csakhamar a legjobb hangzásúak közé tartozott az egész országban.

A szini pálya hazánkban a 30-as évek elején még nem tartozott a fényesen javadalmazottak közé. Midőn 1835-ben a budai színháznál Dérynének 180, Kántornénak 140, Megyerinek 125, Egressy Gábornak és a feleségének együttesen 120 váltóforint a fizetésök s az egész társulat személyi kiadása alig valamivel haladta meg havonkint a 2500 váltóforintot, tán nem fog nagyon különösnek tetszeni, hogy a kezdő Szigligeti havi fizetése 1834-ben 30, 1835-től 40 váltó frt volt, de annál jellemzőbb, hogy szerződésében még arra is kötelezik, hogy évenkint vagy egy eredeti darabot írjon vagy két idegent fordítson ; mint színész pedig kötelezve legyen a balletben is minden szerepet elvállalni, sőt esetenkint a karban énekelni ! Az a körülmény, hogy mint ujoncznak nem kellett ott kezdenie, a hol valamennyien kezdték Egressy G. vallomása szerint u. m. színlapíráson, színlapkihordáson, festéktörésen, szabóskodáson, súgáson, már ez is azt bizonyítja, hogy Szigligetiben megbecsülték a tehetséges kezdő drámaírót, kinek első műve, a *Lidérczek* cz. tündéries vígjáték 1834-ben az Akadémiához volt benyújtva. Midőn aztán 1835-ben, márczius 24-én első drámájával a

Megjátszott cselek-kel és okt. 10-én első történeti színművével *Frangepán Erzsébet*-tel sikert aratott, első vígjátékát: *Április bolondjá*-t az 1836-ra szóló játékszini Almanachban ki is nyomtatták, mert mindjobban tapasztalhatták, hogy a színészkedő Szigligeti ügyesen tudja értékesíteni drámáiban ép azt, a mi az eddigi magyar drámaírók műveiben (Kisfaludy K. és Katonaéit kivéve) teljesen hiányzott: a szini hatás titkait.

Mint színész, ama bizonyos «valami» híján soha nagyra nem vitte; érdekes, hogy első színészi sikereit mégis följegyzi a kassai Szemlélőnek budai színi tudósítója. Tavaszhó 26-án 1836-ban az Embergyűlölés és megbánást adták: «Tóbiás, Szigligethi úr, *életében ma elsőben érdemesítetett tapsra.* Mi a mimikát, gestust illeti, semmi kivánandót nem is hagya maga után s hogy a vén s öreg szerepekben tökéletesedhetik, kétséget nem szenved, csak fiatal hangja, mit palástolni nincs hatalmában, vénségében fiatalt ne sejtetne . . .» De a Korszikaiak Magyarországon cz. darabban már szemére hányja, hogy Szigligethy úr «még mindig nem tud megbarátkozni a színpaddal, mely annyira zavarba hozá, hogy édes apját is urabátyjának szóllítá . . .»

Szerencsére Szigligeti idejekorán belátta, hogy e pályán nagyra nem viheti s testtel-lélekkel azon volt, hogy mint drámaíró hasznára fordítsa azon ismereteket, melyeket mint színésznek oly bő alkalma volt megszereznie. A magyar színpadon különben se volt hiány nagy előadókban. A gyakorlat iskolájában igazán elsőrendű színi erőkké váltak Megyeri, Szentpétery, Szerdahelyi, Bartha, Lendvay s az új nemzedékből sokat igértek: Egressy G., Fáncsy, László, Tóth István stb. Ezeket minden erőlködése mellett is nehéz lett volna elérnie. Annál égetőbb hiányok mutatkoztak a magyar színpad műsorán. A magyar köntösbe bújtatott idegen vígjátékokat

a közönség kezdte megunni; az idegen és honi «leventadrámák» álpáthosán már nevettek; Kisfaludy K. darabjai elvesztették az újság első ingerét s Katonának csak csekély értékű átdolgozásait adták; Lucza széke alkalmi darabbá vált, Bánk bán-t meg éppen színre se merték egyelőre hozni!

Szigligeti drámairodalmi jelentősége éppen abban található föl, hogy régibb színházi gyakorlat nem bontván meg ízlését, tanúltsága, irodalmi hajlamai révén, egész drámaírói pályája magyar hagyományokban gyökerezett. Nem Kotzebuet és társait utánozza kezdetben, hanem a magyaros lelkületű Kisfaludy Károlyt. Nem a pseudo-classicusokat bámúlja, hanem a romanticusok iskolájában fejledezni kezdő költő Vörösmartyt. Amaz a magyar társas élet komikus helyzetei iránt való fogékonyságát fokozta, emez magasb czélok felé irányította lelkét, úgy, hogy mindjárt pályája kezdetén e két tulajdonsága válik szembe szökővé: magyaros volta s az irodalmi értéküre való törekvése. A budai műsor «uralkodó planétáját» Kisfaludyt, bő alkalma volt Szigligetinek tanulmányoznia már szini pályája első évében (1834), midőn nyolcz különböző darabját hozták színre s köztük először *Ilká*-t. Ekkor ismerkedik meg Vörösmartynak 1834 szept. 16-án először adott *Kincskeresők*-jével s a nov. 8-án először színrehozott *Vérnász*-ával. Maga is szerepet kap Hoblik Mártonnak akadémiai dicséretet nyert drámájában: *A valkói amazon*-ban. A komoly irányú tört. dráma mellett a bohózat is hatással lehetett rá ugyanazon évben, midőn «a német bohózati Múzsától megihletett» Munkácsy Jánosnak *Garaboncziás diák*-ját és nov. 10-én, a korán elhúnyt Pekháta Károlytól az «*Új Theseusok*» czímű «eredeti tündéres vígjátékot énekkel» hozzák színre. Katona József *Szentgyörgyi Czecziliá*-ja és *István, magyarok első király*-ja, Dugonics An-

drás *Bátori Máriá*-ja, Bárány Boldizsár *Sajdár és Rurik*-ja, Péry Ignácz *Egerváry Balázs*-a, bizonyára azok a darabok voltak, melyekből megtanúlhatta, hogyan *nem kell* magyar történeti drámát írni.

A budai színpad változatos műsorán ebben az évben látja *Macbeth*-et, *Hamlet*-et, a *Botcsinálta doktor*-t, *Donna Dianná*-t, az *Ármány és szerelme*-t, az *Orleansi szűz*-et, *Moor Károly*-t, az *Ősanyá*-t és *Sappho*-t, *Hellbronni Katalin*-t és Körner *Zrínyi*-jét, továbbá Goldonitól a *Két úr szolgájá*-t és a hírneves *Locandiera*-t, valamint *Metastasio Sámson*-ját. Ha megemlítjük, hogy ezek mellett Iffland, Kotzebue, Raimund, Raupach, Ziegler darabjai is sűrűn szerepelnek, a műsornak oly változatosságával találjuk szemben a kezdő Szigligetit, hogy szinte lehetetlennek tartjuk, hogy ezek is ne lettek volna fejlesztő hatással fogékony lelkére. Ha ehhez hozzáveszszük, hogy 1835 február 27-én láthatja először Bánk bán-t a színen s hogy ebben az évben ismerkedik meg a franczia romantikusok fejének első nagy hatású drámáival: *Hernani*-val és *Borgia Lucreziá*-val, mindazon hazai és külföldi mintákra oda mutattunk, melyeknek nyomai első drámáiban mind föltalálhatók, a nélkül, hogy azok magyaros jellege, eredetisége teljesen megcsorbúlt volna.

Ebben az évben már oly határozottan körvonalozottak jövő tervei, hogy néhány fiatal írótársával szövetkezve megalkotja — valószínűleg a Scribetől 1829-ben létesített «Société des Auteurs et Compositeurs dramatique-»ra gondolva — a *Pesti drámaíró egyesület*-et, mely első ülését 1835 nov. 29-én tartotta meg. Az egyesület czélja: *«a hazai történet nagy, szép és oktató egyes jeleneteit kiszemelve, drámailag feldolgozni!»*

E szövetkezésnek eredményei: Garay Jánostól: a *Jósige,*

Tóth Lőrincztől: *Ekebontó Borbála*, Szigligetitől: *Dienes v a királyi ebéd.*

Ez volt Szigligeti első darabja, melyet nagy tetszéssel fogadott a közönség 1836-ban és 1837-ben. Legnagyobb előnyeit már ekkor kiemelték, u. m. «érdekes kifejlődését és szövődését és stylja csinosságát», bár megrótták szertelenségeit, durvaságait s azt ajánlottak, hogy a francziákat ne a túlzások túlhajtásában, hanem finomságaik követésében vegye mintáúl többi társaival egyetemben. Színszerűsége azonban osztatlan elismerésben részesült.

Tényleg Szigligeti pályája kezdetén a tragikai hatás egyértelmű még nála a rémületessel, a testi szenvedés külső borzalmasságaival. A bonyodalom hihetetlen történetek regényes szövedéke, miket a véletlen visz előbbre s az elhallgatás nyújt el. A borzalmasban keresi a meghatót és az érzelgősben az érzelmest.

A budai színpadon több darabját nem adták, de midőn 1837 augusztus 22-én megnyilt a Pesti magyar (később Nemzeti) színház, ez állandóvá vált működési téren, hová mint színészt 60 váltó frt havi fizetéssel szerződtetik, nagy jövőnek nézhetett eléje. Bár még éveken át a tört. drámát művelte csaknem kizárólagosan, nemsokára megtalálta azt a genret, melynek művelésében tehetsége és ismerete legjobban érvényesülvén, nemcsak megteremtőjévé vált a magyar színház műsorának, hanem korszakalkotó jelentőségre tett szert a magyar drámairodalom történetében.*

Első történeti drámáival inkább csak élénkítette a színházi műsor egyhangúságát, de se irodalmilag értékest, se szín-

* A novella terén egyetlen kisérlete ismeretes előttünk ez időből: a Nász és sír cz. beszélyke. (1839.)

szerűen állandó hatásút nem tudott megalkotni. Első történeti drámái: *Vazúl* (1838 I/30), *Gyászvitézek* (1838 VI/8), *Pókai*ak (1838 IX/19), *Aba* (1838 XII/20), *Romilda* (1839 VI/24), *Cillei Fridrik* [Frangepán Erzsébet átdolgozása] (1840 I/18), *Miczbán családja* (1840 V/30), *Ál-Endre* (1841 II/15), *Korona és kard* (1841 IX/27), *Dávid* (1841 X/16), *Troubadur* (1841 XII/20), mind rövid életűek voltak *Rontó Pál*-lal (1839 I/25), a *Nagyidai czigányok*-kal (1842 X/16) egyetemben és első történeti vígjátékának, *Rózsá*-nak (1840 XI/30), nagy irodalmi és külső sikere elég figyelmeztetőül szolgálhatott, hogy minő téren keresse a drámaíró hervadhatlan babérjait. A kiegyezés évéig megirt magyar történeti drámái közül *Gritti*-t, *II. Rákóczy Ferencz fogsága, Béldi Pál* és *Mátyás király lesz* czíműeket kivéve, valamennyi csak néhány előadást ért meg; az 50-es években idegenből is kezd drámatárgyakat kölcsönözni, de se *Andronik*, se *Diocletian*, se a *Világ ura* nem aratnak sikert. Írói ambitiója egész pályája végéig nem hagyja nyugodni s mindig visszatér szerelme első tárgyához: a magyar történeti drámához. De míg történeti drámái közül csak egynek van állandóbb sikere és irodalmi igaz értéke, addig a népszínmű, a történeti vígjáték, a társadalmi dráma és bohózat terén olyan alkotásai vannak, melyek nemcsak irányt adtak a kor drámairodalmának, de ma is értékeseknek tekinthetők.

Gyűjteményünk ezen kötete Szigligeti komoly irányú drámáinak és népszínműveinek legjobbjait tartalmazza. Valamennyi az illető genre azon korbeli legjobb terméke s Szigligeti drámai komoly Muzsájának legkiválóbb alkotása.

Szigligeti drámaírói pályáját tulajdonképen a *Szökött katoná*-tól (1843) kell értékesnek tekintenünk, mert azok közül, miket addig írt, egyetlen *komoly tárgyú* drámája se maradt

fön s egyetlen egynek sincs irodalmi magasb értéke. A mindennapi szükségletet akarták szolgálni s mint ilyenek a magyar színpadon, a magyar hagyományok cultusát terjesztették, gondosan ápolva azt a hazafias irányt, mely a «hazapuffagtatás» gondos mellőzésével, a magyar történetnek színpadra alkalmazott eseményeiben, főleg azt törekedett kiemelni, a mi «nagy, szép és követésre méltó.» Jellemző egyúttal, hogy a mint Szigligeti 1843-tól egy egész új genret kezd művelni, egyúttal történeti drámáiban is föltünő haladás mutatkozik: *Gerőben* (1844 I/4) és *Gritti*-ben (1845 VI/19). Szigligeti férfikora teljébe jutva, olyan helyet vív ki magának drámairodalmunkban, melyből őt holta napjáig senki se tudta kimozdítani, holta után pedig a halhatatlanságot biztosította nevének.

Téves felfogás azt hinnünk, hogy a népszínmű genrenek Szigligeti a megteremtője hazánkban. Az idegen, főleg német nyomokon fejlődésnek induló magyar bohózat, a tündéries, tüneményes vígjáték, vagy mint akkor nevezték: parodia, a nyomaikon később fejlődésnek induló magyar népszínműnek nagyon sok elemét foglalta magában. Első, határozatlan korvonalakban, már ott megtaláljuk a népet az ő mesterkéletlen szellemi világával, egyszerű, de bájos költészetével, szívhez szóló dalaival, a maga törülmetszett egyszerűségeivel, vidorságával, kikapásaival. Ép úgy korának gyermeke, mint az úri osztály, de annak romlottsága nélkül. A rosszat mások ismertetik meg vele s így a romlottság nem vele született tulajdonság. Szigligeti kibővíti ezt a magyar irányban fejlődésnek induló keretet s teljesen magyarrá s tőle telhetőleg igazán népiessé teszi. Az ő népszínműve egyesíti s művészien egységessé alkotja mindazt, a mi úgyszól-

ván csak epizodszerű e régi parodiákban. Lehántja róluk a bécsi bohózatok durva kérgét s nemcsak tisztán nemzeti jellegűvé, de a mi külön is méltányolandó, erkölcsies irányúvá is teszi az oktatni akarás czélzata nélkül. A *Peleskei nótárius* (1838), Balog István *Ludas Matyi*ja (1838), Beöthy Zsigmond *Kóbor Istók*ja (1840), Nagy Ignácz *Argirus királyfia* (1840), Döme-Gaal *Köcsmei sárkánya* (1842), de főkép Jakab István *Falusi lakodalma* (1834) mind előzményei a népszínműnek, de a mi bennök megkap, az az epizódszerűen föllépő népies elem s nem annak a földolgozás egységében, művészetében rejlő közvetetlen ereje. Szigligeti, a gyakorlott drámaíró gazdaságos eljárásával, már első darabjában, hatás tekirtetében még azokat is fölülmúlja, kik mint Vörösmarty *Csongor és Tündé*jével költői tekintetben, Nagy Ignácz *Argirus*ával irói minőség dolgában, magasan fölötte állanak. Így válik a drámaíró Szigligetinek nagy hasznára a szini pályán való gyakorlati működés és azon körülmény, hogy a körülötte zajló életet nyilt, érdeklő szemmel nézi. A *Szökött katona* páratlan sikerét főleg az magyarázza, hogy a közönség szinte váratlanúl azon élet kellő közepébe került, mely eddig észrevétlenül ott zajlott körülötte s a mely ki nem meríthető sorozatát rejté magában a mulattató és érzékeny, a nagy világi és alsóbb rendű, a fővárosi és falusi élet eseményeinek. Most kezdi igazán élvezni népdalainak eddig elhanyagolt dallamait, tartalmuk elragadó egyszerűségét, a népiesben rejlő ama frisseséget, üdeséget, mely oly jól esett, mint üdítő ellentéte azoknak a csinált, erőltetett regényes helyzeteknek, melyek ott éktelenkedtek a kornak eddig divatos regényeiben és drámaiban. A sentimentalizmus csinált világa elől jól esett ide menekülni az egyszerű és természetes érzések földjére. A népies ugyan még a *Szökött*

*katoná*ban is inkább csak kerete s kisebb fele a darabnak, de már ebben a formában és időszerű tárgyával jobban hat s a népszínműi genre továbbfejlődésének töménytelen egészséges elemét rejti magában. A *Két pisztoly*-ban (1844) ugyan nem látunk még nagy haladást, de egyes genre-alakjaiban, mint Marcziban és Hugli borbélyban pompásan megjátszható szerepeket nyújt. Hogy ezuttal a műdalt alkalmazza, ez nem annyira megrovásra méltó, miután inkább a nagy közönség ízlése érdekében tett kedvezménynek, mint ízléstelen újításnak tekinthető. Ezt követő népszínművei a *Zsidó* (1844), a *Rab* (1845) és az *Egy szekrény rejtelmei* (1846) épúgy nem fejlesztik tovább a népszínmű népies elemeit, de már *Csikós*-ában (1847), e legegységesebb szerkezetű népszínművében a legközelebb jut ahhoz, a mit a nép szellemében átérzett népies költészetnek mondhatunk. Szigligeti azután is megmaradt a maga utain s míg mellette többen csak őt másolják s egyesek, mint Szigeti József, tovább fejlesztik e genre kereteit, ő a népiest mintegy az úri osztálylyal szembeállítva szerepelti népszínműveiben. Sok csekély értékű kísérlet — inkább jutálomjátékok czéljaira szerkesztett hatásos czímszerepek — után megalkotja nagy sikerű *Czigány*-át (1853). Kirívó sentimentalismusa daczára, hatásának titka ismét ott keresendő a kor átérzett mélabus, sírva-vigadó hangulatában, mely a czigányt, a jó barát, a vigasztaló társ eszményi magaslatára emelte.

Nagy idő, tíz év fordult bele, míg Szigligetinek fejlődésre még mindig képes tehetsége, úgyszólván kiválasztotta a népszínmű keretéből a magyar népdrámát s megalkotta a *Lelencz*-et (1863), melyben mintát adott a magyar népies drámára, függetlenül a népszínműnek eddigi elmaradhatatlan kellékeitől mint: népdal, zene, tánc és műdal. Meséje ugyan

egészében gyenge, de részleteiben, egyes helyzeteiben drámailag igazán megható, ügyes és hangulatkeltő. Drámairodalmi nagy jelentősége abban áll, hogy kimutatta vele azon utat, melyen a népszínműi genre továbbfejlődése lehetségessé válhatott. A mit aztán később e nemben alkotott, jelentőség dolgában egyse múlta fölül *Lelencz*-ét.

Ennek a komolyabb iránynak terméke első értékesebb társadalmi drámája is, a Teleki-féle drámajutalom 1865-ik évi nyertese: *A fény árnyai.* Gyulai különös méltánylattal emelte ki szini kritikájában, hogy Szigligeti darabja tárgyából a lehetőség szerint igyekszik kisajtolni a tragicai hatást, hogy hanyatlani kezdő technicai virtuozítása ismét tündöklik és ebben a tekintetben majd mindent fölülmúl, mit valaha írt; hogy bár a francziákat utánozza, a régiekhez is visszanyúl, sőt az újaknak legtöbbjét fölülmúlja az érzület határozottsága tekintetében és végül, hogy virtuozitásán fölül ép az érzület eme határozottságában rejlik főereje.

Kétségtelenül a legnagyobb elismeres illeti meg Szigligeti ambitióját, mely pályája végső szakában is mind világosabban mutatja, hogy irodalmi magasb czélok lebegnek előtte s nem pusztán üzleti érdekekből írja darabjait, de az is szembeszökő, hogy lelke nem bírja meg a magasb szárnyalást s valóban művészi feladatok megoldásánál gyenge képzelő ereje cserben hagyja. Verses formája igaz jele a műgondnak, de bizarr helyzeteivel drámája éppen csak arra példa, hogy minden jó igyekezete daczára se sikerült a magyar társadalmi dráma útjait drámájával kijelölni.

A komoly dráma Múzsája élte végén még egyszer megihleti. Első szerelme tárgyához visszatérve, megalkotja legkiválóbb történeti tragœdiáját a *Trónkereső*-t (az 1867-iki év Karácsonyi díjának nyertesét), melynél kiválóbbat koráig nem

mutathat föl drámairodalmunk Bánk bán óta. Gyulai szavai nem a Fény árnyai, hanem a Trónkereső után mondhatók el: hogy Szigligeti neve örökké halhatatlan lesz drámairodalmunkban, mert egy korszak képviselője.

A *Trónkereső* a 3-ik felvonás végéig, a gyakorlott kezű drámaíró összes ügyeskedéseivel van megszerkesztve. Hatásos ha mindjárt csak külső látszatra is. Boricsban megvannak a tragicai hősnek úgyszólván mindennapi kellékei s a drámai mese a tragicai összeütközésnek elemeit szintén magában rejti. De Szigligeti aztán ép a tragicai összeütközés elől tér ki. A lelki ügyeket külső ügyekké változtatja. Az anyát — ép a legkritikusabb pillanatban — kiragadtatja az élők sorából, a helyett, hogy a fiút szembeállítva a bűnös anyával, megteremtené azt a helyzetet, mely Boricsot, egyénileg érthető okokból odáig ragadná, hogy az anyát megsértve, nagyravágyásból a természet szent törvényei ellen vétve a fiui kegyeletet is megsértené s így emberileg is elvesztené maga alól azt az erkölcsi talajt, mely nélkül mint uralkodó se tudná többé megállni helyét. E helyett azonban egy kicsinyeskedő köznapi feleséget tol az előtérbe, ki az irásbeli végrendelet megsértett titkával akarja férjét féken tartani, holott ez a férj nem szerelmes nején kívül másba és Rózsa szerelme mindvégig annyira elmerül az érzelmes szenvedés és holdvilágos ábrándozás árjában, hogy ebből tragicai külső hatás is csak akkor keletkezhetnék, ha pl. Rózsa apjának hadvezéri támogatása az egyesülés föltételéhez köttetnék. Ez az ok nélkül féltékenykedő feleség — ki báb módjára mindig ott van, a hol a drámaírónak szüksége van rá — végre föltárva a végrendelet titkát, Boricsot megfosztja az uralkodás jogosságának még a látszatától is, ki aztán reményei romjain összeroskadva ép azokat ingerli gyilkosságra gonosz sérté-

seivel, kiktől a trón elnyeréséhez, legtöbb segítséget várt. Halála elmulás és nem tragicai bukás. Igaz, mindvégig hiszi, hogy joga van a magyar trónra, de ép az a bökkenő, hogy a hitében való könnyű megingást, ép a drámaíró keze akasztja meg. Az utolsó felvonások színpadi mesterkedései nem tudják elfeledtetni velünk, hogy e színszerű helyzetekből a leglényegesebb hiányzik: a természetesség. E nélkül még Szigligetink fényes technicája, eleven párbeszédei, verseinek sokszor költői lendülete se tudják tragœdiáját oda juttatni, hogy hőse bukásával igazán megrázza egész valónkat. E tragœdiában minden meg van Szigligeti jó tulajdonaiból, de szembeszökő az is, mely nélkül jó tragœdiát soha se írtak: hiánya az emberi szív mélységeibe látni tudó lelki erőnek s az emberi szenvedély hatalmát mozgásba hozni tudó költői léleknek,

A *Trónkereső* tetőzi be Szigligeti drámaírói pályáját. Ir még azután is sokat és sokfélét s a többi közt 1866-ban akadémiai dicséretet arat *Perényi* cz. költői elbeszélésével, de tartósabb hatást csak a *Strike* (1871) és az *Amerikai* (1871) cz. népszínműveivel ér el. Ugyancsak 1870-ben kiadja a Koszorúban időnkint megjelent színész-életrajzait. Bár 1877-ig évről-évre egy vagy két új darabot ír, élete végső éveiből inkább elméleti munkássága értékes. *A dráma és válfajai* cz. vaskos kötetébe (1874), melyre már 1858-ban gondolni látszik, midőn *A színészetről* cz. czikket írja, lerakja gyakorlati nagy tudásának kincseit; drámabiráló czikkeket közöl a Pesti Naplóban (1864) és a Budapesti Közlönyben (1868-tól 1874-ig), de főleg mint dramaturg-igazgató fejt ki nagy tevékenységet 1873 óta a Nemzeti színház élén, a melynek nemcsak előadó színésze, de titkára is volt 1837-től. Ezen munkakörében sokan csak «nagy intrikust» láttak benne, de egy hivatott műbirája följegyezte róla a legszebb jellemvonások

egyikét, mely nevének egyesek szívében is örök életet biztosít: hogy fiatal drámairóinkat lelke egész odaadásával támogatta és ha hazánkban egyszerre 20 új színműíró tehetség merült volna föl, Szigligeti bizonyára azon törte volna a fejét, miként lehetne a Nemzeti színház közelébe és kötelékébe mind a huszat behozni.

Drámaírói pályája nem maradt irodalmi elismerés nélkűl sem, Az Akadémia 1840-ben, a Kisfaludy-társaság 1845-ben választotta tagjai sorába. Mint ilyen inkább csak kortörténeti érdekű dolgozataival szerepelt. Széket 1849-ben *Drámai állapotjainkról* cz. czikkével foglalt. *Gaal József* (1866) és *Egressy Gábor* (1866) fölötti emlékbeszédeiben inkább az érdekes, a mit a korról tud és elmond, mint a beszédek formája. *Szép Szabóné* cz. költői beszélye (1871) és *Másvilági bűnhődés* cz. elbeszélése (1873) csekély értékűek. Pályatársai közt első volt, ki a Ferencz József-rend lovagkeresztjét kapta (1872). A színpadi élet izgalmai, óriási tevékenysége a hazai műsor érdekében, teljesen kimerítették testi szervezetét, melynél fogva 1874 után semmi figyelemre méltót nem alkot már. Írói pályáját 60 éves korában fejezte be. A halál élete 64-ik évében 1878 jan. 19-én ragadta ki az élők sorából. Az irodalomtörténet ott jelölte ki helyét a Kisfaludy Károlyé mellett, mert ketten vetvén meg a magyar drámairodalom alapjait «nagy fejlődést indítottak». Nem túlzók Gyulai azon szavai, hogy minden újabb drámaíró vállaikon fog emelkedni s részök lesz a késő nemzedékek műveiben is. Drámáiknak nemzeti jellege, halhatatlanságuk legnagyobb biztosítéka.*

Bayer József.

* Szigligeti vígjátékírói pályájának rajzát műveinek II-ik kötetében fogjuk adni. Ugyanoda szántuk drámáinak teljes jegyzékét is.

SZÖKÖTT KATONA.

Eredeti szinmű népdalokkal, tánczczal, három szakaszban.
Zenéjét szerkeszté Szerdahelyi.*

* Az első szakaszbani Udvart, s a harmadik szakaszbani Zrinyi-kávéházat festette Engert. A játékot Ellenbogen Adolf magyar ouverturája előzendi meg.

SZEMÉLYEK.

(E szereposztással adatott először a Nemzeti Szinházban 1843 november 25-dikén.)

Első szakasz : Katona-fogdosás.

Gróf Monti, olasz	*Bartha.*
Camilla, neje, szül. Hamvai grófnő	*Laborfalvi R.*
Korpádiné, özv. Kovácsné	*Kovácsné.*
Gergely, kovács } fiai	*Lendvay.*
Lajos, szabó } fiai	*Szerdahelyi.*
Julcsa, árva, Korpádiné rokona, gyámság alatt	*Éder Lujza.*
Gémesi, szent-miklósi jegyző	*Szigligeti.*
Pista, kovács } inas	*Török.*
Jancsi, szabó } inas	*Telepi.*
Kisbiró	*Udvarhelyi S.*
Vasvillás emberek.	
Parasztok.	
Nők.	
Monti inasa.	

Történik : Szent-Miklóson.

Második szakasz : Siralomház.

Gróf Monti	*Bartha.*
Camilla	*Laborfalvi R.*
Saint Geran, franczia	*Udvarhelyi M.*
Völgyi, ezredes	*Szentpétery.*
Segéde	*Hubenay.*
Roberto, Monti titoknoka	*László.*
Róza, Montiné társalkodónéja	*Erkelné.*
Montiné komornája	*Szentpéteryné.*
Gr. Tengeri } magyar utazók	*Egressy B.*
Báró Parti } magyar utazók	*Ifj. Hubenay.*
Gergely } közlegények	*Lendvay.*
Miksa } közlegények	*Füredi.*
1-ső káplár	*Szilágyi.*
2-ik káplár	*Soproni.*
Közlegények	*Philippovics.* *Vadász.* *Zsivora.* *Novák.*
Költő	*Czakó.*
Festő	*Gózón.*
Völgyi inasa	*Szombathelyi.*
Álarczos bál vendégei.	Örök.

Történik : Milanóban, több év mulva.

Harmadik szakasz : Zrinyi-kávéház.

Völgyi, tábornok	*Szentpétery.*
Camilla	*Laborfalvi R.*
Korpádiné	*Kovácsné.*
Julcsa	*Éder Lujza.*
Lajos, pesti arszlán	*Szerdahelyi.*
Pista, Lajos tigrise	*Telepi.*
Gergely	*Lendvay.*
Gémesi, iparlovag	*Szigligeti*
Pestvárosi biztos	*Balog.*
1-ső játékos	*Vida.*
2-ik játékos	*Vadász.*
Jean, kávéházi szolga	*Petrik.*
1-ső hegedűs	*Réti.*

Czigány muzsikusok. Pinczérek. Játékosok. Korhelyek. Vendégek.
Történik : Pesten.

ELSŐ SZAKASZ.

KATONA-FOGDOSÁS.

Korpádiné udvara. A színen alház nyúlik keresztül, egyik végében léczkapu. A ház következő osztályokból áll: mindjárt a kapu mellett kovácsműhely, melybe egy kettéváló ajtón láthatni, melynek felső fele nyitva, alsó fele zárva van. A kovácsműhely ajtaja mellett a konyha ajtaja, mely előtt félrácsos ajtó is van. Ezután két ablak, szobáké; végre még egy szobaajtó. Az udvaron gémes kút, galambhiuval. Oldalt deszkából összeszegezett pad és székek. A házon túl utcza s a helység látható. A kovácsműhely előtt egy pár kerék. A falon irka-firka; az ajtóra patkók sütve. A szín üres; a toronyóra négyet üt.

ELSŐ JELENET.

(Aratók az utczán keresztül vonulnak.)

NŐK. Ne menj rózsám a tarlóra,
Gyönge vagy még a sarlóra,
Ha elvágod a kezedet,
Ki süt nekem lágy kenyeret?
FÉRFIAK. Szeretnék szántani,
Hat ökröt hajtani,
Ha a rózsám jőne,
Az ekét tartani! (Együtt távolabbról):
Cserebogár, sárga cserebogár stb.

(Juhkolomp, csordáskürt.)

MÁSODIK JELENET.

Korpádiné (a konyhaajtót belülről felnyitja, reggeli pongyolában).

KORPÁDINÉ. Négy óra! (Ásít.) Boldogult uramról álmodtam — eső lesz... A macska megint kikaparta a

tüzet — (kilép) ha Kristóf nincs házamon, bizonyosan elégünk. (Megkerüli az udvart.) Ahol ni, a palánkból megint elloptak három deszkát; de már rá lesetek... (A kovácsműhelyig jut s benéz.) Meggondoltam — hortyognak, pedig mindjárt hasokra süt a nap. Várjatok, gazkölykök! (Bement.)

PISTA (belül). Jaj!

KORPÁDINÉ. Ki, csak ki! (Pistát, Jancsit üstökeiknél fogva húzza.)

HARMADIK JELENET.

Korpádiné, Pista, Jancsi.

PISTA. Mesterné asszonyom, az üstököm!

JANCSI (még álmában). Pista, azt mondom, ne czibálj vagy rugok!

KORPÁDINÉ (megrázza). Maj kiverem az álmot fejeitekből!

JANCSI (felébred). Jaj — a mesterné!

KORPÁDINÉ. Dologra! a lovakat vakarni!

JANCSI, PISTA (szemeiket dörzsölve, egymásnak mennek). Értem, (egymáshoz) Ostoba!

KORPÁDINÉ. Ki van suvixolva a Lajos istiblije?

JANCSI. Ki.

KORPÁDINÉ. Hol van Gergely?

PISTA. Nem tom én.

KORPÁDINÉ. Az is afféle jó madár... Egy, kettő, három! a mint mondottam. (A fiúk ismét egymásba ütköznek, egymást oldalba bökik. Korpádiné morogva a konyhába megy. Jancsi a kút mellé, Pista az asztal mellé ülnek s elalusznak.)

NEGYEDIK JELENET.

Gergely. Előbbiek.

GERGELY (a léczkapun jő, kezeiben mezei virágokból bokréta).

Amott a hegyek lábában,
A kősziklák oldalában,

Ott sírok én mindszüntelen,
A hol senki sincsen jelen.
Az ég alatt a föld szinén,
Nincsen olyan árva mint én,
Sirat engem a madár is,
Lehajlik értem az ág is. (Megnézi kormos ingét s kezét, mosolyogva.)
Édes anyám, adj inget rám,
Csupa szennyes ingem, arczám,
Az a pöröly bepiszkolta,
Ejnye, kutya koczogatta! (Ismét siralmasan.)
Nem átkozlak, nem szokásom,
De sok sűrű sóhajtásom,
Felhat a magas egekre,
Mind te felelsz meg ezekre.

(Meglátja az inasokat.) Nézd csak, az álomtuskók... Anyám alkalmasint felköltötte s újra elaludtak!... Talpra állítom, különben lesz hadd el hadd. — Pista te!

PISTA. Mesterné...! Ah Gergely bácsi!

GERGELY. Csitt, mosd meg szemeidet. — Jancsi te! no, ne horkolj — (a vederbe nyúl, szemébe vizet fecskendez). Rossz fiu, tudod, hogy anyám megnadrágol. Mozogjatok!

PISTA. Tudom már — vakarni. (El.)

JANCSI. Tudom már — suvix. (El.)

GERGELY. Gyermeknek álom: engem mintha darázs csipne, nincs nyugtom; mert —

A szerelem dárdája
Szivemet általjárta! —

A világon legszebb név ez: Julcsa! hiában, Kati, Mári, Sári — egyik sem oly szép; de Julcsa! Julcsa!... az angyalokat is mind Julcsáknak hívják. Még alszik. Oh, ha láthatnám! (Az ablakhoz megy.) Az ablakon nincs függöny; de ah (benéz)

Ott fekszik alva,
Csak fehér karja
Van kitakarva...

Az anyám! (Eloson az ablaktól.)

ÖTÖDIK JELENET.

Korpádiné (a konyhából egy szakasztó kosárral).

Korpádiné. Mit ólálkodol itt?

Gergely. Én nem...

Korpádiné. Most kell kibújni az ágyból?

Gergely. Már a mezőn is voltam.

Korpádiné. S mért nem a pörölynél?

Gergely. De ha nincs munka.

Korpádiné. Csinálj patkószegeket.

Gergely. De ha nincs vas.

Korpádiné. Hát a szőllőben nincs munka?

Gergely. Tegnap elvégeztem a kötést.

Korpádiné (félre). Ma épen nem találok gáncsolni valót. — Fogd, szórd az aprómarhának; aztán fogd be a lovakat s hozd haza a lisztet a malomból.

Gergely. Mindent örömest, csak ne boszankodjék —

Korpádiné. No bizony! ha ezeket az úrfiakat nem hagyjuk délig nyújtózni — mindjárt haragszunk, mindjárt felduzzuk az orrt —

Gergely. Igen, de Lajos öcsém néha délig is alszik s anyám még sem pirongatja: engem pedig, ki kovács, gazda, vinczellér, kocsis, favágó —

Korpádiné. Kukta, szakács, kulcsár vagy, nemde? — no, csak hánytorgasd fel, mi vagy még, he?

Gergely. Nem azért mondtam.

Korpádiné. Én pedig azt mondom, Lajosra semmi

gondod, ő alhatik, mert szabó, te pedig kovács vagy; e közt, úgy hiszem, ég és föld a distellantia, értjük? S most adugrandum! — No bizony, még az van hátra, hogy az úrfi parancsolgasson! (El a konyhába morogva.)

GERGELY. Sok keserű falat — de van édes is! (Megkopogtatja az ablakot.) Julcsa!

HATODIK JELENET.

Julcsa (az ablaknál), *Gergely, Korpádiné.*

JULCSA. Te vagy, Gidiczám?

GERGELY (sebesen). Én. — Hogy aludtál?

JULCSA. Jól. — Mit álmodtál?

GERGELY. Rólad. — Itt egy bokréta, a mezőn szedtem.

JULCSA. S itt egy csók, de kölcsön fejében.

KORPÁDINÉ (kikiált). Még sem lódulsz?

GERGELY. Megyek már! (Julcsához.) No, látod?

JULCSA. Hallom.

GERGELY. Istenem, beh jól áll neked a fejkötő; beh szép menyecske lennél!

JULCSA. Ez csak hálófőkötő.

KORPÁDINÉ. Még is itt vagy? ez már...

GERGELY (megcsókolja). Megyek már! (Mintha az aprómarhának szórná a magot.) Pi pi pi! (Julcsához.) Vigyázz, a korom megfogta képedet, meg ne lássa anyám, — pi pi pi! — Isten áldjon meg! Pi pi pi! (El.)

KORPÁDINÉ (kijő). Szerencséje, hogy elment. Csak suttogjatok, nyalakodjatok, tubiczáim, végre is kitalálom én a nyitját e dolognak is; s a vőlegény nem Gergely úrfi, hanem Lajosom lesz.

HETEDIK JELENET.

Gémesi (kissé betyárosan öltözve, hetyke parasztos modorral — jő az utczán, dalolva).

GÉMESI. Fehérvári hármas határ,
Magam vagyok benn a betyár,
Viselem a betyár nevet,
Mert a rózsám engem (utána mondva)
Nem szeret. (Fütyölni kezdi.)

KORPÁDINÉ (a dalolás alatt). Ez a nótárius, a vérszopó, ki nyúzza a helységet, ennek is jobb volna patkányméreg.

GÉMESI (beér az alatt az udvarra s a fütyölést megszakasztva). Ah, jó reggelt, anyókám.

KORPÁDINÉ (igen nyájasan). Jó reggelt, nótárius uram? Micsoda szerencse hozza ide? Micsoda szerencse?

GÉMESI. A lábaim, nagyasszony, meg valami, mit azonnal megmondok, a miből látni fogja kelmed, hogy jó szívvel vagyok magok iránt.

KORPÁDINÉ (széket vesz s letörli). Ugyan tessék leülni .. ugyan tessék leülni.

GÉMESI. Nem mulathatok soká. Ha tudnám, hogy el nem jár a szája, egyet mondanék s kettő lenne belőle.

KORPÁDINÉ. Ó, édes nótárius úr, az én szám, az én szám!

GÉMESI. Pedig meg nem bánná, a ki lelke van.

KORPÁDINÉ (nagy kiváncsian). Esküszöm, néma leszek, mint a sír.

GÉMESI. Tudja mi ujság — megkezdjük a katonafogdosást...

Katonának verbuválnak kötéllel,
Megfogják a szegény legényt erővel.

KORPÁDINÉ. Eléggé fáj a fejem miatta; két fiam van,

igaz, van velök baj, különösen a nagyobbikkal, avval a kovácscsal.

GÉMESI. Már ki is jelöltük az elcsípni valókat.

KORPÁDINÉ (reszketve). Ugyan nincs-e köztök... ha nótárius úr megment, bizony nem lennék hálátlan — egy pár köböl... száz forintot sem sajnálnék.

GÉMESI. Dárius kincse sem kell nekem, a ki lelke van.

KORPÁDINÉ. Úgy lásson hát sírva könyörgeni...

GÉMESI. Nem vagyok gyermek, köny nem indít meg, — igen, nagyasszony, bizony elcsípjük egyik fiát, a ki lelke van.

KORPÁDINÉ (sikolt). Irgalmas Isten!

GÉMESI. Melyiket? úgy hiszem, az mindegy kelmednek, vagy nem?

KORPÁDINÉ (zavarral). Az igaz, az igaz.

GÉMESI. A csavargókból, lókötőkből s akasztófavirágiból nem telt ki a megkivántató ujonczok száma, rá kell mennünk a becsületes fiúkra is; s csak kiböffentem biz én, Gergely úrfit is oda irtuk biz mi, a ki lelke van.

KORPÁDINÉ (nagy szemmel méri Gémesit, mintha valamit nem merne kimondani). Gergelyt?... Gergelyt?

GÉMESI. Igen, Gergelyt, a naplopót, goromba kovácsot, kiből úgy sem lenne más, mint akasztófa virága. De tudja, én a nótárius volnék a helységben, az egész kupak-tanácsot ujjamon forgatom, mint ezt a gyürűt né, ha ezt a gyürűt jegygyürű gyanánt Julcsa ujjára húzhatnám... érti? kelmedtől sok függ... Julcsának lesz vagy 30,000 forintra valója; ha ezt a zsebembe dughatnám, hát csak itthon maradna biz a kelmed fia, a ki lelke van s a szomszédban a csizmadia fia fogatnék el, ki úgy is háromszor ült már a vármegye költségén a hűvösön.

KORPÁDINÉ (félre). Nem fogsz meg, jó madár? (Szárazon.) Édes nótárius úr, köszönöm bizalmát, de én a tanács rendeletének engedelmeskedni szoktam s átlátom, hogy a királynak a katonára szüksége van; — nekem két fiút adott az isten, egyiket feláldozom: menjen Gergely Isten hirével, ha megbecsüli magát, ott is ember lesz belőle.

GÉMESI (félre). Jól hallok-e? Felhőből cseppentem! — De hát épen nem szereti kelmed Gergely fiát? vagy mi?

KORPÁDINÉ. Itthon úgy sem lenne belőle jó, azt mondá nótárius úr.

GÉMESI. De ő Julcsának kedvese, házasulandó, legalább azt mondják —

KORPÁDINÉ. Az emberek sokat beszélnek. — Julcsa feledni fogja: s ha nem, fiamért nem eladó gyámleányom.

GÉMESI (félre). Másik fiát tán jobban szereti: a próba ha nem használ, ártani nem fog. (Fenn.) Most jut eszembe (iratot vesz ki zsebéből s bele tekint). Úgy van, nagyasszony, tévedtem; nem a kovácsot viszszük el, ő becsületes, szorgalmas, jámbor fiu, belőle még helységbiró is válhatik.

KORPÁDINÉ. Hiszen az imént akasztófavirágnak mondá.

GÉMESI. Tévedtem, Lajost akartam mondani, azt a drágalátos úrfit, ki szabó létére grófot majmol, kiből, ha kelmed vagyonát eltékozolja, utóbb is csavargó válik.

KORPÁDINÉ (most jövén csak lélekzethez). Lajost?

GÉMESI. Igen, Lajost (félre). Aha, elevenére tapintánk. (Fenn.) Majd csak levágjuk a szép zsőn franzt s kezére adjuk a manganétát az opergukker helyett s evelasztin bakkancsa helyett kissé fontosabb talpput fogunk lábára fűzni, a ki lelke van! Isten áldja meg, édes becsületes nagyasszony, tartsa meg isten még soká becsületességét!

KORPÁDINÉ. Nótárius úr!

GÉMESI. No!? —

KORPÁDINÉ. Vigyék a kovácsot, hagyják itthon Lajost s én igérem, ha Julcsa is megegyezik, Julcsa a nótárius uramé lesz.

GÉMESI. Tehát a kovácsot viszszük; de ne feledje, Julcsa enyém legyen ám, különben ez a ház mind portióba megy, a ki lelke van! (El.)

KORPÁDINÉ. Csak azt várd! — Gergely így elpusztul a háztól s Julcsával minden Lajosomé lesz. Ez épen jó víz volt a malmomra. (El a konyhába.)

NYOLCZADIK JELENET.

Lajos.

LAJOS (jő a ház legvégső ajtaján.) Pista, tüzet! (Czifra hálóköntösben, aranyhimzetű vörös bársony házi sipkával, haja papirba tekergetve, reggeli bugyogóban, sárga czipőben, shawllal nyakán, hosszúszárú pipa kezében.) Tán korán is keltem; de ki tehet róla, nincs kivel kószálnom éjfélutánig. — Pista, tüzet! — Jókor fekszik az ember (dalol a «Dús paraszt»-ból);

Estve lefeküsznek jókor,
Horkolnak már nyolcz órakor...

Ah, Pest, Pest! Későn keltünk, semmit sem dolgoztunk, estve ser-, bor-, kávé- és szinházba jártunk; természetesen többnyire a németbe, mert ott gyakran lehet veszekedni s azt a dobre tón kiványja. Igaz, a játékból nem sokat értettem, mert ámbár francziául úgy beszélek, mint a víz, németül mai napig sem tudok, ámbár magyar vagyok... De a második parteren oly igen jól lehet distrahirozni... Ah, Julcsa hugocskám a konyhában — bizonyosan nekem főzi a reggelit. (Üvegét szeméhez veszi.)

KILENCZEDIK JELENET.

Julcsa (rocskával). *Lajos.*

JULCSA. Jó reggelt, bácsi.

LAJOS. Dobre rano, mint mondja a franczia! (Megcsippenti állát.) Csoeto?

JULCSA. Mit mond bácsi?

LAJOS. Igaz, nem tudsz francziául. Hová ily korán?

JULCSA. Fejni, bácsi.

LAJOS. Ahoz értenek Pesten is, különösen a korcsmárosok. (Elfogja.) Maradj, kraszni angel!

JULCSA. De tudok ám én fejni.

LAJOS. Ej mit — (kiveszi kezéből a rocskát, a konyhába teszi s bekiált) anyám! menjen fejni.

KORPÁDINÉ (belől). Jó, jó, Lajosom. Hogy aludtál, kedvesem? hát már felkeltél? — mindjárt kész a reggeli.

JULCSA. Istenem, ha ezt merte volna Gergely?!

LAJOS. Anyácskám megszidta volna... Ah, édesem, Gergely, meg én! — csak nézz meg mindkettőnket, nem találsz-e borzasztó különbséget?

JULCSA. A bácsi mintha mindig iskatulából jönne ki.

LAJOS. Hátha ma zöld frakkomat, csikos nadrágomat, arany pettyegetett zsilémet és zsál nyakkendőmet fogod látni. Aztán az én barkóm, kajla bajuszom s Gergely hegyesre pödrött kápláros bajusza... nye, nye mozse ellentállni, mint mondja a franczia.

JULCSA. Tudom, volt is szeretője Pesten.

LAJOS. No, de hány! mi arszlánok — hm — Szi (torkán akad) grófné, a kis X bárónė —

JULCSA (sóhajtva). Beh szép lehet az a Pest!!

LAJOS. Meghiszem, én ott telepszem le.

JULCSA. Mi pedig Gergelylyel itt.

LAJOS. Te Gergelylyel — te az ő neje — Zatraceny!

JULCSA. Már miért ne?

LAJOS (tűzzel). Te a piszkosnak nője; te, kire csak marabou-toll, bársony kalap, selyemruha kell, hogy legelső arszlánnő, Pest bálványa, csodája légy — ah — ah — (szemeit forgatja).

JULCSA. Mi baja bácsi?

LAJOS (megragadja kezét). Julcsa, akarsz-e Pestre jönni?

JULCSA. De Gergely nem akar.

LAJOS. Nélküle?

JULCSA. Kivel?

LAJOS. Velem.

JULCSA. A bácsi csintalan.

LAJOS. Vigyázz magadra, nehogy beteljesüljön rajtad a nóta:

Három alma, meg egy fél,
Kérettelek nem jöttél.
Ha nem jöttél, ott vesztél,
Lányok anyává lettél.

JULCSA. Ej, haj, nem bánom,
Nekem is van virágom,
Leszakasztom a nyáron.

EGYÜTT. Jó tehát nem bánom stb. (Julcsa a konyhába fut.)

LAJOS. Ő az enyém (Zampából): Ingadoz a lyánka már... Pista! Még sem hozol tüzet — Pista, tüzet?

KORPÁDINÉ (belől). Pista! nem hallod, tüzet Lajos úrfinak.

TIZEDIK JELENET.

Lajos, Pista.

PISTA. Parancs!

LAJOS. Miért nem vagy körültem?

PISTA. Hisz épen a ló körül volt dolgom.

LAJOS. Ki van kefélve a kvekkerem?

PISTA. Hiszen épen a lovat keféltük.

LAJOS. Hát evelásztin topánkám?

PISTA. A ló elvesztette patkóját.

LAJOS. Kölyök! rólam van itt a szó.

PISTA. Azt gondoltam, mindegy.

LAJOS. Tüzet!

(Pista el.)

LAJOS. Ez a kölyök szórja az elmésség szikráit, nem csuda, mert kovács. Rég töröm már fejemet, Pista legyen-e vagy Jancsi tigrisem. — Eh, Jancsi nem való szolgának, Jancsi úrnak született, mert szabóinas... Pista legyen a szerencsés.

PISTA (szenet hoz fogóval, Lajos pipájára teszi). Beh tarka az úrfi!

LAJOS (asztalra ül, lábait törökösen maga alá húzva). Pista te!

PISTA. Parancs?

LAJOS. Nem lennél az én tigrisem?

PISTA (szeme szája eláll). Tigris? hiszen emberfiók volnék, ha igaz?

LAJOS. Látod, én arszlán vagyok.

PISTA. Igazán?

LAJOS. S az arszlánnak tigrisre is van szüksége.

PISTA. Hogy legyen kivel marakodnia?... nem bánom, birkózzunk.

LAJOS. Szolgálni fogsz engem, mint állatkirályt.

PISTA. Értem, állatkirály (fület mutat).

LAJOS. Az arszlánnőkhöz szerelmes leveleket hordasz.

PISTA. És kapok?

LAJOS, Néha huszast, néha nyaklevest.

PISTA. Az elsőt megtartom, a másodikat uramnak viszem válaszul.

LAJOS. Jöszte, azonnal tigrisbőrbe kell búvnod.

PISTA. Körmökről ne gondoskodjék, elég élesek; Jancsi pofáján láthatók.

LAJOS. Oktondi! a tigrisbőr kurta veres nadrág és zsilé, kék nagy hajtókáju frakk és rózsás kalap lesz. (Zsebéből mértéket vesz ki s méri.)

PISTA. Csak minden jó bő legyen, hogy ebéd után is beleférjek.

LAJOS. Holnap francziául és németül kell tanulnod, mert hiszen magyar arszlánt szolgálsz.

PISTA. Tudom már, az uraság inasa mindig azt mondja: Befehlen?

LAJOS. S én francziául felelek rá: ako, tako!

PISTA. Hiszen arszlán uram tót-francziául beszél.

LAJOS. Nem értesz ahhoz — franczia nyelvmesterem tanított reá.

PISTA. Hát hogy kell mondani francziául: «A bába és kovácsinas közt mi különbség van?»

LAJOS (komolyan). «Medzi babu, a medzi kovacsa cso jeszt rodzil?»

PISTA. No, hát én is francziául felelek: «Zse jeden je Zsena, a druhi chlap».

LAJOS. Fiu!... vagy te is tudsz francziául...

PISTA. Vagy arszlán úr is tótul beszél, ugy-e? hihihi.

LAJOS. Oda vagyok! fél esztendeig fizettem a franczia mestert s im tótul tanított! — Csodáltam is, miért ragad rám oly könnyen az a nyelv! — Bizonyosan tót diák volt az istenadta. — Lódulj, ne röhögj.

PISTA. Tigris vagyok s ezentúl kecskével élek. (El.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Lajos, Korpádiné (kávét), *Julcsa* (csokoládét hoznak tálczákon: az asztalra teszik). *Gergely* (zsákot hoz s a ház falához támasztja).

KORPÁDINÉ. A reggeli, Lajoskám. Mi kell, kávé vagy csukuládé? mindkétfélét készítettem; mert tegnapelőtt csukuládét kivántál, midőn kávém volt s tegnap kávét, midőn csukuládém volt.

LAJOS (fitymálva). Kávé, csokoládé! hát theájuk nincs?

KORPÁDINÉ. Herbaté? beteg vagy, édes fiam?

LAJOS. Théa, théa, hát nem érti anyám — théa?!

KORPÁDINÉ. Hát mi az?

LAJOS. Hát théa.

KORPÁDINÉ (szomorún). Csak tudnám, micsoda állat?

LAJOS (félre). Hiszen ha tudnám, nem kivánnám.

KORPÁDINÉ. De semmi, holnap lesz kávé, csukuládé és théa. Szegény fiu, ma bizonyosan éhezni fog.

(Julcsa, Gergely az alatt együtt csevegtek.)

JULCSA. Megizzadtál.

GERGELY. Meghiszem.

KORPÁDINÉ (Gergelyhez). No, mit tátod itt a szádat? (Egy karéj kenyeret ad neki.) Itt van a reggeli, aztán a pörölyhöz.

GERGELY. Megyek már. (El a műhelybe és kovácsol.)

KORPÁDINÉ. Mi más vagy te Lajoskám? Minő sima! minő... hogy is mondja a franczia?

LAJOS. A francziát hagyjuk el, mama; okom van rá. De ide nézz Julcsára mama; Julcsának háborút izenek.

KORPÁDINÉ. Háborút?

LAJOS. Szeretem őt.

GERGELY (a műhelyben). Micsoda?

LAJOS. Szeretem, mert olyan à la Zsiráf nyaka és olyan à la Paganini feje van.

JULCSA. A bácsi csintalan; nekem van már jegyesem.

LAJOS. Épen azért, mert van.

KORPÁDINÉ. Jobban is illenétek együvé. Aztán Julcsánál méltó is turbékolni; apja istenben boldogult unokabátyám timár volt, két nagy szőlleje —

LAJOS. Eladjuk, nehogy elverje a jég.

KORPÁDINÉ. S nagy kőháza.

LAJOS. Pesten veszünk helyette.

KORPÁDINÉ. És tízezer forintja van Debreczen városánál letéve.

LAJOS. Julcsa! ennek nem egy arszlán, de maga arszlánszívű Richárd sem állhatna ellent. Mindhárman Pestre megyünk; a váczi utczában lesz salonunk —

JULCSA. Szalonna itt is van. (Gergely mindig erősebben kovácsol.)

LAJOS. Ez kiállhatatlan! Ugyan, mama, mond meg annak a kovácsnak, hogy fülem dobját szakasztja be.

KORPÁDINÉ (Gergelyhez). Nem hallod? mit csörömpölsz?

GERGELY (kirohan). De már ez sok! nem magad mondád, hogy lássak a pörölyhöz. De történjék bármi, kimondom, mi szívemet nyomja. Öcsém, hogy ily tarkabarka bolond vagy, ahhoz semmi közöm; hogy te kávézol, míg én száraz kenyeret rágok, azt is elnyelem; hogy mióta hon vagy, egy rossz nadrágot sem tudál összeférczelni, míg én ások, kapálok, azt is elviselném; hogy anyám jobban szeret, az fáj: de hogy Julcsámra hunyorgatsz, hogy mézes-mázos szavaiddal megzavarod fejét, az nincs testvérileg, azt tűrni nem fogom!

(Lajos nyugodtan felkel s fütyörészve el.)

GERGELY. Menj, csak menj! —

KORPÁDINÉ. S én azt mondom, kelmed takarodjék.

GERGELY. Anyám, mit vétettem neked? nem egy szív alatt nyugvám-e öcsémmel? miért az egyedül öcsémé?

miért segíted Julcsámat elcsábítani? tudod, hogy Julcsa drágább életemnél!

KORPÁDINÉ. Kibeszélted magad?

GERGELY. Kérlek, rimánkodom, hagyj fel, végy el tőlem mindent, csak hadd meg Julcsát s én öt legény helyett dolgozom.

KORPÁDINÉ. Még sincs vége?

GERGELY. Vége van.

KORPÁDINÉ. Tehát hallj meg engem is. Julcsa azé lesz, kit ő választ, értjük? s ő hiszem, megkülönbözteti a csókát a galambtól. Mi a többit illeti, míg élek, édes fiam uramnak hátrább az agarakkal! Atyád szegény kovácslegény volt, pintlijén kívül semmije s pintlijébe semmi sem volt; itt minden az enyém, értjük? s különösen veled, édes Gergely úrfi, mitsem törődöm, mert te...

TIZENKETTEDIK JELENET.

Inas. Voltak.

INAS. Kovács lakik itt?

KORPÁDINÉ. Igen is.

INAS. Uraságom kocsija itt áll az út közepén, egyik lónak patkója le akar esni.

KORPÁDINÉ. Gergely! nem hallod, az útfélre vasalni.

(Gergely a vasalószékkel el.)

TIZENHARMADIK JELENET.

Monti, Camilla. Előbbiek.

INAS. Uraságom kiszállt a kocsiból.

MONTI. Egy pohár vizet!

INAS. Kérek poharakat, ifjasszony.

KORPÁDINÉ. Örömmel. (El.)

MONTI. Kedvesem, te folyvást kedvetlen vagy, pedig az út portalan, a legszebb májusi nap süt s körültünk folyvást változó panoráma van.

CAMILLA. Felejted, hogy másodszor hagyom el hazámat.

MONTI. Ha a válás bánatával nem ér fel a viszontlátás öröme, többé vissza nem hozlak.

CAMILLA. Sőt évenként látogassuk meg ezentúl hazámat; hiszen megigérted. Húsz évig valék távol, az alatt szüléim is elhaltak —

KORPÁDINÉ (visszajő). Ím a poharak. (Inas vízzel szolgál).

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Voltak, Lajos.

LAJOS (Montit s Camillát szemüveggel méri). Idegenek.

KORPÁDINÉ. Ha nagyságtok unatkozni méltóztatnak, ím fiam tud francziául is.

LAJOS (zavartan). Az az — (anyjához titkon). Ne öljön meg francziájával!

KORPÁDINÉ. De hiszen mennyit fizettem!

MONTI (nejéhez). Hol veszi e piperkőcz itt magát?

CAMILLA. Úgy tetszik, anyja bábozik vele.

MONTI (Lajoshoz). Parlez-vous français?

(Lajos hajtogatja magát, valamit morog.)

KORPÁDINÉ. Beh szép nyelv az a franczia!

MONTI. Comment s'appelle cette ville?

(Lajos morogva hajtogatja magát.)

KORPÁDINÉ. Uraságokkal francziául beszél.

CAMILLA. Magyarul tán többre megyünk. — Hogy hívják e helységet?

LAJOS. Szent-Miklósnak.

CAMILLA (megütődve). Szent-Miklósnak? s az ön neve, asszonyom?

KORPÁDINÉ. Korpádiné.

CAMILLA. Lakott-e valaha Pesten?

KORPÁDINÉ. Húsz éve, mikor még boldogult férjem kovácslegény volt a gazdag Ergernél... Ah, akkor még szegények valánk.

CAMILLA (magában). Ő az!

MONTI. Ösmered?

CAMILLA. Igen.

KORPÁDINÉ. Nem volt szerencsém: kihez volna szerencsém?

MONTI. Akkor még hajadon volt nőm s gróf Hamvai Camillának nevezék.

KORPÁDINÉ. E nevet most hallom először.

MONTI. Tehát honnan ösmered, édes Camillám? valóban kiváncsivá tevél.

CAMILLA (kissé habozva). Átellenben laktak, s férje bátyámat utczai csavargóktól menté meg.

KORPÁDINÉ. S nekem az istenben boldogúlt erről mitsem szólott.

CAMILLA. S vannak gyermekei is, asszonyom?

KORPÁDINÉ. Íme fiam.

CAMILLA. Apja mesterségét űzi?

KORPÁDINÉ. Dehogy! — ő többre született, több nevelést kapott, ő vív, tánczol, francziáúl beszél.

CAMILLA. És ki űzi férje mesterségét?

KORPÁDINÉ. A másik, ki valóban nem is született másra.

CAMILLA. Úgy látszik, nem egyiránt szereti fiait?

KORPÁDINÉ. A mint érdemlik.

CAMILLA. A másik tán rossz?

KORPÁDINÉ. Remélem, megment tőle az Isten.

CAMILLA (rettenve). Mit mond?

KORPÁDINÉ. Katona lesz belőle.

LAJOS. Bátyámból?

MONTI. Miért e részvét, kedves nőm?

CAMILLA (mosolyt erőltet). De hát mit tegyünk? beszélnünk csak kell valamiről, s az anya legörömöstebb beszél gyermekéről.

MONTI (súgva). Főkép az ily anya, ki majomként látszik szorongatni gyermekét.

CAMILLA. Asszonyom, másik fia is ily csinos? tán nincs hon?

KORPÁDINÉ. Nagyságtok kocsijánál van, lovat vasalni.

CAMILLA (férjéhez). Ah, kedves Edvardom, tán mennénk is már a kocsihoz.

MONTI. A mint parancsolod. — Asszonyom, köszönjük a vizet. (Pénzt nyom Korpádiné markába.)

KORPÁDINÉ. Alásszolgája! Lajos, köszönj francziáúl — alásszolgája!

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Gergely (a vasalószéket hozva). *Előbbiek.*

INAS (Gergelyhez). Készen vagyunk?

GERGELY. Igen.

MONTI. Antonio, fizesd ki.

CAMILLA (Gergelyt nézi, félre). Ő az!

MONTI. No, nem jösz, édesem?

CAMILLA. Igen. (Félre.) Szegény! (Montival el, gyakran visszanéz, az inas kifizeti Gergelyt.)

KORPÁDINÉ (Lajoshoz). De miért nem mulattál velök?

LAJOS. Nem tartottam méltóknak. Aztán nagyon is

rosszúl beszéltek francziáúl; a nő túl volt élte tavaszán; s az úr igen vén arszlán volt.

TIZENHATODIK JELENET.

Voltak. Julcsa.

JULCSA. Néni! Lajos!

KORPÁDINÉ. Miért reszketsz?

LAJOS. No, hugocskám!

JULCSA. A házat vasvillás-emberek veszik körül.

KORPÁDINÉ. Már is?

LAJOS. Mit akarhatnak?

KORPÁDINÉ. Talán katonafogdosás.

LAJOS (remegve). Igazán?

KORPÁDINÉ. Ne félj!

LAJOS. Könnyű anyámnak, mert nem vihetik katonának.

TIZENHETEDIK JELENET.

Kisbiró. Vasvillás emberek, előbbiek.

KISBIRÓ. Csak reám vigyázzatok. Adjon Isten!

KORPÁDINÉ (félre). Akaratom ellen is reszketek.

KISBIRÓ. No, itthon a legény?

LAJOS. Oda vagyok. (Az asztalhoz hátrál s alá búvik.)

KORPÁDINÉ. Jó emberek, tán megtévedtünk?

KISBIRÓ. Épen nem, hiszen kelmed Korpádiné?

KORPÁDINÉ. De azért...

KISBIRÓ. Kelmednek két fia van.

KORPÁDINÉ. Igen... (Félre.) Ha a nótárius nem áll szavának... igaz, én sem akarok szavamnak állani... Úr isten, csak most ne vigy bajba, szavamnak állok... nem ... hanem bőjtölök, imádkozom...

Kisbiró. Az egyiket elviszszük; ha lehet, jó szerével, ha nem, erőszakkal.

Korpádiné. Melyiket?

Kisbiró. Melyiket? hát hadd lássuk! (Nagy lassan iratot keres ki zsebéből. Korpádiné remegve várja a csapást.)

Julcsa. Most érzem, csak Gergelyt szeretem, mert csak érte remegek.

Kisbiró. Barna Peti — Kis Jankó — (Morogva olvas nehány nevet.) Ah, itt, van — Korpádi Gergely.

Korpádiné (nagyot lélekzik.) Hála isten!

Julcsa (ijedve). Gergely?

Kisbiró. Hol van?

Korpádiné. A műhelyben.

Kisbiró. Az ajtóra legények! (A műhelyt körülfogják.) Gergely öcsém, add meg magad!

Julcsa. Anyám — szabadítsuk meg.

Gergely. Mit akartok itt? Gyilkosok, haramják lettetek-e? vagy én vagyok az, hogy így rohantok rám? (Kalapácsot emel.)

Kisbiró. A helység rendeletéből katona vagy, add meg magad.

Lajos (az asztal alól előbúvik). Hogy is tudtam így megijedni?

Gergely (kalapácsot forgatva). Majd meglátjuk! (kijő, az emberek hátrálnak.)

Kisbiró. Le a kalapácscsal, mi jól fel vagyunk fegyverkezve és pálinkázva.

Gergely. No, a kinek lelke van, ide vele!

Kisbiró. Annak meg kell lenni, mint az egy halálnak.

Gergely. De nem kell meglenni, van más csavargó is, én becsületes kovács-ember vagyok, ki megkeresi kenyerét, s így hasznos vagyok a hazának.

KISBIRÓ. Ragadjátok meg, különben fiaitokat viszszük el. (Lefegyverzik Gergelyt, s megragadják.)

GERGELY. Anyám, öcsém, Julcsa, ne hagyjatok!

KORPÁDINÉ. Jaj, ennek meg kell lenni; sajnállak, de nem tehetek róla.

GERGELY. Én, ki jegyben járok, nem akarok, nem lehetek katona. — Öcsém, neked nincs jegyesed, váltsd meg bátyádat; veled Julcsa is boldogtalan lesz, mert csak engem szeret.

JULCSA. Egyedül téged!

LAJOS. Kedves bátyám, nincs katonai bátorságom.

GERGELY (egy ötlettől megörvendeztetve). Anyám! öcsém! Julcsám! ne búsuljatok, van szabadúlás, mi gazdagok vagyunk; ezer példa van rá... anyám, válts meg egy pár száz pengővel.

KORPÁDINÉ. De honnan vegyem?

GERGELY (elámulva). Honnan vedd? nem vagyunk-e gazdagok?

KORPÁDINÉ. A semminél is kevesebbel birunk.

JULCSA. Én gazdag vagyok.

KORPÁDINÉ. De vagyonod felől még nem rendelkezhetel.

GERGELY. Menjünk, emberek! kössétek meg kezeimet: anyám adott el! — Ó anya, örülsz, hogy megszabadulsz tőlem; rég gyanítom, beteljesült... Adja Isten, hogy a másik fiad, kiért eladtál, hogy mindent rá hagyhass, úgy megbecsüljön mint én; s agg korodban oly hű ápolód legyen, mint én lettem volna. — O megbánod, meg, keservesen bánod meg! — Julcsám, ne búsulj, tíz esztendő nem a világ! — Fogsz-e szeretni?

JULCSA. Ó Gergely!

GERGELY. Nem fogsz feledni?

JULCSA. Soha.

GERGELY. Esküdjél meg.

JULCSA. Esküszöm.

KISBIRÓ. No, csak előre! mire a sok præsmitatio.

GERGELY. Isten veletek! — Öcsém, neked megbocsátok, de anyámnak... isten veletek!

KORPÁD'NÉ (félre). Most már minden Lajosomé.

KAR. Már mi nálunk verbuválnak kötéllel,
Megfogják a szegény legényt erővel,
A gazdagnak öt hat fia, nem bántják,
A szegénynek ha egy is van elfogják.

GERGELY. Elmennék én katonának,
Csak kötéllel ne fognának;
Ugyan kinek volna kedve
Gyöngy élethez erőltetve?

LAJOS. Mint kivánom, úgy megyen,
Jól fog kiütni tervem,
És a lány bár mit tegyen,
Engedni fog nekem.

JULCSA. Nem vagyok oka semminek,
Édes anyám oka mindennek,
Miért hogy adja katonának,
Kit szivem választott magának.

GERGELY. Kard lesz oldalomon,
Lovamon a nyereg;
Mennem kell galambom,
Az isten áldjon meg! (Ismétli Julcsával.)

JULCSA. Kard lesz oldaladon,
Lovadon a nyereg,
Menned kell galambom,
Az isten áldjon meg!

KISBIRÓ. Eh, haj, menjünk rája,
Úgy is a panasz hiába,
El a városházba,
Ő már katona.

KAR. Ej, haj, menjünk rája, stb. (Elhurczolják Gergelyt; Julcsa elájúl.)

MÁSODIK SZAKASZ.

SIRALOMHÁZ.

Kis oldalterem, középen elfüggönyzött nyiláson át a nagyterembe láthatni, mely álarczosokkal tömve van. Mindenütt pompa és fény. A zene folyvást szól, de igen halkan. A beszélgetések kezdete előtt lehet tánczokat alkalmazni.

ELSŐ JELENET.

Monti (sárga, veres szegélyű dominóban, fehér, veres tollas kalappal.) *Roberto* (fekete dominóban. Körültekintve, leveszik álarczaikat),

ROBERTO. Hány órára rendeljem ide nagyságod kocsiját?

MONTI. Egyre, vagy kettőre; vagy ne is menjen haza, várjon. No, titoknok úr, a franczia kitett magáért; ily pompás diszítmény, ennyi fényes álarczos!... Milano meg fog rá emlékezni.

ROBERTO. A nagyságod bálja sem volt dísztelenebb; itt több a fény, nagysádnál több volt az izlés.

MONTI. Ön hizeleg. — Igaz, nem tudja, mi costumben van a házi úr, Saint Geran.

ROBERTO. A házi úrnak kár álarczot viselnie; egy sánta van egész báljában csak, s az ő maga.

MONTI. No, s kikre ösmert? Nőmre nem ösmert még?

ROBERTO. A nagyságos asszonyra?... (Mosolyog.) A nagyságos asszony... de nem árul el nagyságod?

MONTI. Hogyan? s ön tudná?... Szóljon kérem! Gyönyörű tréfa lesz; ő engem nem ismer; s ha én őt ismerem, addig fogom zaklatni, míg megszökik a bálból. Ah, ez dicső lenne — hangomat meglehetősen tudom változtatni no, csak ki vele, melyik az?

ROBERTO. Róza kisasszony...

MONTI. Nőm társalkodónéja? kivel ön gyakrabban társalog, mint ő nőmmel?

ROBERTO. Kinek előttem semmi titka...

MONTI. De önnek, csak remélem, vannak előtte titkai, legalább az én titkaim?

ROBERTO. Róza kisasszonyt nem igen érdeklik.

MONTI. Tehát Róza kisasszony?

ROBERTO. Együtt van itt a nagyságos asszonynyal. —

MONTI. Az ég szerelmére, melyik nőm?

ROBERTO. Nézze, nagysád, éppen itt jő. (Felteszi álarczát.)

MONTI (szintén). E zarándok nők? ah, a magasabbik nőm.

ROBERTO. S az alacsonyabbik Róza kisasszony.

MONTI. Most térjünk ki, s csak távolról közelítsünk, hogy ne is gyanítsák. (Elvonulnak.)

(Róza, Roberto titkon kezet szorítanak.)

MÁSODIK JELENET.

Camilla, Róza (zarándoknőknek öltözve, álarczaikat leveszik).

CAMILLA. Ez hát ő?

RÓZA. Igen, nagysád, ez férje volt; sárga domino, veres szegélylyel, fehér kalap, veres tollal.

CAMILLA. Termete az, de járása?...

RÓZA. Változtatott; — ő nagysága jó szinész lett volna. Titoknokától tudom, kinek én vagyok titoknoka.

CAMILLA. Gyönyörű titoknok!

RÓZA. Ezek nem status-titkok.

CAMILLA. Legalább kikerülhettem a grófot; mert mihelyt szólanék vele, azonnal reám ismerne.

RÓZA. Jönnek! — Fel az álarczczal! (A pamlaghoz indulnak.)

HARMADIK JELENET.

Saint-Geran, Völgyi, Tengeri, Parti (különféle álruhában).

S. GERAN (sánta). Örülök, ezredes úr! Rám könnyű volt ösmernie lábamról; hiába húzom fel, csak biczegek biz én! (Leveszi álarczát.)

VÖLGYI (rózsaszínű dominóban, fekete szegélylyel, fehér kalap, fehér tollakkal). S én nem igen titkolózom.

CAMILLA (rezzenve megáll, félre). E hang!

VÖLGYI. S bár az egész világ rám ismerjen, tovább ki nem állom az állarcz gyötrelmeit — követem példáját. (Leveszi álarczát.)

CAMILLA. Az ő vonásai, hangja! ő az! (A pamlaghoz indul.)

VÖLGYI. S itt van szerencsém bemutatni két hazámfiát, Tengeri és Parti urakat. — Utaznak, vagyis, rendszerint külföldön laknak s csak néha utaznak hazájokba, ha pénzük elfogyott.

S. GERAN. Uraim, örvendek — meddig méltóztatik itt mulatni?

TENGERI. Plait-il?

PARTI. Vas befehlen sie?

S. GERAN. Úgy hiszem, jól kérdeztem magyarúl; meddig méltóztatnak itt mulatni?

VÖLGYI. Bocsánat, ezen magyar urak nem tudnak magyarúl.

S Geran. Lehetetlen! — Est que vous ne parlez pas hongrois?

Tengeri, Parti. Non. (S. Geran tárczát vesz.)

Völgyi. Mit csinál ön?

S. Geran. Feljegyzem, mert holnap magamnak sem hinném.

Völgyi. Levétetem álarczaikat.

S. Geran. Hagyja el, ezredes úr, félek, nem találnak pirúlni.

Völgyi. Azon nem csodálkozom annyira, hogy e magyar urak nem tudnak magyarúl, mint azon, hogy ön franczia létére oly tisztán beszéli nyelvünket.

S. Geran. A nagy császár korában fogoly valék Szegeden.

Völgyi. S látja ön, ezen urak hazájokban hiszik magokat foglyoknak.

Tengeri. Monsieur, voltre bal est magnifique.

S. Geran. Excusez monsieur, je ne parle pas français.

Tengeri. Comment?

S. Geran (gúnyosan). Car je suis français. (Elfordúl.)

Parti. Das ist eine Beleidigung.

Tengeri. Pszt! er duellirt comme il faut. (Elvonja.)

S. Geran. Igaz-e, ezredes úr, hogy ezredéből holnap agyonlőnek egyet?

Völgyi. Kettőt.

S. Geran. S mit vétettek.

Völgyi. Az egyik háromszor szökött, a másik rablott is.

S. Geran. Nincs inyökre a katona-élet?

Völgyi. Az egyik átalkodott; a másik, kit magam is sajnálok, már jegyben járt, midőn elhozták. Vallomása szerint nem akar jegyese nélkül élni, s megvallá, ha

agyon nem lövetem, mihelyt szabad lesz, ujra elszökik — orvosolhatlan.

S. GERAN. Magyar?

VÖLGYI. Szent-Miklósról való. (Camilla fölemelkedik.)

VÖLGYI. Igen ifjú, alig 22 éves, neve Korpádi Gergely.

(Camilla sikoltva visszahanyatlik.)

RÓZA. Nagy Isten!

S. GERAN, VÖLGYI (visszanéznek). Mi ez?

RÓZA. A hőség talán.

S. GERAN. Küldöm orvosomat, csak zajt ne üssenek. — Elrontaná a vigalmat. — Kérem, csak zajt ne üssenek. (El.)

RÓZA (leveszi Camilla álarczát). Már magához tér.

VÖLGYI (félre). Camilla! — Még most is oly igéző szép!

RÓZA. Nagyságos asszony!

CAMILLA. Csitt, csitt, (hirtelen felteszi álarczát.) mit se szóljon — hagyjon el — kérem, esedezem — siessen, rendelje elő kocsimat — az égre, siessen!

RÓZA. Tüstént. (El oldalt.)

CAMILLA. Ezredes úr!

VÖLGYI. Camilla? miért e hideg megszólítás?

CAMILLA. Csak néhány percznyi időm van — (meglátja férjét, ki épen jő leskelődve.) Férjem! (Völgyihez.) Önnel szólanom kell. (El középen.)

NEGYEDIK JELENET.

Völgyi, Monti.

MONTI. Semmi kétség; megösmert, titoknokom elárúlt.

VÖLGYI. Kétségbeesett. — Miért fut? Utána, míg el nem vesztem szemeim elől.

MONTI (feltartóztatja). Uram, bocsánat!

VÖLGYI. Bocsánat, nincs időm.

MONTI. Kérem —

VÖLGYI. Mire?

MONTI. Álarczos-bálban a tréfának szabad mezőt kell nyitnunk.

VÖLGYI. Miattam méltóztassék.

MONTI. De csak úgy üt ki tréfám jól, ha ön segít.

VÖLGYI. Miben! csak kérem, szaporán.

MONTI. Én nős vagyok.

VÖLGYI. S én nőtlen.

MONTI. Nőm itt van.

VÖLGYI. Arról én nem tehetek.

MONTI. Nőm nem akarja, hogy ráösmerjek.

VÖLGYI. Hát ne ösmerjen rá.

MONTI. De ráösmertem.

VÖLGYI. Tehát faggassa; csak engem bocsásson.

MONTI. De én nem akarom, hogy ösmerjen.

VÖLGYI. Tehát színlelje magát.

MONTI. De már ösmer; titoknokom elárúlt.

VÖLGYI. Én nem vagyok titoknoka.

MONTI. Hogy tehát tévedésbe hozzam, cseréljünk dominót, kalapot.

VÖLGYI. De uram...

MONTI. Ön, úgy hiszem, gavallér, s érti a tréfát. Addig nem bocsátom, míg rá nem áll.

VÖLGYI (leveti dominóját). Itt van tehát.

MONTI. Köszönöm. (Ruhát cserélnek.) Most nőmet vérig fogom faggatni.

VÖLGYI. Én Völgyi ezredes vagyok a nagy kaszárnyából, ha ruhámat haza küldi, én is visszaadom az önét. Adieu. (El.)

MONTI (maga). Völgyi?? ily nevű hadnagyot emleget-

tek, kivel Pesten legörömestebb tánczolt nőm hajadon korában: csak nem ez lesz? Ah, nőm.

ÖTÖDIK JELENET.

Camilla. Volt.

CAMILLA. Ezredes úr, ösmeri e gyűrűt?

(Monti fejével igent int.)

CAMILLA. Reggel öt órakor legyen ön a Szent-Péter-utcza szögletén, társalkodóném fátyolozottan e gyűrűt fogja mutatni, ön nevét megmondja, s hozzám fogják vezetni. — Esküdjék meg, hogy eljövend!

MONTI. Esküszöm.

CAMILLA. Ha szavát nem tartja, szerencsétlenné tesz.

HATODIK JELENET.

Róza, Voltak.

RÓZA. A kocsi előállott.

CAMILLA. Siessünk. (Középre akar menni, az épen belépő Völgyit meglátja.) Ah, a férjem! — (Balra elsiet.)

MONTI. Összeesküvés ellenem, becsületem ellen!! Ördög! de csak hideg vér — még nincs vége a játéknak —

HETEDIK JELENET.

Völgyi, Előbbi.

MONTI. Uram!

VÖLGYI. Egy zarándok nőt láttam itt, hová tünt? kérem, szóljon.

MONTI. Ön Montinét véli?

VÖLGYI. Tehát megösmerte?

MONTI. Igen, s ő engem ön helyett ismert el.

Völgyi. Szent isten! Uram, becsületes ember ön?

Monti. Úgy hiszem.

Völgyi. Nem szólott semmit?

Monti. Mit? kérdezzen, én mindent megmondok (félre) s így mindent megtudok.

Völgyi. Hogy mit akart velem szólani?

Monti. Ön valami ismeretségben van e nővel?

Völgyi. Uram! e nőnek férje van, kinek nyugalma előttem szent.

Monti. Előttem is! (Gúnyosan.) De úgy látszott —

Völgyi. Hogy leány korában, midőn még szabad volt, tisztelői egyike valék; de mióta férjnél van, soha sem láttam: más nem látszhatik, uram; s ha ön gróf Monti becsületét egy hanggal is meri bántani, én a párbajnak ugyan barátja nem vagyok, de ön megszünt élni.

Monti (félre). Még saját magamért vagdal meg. — Tehát röviden megmondom, mit hallék. — Ezredes úr, reggel öt órakor legyen a Szent-Péter-utcza szegletén; a grófné társalkodónéja fátyolozottan egy ismert gyűrűt fog önnek mutatni; ön nevét megmondja, s a grófnéhoz fog vezettetni; s én, uram, ön nevében megesküdtem, hogy okvetlenűl elmenend; (gúnyosan) nemde, eskü nélkül is megtenné?

Völgyi. Nem fogok elmenni.

Monti. De el kell mennie, különben a grófné szerencsétlen lesz.

Völgyi. De nem fogok menni; mert szent előttem a grófi ház becsülete, s ha a nő gyönge, a férfihoz erő illik.

Monti. Uram, ön becsületes ember.

Völgyi. S azt hiszem ön is az, s e titkot sírjába viszi.

Monti. Arra esküszöm.

VÖLGYI. Ön neve uram, ha megszegné?

MONTI. Monti gróf. Jó éjszakát. (El.)

VÖLGYI (maga). Monti? szegény nő, mi vészbe dönti magát... Értesítenem kell; a vész talán még előzhető. (El.)

VÁLTOZÁS.

Siralomház.

NYOLCZADIK JELENET.

Miska, Gergely. Az 1-ső Káplár Gergely, *a 2-ik* Miska mellett. *Örök, Festő, Költő* jegyzőkönyvekkel állanak,

FESTŐ (rajzolva). E főért 50 aranyat kapok.

KÖLTŐ. E jelenet szomorújátékomat istenivé teszi. Mennyi lélektan — morál; csak versek kellenek, s kész az egész.

MISKA. Káplár uram! először is köszönöm az ezredes úrnak, hogy egykori professzoromat, meg a kapitány urat, meg a hadnagy, meg az istrázsa-mester urat hazugságban hagyta: mert látja káplár úr! azok mind azt jövendölgették: «Miska! te utoljára is akasztófára jutsz!» — már pedig csak azért sem jutok, mert főbe lőnek.

GERGELY (a mellette ülő káplárhoz, ki levelet ír). És írja meg, káplár uram, anyámnak, hogy megbocsátok neki. Mindennek ő volt oka, kiválthatott volna, de katonává tőn — s elszakaszta Julcsámtól — szeresse jobban öcsémet és Julcsát. (Könyei elfojtják.)

1. KÁPLÁR. Fiam, térj magadhoz! mit irjak még?

GERGELY. Nem lehet.

KÖLTŐ. Kedvese is volt? dicső fordulat!

FESTŐ (haragosan). Arcza megint nem látható.

1. KÁPLÁR. Szegény fiú! — Kedves Gergelyem, hátha kegyelmet kapsz?

Gergely. Ha kegyelmet kapok, haza bocsátanak?

1. káplár. Aztán megbecsülöd magad s negyedszer nem fogsz elszökni.

Gergely. Úgy csak lőjjenek főbe, mert negyedszer is elszökném.

1. káplár. Hogyan? hát nem szép élet ez?

Gergely. Nem nekem való; — nekem van becsületes mesterségem — csak látta volna, mily szorgalmas valék! — Aztán van Julcsám, ki szeret, ki nélkül nem kell az élet, kihez ellenállhatlanúl vonz valami... Lássa káplár úr, ily bolond szerelmes vagyok én! Mit tehetek róla? szeretem, s nélküle halnom kell... Írja meg, mindezt... Aztán írja meg Julcsámnak, esküjétől feloldom, legyen boldog! — Aztán káplár úr! e gyűrűt le ne húzzák hideg újjamról, midőn eltemetnek; kérem, minden szentre igérje, esküdjék meg, hogy nem fogja engedni — lássa — ez jegygyűrűm volt!

1. káplár. Lesz rá gondom, légy nyugodt.

Költő. Minden szava aranyat ér, végre írok életből merített szomorítványt.

Festő. Arczán az édes keserv, síró öröm — mért nincs raphaeli karom?!

Miska. Káplár uram!

2. káplár. No, fiam Miska?

Miska. Hát nem kaphatnék bort? szeretnék úgy meghalni, hogy magam sem tudnám, hogy — mert még is nyomja valami szívemet... az, a kit főbe kollinték, hasonlított az apámhoz. Egy pohár bort!

2. káplár. Nem szabad, fiam; térj istenhez, imádkozzál, s ahoz józan fő kell.

Miska. Már csak látom, józanúl kell a paradicsomba avancsiroznom.

EGY KÖZLEGÉNY. Hátha pardont kapsz, ecsém?

MISKA. Ej, dehogy kapok.

KÖZLEGÉNY. Mert tudok én már esetet, ecsém, hogy épen akkor érkezett meg a pardon, mikor már felakasztották.

MISKA (danol). Ha megúnom magam a tanyában
Fogom magam megyek a csárd...
Nem megy! — nem megy, a ki lelke van!

KILENCZEDIK JELENET.

Előbbiek, Camilla, Róza (köpenyben, fátyolosan).

RÓZA. De miért jövénk ide?

CAMILLA (rá sem figyel, félre). Ő az! — Isten, adj erőt. — Róza, most menjen — a mire kértem — vezesse hozzám.

RÓZA. Nagysád erényei meggyőznek, hogy parancsát teljesítve, nem gyalázom meg magamat.

CAMILLA. Inasomat magával viheti, a kocsi várjon rám.

RÓZA. A mint parancsolá. (El.)

CAMILLA (a káplárhoz). Szabad ez ifjúval szólanom?

1. KÁPLÁR. Ha oly kegyes lenne. Igen bús, bár nem kislelkű. Vigasztalja nagysád — én már kifogytam.

CAMILLA (felhajtja fátyolát, közeledik). Uram! — ifjú!

GERGELY (meredten bámul rá). Ez arczot láttam valaha — álmomban — vagy ébren. —

CAMILLA. Én ismerem önt. —

GERGELY. Igen, igen, láttam nagysádat — de hol, és mikor, nem emlékezem —

CAMILLA. Két éve.

GERGELY. Akkor még szabad valék.

CAMILLA. Hintóm házuk előtt állott meg.

GERGELY. Az egyik ló sántított. — Ó nagysád, azon nap volt balsorsom kezdete, akkor fogtak el katonának.

CAMILLA. S anyja nem váltá ki?

GERGELY. Anyám sohasem szeretett.

CAMILLA (félre). Ó istenem.

GERGELY. Elhagyott — pedig gazdag —

CAMILLA. Elhagyta?

GERGELY. Nagysád szemében köny... Fölöttem könyezik... Anyám, tudom nem siratna, — nem, nem is fog siratni.

CAMILLA. Ő megsiratná, — higyje megsiratná. —

GERGELY. O nem, eltaszított magától — nekem nincsen senkim!

CAMILLA. Senkije?

GERGELY. Nagysád sír? Ó Istenem, mivel érdemlem ezt? nagysádnak igen jó szive van — bizonyosan fia volt, kit elvesztett — igen, igen, fia volt, különben nem siratná. (Az óra négyet üt.)

CAMILLA. Már négy óra.

GERGELY. Még három órát élek.

CAMILLA. Ön élni fog — bízzék az égben, bízzék bennem, élni fog. (El.)

GERGELY (nagyot lélekzik, örömmel). Élni?! vigasztaló angyal volt ez? — istenemre, nem is érdemlem a halált!

GERGELY, MISKA.

Kalapom szememre vágom,
Mellette hervadt virágom
Sírva nézem;
Így múlik el ifjúságom,
Ma holnap oda világom,
Hajh, mint érzem.

Fogd meg, bajtárs, a vas-vesszőt.
Verd meg vele a temetőt,
Mért nem kedvez semmi épnek,
Semmi szépnek?!

VÁLTOZÁS.

Rövid szoba Montinál.

TIZEDIK JELENET.

Camilla. Komorna.

CAMILLA (jő, köpenyét, fátyolát ledobja). A gróf még nincs hon?

KOMORNA. Nincs, nagyságos asszony.

CAMILLA. Senkit sem bocsát hozzám Róza kisasszonyon kívűl. Ha férjem jönne, előre jelenti. —

KOMORNA. Értem nagyságos asszony!

CAMILLA. Mehet. (Komorna el.)

CAMILLA (egyedül). Ez borzasztó éj volt. Álarczos bálba menék, de ott, mintha a vendégek eldobván álarczaikat, ijesztő rémekké lettek s csufondáros körtánczczal sodortak volna el... Ösmertem a bút, a kétségbeesést, de annyi gyötrelem, félelem és rettegés, ily pokoli kín nem vívta ki lelkemet soha! (Az órát nézi.) Mindjárt öt az óra, s ők még is késnek... Minden percz egy kinos év! — Mi nyugodt valék a bál előtt is. Feledtem mindent — feledtem! s ezért sujt a mindenható... Léptek — jönnek, — ah nem, csak képzelém, mert óhajtom, hogy jőjjenek... Még is van égi szem, mely virraszt fölöttünk; e siralomvölgyén hagyott nyilást, melyen szabadúlhatni, s a sorsnak fölemelt gyilkát megkapja egy égi kéz, mielőtt szivembe mártaná.

TIZENEGYEDIK JELENET.

Volt. Róza (majd) *Monti* (köpenyben, álarczczal).

RÓZA. Nagysád — itt van ő —

CAMILLA. Bocsássa be, s hagyjon magunkra.

RÓZA (ajtót nyit). Méltóztassék.

(Monti jő, erszényt nyom Róza kezébe.)

RÓZA. Uram! én — ez — (Bámultában nem térhet magához.)

MONTI (súgva). Távozzék, a férj parancsolja.

RÓZA. Szent isten — (Csodálkozva el.)

CAMILLA. Köszönöm, ezredes úr! Már aggódni kezdék. Minden percz drága. Le az álarczczal, nincs mitől tartanunk —

MONTI (elveti álarczát). A férjtől sem?

(Camilla visszatántorog.)

MONTI. Nemde, örvendetes meglepetés? — hogy tetszik? — Miért sáppad? miért remeg, asszonyom?

CAMILLA (félre). Mily szemfényvesztés!

MONTI. Tehát az ezredest várta, asszonyom? Az ezredest, a régi imádót. Megmondjam, asszonyom, mi neve az ily nőnek?

CAMILLA (félre). Jaj nekem!

MONTI (ellágyulva). Camilla, érdemlettem-e ezt? Szerette-e férj jobban nejét, mint én téged? nem őrzöttelek a lanyha széltől is? s mégis árulás ellenem s becsületem ellen! — szólj, mióta lőn képed fertelmes bűnt rejtő álarcz? s mióta czimborálsz titokkal, hogy megcsalhass engem?

CAMILLA (hirtelen feltalálja magát, erőltetett mosolylyal). Férjem!...

MONTI. Mosolygasz?

CAMILLA. Ez valóban farsangi bohózat; mióta vállalta el férjem Othello szerepét?

MONTI. Mit jelent ez?

CAMILLA. Hogy igen jól tudám, kit rendelék ide; tudtam, kivel cserélt a gróf álruhát; meg akartál faggatni, tréfálni, gyötreni, s azzal kikaczagni: ím, magad lől nevetségessé. Oly kevés eszet s leleményességet tulajdonítasz-e a nőnek? úgy-e, meglakoltál? Velem akartál bohózatot játszatni, s ím, magad játszod azt... No, hogy tetszik, gróf úr, a meglepetés?

MONTI. S az ezredes?

CAMILLA. Mi közöm hozzá; leánykoromban egyik tánczosom volt a pesti bálokban, onnan ösmerem. — Tehát féltékeny a gróf? tán még sohasem láttad Othellót, különben tudnád, hogy különösen a férj ne higyjen a külszínnek. Egy zsebkendő s egy hazug rágalmazó mennyi tévedésbe hozta a jámbor szerecsent. Őrizkedjék, uram!

MONTI (örömmel). Camilla, ha hihetném!

CAMILLA (haragot tettetve). Nincs-e méltó okom neheztelni? ily gyönge lábon áll-e hited? érdemlettem ezt? soha sem bocsáthatom meg!

MONTI. Kérlek, világosíts fel.

CAMILLA. Farsang van, s kissé csacska titoknokod, ki a mellett szerelmes is Rózába. — Ha máskor alakoskodni szándékozol, s álarczban mást faggatni, ne zavard e titkot a status titkai közé.

MONTI. Oh istenem, mennyivel könnyebbültnek érzem szivemet! Camilla, bocsánat!

CAMILLA. Most egyszer — ám legyen.

MONTI. Tehát tudtad, hogy nem az ezredest rendeléd ide?

CAMILLA. Természetesen.

MONTI. S én, képzeld, elmondám neki, mit nekem mondál. Erőltettem e találkozásra, de ő, a becsületes férfiú, nem állott rá, s nem akart jönni.

CAMILLA (félre) Így nem jövend; s ő elveszett!

MONTI. Ismét remegsz? — Camilla, mi bajod?

CAMILLA. Semmi, semmi. (Félre.) Oh, kínos helyzet, eláruljam magam? — veszni hagyjam őt? — nem tudnám feledni? — bűnért lakol, a törvény itélte el — férjem itt — nem titkolhatom lelki harczomat — leolvassa arczomról — oh isten, segíts!

MONTI. Camilla, segítség, — segítség!

CAMILLA. Semmi, semmi.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Voltak. Róza.

RÓZA. Nagyságod hivott?

MONTI. Segítsen.

CAMILLA. Meghaljon, midőn menthető? az nem történhetik meg; úgy-e, jó isten, nem történhetik — nem lehet, nem szabad?

MONTI. Szent ég! félrebeszél.

CAMILLA. Hintót! Az égre, uram, bocsásson, vagy semmivé leszek.

MONTI. Mi lelt, Camilla?

CAMILLA. A siralomházban van kitéve egy ifjú katona, ki nem gonosztévő.

MONTI. Mi közöd hozzá?

CAMILLA. Ő az . . .

MONTI. Kicsoda?

CAMILLA. Kit meg kell mentenem, vagy vele halnom. (El).

MONTI. Kalapot! Öltönyt! — Nagy ég! ott rohan, gyalog s egyedül . . . (menni akar).

RÓZA. Nagyságos úr, imént erszénynyel kinált gúnyosan, azt hivé, hogy nejének bűntársa vagyok; becsületem szent, s az ég tudja, ártatlan vagyok; de hogy ön előtt is tisztán álljak, im vegye, levél, most küldék, hogy titkon adjam át a grófnénak.

MONTI. Adja, adja! (hirtelen feltöri, elolvassa). «Asszonyom! a bálban férje majdnem erőszakkal álruhát cserélt velem, s ön, titkait helyettem neki súgta meg, s őt rendelé magához; még tán elejét veheti minden szomorú következésnek. — Fájdalom, hogy így kellett ismét találkoznunk! — Engem ne okoljon. — Ha még feledve nem volnék, felejtsen örökre — Felix». Kisasszony! ha becsülete szent, mindenről, mit látott és hallott, hallgatni fog, mint a sír. (Félre). Kezemben a kulcs, mely a titok zárját felnyitja: jaj nekik, ha becsületemben gázoltak! (El.)

RÓZA. Ki hitte volna ily erényes nőről? (El.)

VÁLTOZÁS.

Szoba az ezredesnél.

TIZENHARMADIK JELENET.

Völgyi. Inas.

VÖLGYI (katona ruhában). Átadtad a levelet?

INAS. Igen.

VÖLGYI. Magának a grófnénak?

INAS. Nem lehetett hozzá jutni, a társalkodóné vette át.

VÖLGYI. Mondád, hogy sietős, hogy egyedül a grófnét illeti?

INAS. Mondtam.

VÖLGYI. Ki van odakünn?

INAS. Két közember.

VÖLGYI. Bocsásd be. (Inas el). Kell vele találkoznom, de hol? — Ah jönnek.

TIZENNEGYEDIK JELENET,

Völgyi. Két közlegény.

VÖLGYI. Mit akartok?

1. KÖZLEGÉNY. Nagyságos úr, két pajtásunk siralomházban ül, kevés percz mulva halál vár rájok, ha nagyságod szivét irgalom nem szállja meg.

VÖLGYI (magában). A levélben találkozást lehetett volna kérnem, — hogy is feledtem!

1. KÖZLEGÉNY. Nem mentegetjük, vétkeik nagyok; az egyik szökött s gyilkolt; a másik nem rabolt ugyan, de már harmadszor hagyá el ezredünket; törvényink igazsága mindkettőre halált mond; de a kegyelem nagyságod kezében van, szánja meg őket s adjon kegyelmet.

VÖLGYI. Istennél a kegyelem, a földön igazság és törvény uralkodik.

MINDKETTEN. Kegyelmet, legalább Korpádinak!

VÖLGYI. Nincs kegyelem! Jobbra át! Indulj! (Közlegények el.)

VÖLGYI (egyedül). Uj levelet irok — okvetlen szólnom kell vele.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Völgyi, Camilla, majd *Monti.*

CAMILLA. Kegyelem!

VÖLGYI. Nagy ég! Camilla! Ily halványan, zavartan, mi történt?

CAMILLA. Hagyjon lélekzenem — nem szólhatok.

VÖLGYI. Elrémülök — a levél tán a gróf kezébe jutott, s most üldözi —

CAMILLA Mit most nekem a férj, a gróf üldözése? Óh ha tudná. — Ama két katona él-e még? későn jövök? Oh ne szóljon még, ha már késő —

VÖLGYI. Még élnek.

CAMILLA. Hála isten! Nem szabad meghalniok.

VÖLGYI. A gróf —

CAMILLA. Óh hát mindenütt gátol (sirva). Óh istenem, hát nem akarod, hogy megszabadítsam!

MONTI (jő). Jó reggelt, ezredes úr.

VÖLGYI (félre). Hideg vér.

MONTI. Ön megbocsát, hogy nőmet keresvén, e találkozást háborítom: miért is nem fogadta el ön nőm meghivását, s miért nem engedte magát hozzá vezettetni? legalább megkimélte volna a fáradságos úttól, melyet gyalog, inkább futva, mint jőve kellett tennie.

VÖLGYI. Uram, a grófné ezen feltünő magaviselete rám nézve oly meglepő, mint önre nézve, s okát tán kevésbbé foghatom meg, mint maga a gróf.

MONTI. Mivel az ok mindkettőnk előtt ösmeretlen, a grófné szives lesz velünk tudatni: miért rendelé önt magához? s ön el nem jövén, miért rohant ide?

CAMILLA. Tudni fogják, uraim; de előbb kérdenem kell önt, grőf úr: húsz éve, mióta férjem, adtam-e legkisebb gyanura okot, hogy női eskümet megszegtem?

MONTI. Soha.

CAMILLA. Volt-e más akaratom, mint öné? látott-e könyűt szememben, melyből azt hiheté, hogy boldogtalan vagyok? látott-e kaczér sugárt, mely tiltott szerelmet vadászva, másra esett volna?

MONTI. E napig legboldogabb férj valék.

CAMILLA. S egy nap húsz évi hitet rendíthet meg? — Igen, gróf úr, hallja, miért rendelém magamhoz az ezredes urat, s miért jövék ide: — kegyelmet kérni két halálra itéltnek.

MONTI. Felebaráti szeretetét itt kissé túlzottnak találom; mit érdekli önt a két elitélt?

CAMILLA. Engem nem annyira, mint az ezredes urat. (Távolról dobolás.) Oh ég! már halálra hurczolják.

VÖLGYI. Engem, nagyságos asszony? mit érdekel engem? (Balsejtménynyel.) Az ég szerelmére, szóljon, még nem késő!

CAMILLA. Tudja meg — az egyik — az egyik önnek fia.

MONTI. Az anyának nevét! — az anyának nevét, asszonyom!

VÖLGYI. Hallgasson, asszonyom, — az az én titkom, azt felfedezni senkinek sem szabad — megtiltom. (A középajtót feltépi). Segéd úr, kegyelem a két elitéltnek! Ha élte kedves, siessen! (Fehér kendőt dob neki.)

MONTI. Az anya nevét! — vagy azt fogom mondani . . .

CAMILLA. Ah — gróf — ön igen kegyetlen — nem elég hallania, hogy az elitélt az ezredesnek fia; hogy az atya megmentheti fiát; s én, ki e titkot tudom, szóljon, megengedhetem-e történni, hogy az atya ölesse meg fiát?

MONTI. Ezredes úr, legyen szives megmondani az anya nevét, vagy azt fogom hinni, hogy az nőm.

VÖLGYI. Hogy tud ön kínzani most, midőn tudja, hogy fiam haldokol — legyen könyörülő!

MONTI. Tehát várni fogok.

VÖLGYI. Asszonyom, melyikért rettegjek! (Kívül lövés.) Az egyik meghalt.

CAMILLA. Melyiknek kelle előbb meghalni? mondja ki . . . szivem megkövesült már.

VÖLGYI. Az itélet nem tőn különbséget.

CAMILLA. Az első és második halála közt mennyi időköz van?

VÖLGYI. Hol van bátorságom? hol van erőm?!

MONTI (félre). Istenemre — ez borzasztó.

CAMILLA. Feleljen.

VÖLGYI. Most, most kell következnie a lövésnek . . . Csöndesen, csöndesen — imádkozzunk! (Szünet.)

CAMILLA (remegve.) Meg van-e már mentve?

VÖLGYI. Kegyelmet kapott.

CAMILLA. Oh de melyik?

VÖLGYI. Mondja ki fiam nevét; hadd tudjam, melyiket várjam: s az érkezőt látva, tudjam, fiam jött-e meg, vagy fiam vérzett el.

CAMILLA. Fia Korpádi Gergely. Ő nem tudja szülei nevét; egy kovács és neje nevelték föl, mint saját gyermeküket, s ő azokat tartja szüleinek; ön neve, becsülete nincs veszedelemben. — Bánjék vele, mint szive sugallja — atyai gondjaira bizom.

TIZENHATODIK JELENET.

Segéd, előbbiek, majd *Gergely.*

SEGÉD. Ezredes úr, a kegyelem egyikre nézve későn érkezett.

VÖLGYI. Vezesse ide a megszabadultat.

SEGÉD. Ő itt van, nagyságod kegyelmét megköszönni.

VÖLGYI. Bocsássa be, bocsássa be... Elhagy erőm!

(Segéd ajtót nyit, Gergely látható).

VÖLGYI. Ő él.

CAMILLA. Ő él. (Leroskad.)

MONTI (felfogja). Ezredes úr, nem háborítom e találkozást, de még látjuk egymást. (Elvezeti nejét.)

VÖLGYI (félre). Félek, elárulom magamat.

GERGELY. Nagyságos ezredes úr, ide vezettek, hogy kegyelmét megköszönjem; de én köszönni nem tudom életemet. Már megvívtam és legyőztem a halál félelmét; és, ezredes úr, ez több volt a halálnál. Láttam társamat elvérezni, sírom szélén térdeltem, szemeimet örök éjre kötém be; mi ezen túl következék, azt többé nem érzém vala; a halál kínja eddig terjedett, s nem tovább; egy percz mulva földi fájdalom helyett örök nyugalom várt; — pedig jobb volna halnom, — mert úgy-e, ezredes úr, itt kell maradnom, s nem bocsátanak el, itt kell maradnom halálomig; s e kínos rabság hosszú haldoklás, öröm, remény és hit nélkül.

VÖLGYI. Igen, itt fogsz maradni, de nem rabságban.

GERGELY. Ugy kegyelem helyett két halált adott.

VÖLGYI. Hogyan?

GERGELY. Mert csak lövessen főbe, ha haza nem bocsát; mert én újra elhagyom az ezredet.

VÖLGYI. De hát mi kifogásod ez élet ellen?

GERGELY. Nagyságos úr, az nem nekem való. Mondják, a katonák szükségesek a haza s közbátorság védelmére; mondják, nyilt pálya a hír és dicsőség templomához; alant születtem, s a csöndes élet kedvesebb nekem, mint a hadi zaj; otthon munka közt oly igen boldog valék; s nekem van honn jegyesem, ki rám vár, s ki nélkül nem kell az élet —

VÖLGYI. Fiam, e percztől megváltozik sorsod.

GERGELY (örömmel). Haza bocsátanak?

VÖLGYI. Itt fogsz maradni, fiammá fogadlak, nevelni, taníttatni foglak.

GERGELY. Ezredes úr, bocsásson haza, s áldani fogom.

VÖLGYI (keményebb hangon). Már mondám, itt kell maradnod, tisztté képezlek.

GERGELY. Nincs ahhoz sem eszem, sem tudományom; de mesterségemet értem, mint becsületes ember; itt igen ügyetlen tiszt, otthon igen jó kovács lennék.

VÖLGYI (fel s alá jár). Már mondám, nem szeretem, ha velem daczolnak; itt kell maradnod — egészen más emberré faraglak.

GERGELY. Nem lehet! — Feledhetem-e kis városunkat, hegyeit, völgyeit? műhelyemet, hol annyi jó napom volt? Julcsámat, kit szeretek, ki engem vár?

VÖLGYI. Mind ki kell verni fejedből; rád fényesebb sors vár.

GERGELY. Így vígasztalnak mindig a tiszt urak.

VÖLGYI, Óra mulva jelentsd ismét magad. — Igazodjál! fordulj, indulj!

GERGELY (félre). De hiszen nem szaggatom én itt el e bakancsot, ha olyan vékony volna is talpa, mint a banknóta. — Óra mulva nem lát engem Milano! (El.)

VÖLGYI (maga). Előbb tisztté faragom, aztán fogadom fiammá. Ha már fiam, ki kell emelnem a szennyből, hova sülyedett. Majd ránczba szedjük a fiut.

TIZENHETEDIK JELENET.

Völgyi, Monti.

MONTI. Ezredes úr, jövök a mai eseményeket bevégezni.

VÖLGYI. Parancsára vagyok.

MONTI. Ön nem akará megnevezni az anyát.

VÖLGYI. Azt most még kevésbbé fogom tenni.

MONTI. Többé nincs rá szükség: azt ön nélkül is tudom; az anya nőm.

VÖLGYI. Azt csak képzeli.

MONTI. Tudom; im levele, melyben elővigyázatra inti nőmet. S most tagadhatja-e, hogy egykor önök közt mélyebb viszony volt, mint csupán bál és látogatás?

VÖLGYI. Ebből még más nem következik.

MONTI. Ugy, mint nőm, csak fia élteért rettegő anya viselheté magát. Ő-e az anya, vagy sem?

VÖLGYI. Mit sem szólok.

MONTI. Ugy hallgatása bizonyítja állításomat. Tudja-e, mi most kötelessége?

VÖLGYI. Fiamat nevelni.

MONTI. S velem megverekedni.

VÖLGYI. Ezt valóban nem tudom következtetni.

MONTI. Mert ön gyáva.

VÖLGYI. Kérdezze az ellent.

MONTI. Ön becstelen, hazug. — Elég ennyi?

VÖLGYI. Elég, uram.

MONTI. Nos?

VÖLGYI. Egyikünk meghal.

MONTI. Mikor?

VÖLGYI. Azonnal.

MONTI. Fegyverei?

VÖLGYI. Itt vannak töltött pisztolyaim. S most hallgasson meg, gróf uram. — Tizenhat éves koromban már egyedül állék e nagyvilágon, rokon s név nélkül. Közsorsú magyar levén, katonai pályán reméltem emel-

kedhetni; husz éves koromban tiszt valék. Rangom a grófi termeket is megnyitá előttem, s azokban szerencsés valék Camilla grófnő szerelmét megnyerhetni. — Ő gazdag grófnő, én szegény kapitány valék; ezzel, úgy hiszem, eleget mondék. Szerettük egymást, reményünk nem lehetett; s hogy a birásról lemondani még sem tudánk, vétek volt, de vessen ránk követ, mint az üdvezítő mondá, ki soha sem botlott. — Boldog és titkos viszonyunknak azonban a kiütött franczia háború véget vetett; nekem huszonnégy óra alatt távoznom kellett Pestről. A harczban csak egy gondolatom volt, oly magasságig emelkedhetni, hogy őt boldoggá tehessem. Évek mulva, mint ezredes és nemes tértem haza a harczmezőről; de Camillát többé nem találtam! — Sebeim begyógyultak, de egy örök vérző seb nyílott meg szivemen, midőn őt önnek karjaiban hallottam nyugodni. Csalatkozik, gróf úr, ha azt hiszi, hogy ezzel magamat akarám kimenteni; e nyilatkozattal az ön s a grófné nyugalmának tartozám: mert gondolja meg a grófné iszonyú helyzetét, melyen át kelle magát küzdenie egész addig, míg önt boldogítni képes lőn, s becsülni, imádni fogja őt. Kettőnk közül egyik meghal; ha én leszek az, s ön becsületes ember, meg fog bocsátani; s a frigyet, mely húsz évig boldogítá, nem fogja azért széttépni; és nejét, és vele magát nem fogja azért meggyalázni, a mi az önöket egybefűző eskü előtt történt; nem fogja nejét hűtlennek mondani, mivel első szerelmét feledve, anyai szeretetéről lemondani nem tudott, s nem engedé megtörténni a legiszonyúbbat, hogy az atya ölesse meg fiát.

Monti. Lett volna hozzám bizalma, s mondta volna meg esküvőnk előtt: uram, anya vagyok.

VÖLGYI. Hagyja ezt, gróf úr! ön nem ismeri, mit tesz kényszeríttetni valamire szülék által; nem ismeri a nők gyönge jellemét, nem a világ előitéleteit. — Gróf úr, e nő több sajnálkozást, mint gáncsot érdemel.

MONTI. S ön, ezredes úr, nem férj, s így nem ismeri hiuságunkat; nőm húsz éve boldogít, s mégis az, hogy egykor más boldogítá, mardossa keblemet.

VÖLGYI. Ez is bizonyítja, hogy köztünk igen nagy a különbség. Gróf úr, midőn meghallám, hogy nőül erőltették önhöz kedvesemet, kit imádtam, ha akkor én is csupán a szenvedélyre hallgattam s azt tettem volna, a mit most ön tett, azaz párbajra kényszerítettem volna önt, hogy kedvesemet megszabadítsam öntől, vagy meghaljak: mit itélt volna felőlem, gróf úr? — a választ elengedem. De én levívtam a szenvedélyt s nem háborgatám önök családi nyugalmát.

MONTI. Ön becsületes ember, s engem lefegyverzett. (Az asztalra teszi a pisztolyt.) Jobbját, ezredes úr, akar-e barátom lenni?

VÖLGYI. Ön talán azt hiszi, éltemért szónoklék ily hosszasan? nem, gróf úr, azt önért és Camilla sorsáért tevém. Köztünk el van vetve a koczka, ön a katonát gyávának nevezé; senki sem hallá, igaz, de hallotta a katona, s e szót csak párbaj moshatja le. Öné az első lövés.

MONTI. Ezredes úr, vallja meg, nem szintén hiú-e ön, s nem rabja-e az álbecsületnek?

VÖLGYI. Uram, én ezredes és katona vagyok. Lőjjön, vagy visszaadjam a rám ruházott czímeket?

MONTI. Ön férfiú.

VÖLGYI. Legyen, de az első lövést el nem fogadhatom; ön hívott ki, de én kényszerítem: lőjjünk egyszerre.

VÖLGYI. A mint tetszik. Midőn a harmadikat számlálom, lőni fogunk. (Szétállanak.) Egy — kettő — három. (Mindketten lőnek.)

MONTI. Ön a levegőbe lőtt.

VÖLGYI. Ön szintén.

MONTI. Foghatunk-e most már kezet?

VÖLGYI. S váljunk harag és gyűlölség nélkül.

MONTI. Hogyan?

VÖLGYI. Én az ön küszöbét soha át nem lépem.

MONTI. Ellenkezőleg.

VÖLGYI. Bocsásson meg, uram, én Camillát most még inkább imádom; de tudom kötelességemet. A mit mondék, tartsa titokban, én síromba viszem. S minthogy én Milanóból nem távozhatom, ittlétem nem magamtól függvén, kérem, válaszszon a gróf más lakást.

MONTI. Isten önnel, ön becsületes ember.

VÖLGYI. S ön becsülje meg Camillát; ne titkolja előtte, hogy a multakat tudja, de ne tegyen soha szemrehányást, s meglássa, nője imádni fogja.

MONTI. Követem tanácsát. — Isten önnel! (Megöleli, megcsókolja.)

HARMADIK SZAKASZ.

ZRINYI-KÁVÉHÁZ.

ELSŐ JELENET.

Zrinyi-kávéház. Több asztalnál játékosok. Félhomály, Imitt-amott alvó korhelyek. *Gémesi,* divatos csinnal öltözve, egyik asztalnál bankot ad. *Jean.* Czigány muzsikusok. Majd *Gergely.* A zenekar czigányos magyart játszik, egyik czigány tányért hord.

VENDÉGEK. Nem fizetünk.

1. HEGEDŰS. Nem? hát mi meg nem muzsikálunk. (Vonóját a húrok közé dugja, az egyik czigányhoz, ki aludva tovább is kontrázik.) Hadd el már, no, — se nem fizetnek, se nem trektálnak, az egész compánia még csak nem is nemzetes. Jerünk odább. Szerencsés jó éjszakát, nagyságos uraim, másszor is eljövünk; csak oly kis fiút küldjenek utánunk, mint az öklöm, s mi jövünk! csak az ablakot kopogtassa meg, s mi jövünk! — Utánam, ribillió. (El.)

GÉMESI (besepri a pénzt). Kilencz.

EGY POLGÁR (kis fiacskáját kibotozva). Gaz kölyök, ott kell korhelykedned, a hol apád?

GERGELY (polgári ruhában, egész szakállal jő). Pinczér!

JEAN. Befehlen?

GERGELY. Lehet enni?

JEAN. Nincs — késő — schwartz kaffé — punsch — ja.

GERGELY. Adjon kávét.

JEAN. Gleich.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Kellner! Fidibus, Zeitung, ein Glas Wasser.

GERGELY (magában egy félreeső asztalhoz ül). Istenem, beh sok naplopó, be sok gazember! S nekem ezek közt kell bujdosnom s nem merem rokonimat keresni, mert engem keresnek s alkalmasint előbb megtalálnak, mint én rokonimat. (Kávét kap.)

A LEGRONGYOSABB EMBER (Gémesihez, egy kártyára mutatva). Fünf Gulden Münze.

GÉMESI. Ki kell tenni.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Steht.

GÉMESI. Mi áll?

A LEGRONGYOSABB EMBER. Mein Rock.

GÉMESI. Eh vigye az ördög önt rokkostul! Itt egy tizes, lóduljon.

A LEGRONGYOSABB EMBER. Ein Glas Sligovitz! (Adnak neki.) Aufschreiben.

JEAN (Gémesihez súgva). Herr von Gémesi, idegen van itt.

GÉMESI. Idegen? hol?

JEAN (Gergelyre czélozva). Ott.

GÉMESI (félre). Húsz pengőnél nem néz ki több belőle, de az is jobb semminél. (1-ső játékoshoz). Braun, idegen jött — mutyi.

1. JÁTÉKOS. Bravo, mutyi!

GÉMESI. Lefőzzük. (Míg súgdostak, a 2-dik játékos a bankból egy bankjegyet elcsent. Gémesi szemmel kiséri.) Bocsánatot, uram, véletlenül egy bankjegyet az ön mellénye zsebébe találtam dugni a magamé helyett. (Kiveszi onnan.) Ezerszer bocsánatot!

2. JÁTÉKOS (igen udvariasan). Óh semmi, semmi! Soha se zsenirozza magát, tessék másszor is.

(Egy komoly, kopott ember, pápaszemmel, nagy barkóval, egyik asztalnál pi-

pázgatva hirlapot olvas; vele háttal egy megbukott mesterember, a másik asztalra dőlve, alszik; egy furfangos ficzkó, ezzel szemközt, tetteti magát, mintha aludnék.)

GÉMESI. (Besepri a pénzt.) Retirálok.

JÁTÉKOSOK (morognak).

GÉMESI. Jean, az apró pénzért huszasokat (elteszi pénzét, Gergelyhez közelít). Jó estvét, uram, — vagyis jó reggelt.

GERGELY (félre). Kit látok?

GÉMESI (ugyanazon asztalhoz ül). Jean, kávét nekem is.

JEAN. Gleich.

GÉMESI. Mikor méltóztatott Pestre érkezni téns uraságodnak?

GERGELY (bámulva). Ezt ösmernem kell.

GÉMESI. Becses nevét! az enyém: Gémesi de eadem.

GERGELY. Gémesi? (Távozni akar). Ösmerős.

GÉMESI. Várjon csak, jól látok, maga az, Gergely! Hát nem akasztották fel?

GERGELY (tétovázva áll). Hát nótárius urat — mi hozta ide?

GÉMESI (félre). Várj csak, megcsiplek, ütött a bosszú órája! (Fenn.) Elvették tőlem a kalamárist, mert köztünk maradjon, a portiót simplán irtam a könyvbe, s duplán szedtük birák uraimékkal egyetemben. Azóta Pesten vegetálok, ruháimat, turniromat megváltoztattam. De nehogy azt vélje, hogy e csőcselékhez tartozom; ez csak asylumunk, hová magunkat regressirozni járunk mi, à la grosso kártyások. Én egy fényes kávéházban rendes poentir vagyok; tegnap schvartzoltam, s ma itt adtam bankot, hogy regressirozzam magam, s hogy holnap ismét ott poentirozhassak. Ebből láthatja, Gergelyem, hogy én nyiltszívű vagyok magához; legyen az maga is, ha bajban van, én kisegítem. Mondja csak,

miként van itt Pesten, holott az ezrednél Milánóban kellene lennie?

(A furfangos ficzkó a vele szemközt alvó mesterember hátára botjával egyet húz, s azonnal az asztalra hajtja fejét, mintha aludnék; az alvó felijed, körülnéz, kétkedve az olvasó komoly úrra mereszti szemeit, s fejét csóválva, újra elalszik. A komoly úr nem érti a dolgot, s tovább olvas.)

Gergely. Hajh!

Gémesi. Semmi sóhajtás, úgy-e, elszöktünk ismét, galambom? hja, az a subordinatio nem kis dolog. Tudom, no csak vallja meg, ne féljen. A Bakony erdejében nem lehet oly jól rejtve, mint éppen itt Pesten. — Csak bízza rám magát; bajusza, szakálla jócskán megnőtt, egy kis zsönfranzhaj, s tökéletesen maszkirozva lesz; változtatott járás, ne oly richtájos. Maga tudja, mily falusi betyár voltam én, s most lássa, beszédem sima, járásom párisi.

Gergely. Csak azt mondja meg, nótárius úr . . .

Gémesi. Semmi nótárius többé, hanem Herr von Gémesi de eadem.

Gergely. Hol van anyám, öcsém, s ah, Julcsám?

Gémesi. Hát nem tudja?

Gergely. Életveszély közt hatoltam mezővárosunkig; korán reggel volt, s a mező oly virágos, mint midőn elhurczoltak, de atyám házában idegen arczokat találtam; a kovácsműhelyben most egy görög árulja pálinkáját, s én kérdezősködni nem mertem.

Gémesi. Az természetes; ha a katona a kapufélfától vesz búcsút, könnyen félfára jut. De semmi. Tehát, mit sem tud rokonairól. Mintha csak hívták volna, éppen jókor jelent meg. — Szereti-e még most is hűséges Julcsáját?

Gergely. Szeretem-e? hiszen miatta nem volt mara-

dásom, miatta voltam halál révén, miatta bujdoklom most is. Csak egyszer láthassam még, — aztán isten neki, vegyék éltemet!

(A furfangos ficzkó újra egyet húz az alvóra, ki felugrik, s mérgesen az olvasó úr kalapját fejébe üti, ki kalapjából kiemelkedve, bámul, a dolgot nem érti, a ficzkó markába nevet.)

GÉMESI (félre). Hahaha, végre besötétedett a bosszú éjszakája! — Gergely, gavalléri parolámra, még ma látni fogja rokonait, s a kedves hű Julcsát.

GERGELY. Lehetséges-e? Oh uram, siessünk.

GÉMESI. De így nem juthat hozzájok, ily öltözetben az inasok a lépcsőn dobnák le.

GERGELY. Hogyan?

GÉMESI. Okát majd meglátja, szemeivel kell látnia, hogy hihesse szavaimat. Magát kiváltani nem volt pénz, de bezzeg . . . no, hiszen látni fogja. Szaporán! (Leveti frakkját.) Vegye ezt magára.

GERGELY. Én?

GÉMESI. Tán azon bámul, hogy a Lezsimirszky-rokk alatt rongyos az ing; az nem látszik, külszín csal — csak vegye fel.

GERGELY. Ha máskép nem lehet. (Gémesi frakkjába öltözik.)

GÉMESI. Jean!

JEAN. Befehlen.

GÉMESI. Kölcsönözd ide reggelig frakkodat. (Gergelyhez.) Magán ez mit sem mutatna, de az én turnirom mindent kipótol. (Jeanhoz.) Addig vedd fel barátom gérokkját: így ni! Im öt pengő, frakkod úgy sem ér többet. (Gergelyhez.) Gombold be frakkodat, a piszkos mellényt el kell födni; azt magam is praktizálom. — Jean, tentát, papirost! csak egy kis levélkét irok, azonnal — (Leül s ir). Egy kedveskémnek rándevút igértem; most

nem tarthatom meg szavamat. (Magában irva.) «Kapitány úr! Korpádi Gergely szökött katonát egy óra mulva meg lehet találni — Váczi utcza 590. szám alatt az első emeletben.» Jean! (Súgva.) E levélkét vidd tüstént a Károly-kaszárnyába, s add a commendánsnak, érted? fáradságodért holnap öt pengőt kapsz. Így, most kész a bosszú! — menjünk, Gergely barátom.

GERGELY. Félek, reszketek; jobban, mint midőn a golyót vártam keblembe. (Elmennek az udvar felé.)

A LEGRONGYOSABB EMBER (elaludt, fején papiros csákót gyújtanak meg, fölébred, s nemes haragra lobbanva.) Ez czudarság! de hisz jövök is én többet ily rongynép közé! (El.)

JEAN. Frakkomat aligha látom valaha: de öt pengő meg e kaput, érttök holnap a zsidó-piaczon divatosabbat kapok. (Kívül zörgés.) Ki az?

BIZTOS (kívül). Comissárus!

MIND. Comissárus? (Néhányan felugrálnak, s az udvar felőli ajtón s ablakon kiugrálnak.)

JEAN. Hahaha, ezek valami csinyt követtek el, s a becsukatástól félnek. (Megnyitja az ajtót.)

MÁSODIK JELENET.

Biztos, poroszlók, voltak.

BIZTOS. Nincs itt Gémesi?

JEAN. Itt volt — de már elment — rég, igen rég elment. (Félre.) Ezért új öt pengőt kapok.

BIZTOS. Tehát keressük máshol. (El.)

JEAN. S én a kaszárnyába megyek. (Az oldalszobába szól.) Frantz! (Szózat belül.)

Gleich! (a lotterián összevesznek, verekedés, kidobálások, a pinczérek a tekeasztal alól húznak ki egyet.)

JEAN. Tens úrfi! — Nem hall? — Sepreni akarunk — Tekintetes úr! (Erősen rázza, s földhözveri.) Eh, mit! (Megkapják, s hajánál fogva kidobják.)

VÁLTOZÁS.

Terem két oldal- s középajtóval.

HARMADIK JELENET.

Korpádiné, Lajos, vendégek. (Táncz, melynek végével) *Pista* (jő).

PISTA. Volt Ekcéklás a dinnye e serviz.

VENDÉGEK (összevissza). Valahára! — Óh a vacsora! — ez a fődolog! — Férjem, a kis Ninából el ne feledkezzél! — Zsebeidet illendően tömd meg! — Pajtás, zsebeidbe két üveg champagneit praktizálok, vigyázz! — (Mind el a középen.)

KORPÁDINÉ (Lajostól karon vezettetve, kissé túlzott s rosszúl választott divatiassággal öltözve). De ha mondom, egy krajczárom sincs.

LAJOS. Lárifári! lenni kell.

KORPÁDINÉ. De honnan? az ég szerelmére.

LAJOS. A pokol fenekéről, vagy a szalmazsákból, a hova be szokta varrni. Minden pénzemet eljátszottam, s vissza kell nyernem; most más székre ülök, s azonnal megfordul a szerencse. Tudtam, mihelyt a tükör alá ülök, vesztenem kell; az a hely mintha átkozott volna, már tízezer pengőt elnyelt. — Szaporán, még nincs késő!

KORPÁDINÉ. Lajos! mindenemtől sperengoltál; — aranyaim, bankóim, házam, szőlőm — mind oda!

LAJOS. Ej, mit sopánkodik, nincs-e még hátra szép menyasszonyom hozománya, melyet esküvő után azonnal kifizet Debreczen városa.

KORPÁDINÉ. De Julcsa nem akarja magát reserválni.

LAJOS. Dehogy nem, én már elhiresztеltem az egész városban, rá kell állania, addig atakirozom; s ha másért nem, nehogy compromittáljam.

KORPÁDINÉ. Az a Gergely nem megy ki fejéből.

LAJOS. Még nem látta attitüdjeimet, még nem látott gallopirozni, csak bízza rám, holnap menyegző.

KORPÁDINÉ. De igéred-e, hogy holnap felhagysz a játékkal, s a Julcsa vagyonát nem tékozlod el?

LAJOS. Mindent igérek, csak pénzt ide!

KORPÁDINÉ. De megint csak veszteni fogsz.

LAJOS. Édes mama, ha látná magát, hogy nem illik az a paraszt siránkozás gyönyörű kopfputzához. Apropo, holnap Szemtelendiné soaréjába megyünk; a mama számára az új ruhát már megrendeltem.

KORPÁDINÉ. Új ruha? itt van utolsó — de legutolsó pénzem.

LAJOS (elkapja, számlálva). Egy, kettő, háromszáz pengő! — No, ha nem több, ez is jó. Paroli pácse, aztán négy fül — adgyő, mama! Menjen a terembe. — Aztán ne akarjon mindig franczia szókat mondani, ma is halálra szégyeltem magam: azt mondá mama «Gróf Cinege fachirtba jött Pityóka bárónéval» a helyett: «Faschéba jött». — Aztán ne kaczagjon olyan parasztosan, hogy valamennyi rossz foga kilássék; csak minden lépten kirí magából, hogy kovácsné.

KORPÁDINÉ. Fiam, az új ruhán elül vagy oldalt lesz a girlánt?

LAJOS. Hátul.

KORPÁDINÉ. Ez új divat! — oh mily kiváncsi vagyok! adgyő! (El.)

LAJOS. Tigris!

NEGYEDIK JELENET.

Pista, Volt.

PISTA. Parancs, arszlán úr?

LAJOS. Itt — ezt a levelet Bájvölgyi Irmához. Ez magyar, beéri igérettel, de ne feledd nagyságolni és kezet csókolni, kölyök, azt mondom, ügyes légy! — Ezt pedig Steiner tánczosnénak viszed ezzel a száz pengővel; mondd szóval is: az egekre kérem, meg ne szökjék, még holnap talán kifizetem adósságait, vagy vele együtt szököm. Ficzkó, okos légy különben (megtépi üstökét).

PISTA. Jaj!

LAJOS. No?

PISTA. Értem.

LAJOS. S most halbe bank! (El.)

PISTA. Üstökczibálás? s a száz pengőt is nem a magyarnak, hanem a sovábnak — korsoma! — Ő keme holnap házasodik, s ma szeretőkhöz firkál. — Lássuk! (Feltöri, olvas.) «Freila! Ik lieben si, da schinken ik hundert Conv. Münz, nicht durkkéhn, verstanden, ik hairat morgen, aber lieber nur si. Lajos von Korpádi.» — S azt a jó, kedves Julcsát így csalja meg korhely uram? — nem, nem, ha pokolba nem akarok menni, ezt a Julcsa kezébe kell szolgálnom. Ah, éppen itt jő.

ÖTÖDIK JELENET.

Julcsa (úri, de igen egyszerű fehér köntösben), *Volt.*

PISTA (kezet csókol). Kisasszony! én ugyan tigris vagyok, de szivem valódi birkatermészetű; (zokogva) nem nézhetem, mint hurczolják a kisasszonyt labirtusba. Az a

kecskearszlán, ki engem pofokkal fizet borravaló helyett, s vadászkorbácscsal aprózza hátamra a gázsit, a kisasszonyt megcsalja; ím vegye, s ha olvasni tud, olvassa! (A két levelet átadja.) Ezt a száz pengőt meg ajándékozza nekem, úgy is benn van uramnál kétévi bérem kamatostúl. (Mellényzsebébe dugja.)

Julcsa. Ezt Lajos írta?

Pista. És pedig kinek írta? — két szeretőjének — igen, kettőnek.

Julcsa. S e csapodár akar engem elvenni?

Pista (félre). Most, Fraila, nikt durkkéhn! — ik aber azonnal durkkéhn! (Elosont.)

Julcsa. S nekem azt mondja, szeret, csupán engem szeret, s azalatt szerelmes-leveleket firkált. S én e tarka pille miatt feledjem hű Gergelyemet, kinek örök hűséget esküdtem, ki miattam halt meg, ki sírja szélén is szeretett ... Oh Gergely, Gergely! oly hű, oly igaz szerető szivet nem találok soha! — Ez volt jegygyűrűnk, ez jegyezzen el neked örökre. (Sírva az asztalra borúl.)

HATODIK JELENET.

Gémesi, Gergely, Volt.

Gémesi. Jöszte. Ez itt a lakásuk.

Gergely. Hát szolgaságra jutottak?

Gémesi. S az ott Julcsa.

Gergely. Ezen úri hölgy?

Gémesi. Hűséges Julcsád.

Gergely (keserűen). Ah, már értem.

Gémesi. Szólítsd meg.

Gergely. Meg; e szólításom mennydörgés leend. (Julcsa karját megfogja, gúnyosan.) Kisasszony!

JULCSA (bámultában mozdulatlan).

GÉMESI (félre). Most hívjuk a vőlegényt és a vendégeket. Mégis édes a boszú! (El középen.)

GERGELY. Elsáppadál? remegsz?

JULCSA (remegve). Élsz? élsz?

GERGELY. Igen, a hűtlent büntetni.

JULCSA (kitörve). Élsz?

GERGELY. Minek, úgy hiszem, nem fogsz örülni.

JULCSA (nyakába borul). Gergely!

GERGELY. Mi ez? — csalódnám! — Julcsa, csak egy szót —

JULCSA. Ne, ne még!

GERGELY. Istenem, ájulni kezd; bűnérzete, szégyene, vagy öröme veri le lábairól?

JULCSA. Az öröm, az öröm szintén ölhet —

GERGELY. S én örüljek-e a viszontlátásnak? — Hogy nevezzelek: az egyszerű falusi leánykát véltem viszont láthatni, nem ily úri hölgyet; én vesztettelek-e el? vagy magad vesztetted el magadat? szólj! —

JULCSA. S én visszanyertelek-e, vagy álom ez?

GERGELY. Engem?

JULCSA. Leveled a siralom-házból . . .?

GERGELY. Csak arra felelj, hívem valál-e?

JULCSA. Halottnak hittünk.

GERGELY. S te másnak nyujtád kezedet?

JULCSA. Szabad vagyok — s örökre tiéd?

GERGELY. Enyém-e szerelmed?

JULCSA. Tied, hiszen visszaadott nekem újra a jó isten!

GERGELY (elfordul). Vissza? oh istenem!

JULCSA. Mi lelt? miért fordulsz el? imént te remegtél, mivel elveszettnek hivél: szólj, én reszkessek-e most miattad?

Gergely. Örökre elvesztem — Óh ha tudnád — tán egy óra múlva kitépnek karjaidból, s visszahurczolnak sírom szélére, honnan hozzád menekültem, látni még egyszer angyalarczodat; de ám jöjjenek a vérszomjazók, hiszen láttalak, most már meghalhatok!

Julcsa. Te a halálról beszélsz?

HETEDIK JELENET.

Előbbiek, Gémesi, Lajos, Korpádiné, vendégek.

Gémesi. Ide, ide, uraim és hölgyeim! Igen meg fognak lepetni. — Remélem, a kisértettől nem félnek.

Gergely. Anyám! Öcsém! (Ölelni siet őket, kik bámulva hátrálnak.)

Gémesi. Látják, mint csalódik az ember; ezen urat csakugyan nem akasztották fel.

Gergely. Miért ez idegenség? rokonimnál vagyok-e? ki mondja meg?

Gémesi. Én? — Nézz ide, Julcsa kisasszony a menyasszony, s ez itt (Lajosra mutat) szeretett vőlegénye.

Gergely. Vőlegénye, öcsém?

Lajos (anyjához). A pokol küldi ezt vissza?

Korpádiné. Rosszabbkor nem jöhetett volna.

Gergely. Mit jelent ez? egy szót sem értek?

Gémesi. Julcsa kisasszony! Lajos! Korpádiné asszonyom, ugyan kérem, hazudtoljanak meg!

Gergely. Mindnyájan hallgatnak.

Gémesi. No, Korpádiné asszony, emlékezik igéretére, melyet oly híven teljesített? — Gergely barátom, ez itt anyád, nemde? — katonának fogtak el, anyád gazdag volt, vagyonának század részével megválthatott volna —

Gergely. Hallgass, ő anyám; őt megitélni senkinek sincs joga.

Gémesi. S ő nem tevé; elhagyott vinni, el, mert vagyonát s Julcsádat, s Julcsád örökségét mind kezére akarta játszani. — No, nagyasszony, hazudtoljon meg: nem adta el rajkóját?

Gergely. De öcsém nem fogadta el?

Gémesi. De igen, elfogadta; mert Julcsádnak valóságos vőlegénye. Lajos úr, kérem, hazudtoljon meg: nem árulta el testvérbátyját?

Gergely. Lajos? lesütöd szemeidet? De Julcsám ellenszegült?

Gémesi. Éppen nem; mert boldog menyasszony. No, kisasszony, hazudtoljon meg!

Gergely. Te is hallgatsz? ez hazugság.

Gémesi. Uraim, hölgyeim, igazoljanak nem holnap lesz-e az esküvő?

Vendégek. Ő igazat szól.

Gergely. S én ezért koczkáztattam éltemet?

Julcsa. Kibeszélte magát, tisztelt notárius úr?

Gémesi. Igen.

Julcsa. Tehát édes notárius úr, remélem, meg fogom hazudtolni.

Gergely. Újra éledek.

Julcsa. Hogy jövék azon szerencséhez, hogy menyasszonynak tartassam, meg nem foghatom, de én róla mindeddig mit sem tudtam. Gyámanyám Pestre hozott, én tartoztam követni, ruháimat parancsára fölcseréltem: de szivemet nem! szivem a régi maradt, az, mely falusi egyszerű ruhám alatt dobogott. Ezzel, úgy hiszem meghazudtoltam notárius urat. — S maga, bácsi, azt mondá szeret.

LAJOS. Imádom.

JULCSA. S egyedül engem?

LAJOS. Még van remény. — Itt láss lábaidnál!

JULCSA. De ha ez hazugság volna? ha másokat is szeretne?

LAJOS. Ki meri ezt mondani?

JULCSA. Én — Steiner és Bájvölgyi kisasszonyok tárt karokkal várják; leveleit másszor bízza hűbb kezekre. (Átadja a két levelet.)

LAJOS (titkon). Anyám, bakot lőttem!

KORPÁDINÉ (rá sem hallgatva epésen). Notárius úr, azt mondá, fiamat adtam el; hátha én is meghazudtolhatnám.

GÉMESI (gúnyosan). Ugyan kérem.

KORPÁDINÉ. Úgy van, elvettem ez ifjútól mindent, el, hogy mindent Lajos fiamnak adjak.

GERGELY. Oh, minő anyai szeretet ez? egyik kezed meglopta a másikat: nem vagyunk-e mindketten fiaid?

KORPÁDINÉ. Nem; éppen itt a bökkenő.

GERGELY. Nem? megállj, asszony; — erről gyakran álmodám, midőn hidegen visszataszítál, midőn csókjaidat megtagadád; akkor gyakran kérdezém magamtól, teheti-e ezt anya?

KORPÁDINÉ. Halott gyermeknek lettem anyja, s a bába idegen csecsemőt tett keblemre (félre) egy csomó pénzzel — (fenn) kérve mindenre, a mi szent, fogadjam el a halott helyett; s én könyörülve engedék kérelmének.

GERGELY. És szüleim?

KORPÁDINÉ. Rólok mit sem tudok. No, notárius úr, meg van-e hazudtolva? — fiamat adtam-e el? nem, notárius úr, eladtam egy sehonnait —

LAJOS. S én e titkot tudám, tehát bátyámat csaltam-e meg?

GÉMESI. Csak a név változott.

KORPÁDINÉ. Eladtam azt, kit irgalomból nem hagytam sövény alá vitetni, ki magán kívül semmit sem hozott e világra, sem nevet, sem vagyont.

JULCSA. Többé mindarra nincs szüksége. — Gergely, minden vagyonom tiéd — férjemé.

GERGELY (félre). Kik lehettek szüleim?

GÉMESI. Férjeé?

JULCSA. S e rám nem illő köntöst, mit úgy is csak kénytelenségből aggaték magamra, ezennel elhányom, s visszatérek falura, hol igazi helyem van; itt úgy is csak gúny s nevetség tárgya lennék.

GÉMESI. Ugyan kérem, egyedül, vagy másodmagával méltatik falura utazni?

JULCSA. Férjemmel, Gergelylyel.

GÉMESI. Az bajosan fog történhetni. — Aha — lábdobaj — fegyverzörgés bizonyosan katonaság! — Lássák, uraim, hölgyeim, mint hagyja el szine a boldog vőlegényt, ki nem más, mint negyedszer is szökött katona.

JULCSA. Lehetséges?

GÉMESI. Gergely, ugyan hazudtolj meg hát!

GERGELY. Óh Julcsa, ő igazat szól!

NYOLCZADIK JELENET.

Biztos, Poroszlók, Előbbiek.

BIZTOS. Bocsánat uraim, és hölgyeim egy gazembert keresünk.

GÉMESI (megszeppen). Biztos! nem jót érezek (a nőknek udvarol).

BIZTOS (Gémesire mutat). Ah, éppen itt van a jó madár. Fogják meg.

GÉMESI. Engem? miért? Micsoda szemtelenség! —

BIZTOS. Először egy hamis váltóért; másodszor tolvajságért; harmadszor, mert akasztófára való vagy.

LAJOS. No, notárius úr, ugyan kérem, hazudtolja meg!

VENDÉGEK (kaczagnak).

GÉMESI. S én még egyszer mondom, ez itt szökött katona. Ah éppen itt jő a tiszt. Együtt tánczolunk, Gergely barátom! — Uram, tiszt úr, fogassa el Korpádi Gergely szökött katonát.

KILENCZEDIK JELENET.

Völgyi, mint tábornok, Camilla, Voltak.

VÖLGYI (ki előbb lépett be). Ő nem szökevény többé, vétségeért eléggé meglakolt, minden kereset alól fel van oldva, ő szabad.

GERGELY. Szabad? Julcsa enyém?

JULCSA (örömmel). Gémesi úr, kérem hazudtolja meg!

VÖLGYI (Gémesihez). S ön igen lekötelezett ezen levélke által, melyet a Károly-katonai lakba a kapitányhoz írt; mert ez vezetett ide, hol feltalálhatám az ifjat, ki előttem igen becses, s kit mindeddig hasztalan keresék.

BIZTOS. S most előre! — el vele! (Gémesit meglöki botjával.)

GÉMESI. A ki másnak vermet ás, maga esik belé! mért ne teljesedném rajtam is e példaszó? magamat ajánlom. (El a poroszlókkal.)

GERGELY. Ha sejtésem nem csal, e nő vigasztaló angyalom volt, s e férfiú atyámmá ajánlkozott.

CAMILLA (Völgyihez). Istenem! az öröm nem lesz-e ártalmára? — csak lassan leplezd le a titkot.

VÖLGYI. Légy gond nélkül. — Ifjú, ez itt nőm. Első férje, Monti gróf, két hó előtt meghalt.

GERGELY. Oh, ha kimondanom szabad lenne, mit szivem tol ajkaimra — én többé nem vagyok Korpádiné fia — nincs nevem — nincsenek szüleim. —

VÖLGYI. Lesz neved —

CAMILLA. Lesznek szüleid.

VÖLGYI (megáll Korpádiné előtt). Ön Korpádiné?

KORPÁDINÉ (remegve). Igen is.

VÖLGYI. Önnek anyai gondjaira egy kisded fiú bizatott nagy összeg pénzzel.

KORPÁDINÉ (térdre rogyik). Kegyelem! a pénznek vége, a fiú még él.

VÖLGYI. Ne reszkessen! A pénzt nem követelem vissza, kevés az anyai névért, melyet nem vont el tőle, bár szive nem viszhangzá; de visszakövetelem öntől a gyermekemet, mert ő fiam! (Gergelyre mutat.) S ezennel ráruházom nevemet, s kimondom az egész világ előtt: ez itt fiam!

MIND. Fia!

GERGELY. Atyám!

CAMILLA. Fiam!

VÖLGYI (Julcsához). Ne rettenj meg, e név nem választand el fiamtól; mert én egyesítlek vele, s az anyja, nőm, megáld. (Összeadja.)

CAMILLA. Gyermekemmé ölelem!

GERGELY. Erre nem vagyok méltó!

Vége.

A LELENCZ.*

Eredeti népszinmű négy felvonásban.

* A M. Nemzeti Múzeum könyvtárában lévő első fogalmazvány felhasználásával javított szöveg.

SZEMÉLYEK.

(E szereposztással adatott először a Nemzeti Szinházban 1863 nov. 20-dikán.)

Szentesi Nagy István, falusi rektor	*Tóth József.*
Sára, neje	*Paulainé.*
Bertók (gyermekeik)	*Feleki.*
Erzsike (gyermekeik)	*Prielle Cornélia.*
Julcsa (gyermekeik)	*Felekiné.*
Kotori, falusi jegyző	*Szilágyi.*
Zsuzsánna, neje	*Horváth Teréz.*
Toncsi, leányuk	*Némethyné.*
Beregi Ferencz, jegyző egy másik faluban	*Paulai.*
Bokori, ispán	*Szerdahelyi.*
Földesiné	*Hubenainé.*
Matild, leánya	*Szigligeti Anna.*
Szintei Jenő	*Lendvai.*
Péter, komornik	*Egressy.*
Megyei hadnagy	*Benkő.*
Irnok	*Náday.*
Kisbiró	*Elemér.*
Pali	*Prielle Antónia.*
Bandi (paraszt suhanczok)	*Kovács Gy.*
Pista (paraszt suhanczok)	*Sánta.*
Urasági cselédek	*Szalai.*
	Szendei.
	Elbert.
	Horvátné.
	Hubenai Vilma.
	Nyilvai Irma.

Lakadalmas nép. Cselédek. Őrök.

Történik az 1-ső felvonás Pesten, Földesiné előszobájában; a 2-ik néhány hónappal később, falun, Nagy István háza előtt; a 3-ik négy évvel később ugyanott, Nagy István udvarán; a 4-ik a másik faluban.

ELSŐ FELVONÁS.

Csinos előszoba. Középen kettős, melyen át terembe láthatni. Jobbra nagy ajtó a lépcsőre. Balra kisebb ajtó a cselédszobába vezet. Balra elől asztal, szék, az ajtón túl fogas. Jobbra ülő padok. Jobbra balra a nézőtől vétetik.

ELSŐ JELENET.

Julcsa (az asztalnál ül és varr). *Péter* (galambősz, egészen feketében a középajtón jő).

PÉTER (az ajtót félig megnyitva, meghajtja magát). Igen is, nagyságos asszonyom! (Kilép az ajtón, gondosan betéve maga után. Julcsához lép.) Maga az új komorna?

JULCSA. Én vagyok, uram.

PÉTER. Maradjon gyermekem; folytassa munkáját. (Magában.) Mennyire hasonlít hozzá! — Én Péter vagyok, a nagyságos úr komornika, a ház mindenese. Hogy hívják?

JULCSA. Julcsának.

PÉTER. Az én leányom is Julcsa volt, de Julienek hivták — vajha ne hivták volna! A nagyságos asszony rám bizta, hogy a szolgálatba beavassam. Kedves gyermekem, itt jó helye lesz; becsülje meg. Innen nem egy leány ment már férjhez s ő nagyságok szép hozományt adtak velök. Mert ők, a mily kegyesek és jók, épen oly jótékony bőkezűek. — Vajha az én szegény Julcsám is itt szolgált volna. — Vannak szülei vagy talán árva?

JULCSA. Nem vagyok árva.

PÉTER. Honnan való?

JULCSA. Erdélyből.

PÉTER. És oly messziről jött Pestre?

JULCSA. Nem; atyám most a Tisza mellett lakik.

PÉTER. Mi kényszeríté, hogy elhagyja az atyai házat és szolgálatba álljon?

JULCSA. A szegénység, a nyomor. Atyám Erdélyben rector volt, de el kelle hagynia állomását.

PÉTER. Elmozdították?

JULCSA. Nem, önként hagyta el.

PÉTER. De csak volt valami oka?

JULCSA. Volt, de azt nem mondhatom meg.

PÉTER. Miért?

JULCSA. Mert nem akarom, hogy atyámat kinevessék s az ő története csak ránk nézve szomorú. Ő kenyér nélkül maradt, hajléktalanul s remény nélkül bujdosott; még betevő falatja sem volt. Mi leányai csak terhére lettünk volna, azért nénémmel szolgálni jöttünk, hogy magunkon és rajtok is segítsünk.

PÉTER. Szegény gyermekek!

JULCSA. Már esztendeje vagyunk Pesten — még esztendeig akarunk szolgálni.

PÉTER. Akkor vissza mennek?

JULCSA (szemlesütve). Én — nem tudom — de Erzsike vissza megy; mert atyám azóta ismét kapott állomást. Nem oly jövedelmező, mint az előbbi; — de Erzsike is szerez valamit — én is segíteni fogom — Isten megsegít mindnyájunkat.

PÉTER. A leányasszonyka tehát nem megy haza?

JULCSA. Nem.

PÉTER (megfogja kezét atyai jósággal). Gyermekem, ha teheti, menjen vissza minél előbb szüleihez.

JULCSA. Miért?

PÉTER. Ily korban a leánynak legszükségesebb az anyai oltalom. Ön szép, fiatal és tapasztalatlan. Szépsége csábító másokra, fiatalsága magára nézve. S lássa, arczáról olvasom, hogy szíve érzékenyebb és gyöngébb, mint másoké. Az ily szótalan, méla tekintetű leányok hamarább lesznek boldogtalanok, mint azon vidám pajzán gyermekek, a kik mélyebben nem is tudnak érzeni. — Belőlem szomorú tapasztalás beszél! — Az én Julcsám is ilyen volt; anyját akkor veszté el, midőn legnagyobb szüksége lett volna rá, ő is szolgálni ment — és — (szünet)

JULCSA (szorongva). Mi történt vele?

PÉTER (tompán). Elcsábították — megcsalták — elhagyták.

JULCSA (aggályosan nézi). Lehet-e oly gonosztevő?!

PÉTER. Szeretett — hitt — s meghalt.

JULCSA (elszorult lélekzettel). Meghalt bánatában? . . .

PÉTER. Oh nem! — A szégyen ölte meg — meghalt a szégyen miatt. — Anyjának tán megvallotta volna, nekem nem merte. — Hogy szégyent ne hozzon fejemre, a Dunába ölte magát.

JULCSA. Oh, Isten! (A székbe roskad.)

PÉTER. De önt ez nagyon is meghatja; — oh, bocsásson meg. Ha fiatal leányt látok, nem állhatom meg, hogy el ne mondjam e gyászesetet. Lelkiismeretem parancsolja!

JULCSA. Köszönöm szives részvétét, (magát megnyugtatni akarva, vidáman feláll) de nem minden férfi oly semmirekellő — nem, nem! hisz akkor a világ sem volna más, mint egy nagy kigyófészek!

PÉTER (szelid jósággal). Kedves gyermekem, míg fiatal,

ám higyje a világot paradicsomnak; örüljön az életnek, szakaszsza ártatlan virágait; de ne feledje, hogy a paradicsomnak is volt egy fája, mely mindnyájunknak halált termett. — Elég ennyi! ... Aztán néha nézzen ősz fejemre is s jusson eszébe, hogy nem a kor fehéríté meg — hanem boldogtalan leányom!

JULCSA (elfordította róla szemét, magában már előbb megdöbbenve). Ha úgy volna!

PÉTER (egészen más hangon, vidáman és élénken). S most hallja kötelességét. A család három tagból áll. Cseléd sincs több a háznál. Az urat én szolgálom egyedül. Ő fényes hivatalt visel, de a fényűzést nem szereti. Nem hivatala után él, de hivatal nélkül nem élhet, mert megszokta a munkát. A leányasszonyka csupán a nagyságos asszonyt és a kisasszonyt szolgálja. Ne féljen, sok dolga nem lesz. Korán kelnek, gyorsan öltöznek. A tisztogatás sem sok fáradtságba kerül, mert itt senki sem szemetel, s a rend és tisztaság folytonos. Ekkor aztán leülhet varróasztalához s ha tetszik, varrhat pénzért másoknak is. Ezt ő nagyságok nem ellenzik, sőt szeretik. Ha csengetnek, bemegy, ha jő valaki, bejelenti. Sem barát, sem barátnő nem járhat a házhoz — természetesen Erzsikét kivéve. Ő nagyságok minden estve a szinházba mennek. Ez a házi rend. Hogy a nagyságos asszony a legkegyesebb úrnő s a kisasszony valódi angyal, azt mondanom sem kell, azt tapasztalni fogja. Ha pedig tanácsra lesz szüksége, tekintsen úgy, mint édes atyját. (El balra.)

JULCSA (magában, mintha rossz eszméitől szabadulni akarna, néhány lépést tesz). Ah mily dőreség! — benne kétkedni? Ez volna a legnagyobb bűnöm. E jó öreg nem ismeri őt; nem nézett szemébe, mely lelkének tükre; nem hallá esküit, melyek a legbuzgóbb imádkozások. — S végre is könnyü

ősz fejjel, fagyos szívvel tanácsolni; de! ah, ha az ő szavát hallom — ha kezemet fogja — nem, nem, elég hallanom lépteit, hogy feledjek kivüle mindent, mindent, mintha csak ketten volnánk e világon. (Csókolja.) Ujjamon a gyűrűje — az égben esküje s én ne higyjek neki?! (A munkához ül, megnyugtatván magát.) Szegény jó öreg, szánlak, de én bizom s nem rettegek.

MÁSODIK JELENET.

Erzsike (jobbról jön). *Előbbi.*

ERZSIKE (bekukkant). Valjon jó helyütt járok-e?

JULCSA (ülve marad). Erzsike, te vagy?

ERZSIKE (bejön). Én hát! egyszerre ide találtam, mihelyt a házmesterné azt mondta: czwajti Stuk, stigi türi, rex. Ládd, mennyit profitiroztam már.

JULCSA. S kitől tudtad meg, hogy itt lakom?

ERZSIKE. Zsuzsival találkoztam.

JULCSA. Melyikkel?

ERZSIKE. A Karvasiék Zsuzsijával, tudod, a kinek oly piczi szeme s oly nagy krinolinja van.

JULCSA. Emlékszem, annak mondtam, mert nem találtalak otthon.

ERZSIKE. Oh, ott ne is keress többé.

JULCSA. Hogy hogy?

ERZSIKE Ma reggel óta faczir vagyok.

JULCSA. Hogyan? — hisz nagyon jó helyed volt.

ERZSIKE. Jobbat kivánni sem lehetett volna.

JULCSA. Hát miért hagytad el?

ERZSIKE. Az úrfi miatt. Emlékszel arra a nyurga fiúra, a ki a gangon mindig a cselédszoba előtt járt fel s alá, mint valami sirbak? kezében könyv volt, de a mellől

mindig felém pislogott. De hisz, ne lett volna csak a mi úrfink! Hanem hát ezt csak eltűrtem. Hadd nézzen, gondolám, majd jól lakik vele s abba hagyja. Hogy is ne! Sőt kurázsit kapott s mikor a szobákat vixoltam, valahányszor elment mellettem, mindig azt mondta: uh! beh szép maga, Erzsike! — Szép hát, látod, ha van szemed! gondolám, de félvállról istenesen lenéztem. Azt hittem, ez majd eszére hozza. Dehogy hozta; pár nap mulva megcsippentette arczomat s azt mondta: Jaj lelkem, Erzsike! De már ekkor én sem voltam rest, hanem a partvissel ujjára koppintottam, hogy mindjárt bekapta s azt nyögte, hogy (vastag hangon) jaj! . . . De ezzel sem érte be, másnap hátam mögé lopódzkodott s megakart csókolni, de erre aztán én úgy a képére fotografiroztam a tenyeremet, hogy mindjárt a magáét tette a helyére. Azt hiszed, ez elijesztette? Oh, dehogy! másnap még tolakodóbb kezdett lenni. No ekkor aztán befutottam a nagyságos mamához, s elmondtam mindent. A nagyságos asszony megdicsért; azt mondta, derék, becsületes, jó leány vagyok; de a vége mégis az lett, hogy kifizette egész havi béremet, adott pompás, jó bizonyítványt s azt tanácsolta, hogy menjek oda szolgálni, a hol nincsenek úrfiak, mert nagyon is szép vagyok.

Julcsa. Szegény Erzsike!

Erzsike. Se baj, van már helyem, holnap beállítok. Az efélére mindig készen kell lennünk, a rózsának azért van tövise, hogy védje magát. — Oh, engem nem szed rá senki. Inkább nevezzenek vad macskának, mint szelid cziczusnak. — Nem azért jöttem én Pestre! Oh, tudom én, ha végig megyek az utczán, utánam néznek, (negédesen) de én észre sem veszem! A háznál is mindig

találkozik egy-kettő, a kinek egyéb dolga sincs, mint utánam leskelődni. De hisz, édes czukros urfiaim és uraim — Pesten rám nézve nem existál férfiú. Esztendő mulva haza megyek, akkor majd tessék utánam jönni, tessék akkor járni a házhoz, ha anyám is ott lesz — ott aztán akár meg is kérhetik kezemet; s én fogadom, nem leszek válogatós, de itt, ezer seprő és vasaló, félre az útból!

JULCSA. Mindig jó kedved van.

ERZSIKE. Hogy ne volna; szívem könnyü, a ládám nehéz, a fiókja sem üres; szolgálok szüleimért és magamért. Ha Jákob szolgálhatott tizennégy esztendeig, hogy két feleséget kapjon, csak én is szolgálhatok két évig, hogy majd egy férjet kapjak. — De igaz, hát levelet még sem kaptál hazulról?

JULCSA. De igen — szinte feledtem. (Feláll — kötényye zsebéből kiveszi, átadja.) Itt van.

ERZSIKE. Szinte feledted? te rossz leány. (A levelet csókolja.) Oh, kedves atyuskám! kedves mamuskám. (A czímet nézi fontos képpel.) «Ezen levelemet ajánlom nemes nemzetes Szentesi Nagy Julianna és Erzsébet leányaimnak.» Hallod, milyen híres a mi familiánk, predikátumunk is van: nemes Szentesi! (A levelet olvassa.) «Kedves leányaim! Most utolszor irok hozzátok — (Mi ez? csak nem beteg?) — ezen teljes titulaturával — (Vagy úgy!) — itt csupán mint Szentesi Istvánt ismernek. Tudjátok, mily nagy okom van, hogy itt senki se ismerjen rám.» (Szegény atyus! a palacsintás történet miatt!) «Hiszen ha megtudnák, hogy én vagyok az a szerencsétlen Nagy István, innen is bujdosnom kellene. Azért ti is nevezzétek magatokat egyszerűen Szentesieknek.» (Szegény atyus! azt hiszi, hogy itt van nekünk más nevünk, mint

Julcsa, Erzsi, Panni, Sári, Zsuzsi!) «Mi, hála Istennek, egésségesek vagyunk, de Bertók bátyátok most is a régi javíthatatlan; már megint nem birunk vele; félek, hogy nem sokára szégyent s gyalázatot hoz fejünkre s akkor miatta el kell bujdosnom.» (Szegény atyus! Gyermekkorában nem kellett volna elkényeztetni! De hisz, ha nekem valaha fiat ad az Isten, egyik kezemben kalács, másikban virgács lesz) — (ujra olvasni akar) de lássuk tovább!

JULCSA. Ne olvasd tovább, vidd magaddal.

ERZSIKE. De hát mi van benne?

JULCSA. Semmi. Jó tanácsok. Atyai oktatások. Én már könyv nélkül tudom.

ERZSIKE. Szegény atyus, hogy félt! (megfogja kezét) pedig ugy-e Julcsa, nincs oka, mert mi szivünkben — De ni ni, micsoda gyürű ez ujjadon?

JULCSA (elfordulva). Ez — ez — jegygyürűm.

ERZSIKE (elképedve). Jegygyürűd? Hát ez már mi? Hát mióta — és kivel jársz te jegyben?

JULCSA. Egy ifjuval.

ERZSIKE. Azt tudom, hogy nem is leánynyal! De hát ki ő? hol termett?

JULCSA. Ő egy szegény tanuló, ki most végzi az iskolát.

ERZSIKE. Most végzi s már is a házasságon kezdi?

JULCSA. Oh, neki már van hivatal igérve.

ERZSIKE. Julcsa, aperte kimondom: ez nekem sehogy sem tetszik.

JULCSA. Ő szeret.

ERZSIKE. Természetesen te is?

JULCSA. Jobban életemnél!

ERZSIKE. De hát hol ismerkedtél meg vele?

JULCSA. A bálban.

ERZSIKE. Bálban? (Szörnyűködve.) Teremtő istenem — hát te bálban is voltál?

JULCSA. Csak egyszer, Josefin vitt magával.

ERZSIKE. De, de — hisz te minderről nekem eddig egy szót sem szóltál!

JULCSA. Jenő kért, hogy tartsam titokban, mert szülei elleneznék.

ERZSIKE. Elleneznék? — te mégis elfogadtad jegygyürűjét?

JULCSA. Ha hivatalt kap, nem ellenezhetik.

ERZSIKE (határozottan). Julcsa, azt mondom, ennek vess véget! — ebből nem lesz jó!

JULCSA. Nem lehet.

ERZSIKE. Nem lehet? dehogy nem lehet, csak akard.

JULCSA. Szeretem s nélküle meghalok.

ERZSIKE. Mikor lesz az esküvőd?

JULCSA. Két hónap mulva.

ERZSIKE. Úgy hát menj haza tüstént, a te helyed most már otthon van.

JULCSA. Nem lehet.

ERZSIKE. Nem lehet?!

JULCSA. Jenő úgy akarja.

ERZSIKE. Úgy akarja? Úgy hát irjuk meg haza tüstént.

JULCSA (élénken). Nem, nem — ha szeretsz, egy betűt se irj; ládd, ez ok nélkül aggódtatná szüleinket.

ERZSIKE. Jól van, tedd, a mit jónak látsz! (Sirva fakad.) E percztől leveszem rólad kezeimet. Te megcsaltál, nem volt hozzám bizalmad; de ne feledd, hogy oly becsületes atyád van, a ki a szégyennek még csak árnyékát sem volt képes eltürni, ki elhagyta állomását, bujdosó lett, csupán azért, mert egyszer kinevették hallgatói. — Ne feledd azt se, hogy ha ez ifju meg-

szegné szavát, annak szégyene tán a sirba vinné. — Rosszabbat nem is gondolok! Azért jobb is, ha nem irjuk meg. — Isten veled! Könnyü szívvel jöttem — de most egy malomkővel távozom. Az ég bocsássa meg neked, hogy nem biztál bennem! (Megy.)

JULCSA. Erzsikém! (Öleli.) Hidd el, ő nem csal meg, ő a föld kerekségén a legbecsületesebb, legjobb ember.

ERZSIKE (sirva). Jó, jó — bizzál benne jobban, mint bennem! (Elsiet.)

JULCSA (egyedül). Én nem tudom, ma mindenki rémíteni akar, (sugárzó arczczal) de szivem hite rendületlen mint a szikla — hiszen ha ezt meg birnátok ingatni, akkor az élet omlanék össze.

HARMADIK JELENET.

Matild (középen). *Előbbi,* (később) *Földesiné.*

MATILD. Julcsa! Ugy-e az a neve?

JULCSA. Igen is az, kisasszony.

MATILD (megnézi — magában). Szelid, jó leánynak látszik, nagyon jó képe van.

JULCSA. Parancsol a kisasszony?

MATILD. Igen, azaz tulajdonkép semmit — de mégis, ha Szintei jön, őt nem szükség bejelenteni. Ismeri maga Szinteit?

JULCSA. Nem ismerem.

MATILD. Nem ismeri? hiszen Szintei az én jegyesem!

JULCSA. Értem, kisasszony.

MATILD. De örüljön hát neki maga is!

JULCSA. Én.

MATILD. No igen, mert én szeretném, hogy az egész világ csak erről beszélne, csak ennek örülne! Látja

még az öreg Péternek sem hagytam addig békét, míg nem örvendett; pedig az soha még csak nem is mosolyog.

JULCSA. A kisasszony igen boldog.

MATILD. Boldog? ez a szó kevés! én őrült vagyok! (elfordulva) Julcsa, menjen csak, nézzen le a lépcsőn — nézze meg.

JULCSA. Mit, kisasszony?

MATILD. Hogy nem jön-e?

JULCSA. De ha nem ismerem.

MATILD. Mindjárt meg fogja ismerni, lehetetlen meg nem ismernie, mert olyan szép ember nincs a világon! Csak menjen! — de zaj nélkül, mert a mama megpirongatna, úgyis mindig dorgál, hogy túlságosan is szeretem. Csak menjen! (Julcsa el jobbra, mindjárt vissza.) Már hat óra, s még sem jön. Aztán mindjárt a szinházba megyünk. — Ah, pedig annyi mondandóm van. — De hát mit is mondok neki? Tudom is én — az magától szokott jönni. — (Julcsa visszajön) Nos ugy-e jön?

JULCSA. Nem, a lépcső üres.

MATILD (könyeit törli). Nem jön? Hol késik? Oh, én boldogtalan! Bizonyosan baja történt? De a mama sohase hisz nekem! Oda kellett volna küldeni! Jenő ily soká nem késett soha — soha!

JULCSA. Jenőnek hivják?

MATILD. Hát még maga azt sem tudta? hivhatják-e másképp, mint Jenőnek! —

FÖLDESINÉ (belül középen). Matild!

MATILD. Mindjárt mama! — Ah — hallja, léptek — ezek az ő léptei — ez ő.

JULCSA (félre — örvendve). E léptek nem az ő Jenőjének léptei! ezeket én jól ismerem!

FÖLDESINÉ. Matild!

MATILD. Mindjárt megyek! — (lassan) csak Jenőt várom! . . .

FÖLDESINÉ (az ajtóban megjelen). Ejnye, ejnye, te rossz leány! —

MATILD. Hiszen ő jön, már itt van. (Az ajtó nyilik.)

NEGYEDIK JELENET.

Jenő. Előbbiek.

MATILD. Jenő! (Nyakába ugrik).

JULCSA (roskadozva). Jenő!

FÖLDESINÉ. Jöjjön, jőjjön édes fiam, Matild már nem lelte helyét.

JENŐ (Julcsát meglátva, megretten — félre). Ő itt?

MATILD (vezetve nevet és ugrál). Nem igaz — a mama várta, nem én. — No itt van a jó madár! Fogja mama. (Azok el a közép ajtón — Julcsához visszajövet, szelesen.) Ez az én jegyesem. (Elsiet középen.)

JULCSA (egyedül). Ez nem lehet — ez nem ő — hasonló — de nem ő. — Ha szólott volna, mindjárt megismertem volna, hogy más. — Az ő jegyese? — S az én jegygyürűm? — Nem — nem — ez káprázat! (A közép ajtóhoz siet — hallgatódzva.) A leány beszél — kérdezi — ah mennyi kérdést halmoz össze — ő egyre sem bir felelni. Oh hallgass, hallgass el végre, hadd szóljon ő — úgy, úgy! mért nem felel? Ah — most — a hangja is! ez ő! (Összeroskad.)

ÖTÖDIK JELENET.

Péter (balról), *Előbbi.*

PÉTER. Mit csinál itt, gyermekem?

JULCSA (felvánszorogva). Én!? semmit.

PÉTER. De hisz összeroskadt — ön beteg? (Fölemeli.) Egészen kikelt szinéből — ön remeg.

JULCSA. Én? — nem — oh nem!

PÉTER (vezeti előre). Ah, mily vad tekintet — mi baja? —

JULCSA (nevetni erőlködik). Nekem? — semmi — mi volna? — néha szédülök — elmulik — (belül csengetés).

PÉTER. Csengetnek. Maradjon . . . Majd bemegyek én helyette. (El középen.)

JULCSA (magában — kitörve felpattan). S én tűrjem ezt? berohanok, megmondom, hogy ez nem Szintei, ez nem is Jenő, — ez egy nyomorult gazember, a ki megcsalt engem, megcsalja ez ártatlan jó leányt — ha ha ha — ártatlan, a kit ő szeret?! jó — a ki őt szereti?!

PÉTER (visszajő). Szinházba mennek. Bérkocsi kell. Maradjon, majd hozok én. (El jobbra.)

JULCSA (magában). De hátha kényszerítik? ha szülei ehez kényszerítik? ha éppen e teremtmény az, ki miatt titkolódznia kell? — Hah, úgy van, úgy! Azért késett most is, mert nem szereti — nekem soha sem kelle várnom, mert engem szeret! — enyém a szive, enyém, nem a tietek? S engem még megrendített hitemben együgyüségem — hiszen ez oly kézzelfogható igazság. Nyugodt leszek. Még azt hinné, nem bizom benne, mosolygok — nem, csak hidegen — nem — az nyugtalanítná. Lássa, hogy hiszek neki.

HATODIK JELENET.

Földesiné, Matild, Jenő (jőnek), *Előbbi.*

FÖLDESINÉ (elől jön). A kocsi alant van — jer Matild!

MATILD. Megyünk, mama.

FÖLDESINÉ (menve). Julcsa, ha elmentünk, az ajtót be kell zárni. Kilencz előtt semmi esetre sem jövünk haza. (A jobb ajtón el.)

MATILD (jön). Jenő! de jöjjön hát. (Megy.)

FÖLDESINÉ (kivülről). Matild!

MATILD. Megyek már! Julcsa, hivja Szintei urat — nem találja a kalapját (a jobb ajtón el) Jenő!

JENŐ (jön — sietve Julcsához). Megyek! visszatérek — szólanunk kell. (El jobbra.)

JULCSA (a legnagyobb örömmel). Úgy van, úgy, ő nem csalt meg — ő visszatér — ő szeret!

HETEDIK JELENET.

Péter (jön jobbról). *Julcsa.*

PÉTER. Elmentek. Nos, gyermekem, jobban van?

JULCSA. Oh, egészen jól.

PÉTER. Hála Isten. Talán sokat is varr, azért szédül. Menjen a friss levegőre.

JULCSA. Nem, nem, itthon maradok. E munkát be kell végzenem. Legyen nyugodt, már semmi, éppen semmi bajom sincs.

PÉTER. Jól van, gyermekem; de ha mégis elmenne ne vigye magával a kulcsot — szólítson, szobámban leszek. (El balra.)

JULCSA. Ah, jó hogy elment — ez ő.

NYOLCZADIK JELENET.

Jenő (jobbról). *Julcsa.*

JENŐ. Csendesen! Egyedül van?

JULCSA. Egyedül.

JENŐ. Nincs senki közel?

JULCSA. Nincs.

JENŐ. De semmi, ha jönne valaki, találok ürügyet, mintha keztyümet feledtem volna itt. (Lehúzza keztyüit s eldugja.)

JULCSA. De hát mért nem nevezesz te-nek?

JENŐ. Hallgasson meg. Meg kell értenünk egymást. Én nem tudom, mily balsors vezette e házba. Ez kényszerít előbb nyilatkoznom, mint akartam. E házat el kell hagynia.

JULCSA. El fogom hagyni. De mi jogon nevezi e leány jegyesének?

JENŐ. Ő, teljes joggal —

JULCSA (tompa sikoltással). S én? ki vagyok akkor én?

JENŐ. Értsen meg jól; én nem hagyom el önt, gondoskodni fogok róla, — ezentúl szolgálnia sem kell, én gazdag vagyok.

JULCSA (kitörve). Mit ér nekem a világ minden kincse szerelme nélkül!?

JENŐ. Szerettem én is, de —

JULCSA. Csak szeretett?

JENŐ. De a viszonynak köztünk meg kell szünni.

JULCSA (félig sirva, félig iszonyodva nézi). Ah, ne szóljon így, hisz így elváltozik képe — így nem beszél Jenő — így gyülölni fogom.

JENŐ. Szüleim akarják e házasságot.

JULCSA (felörvendve). Csak szülei?

JENŐ. Ez összeköttetéstől függ fényes jövendőm.

JULCSA (elszorulva). S az én jövendőm? —

JENŐ. S végre, én Matildot szeretem.

JULCSA (székbe roskad). Szereti — s nekem tett esküi?

JENŐ. Azoknak nem kellett volna hinnie.

JULCSA (feláll végerőlködéssel). S e gyürű?

JENŐ. Ajándék volt.

JULCSA. Önnek hát nincs hite, nincs becsülete, nincs szive, nincs istene?

JENŐ. Az mind van, hisz mondom, nem hagyom el, gondoskodom róla, jövőjét biztosítom; ez kötelességem, mint becsületes embernek.

JULCSA (kaczagva). Becsületes ember? szegénynek hazudta magát; hazudta, hogy szeret, hazudta, hogy nőül vesz — hazug volt minden szava s mégis ő azt mondja, hogy becsületes ember!

JENŐ. Igaz lelkemből bánom, hogy tettem, bár jóvá tehetném.

JULCSA. Jóvá teszi, hisz mást vezet oltárhoz!

JENŐ. Csendesüljön, a botrány többet ártana önnek mint nekem. Matild végre is megbocsátana, mert szeret; de önt megszégyenítné — emlékezzék szüleire.

JULCSA. Ah, ez sok! Ő emlékeztet szüleimre, kik szörnyet halnának, ha csak sejtenék is — (sötéten) s ő azt hiszi, nem gyilkos!?

JENŐ. Ők nem fogják megtudni . . .

JULCSA. S ő azt hiszi, hogy valaha látom őket (sötét elhatározással) látom a napvilágot, mintha nem halálitéletet mondott volna rám!

JENŐ (közelít hozzá). Mit akar tenni?

JULCSA. Hagyjon el, hagyjon el, több szavunk nincs.

JENŐ. Gondolja meg, én kész vagyok minden áldozatra — -

JULCSA. Távozzék; az áldozat megtörtént, többé nem tehet jóvá semmit. — Szerelme volt mindenem: becsület, élet a földön, üdv az égben, rám nézve már semmi!

JENŐ. Ha csendesül, gondoljon rám —

JULCSA. Oh igen, gondolok, a legkinosabb perczben gondolok rád s ha isten igaz biró, itélni fog. (Zokogva az asztalra borul.)

JENŐ (magában). Oh, vajha soha sem láttuk volna egymást! — de egész jövőmet tenném semmivé... Ha kisírta magát, nem veti meg ajánlatom. (El jobbra.)

JULCSA. Eh, köny, panasz, siralom nem tesz jóvá semmit. Sötét gondolat, te adj erőt nekem! Távozzatok szivemből mind, a kik az élethez lánczoltok, elszakasztom azokat. Ne tudja meg senki, hová tüntem el. A kik szerettek, siratni fognak — lopott könyek, de jobb, mintha élve meggyülölnének — s ah, megátkoznának! Ő tudni fogja, mért halok meg s e tudat skorpio lesz szivén — tegye boldoggá azzal (keserűen) a kit szeret! (Péter jön balról s hátul megáll.) Ez öreg mondá, a Dunába ölte magát, mert szeretett, hitt s megcsalták, s lám ez öreg is szereti, siratja halottját, pedig élve tán gyülölte, megvetette, megátkozta volna! Te megtanítál, mit kell tennem; — légy áldott érte! — Gyorsan, gyorsan, míg a szándék erős — e földön többé nincs semmim. (El akar menni.)

KILENCZEDIK JELENET.

Péter. Előbbi.

PÉTER (elébe lépve, megfogja kezét. Hová, boldogtalan?

JULCSA (szemét ráfüggesztve, egy perczig mozdulatlan). Ah, atyám ősz fejét látom.

PÉTER. Szavai, a láz, mely most szemében ég, előbbi ájulása: hiában tagadná, én mindent tudok.

JULCSA (sikoltva). Ah, bocsásson!

PÉTER. Szörnyűködik, hogy csak egy tanuja van s felejti, hogy Isten van, a ki mindent lát s itélni fog!

JULCSA (térdre roskadva). Halni akarok.

PÉTER. Boldogtalan, azt hiszed, az jóvá teszi hibádat?

JULCSA. Lehet-e élnem megcsalatva?

PÉTER. Ah, nem a szerelem csalódása űz téged sirba, — te a gyalázattól félsz.

JULCSA (egészen összeroskadva). Ah!

PÉTER. Te nem halhatsz a nélkül, hogy gyilkos is ne lennél.

JULCSA (fejét lehorgasztva). Oh — nem — nem!

PÉTER. Félsz, hogy élve meggyalázod szüleidet.

JULCSA. Azért kell halnom.

PÉTER. Azt hiszed, az én leányom szégyenét eltemette a hullám; oh nem, kidobta az öngyilkost s elárulta, hogy magával két életet ölt meg.

JULCSA. Oh szörnyü — szörnyü!

PÉTER. És szivembe az önvád mardosó kigyóját dobta, hogy bukásának és halálának tán én valék oka — ez fogná kinozni szüleidet is. — E rémhirrel meg akarod ölni? —

JULCSA (hozzá csúszva, kezét csókkal halmozza). Köszönöm — köszönöm, élni fogok!

PÉTER. Esküdjél meg!

JULCSA. Esküszöm!

PÉTER. Isten, vedd ezt váltságul leányomért!

MÁSODIK FELVONÁS.

Balra elől Nagy István kékfedelű házának homlokzata, két bemélyedő ablakkal, azontúl utczaajtó, kapu, nádkerítés. Jobbra bokrok és fák, füzes. Hátul a színen keresztül magas gát feljárattal. Azontúl a Tisza. Tiszán túl síkság. A ház előtt lócza. — Késő estve.

ELSŐ JELENET.

Sára (a házból jő).

SÁRA. Még sem jön! Oh istenem! istenem! — De mért is bocsátottam el, hisz a postamester megigérte, hogy mindjárt átküldi, ha levél jön. De hiában nem találta helyét, nagyon nyugtalan, főkép Julcsa miatt! — Ah, végre! ez ő!

MÁSODIK JELENET.

Nagy. Előbbiek.

NAGY. Na itt vagyok. — Jaj be elfáradtam! (A lóczára ül.)

SÁRA. Csak hogy jösz! már nyugtalankodtam.

NAGY. Jaj, kedves Sárám, csak egy kis mértföld ide a posta-státió, de az ilyen öreg korúnak nagyon is nagy státió.

SÁRA. Hát levél van?

NAGY (örömmel). Van.

SÁRA. Julcsától?

NAGY (lehangoltan). Nem. Erzsike ír.

SÁRA. Egésséges? — hát Julcsa?

NAGY. Julcsáról most sem tud bizonyost; de azt irja, ne aggódjunk miatta. Julcsa, mikor oly rögtön elhagyta Pestet, megizente neki, hogy nagyon jó szolgálathoz jutott ugyan, de az urasággal el kellett utaznia.

SÁRA. De mégis — több mint féléve semmi hírt sem venni róla! Tán beteg! tán meghalt?

NAGY. Ugyan ne ijesztgess! — hisz akkor tudósítottak volna. Én azt hiszem, nagyon is jó dolga van.

SÁRA. Hát Erzsike?

NAGY. Oh, szinte öröm olvasni levelét! Nagyon jó dolga van. Egészen estafirozta magát. Még esztendeig akar szolgálni, hanem eddig tán útban van, meglátogat.

SÁRA. Haza jön? oh, ez egészen megvigasztal!

NAGY. Hát Bertók, még sem jött haza?

SÁRA (sopánkodva). Nem, de már tudom, hogy ismét két betyárral kószál, már egy álló hete! Meglásd, ez a fiú előbb-utóbb szégyent hoz fejünkre!

NAGY (feláll). S én tűrjem a háznál?

SÁRA. De hát mit csináljunk vele.

NAGY. Majd megtudod! Én megfontoltam az úton a dolgot. Ha ez sem használ, ha erre sem tér meg (kívül balra Bertók és két suhancz éneke.)

SÁRA. Hallod, ez ő! hála Isten, haza jött!

NAGY. Gyorsan, zárjuk be az utczaajtót!

SÁRA. Ki akarod zárni az én fiamat?

NAGY. No Sára! Ennek meg kell lenni! — Majd megmagyarázom odaben.

SÁRA (utána megy). A mint akarod, édes uram, de ő mégis az én fiam. (Elmennek az utczaajtón.)

HARMADIK JELENET.

Bertók. Bandi. Pista.

(Összefogódzva, Bertók közbül.)

BANDI. Na Bertók, már most eredj be, s feküdjél le.

BERTÓK (kissé kapatos, de egyáltalában nem tántorgó részeg). Nem vagyok én ittas, csak spiczem van. Ti sült parasztok ezt persze nem értitek. Kétféle spicz van: a makaóban, mikor gusztálunk, s meg mikor se sokat, se keveset nem iszunk. — Ez a leggyönyörűbb állapot! Ilyenkor az embernek nagyszerű gondolatai vannak! — Te Bandi! mit gondolsz? hátha a Tisza gátját valahol átfúrnók? (Kaczagva.) Hogy lubiczkolna az egész falu! a szép lányok pedig . . . nem adnám sokért — ha ha ha!

BANDI. Szerencsétlen, hisz akkor az apád háza leginkább úsznék.

BERTÓK. Nem az apámé, hanem a falué, hisz ő rector Te! hátha egy kis illuminatiót csinálnánk az uraság tiszteletére, a ki éppen ma érkezett meg?

PISTA. De már azt nem teszszük, az uraság senkinek sem vét.

BERTÓK. No hát legalább verjük ki a korcsmát.

BANDI. Semmit sem teszünk, hanem lefekszünk. Hej, csak igaza van az apámnak, mikor azt mondja: Bandi, kerüld azt a kosta Bertókot, előbb-utóbb vizre visz.

BERTÓK. Az én apám pedig azt mondja: kerüld azt a Bandit, mert borra visz, a bor pedig korhelységre, a korhelység pedig akasztófára!

BANDI. No hiszen szerencséje, hogy apád!

BERTÓK. Még nagyobb szerencséje, hogy ilyen derék fia van! Nem komendálom, hogy valaki bántsa! Aztán jó ember az öreg, a légynek sem vét; az a baja, hogy

nagyon is jámbor az istenadta. — Olyan szemérmes, mint egy tizenhat éves leány, s éppen ez a malőrje. Mert, úgy nézzetek a szemembe, hogy végzett ember az én apám — az ám. — De ha valami malőr éri, szégyenletében mindjárt bujdosik. Mielőtt ide jött, Erdélyben a legjobb rektoriában ült. Ha tudnátok, mért hagyta ott, s miért jött ide kostának? (Kaczag.) Még a nevét is ott hagyta — mert ő nemcsak Szentesi, hanem Szentesi Nagy István! Mert, úgy nézzetek a szemembe, hogy én nemes legény vagyok, az ám.

Bandi. Tán valami rossz fát tett a tűzre.

Bertók. Ah, dehogy — a töltött palacsinták miatt.

Bandi—Pista. Micsa?

Bertók (nevetve). No, ha már ennyit tudtok, tudjatok meg mindent, úgyis kifúrná az oldalamat. Hát egy vasárnap az uraság ebédre hivta. Az öreg elment, de mikor a töltött palacsintára került a sor, már annyira jóllakott a sok aszétlival, meg nem tudom én mivel, hogy többé egy falat sem fért bele. De azt hitte, hogy megbántaná a nagyságos asszonyt, ha a palacsintából is nem venne. Kiszedett vagy négy darabot. De már most mit csináljon velük? Megenni nem tudta, otthagyni pedig szégyenlette. Hát fogta magát, mikor senki sem nézett oda, egyiket a másik után szépen a zsebkendőjébe praktizálta. De csak most jön a hadd el hadd! Neki kellett a délutáni könyörgést tartani. Kissé el is késett már, és siettében a palacsintákról egészen megfeledkezett. Feláll a székbe, szokás szerint kiveszi zsebkendőjét, hogy megtörölje az ő fényes arczát — képzeljétek! ha ha ha! — a palacsintát is a képére törülte. (Nevetnek.) Szegény öreg, csuda, hogy szörnyet nem halt! Csak úgy támolygott le a székről, mintha a világ forogna

vele. — Erre aztán annyira megpudeálta magát, hogy az utczára sem mert nappal kimenni. Hiában vigasztaltuk, összeszedte a sátorfát, s neki indult a világnak. Ekkor jöttek aztán a koplalás napjai. A két hugom egymásután elment szolgálni Pestre, (dicsekedve), de én nem hagytam el az öreget.

BANDI. Dolgoztál, hogy segíts rajta?

BERTÓK. Dolgozni? én? No csak az kellene még.

BANDI. Hát mit csináltál?

BERTÓK. Vigasztaltam —

BANDI. Vagyis élősködtél nyakán.

BERTÓK. Hiszen azért vagyok fia.

BANDI. Czudar ember vagy biz te, Bertók. De azért jó éjszakát. (Elmegy.)

PISTA. Az ám — adjon Isten. (Elmegy.)

BERTÓK. Czudar ember, mert nem dolgozom? Csak nem vehetek kezembe ásót meg kapát — én, a ki pantallont viselek! — Csak az kellene még. — (Megy a kapu felé.) Bezárták? vagyis kizártak! Furcsa! kizárni engem! (Dörömböz — lármázik.) Heh, nyissák ki! Megjöttem! Nyissák ki, mert betöröm. (Az ajtót megnyitják.) Szerencséjek! különben a korcsmába mentem volna vissza.

NEGYEDIK JELENET.

Nagy. Sára. Előbbi.

NAGY. Mit akarsz itt?

BERTÓK. A legjámborabb dolgot — aludni.

NAGY. Velem ugyan egy fedél alatt nem.

BERTÓK (tréfálózva). Hát majd elmegyek a kertbe.

NAGY. Ide többé be nem teszed lábadat.

SÁRA. Míg meg nem jobbulsz.

Bertók. Igy vagyunk? el akarnak kergetni?

Nagy. Ha nem tetszett tanulni, eredj kapálni.

Bertók. Ezt már egyszer hallottam.

Nagy. Semmire kellő, most hallod utólszor.

Bertók. Csak rakja rám minden czímemet, hogy naplopó, korhely, részeges, spiler, istentől elrugaszkodott gazember vagyok; hanem tegye hozzá, hogy fia is vagyok.

Sára. Még gúnyolódik is, — adja ide azt a botot, vagy törje össze minden porczikáját.

Nagy. Csendesen, Sára! ne üssünk zajt. Fiam! Látod, hogy én nyugodt vagyok, mert a mit teszek, azt jól megfontoltam. Tehát érts meg jól. Ugy-e szerettünk, isteni félelemben neveltünk, csak jóra oktattunk? Aztán iskolázni küldtünk, rád költöttünk mindent, csak hogy belőled oly embert nevelhessünk, ki esze után meg bir élni. De mit tettél te? Az iskolából mindenütt kicsaptak, mert veszekedtél, verekedtél, loptál, semmit sem tanultál, s egy pár hónap mulva mindig rongyosan, mezítláb jöttél haza, mint a tékozló fiú. — Mi elég gyöngék voltunk, mindannyiszor megbocsátani. — Ujra felruháztunk, ujra elküldtünk.

Bertók. Az kötelességök volt.

Nagy. Jól van, fiam; kötelességünk volt, s mi megtettük azt. Akkor így szóltam: Tanulni, s eszed után élni nem akarsz, élj tehát kezed után! Egymás után ötféle mesterségre adtalak, de te mindenünnen megszöktél, mert dolgozni éppen oly lusta vagy, mint lusta voltál tanulni. Azóta itt élsz nyakunkon. Láttad, hogy oly szegénységre jutottunk, hogy betevő falatunk sem volt; láttad, hogy nővéreid kénytelenek voltak szolgálatba menni; te itt maradtál, de tettél-e valamit, láttad, hogy

egész nap tanítok, estve és kora reggel véres verejtékkel ásom fel a kertet, mívelem csekély földemet — jöttél-e csak egyszer segíteni? nem pipázva nézted-e, hogy szegény jó anyád majd megszakad mellettem? De mindennek van határa!

BERTÓK. Furcsa! tán annak is én vagyok oka, hogy ennyire jutott! Csak fogja rám, hogy a palacsintával —

NAGY (magán kívül, botját emelve). Hallgass, szerencsétlen!

SÁRA (közbeveti magát). Édes uram!

NAGY. Igazad van. Uralkodom magamon! Gonosz fiú, csak merd ezt valaha említeni — akkor Isten legyen irgalmas mindkettőnknek.

BERTÓK. Soha se féljen, nem fogok vele dicsekedni — hisz ott is velem csufolkodtak leginkább — nem is neveztek máskép, mint palacsintás Bertóknak.

NAGY (a dühtől reszketve, elveti botját). Menj, menj, ha jót akarsz, s ne lássalak soha, soha! (A padra hanyatlik.)

SÁRA. Takarodjál, semmirekellő, s ne várd, hogy én vegyem a botot kezembe — de mit is kimélem. (A botot veszi.)

BERTÓK (elkotródik). De már fele sem tréfa.

SÁRA. Szerencséje! — Édes jóm, nagyon felindultál?!

NAGY. Oh, kedves életem párja, mikor imádkozom, sokszor kérdem magamban: mivel érdemeltük mi, hogy ennyire üldöz a balsors? s hogy a fölött ily istentelen gonosz fiúval vert meg!? Hiszen mi istenfélő jámborok és munkások voltunk, senkivel rosszat nem tettünk, e fiú szemünk fénye volt, s ő ily hálátlanúl fizet, s csak szégyent hoz ránk! (Mély szomorúsággal.) Ha az igaz hit nem lenne pajzsom, ha te nem volnál oldalamnál, hidd el, rég megástam volna siromat — mert szomorú az én lelkem mind halálig.

SÁRA. Hidd el, megjavúl ő is; hiszen még fiatal; hadd érezze kissé a nyomort, az majd megtanítja.

NAGY. Nem, nem — oly mélyen bevágta már magát szivébe a féreg, ha akarná, sem képes azt kitépni — ránk nézve ő meghalt.

SÁRA. Vigasztaljon, hogy megtettél érte mindent.

NAGY. Meglásd, itt sem lesz maradásunk, ez a fiú elárúl, pedig ha napfényre jő — a mire gondolni is pirulok! Igy is, ha valakit nevetni látok, azt hiszem, tudja ama balesetet, s rajtam nevet!

SÁRA. Ugyan verd ki fejedből; csak képzelődés; gondolnak is az emberek velünk! Onnan sem kellett volna eljönnöd, ha magad is jót nevetsz rajta; nem nevették volna az emberek!

NAGY. Igazad van, átlátom, bennem a hiba; de az én arczom bőre nem képes megvastagodni, s inkább a világ végére bujdosom, mintsem gúny és nevetség tárgya legyek. Hiba, gyengeség; de Isten látja lelkemet, nem tehetek róla.

SÁRA. Csöndesen! A jegyzőék jönnek.

NAGY. Jer, térjünk ki.

SÁRA. Már miért? megbántásnak vehetnék.

ÖTÖDIK JELENET.

Peti (elől lámpással). *Kotori. Zsuzsánna. Toncsi* (karon fogva balról — hátulról). *Előbbiek.*

KOTORI. Ah, Philemon és Baucis! — Megállj Peti a lámpával! — Jó estvét, Szentesi uram.

NAGY. Adjon Isten!

ZSUZSÁNNA. Ne ácsorogjunk, elkésünk.

KOTORI. Dehogy késünk, az uraság tiz óra előtt nem vacsorál.

ZSUZSÁNNA De a nagyságos asszony, tudom, alig várja, hogy velem converzálhasson.

TONCSI. S ha késő megyünk, még majd azt hiszik, hogy erővel ott akarjuk magunkat marasztaltatni az estelire.

KOTORI. Jó, jó; de azért még sem kerget a tatár! — Hát Szentesi uram nem tart velünk? Nem akar szintén tisztelkedni?

NAGY. Majd holnap, vagy mikor ő nagysága parancsolja; ma utról jön, törődött.

KOTORI. Persze, persze, úri vendégei is lehetnek, s nagyon zsenirozná — értem Szentesi urat, ha be kellene mutatnia. Hanem mért nem szólt, én majd oda kölcsönöztem volna a másik atilámat.

NAGY. Köszönöm, jó éjszakát!

KOTORI. Nincs mit szégyelni, bizony nálunk szegény az eklézsia.

NAGY. Én meg vagyok elégedve.

KOTORI. De lássa, tisztelt Szentesi úr, nem kellene magokat úgy elvonniok a műveltebb köröktől. Az én kedves Zsuzsánnám nem büszke, ő leereszkedő, s a nagy asszonyt mindig szívesen látná. — Ugy-e, Zsuzsánna? — Aztán én sem sajnálnék egy-egy pohár bort, s néha egy-egy liba halálát sem siratnók meg — Szentesi uramnak, úgy is tudom, ritkán van vasárnapja.

TONCSI. De papa, menjünk már; Berta kisasszony, az én gyermekkori barátném, tudom, alig várja, hogy láthasson.

ZSUZSÁNNA. Apropos, igaz-e az, Szentesiné asszony, hogy két leánya is van?

SÁRA. Van.

ZSUZSÁNNA. S mért nincsenek itthon?

SÁRA. Mert szolgálni vannak.

ZSUZSÁNNA. Szolgálni? — De reménylem komornák? Én is szeretnék egy szobaleányt tartani.

TONCSI. Apropos, a Szentesi úr fia az a — hogy is mondjam?... a ki ablakom alatt kétszer is elmegy naponként. — Micsoda ő tulajdonképen?

NAGY. Bocsánat, késő estve van; el méltóztatnak késni. — Jer, Sára! Jó éjszakát. (Halkan.) Látod, csak azért álltak szóba, hogy szegénységünket kigúnyolják.

SÁRA. Pedig mi sohasem vétettünk nekik. (Elmennek.)

ZSUZSÁNNA. De minek állsz te szóba ily neveletlen proletár emberrel?

TONCSI. Aztán a papa meghivja a házhoz, végre még leányait is oda hozza; csak nem akarja, hogy szolgálókkal converzáljak?

KOTORI. Jó, jó, ti meg nagyon is fennhordjátok az orrotokat.

ZSUZSÁNNA. Kotori úr!

TONCSI. Bizony kuriósz a papa! —

KOTORI (karjára fűzi, mennek). Jó, jó, csak nem fogunk itt az utczán disputálni! — Indulj Peti.

ZSUZSÁNNA. Ugyan ne légy oly csudálatos!

TONCSI. Most az egyszer a mamának van igaza.

KOTORI. Jó, jó, Szentesi azért becsületes ember.

ZSUZSÁNNA. Legyen a tiéd az utolsó szó.

TONCSI. Ugyan ne is felelj neki mama. (Elmennek jobbra elől.)

(Szünet — egészen besötétedett.)

HATODIK JELENET.

Julcsa.

JULCSA (jobbról hátul — feje nagy kendővel fedve, karján pólyás csecsemő, betántorog s a padra roskad). Nem követ senki — csak képzelém. Az ablakok sötétek. — Aludjatok, drága szülék, aludjatok mélyen! Föl ne keltsen az én léptem, az én zokogásom; mert ha így megláttok, jobb volna, ha a föld nyelne el engem. Nem jövök én emelt fővel, könnyű szívvel, tárt karokkal — mint tolvaj jövök — kilesve, midőn a hold elrejté szűz arczát, — hogy a sötét éj takarjon, s ne lássatok mikor jövök, ne lássatok mikor távozom! Oh mert nem merek szinetek elé kerülni! — Oh, bár híremet se hallanátok soha! Oh, vajha ne lettem volna gyáva, midőn kerestem a halált. — (A gyermeket szívéhez ölelve.) Nem, nem, Isten őrködött felettem. Gyűlöltelek, míg szivem alatt voltál, gyűlöltem az életet; most áldom a megtartó kezét, áldom gyöngeségemet, mert az én életem volt a te élted is. Most szivem egészen a tiéd: s csak az fáj, hogy válnunk kell. (Hozzá beszélve.) A szegénység, a nyomor kényszerít rá, s éppen azért, mert nagyon szeretlek, nem bízlak idegen dajkára, az megölne, mint megölnek annyit; — s én akarom, hogy élj; mert most már te vagy az én örömem, mindenem! Édes anyámra bizlak — de mindig rád gondolok. És eljövök gyakran. Ha erőm visszatér, dolgozom megint, minden pénzt neked küldök. Most nem adhatok többet; a mim volt, mind pénzzé tettem, s mind pólyád közé rejtém. (A hold előtűnik. Ijedve.) Oh isten, a sötét felhők oszlanak — ellenségem a hold, mert ily gyorsan elűz tőled! (A házhoz közelít.) Isten veled — isten veled! Ne félj, hisz édes anyámra bízlak — ő kegyes,

jó asszony. Gyűlölne, ha tudná, hogy enyém vagy — így szánni, szeretni fog, mint szegény elhagyott árvát — isten veled, — isten veled! (Az ablakba akarja tenni.) Nem lehet! nem válhatok! szivem szakad össze, nem tehetem! — — Örjöngő eszmélj, hiszen jól meggondoltad — mást nem tehetsz — halálát akarod ez ártatlannak? (Az ablakba teszi.) Isten oltalmazzon! (El jobbra elől.)

HETEDIK JELENET.

Bertók (jön hátul balról),

BERTÓK. Elindultam; de hát hova menjek? szolgálni? dolgozni? hogy más parancsolgasson? már úgy csak inkább parancsolgassanak itthon. Hogy tessék, lássék, majd lendítek valamit. Már csak kibékülök! Bekopogtatok az ablakon; tán még nem is alszanak. (Az ablaknál.) Mi ez? E biz egy pólyás gyermek. — Hogy jött ez ide? — Egy levélke. — Ebből tán megtudom. (Olvassa.) «Nagy Istvánné asszonyomat az isten nevében kérem, viselje gondját e szegény árvának. Minden pénzemet a pólyába tettem — ezután is mind elküldöm. Nyakában egy gyürű van. — A neve Pál.» Pénz, gyűrű? Lássuk, mennyi az a pénz, s mit érhet az a gyűrű. (Egy csomagot vesz ki — a gyűrűt letépi.) — Egy — kettő — három — négy — tizforintos — egy, kettő — három egyes. — E biz negyvenhárom forint. (Zsebébe dugja.) Soha jobbkor! s ez a gyűrű? (Balkeze kis ujjára húzza.) E biz csinos — jó lesz Ilusnak, úgy is régen megigértem. — De hohó, valami jut eszembe! — Nagy Istvánné asszonynak ajálják? Ez a gyermek nem innen való, itt csak Szentesiné asszonyomat ismerik. — Ezt bizonyosan az én nyakamra hozták onnan, a hol azelőtt

laktunk. Meg akarnak gyalázni. S az én szegény jó öreg anyámat terhelni ezzel. — Aztán az öreg úr szégyenletében rögtön elbujdosnék, kenyér nélkül maradna. — Hohó, édes falusi nimfáim, rajtam nem fogtok ki! (Veszi a gyermeket.) Jer csak velem, majd jobb helyre teszlek én! (Hátul a töltésen elmegy.)

(Kis szünet — zene tölti be.)

NYOLCZADIK JELENET.

Julcsa (jő jobbról elől),

Julcsa. Még egyszer szivemhez zárom, csókjaimmal és könyeimmel árasztom, aztán Istenre és anyámra bízom. Megkopogtatom az ablakot — mert lelkem zavarában azt is feledtem! Aztán e bokrok mellé rejtezem. — Nem, ily közel, s az út mellett nem maradhatok — a kopogtatás után gyorsan el kell futnom. (Közeledik az ablakhoz.) Nincs itt! — Ah, eltévesztettem. (A másik ablakhoz siet.) Oh isten! hol van? Ily gyorsan — csak most hagytam itt. — Nem, nem — csak visszajöttem gyorsan — el végtelenűl lassan mentem. Azóta bizonyosan észrevették. — Mintha sírását is hallottam volna. (Az ablaknál leskelődve.) De a szobában sötétség van — semmi nesz — tán a hátulsó szobában vannak. — Mért is gondolom mindjárt a legrosszabbat! — Annak ablaka az udvarra nyílik. (Megfordúl, hogy a kapuhoz menjen, de már akkor vele szemközt áll.)

KILENCZEDIK JELENET.

Bertók. Előbbi.

Bertók (ki a gátról, füleit tenyerével tapasztva, iszonyodva fut le — hebegi). Hugom! (Dermedten megáll.)

Julcsa (ijedve). Bátyám!? (Egy perczig mozdulatlanok.)

BERTÓK. Most érkeztél?

JULCSA. Most.

BERTÓK. Az úton jöttél?

JULCSA. Ott.

BERTÓK (a gát felé mutat). Erről?

JULCSA. Nem.

BERTÓK (fellélekzelve). Hála Isten!

JULCSA. Egészen halvány vagy.

BERTÓK. Te is.

JULCSA. Mitől remegsz?

BERTÓK. Én? — nem — csak siettem.

JULCSA. Te nem voltál itthon?

BERTÓK. Nem.

JULCSA. Az öregek már alusznak?

BERTÓK. Alkalmasint.

JULCSA. Az ablakok (benéz a kapunál). Ah mind, mind sötétek!

BERTÓK. Azért lehetnek ébren; ritkán gyujtanak gyertyát, mert nagyon szegények.

JULCSA (némi örömmel). Lehet. — (Magában.) Nem — nem lehet!

BERTÓK. Most már itthon maradsz?

JULCSA (vizsgálódik a kapunál). Nem — ujra elmegyek szolgálni.

BERTÓK. Még nem kopogtattál?

JULCSA. Nem. (A levélkét hirtelen fölveszi.) Egy papirdarab...

BERTÓK (rémülve). Ne olvasd — add ide! —

JULCSA (bele tekintve). Oh Isten!

BERTÓK. Mondtam, hogy ne olvasd, tépd össze.

JULCSA (ijedtsége nő). Ebben édes anyámat — Isten nevére kérik — hogy egy árva gyermeket. — Te nem tudsz róla semmit?

BERTÓK (hebegve). Nem — nem.

JULCSA (az ajtónak rohan). Zárva? — (Rázza az ajtót.) Anyám, édes anyám! — Nyissák ki! . . . Az Isten szent nevére! Gyorsan!

BERTÓK (magában). De hát mi bizonyíthat ellenem? Senki sem látta.

TIZEDIK JELENET.

Nagy. Sára. Előbbiek.

SÁRA (belül). Ez Julcsa!

JULCSA. Én vagyok, édes anyám! csak gyorsan!

SÁRA (belül). De hát mi baj?

NAGY (belül). Nyitom már.

SÁRA (belül). Valami szerencsétlenség? (Az ajtó megnyílik.) Lányom! (Öleli.)

NAGY. Nem is képzeltük — ily késő éjjel.

SÁRA. Éppen le akartunk nyugodni.

JULCSA. Hagyják az örömet — én e levélkét találtam. — Nincs oda ben?

SÁRA. Kiről beszélsz?

NAGY. Térj magadhoz — magadon kívűl vagy.

JULCSA (sebesen, lélekzet nélkül). E levélke. — Ebben isten nevére kérik édes anyámat, hogy viselje gondját egy szegény árva gyermeknek.

BERTÓK. Itt találtuk az úton. — Arra ijedtünk meg, hogy tán valaki más —

JULCSA. Nem, nem! — Ugy-e édes anyámnál van?

SÁRA. Meg nem foghatom. —

NAGY (a levelet olvassa). E levél szerint valami szerencsétlen anya nálunk akarta hagyni kisdedét; de tán megbánta s magával vitte.

JULCSA. Nincs? nincs itt?

SÁRA. Lehetnek ily gonosz anyák?

JULCSA. Ha valami gonosz kézre jutott — vagy valami fenevad. — Oh, e gondolatra is megőrülök! — Gyorsan! hivjanak embereket — még nem lehet késő — még megmenthetjük!

NAGY. Gyermekem, én magam is félni kezdek.

SÁRA (Bertókhoz). Menj, hívd a szomszédokat — az ijedtség levert. — Oh gonosz, gonosz szívtelen anya!

JULCSA. Ne átkozza, anyám, ő a legszerencsétlenebb a világon.

SÁRA. Az nem menti iszonyú vétkét.

BERTÓK. A jegyző jön.

TIZENEGYEDIK JELENET.

Kotori. Zsuzsánna. Toncsi. Kisbiró (a lámpással elől, jobbról). *Előbbiek.*

NAGY (elébe ment). Az isten hozta, jegyző úr! Adjon tanácsot, mi egészen bódultak vagyunk.

KOTORI. Az uraság már lefeküdt.

ZSUZSÁNNA. Mert nem izented meg, hogy tisztelkedünk.

TONCSI. Mert itt elvesztegettük az időt, képzelem, hogy fogja sajnálni Berta.

NAGY. Kérem olvassa e levélkét. (Átadja.)

KOTORI. Peti, jer ide a lámpával.

ZSUZSÁNNA. Mi az? micsoda levél?

NAGY (folyvást zavarral). Julcsa leányom most érkezett haza.

SÁRA (szintúgy). Itt a ház előtt találta — vagy te találtad, Bertók?

BERTÓK. Én már magam sem tudom. — (Hirtelen.) Együtt találtuk.

SÁRA. S most félünk, hogy a gyermekkel valami szerencsétlenség történt.

KOTORI. A dolog nagyon egyszerű.

ZSUZSÁNNA. Nos, mi van a levélben?

KOTORI. Valami gyermeksikkasztás.

JULCSA. De tán kerestetni kellene?...

KOTORI. Mintha egyéb dolgunk sem volna. Azonban e levél nálam marad, mint dokumentum azon esetre, ha az anya valami gonoszra vetemednék.

JULCSA. Úgy hát megyek én.

SÁRA (feltartóztatva). Hová? mit akarsz?

JULCSA. Tán most ölik meg — s itt senki sem mozdúl! Ha Istent ismernek, bocsássanak. (A gát felé fut.)

NAGY. Julcsának igaza van, ez felebaráti kötelesség.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Erzsike. Előbbiek.

ERZSIKE (a gáton sietve jő a gyermekkel). Megmentettem.

JULCSA (örömsikoltva kiragadja kezéből). Meg van mentve — él — él — él! —

SÁRA. Ez Erzsike!

NAGY (Kotorihoz). A másik leányom!

BERTÓK (félre). Ujra éledek.

ERZSIKE (Julcsához). De hát mért veszed ki kezemből!

SÁRA. Mindnyájan megrémültünk egy levél miatt.

ERZSIKE. Hát én — míg megszabadítottam a bizonyos haláltól!

MIND. Haláltól?

ERZSIKE (elveszi a roskadozó Julcsától s előre jő). Fogja, édes anyám! kösse más párnába. (Átadja.) Jaj, alig birnak lábaim, a rémület, — az öröm miatt. (A padra ereszkedik.)

SÁRA. De hisz ez merő víz. —

ERZSIKE. Meghiszem — a Tiszából hozom. De előbb segítsünk, aztán beszéljünk.

SÁRA. Oh istentelen gonosz, gonosz anya! (El a gyermekkel a házba.)

NAGY. De hát hogy történt?

KOTORI. A leányasszony egészen száraz, hát hogy menthette meg a Tiszából.

ZSUZSÁNNA. Erre magam is kiváncsi vagyok.

ERZSIKE. Hát biz a jó isten segedelméből, — mert úszni nem tudok. — De hát Julcsa mért sikoltott fel?

NAGY. Egy levelet találtunk, melyben említés van a gyermekről.

KOTORI. Csak a dologra, mi már a többit tudjuk.

ERZSIKE. De én nem tudom.

KOTORI. Az nem tesz semmit; csak azt mondja, hol és hogyan szabadította meg? (Julcsa feláilott és szintén előre jön.)

ERZSIKE. Hát én egy fuvarossal jöttem, ki a szomszéd faluban fogott ki. Motyómat hónom alá vettem — mert a láda Pesten maradt — mert csak látogatni jövök. Oh, a láda tele van, van ám Kazinczim is.

KOTORI. De hisz ez mind nem tartozik a dologra.

ERZSIKE. De tartozik szüleimre. Aztán van két selyem ruhám is, a kisasszonyom ajándékozta.

KOTORI. Jaj, ha előbb a garderobja inventariumát. —

ERZSIKE. Eh ne izéljen! Nem az úrnak beszélem én ezt. — No de ha éppen tudni akarja. Hát gyalog siettem haza, hogy lássam az én kedves jó szüleimet! — A mint a gáton jövök, egyszerre gyermeksírás üti meg fülemet — megállok — szerencsére akkorra már a hold is kisütött. — Hát képzeljék a rőzse közt, melyből a sar-

kantyú van csinálva, egy pólyás gyermeket látok. Anynyira megijedtem, hogy egy perczig mozdulni sem tudtam; de mindjárt láttam, hogy csak egy kiálló galy tartja fenn, melyben a párna fenakadt.

JULCSA. Oh isten!

MIND. Szörnyüség!

ERZSIKE. Látván a nagy veszedelmet, visszakaptam erőmet. — De okosnak is kellett lennem, mert ha a rőzsét nagyon megmozgatom, vége lett volna a szegénykének. — Én tehát kissé alább kerültem s a rőzsébe fogódzva szép lassan oda kúsztam — ott megálltam — balkezemmel jól megfogództam — jobb kezemmel utána nyultam — a galy eltört — de a vánkost már erősen tartottam. — De hogy kuszszak vissza egy kézzel, hogy a gyermekkel együtt a Tiszába ne zuhanjak?... Aztán a rőzse is engedni kezdett.

NAGY. Erzsikém!

ERZSIKE. No, no, ne féljen, atyus, hisz itt vagyok! Fogadok, el nem találják, mit tettem? Hát biz én a fogam közé fogtam a párnát — s azzal mind a két kezem szabad lett, — és szépen, a hogy jöttem, vissza is kúsztam, s most itt vagyok.

JULCSA (zokogva keblére borúl). Erzsikém!

ERZSIKE. Jobb, bizony, ha segítesz anyámnak.

JULCSA. Igazad van. (A legnagyobb örömmel.) Igazad van. (El a házba.)

KOTORI. Ebből világos, hogy gonosztevő anyja a vizbe dobta. Ez mindenesetre criminálitás! Jelentést teszek a főszolgabírónak. A vétkest ki kell puhatolnunk. Ez a fő dolog.

ERZSIKE. A fő dolog, hogy mentve van.

KOTORI. Most tehát jó éjszakát!

NAGY. De bocsánat, mélyen tisztelt jegyző úr, mint e falú előljárójának előbb tán gondoskodni kellene —

KOTORI. Miről?

NAGY. A gyermekről.

KOTORI. Én gondoskodjam róla? én?

NAGY. Oh nem, de ez a falu kötelessége volna.

KOTORI. Hol van az megirva? — A falunak nincs arra pénze — egyáltalában nincs.

NAGY. Hát ki fog róla gondoskodni?

KOTORI. Tán majd vállalkozik valaki.

NAGY. S ha senki sem vállalkozik?

KOTORI (nevetve). Biz akkor Szentesi uramon marad.

NAGY. Ha nem volnék ily szegény, hisz mi magunk is alig élhetünk.

KOTORI. Úgy legyen rajta, hogy minél előbb túladjon rajta.

NAGY. Tehát mivel leányom életét koczkáztatva megmentette, ez a jutalom?

KOTORI. Azonkívűl a törvény rajta lesz, hogy fölfedezze a vétkes anyát — ez a fődolog!

NAGY. S akkor mi fog történni?

KOTORI. Furcsa kérdés. — Az anyát hűvösre teszik.

NAGY. Hát a gyermekből mi lesz?

KOTORI. Mi lesz? Mit tudom én, majd csak lesz valami, majd gondoskodik róla a felebaráti szeretet.

NAGY. Jegyző úr gazdag, szánja meg, s felebaráti szeretetből vegye magához.

KOTORI (öntelten). Az igaz, én gazdag vagyok.

ZSUZSÁNNA (belevág). Leányos háznál gyermek? no csak az kellene!...

KOTORI. Igazság! Szó sem lehet róla.

NAGY. De hisz nekem két leányom van.

ZSUZSÁNNA. Az más. Utoljára még rossz hirbe hozna. Az emberek nagyon rosszak, a rágalom senkit sem kimél.

NAGY. Éppen azért, hogy tartsam én a háznál?

ERZSIKE (tovább nem tartóztathatván magát). Biz azért még sem fogjuk az útszélre dobni, édes nótáriusné asszonyom. Ej, édes, kedves, jó apám, soha se törje rajta fejét. Jó az Isten, jót ad, ezt a gyermeket nekem adta, s én nem hagyom el.

KOTORI. Helyesen, leányasszony.

ERZSIKE. Nem azért teszem, hogy dícsérjenek; de fellázad egész szivem, midőn ily beszédeket hallok. Notárius úr azt hiszi, elég ha a törvény az anyát hüvösre teheti, a gyermeknek viselje gondját a jó isten! Notáriusné asszonyom pedig attól fél, hogy a jó tett s a könyörület leánya hírének ártana. — No hát én nem félek! Igyekszem magamat úgy viselni, hogy ne árthasson. Már most itthon maradok, a ládát majd utánam küldik. Szereztem is valamit s ezentúl még szorgalmasabb leszek — felnevelem, aztán szolgálatba adom. Jerünk, atyám, mondjuk meg ezt édes anyámnak, tudom, hogy ő is helyben hagyja. (Röviden félvállról.) Jó éjt.

NAGY. Jó éjszakát. (Elmennek.)

KOTORI. Ejnye, micsoda nyelves leány ez! Még szembe mer szállni velem.

ZSUZSÁNNA. Még sértegetni mer! Notáriusné asszonyom!? Hát ki vagyok én?

TONCSI. De hát mért is állnak szóba az efféle szolgálókkal.

KOTORI. Jól van, legyen hát az övé — én a kis ujjamat sem mozdítom.

ZSUZSÁNNA. Az efféle leányoknak nincs becsületérzése; azért nem is gondolnak vele, bármit tartson róluk a világ.

TONCSI. Ugyan menjünk már, hisz még nem is esteliztünk.

KOTORI. Peti, előre a lámpával!

ZSUZSÁNNA. Aztán beh könnyen elvállalta. — Meglássátok, végre is kisül, hogy nem is fogta ki a vízből, hanem készakartva mártotta bele, hogy bolonddá tegye szüleit, szépszerivel haza csempészsze a gyermeket.

KOTORI. Ah, ah — te azt hiszed?

ZSUZSÁNNA. Én semmit sem hiszek — semmit sem mondok. De a mai világ oly rossz, oly erkölcstelen! félnünk kell, hogy nem messze van már az utolsó itélet napja. (Elmennek.)

BERTÓK (előre jön). Oh mi nyomorult vagyok én! Eltüröm, hogy hugomat rágalmazzák, kinek ártatlanságát én legjobban tudom. Vétkem lezárja ajkamat, elbénítja karomat. — Szörnyű — szörnyű — a mit tettem; de még szörnyebb, a mi szivemet kezdi mardosni!

TIZENHARMADIK JELENET.

Julcsa, Előbbi.

JULCSA (sietve jön). Hah, te vagy! téged kereslek.

BERTÓK. Engem? miért? Fel vagy indulva.

JULCSA. Te rémülten jöttél a gátról — reszkettél, — elsáppadál, — ama levélkét el akartad ragadni.

BERTÓK (rémülve). Te láttad? bajba akarsz keverni?

JULCSA. Hol van a pénz? hol van a gyürű?

BERTÓK. A gyürű? (Kezét el akarja rejteni.)

JULCSA (megragadja kezét — a gyürűt meglátja). Itt van ujjadon. (Szörnyűködve nézi.) Bátyám!?

BERTÓK (hebegve — elfordulni igyekszik). E gyürű — én nem tudom, mit akarsz?

JULCSA (erélylyel). Gyilkos — rabló! nem rettegsz Istentől? — mintha az úr asztalát raboltad volna meg!

BERTÓK (a pénzt és gyűrűt visszaadva). Fogd, fogd, — engem nem láttok többé soha! (Iszonyodva elfut.)

JULCSA (térdre roskad). Isten, a porban imádlak! Te küldéd el őrangyalodat!

HARMADIK FELVONÁS.

Négy évvel később. Nagy Istvánnál udvar. Balra kertkerítés léczből, ajtóval. Egy nagy diófa alatt lócza. Hátul deszkakerítés, kapu, utczaajtó — s egy nagy leveles szin friss galyakból. Jobbra a ház három ablakkal, köztök a konyhaajtó. Reggeli szürkület.

ELSŐ JELENET.

Bertók (bajuszszal, szakállal, szürben, kezében kettőscsövű puska, övében pisztolyok. A kertajtón lopódzik be, s a diófa mellett megáll).

A hir valósul. Lakodalomhoz készülnek; hugom megy férjhez. Öröm, táncz, jó kedv, boldogság — csak én jövök kullogva, mint farkas az akolhoz, s futok, rejtezem, ha emberi arczot látok. Pedig nem ismer többé senki! tulajdon atyám sem. De hallja szörnyű hiremet; nevem, tudom, őt is rettegteti — hát ha tudná, hogy azt fia vette fel! — De azt ő nem tudja meg soha! Rá nézve halott vagyok; az ő fia halott mindenkinek. Ne féljetek, jó szülék, gonosz fiatok nem hoz fejetekre több gyalázatot! — Vajha hallgattam volna rátok, nem állanék most itt — szörnyüködve magamon. Mi is vonz engem ide, mintha enyhülést, bűneim bocsánatát keresném e szent földön — pedig csak sebeim nyilnak meg. A gyermekkor arany álmait keresem, midőn édes anyám csókolva pirongatott, s atyám szeretve büntetett — oh, mert már akkor is engedetlen rossz voltam. Mégis mily hosszú véres uton jutottam ennyire! melynek sem ket-

tős ága, sem fordulója nincs — nincs, mint egy golyó agyamba, vagy a sötét bitó. — Neszt hallok — fölkeltek. — El innen a bokrok mögé; nekem csak látnom szabad őket — de ők ne lássanak engem soha! (El a kertajtón.)

MÁSODIK JELENET.

Julcsa (Palit hozza ölében, a diófa alá siet).

JULCSA. Szeretsz-e engem?

PALI. De Erzsikét is.

JULCSA. Szeretsz-e jobban — jobban, legjobban a világon?

PALI. De hát mit adsz?

JULCSA (többször csókolja hévvel.) Az életemet, egy mosolyodért véremet — egy szócskádért lelkemet, egy csókodért üdvömet.

PALI. Jaj! — Fáj!

JULCSA (zokogva fejét magához öleli és csókolja). Hallgass, hallgass, hiszen nekem jobban fáj e szavad — hiszen mindjárt jönnek — s nekem csak úgy szabad szeretnem, mint másoknak, pedig azt is irigylem mástól, ha rád néz, ha rá nézesz. — Ah mért nem futhatok veled, a hol csak mi ketten élnénk.

PALI. De hát az alma?

JULCSA. Mindjárt, mindjárt. (A házba siet.)

HARMADIK JELENET.

Bertók (a kertajtón sietve jő, — mindjárt), *Julcsa.*

BERTÓK (egy papiros-csomagot ad Palinak). Add Julcsa néninek. (El a kertbe.)

PALI. Ni — papiros.

JULCSA (jő). Itt vagyok — itt az alma — mi az kezedben?

PALI. Egy bácsi adta.

JULCSA (a papiros-csomagot elveszi). Mikor?

PALI. Most.

JULCSA. Most? Ráirva: «A szegény árva öröksége». (Felbontja.)

PALI. Azt mondta, adjam Julcsa néninek.

JULCSA. Pénz, — sok pénz — öröksége? — fiának öröksége? . . . (Egész dühvel.) Nyomorult, pénzt küldesz. Nekünk nem kell pénzed! — Azt hiszed, ez jóvá teszi bűnödet? (Markába szorítva.) A tűzbe vele! s égjen lelkeden minden csepp könyem! (A ház felé akar rohanni.)

BERTÓK (a keritésnél). Julcsa!

JULCSA. Ki az! — Hah, a küldött.

BERTÓK. Én adtam a pénzt.

JULCSA. Mondd meg nyomorult uradnak — én izenem —

BERTÓK. Nekem nincs uram!

JULCSA. Ki vagy te?

BERTÓK. Nem ismersz?

JULCSA (közeledve hozzá, megismeri). Bátyám!

BERTÓK. Bátyád halott — ne mondd, hogy él, hogy láttad. Én a szerencsétlen vagyok, ki e szegény árvát meg akartam ölni. Jóvá akarom tenni azt — őrizd a pénzt, legyen öröksége — neveljétek becsületes embernek.

JULCSA. Miért nem jösz be hozzánk? Én megbocsátottam.

BERTÓK. Ne kivánd azt; véres az én nyomom; előttem rémület, utánam jaj és átok van — de én mind azt nem hallom többé — de hallom néha ama gyer-

meksírást, pedig néma éj vesz körül, mert e legkisebb vétkem a legnagyobb.

JULCSA. Ki vagy te, hogy így beszélsz?

BERTÓK. Azt soha se tudjátok meg, ne is kivánjátok tudni. A pénz a fiué! Isten veled!

JULCSA. Becsületes keresményed ez?

BERTÓK (keményen). Az enyém — én adom.

JULCSA (a bankjegycsomagot nézve). Hah — ezen vér van — fogd — vidd. (Átadja, a gyermek kezét megfogva.) E gyermek nem árva — mert anyja van!

BERTÓK. Isten veled örökre! — Ne mondd, hogy láttál; az én nevem vétek, gyalázat, kétségbeesés. (Eltűnik.)

JULCSA (térdre roskadva). Jól mondod, boldogtalan: az én nevem is az! Hazugság egész életem, csalom szüleimet, csalom a világot; lopom szüleim szivét — a világ becsülését.

PALI (hozzá megy). Néni, imádkoztass engem is.

JULCSA (magához öleli). Nem, nem, ez nem hazugság! Te vagy örömem, vigasztalóm. Hisz én áldozatot hozok szüleimnek — oh, mert ha ők nem volnának, e szóval tölteném el az egész világot: ez az enyém!

NEGYEDIK JELENET.

Erzsike (jő a házból), *Előbbiek.*

ERZSIKE. Már ismét kényezteted azt a kis majmot? utoljára csupa szeretetből megfojtod. — Jer ide, Pali! ide jösz mindjárt?

PALI (vigan hozzá szökel). Erzsi néni — Erzsi néni! Bácsi volt itt.

ERZSIKE. Ki volt itt, Julcsa? — Jaj te, te — megeszlek. (A gyermeket csókolja.)

JULCSA. Senki! (Félre.) Jobban szereti őt!

ERZSIKE (két almát ad). Nesze! lökd el azt — ez jobb. (Pali a Julcsától kapott almát elveti.)

JULCSA (félre). Ah! ha tudná, mint fáj ez nekem!

ERZSIKE. Hanem mégis képmutató vagy te, Julcsa! Mintha nem tudnók, hogy Bokori leskelődik utánad.

JULCSA. Meglehet. — Nem láttam. (Ház felé megy.)

ERZSIKE. Julcsa te! — Megállj no! Hát még most is az a pesti van szivedben, hogy azt a szegény Bokorit meg nem hallgatod?

JULCSA (vadul). A gyűlölet van szivemben. (El a házba.)

ERZSIKE. Hej, szereti most is a hűtelen diákot; hiában tagadja, különben nem volna ily csudálatos! — De utoljára is elkésünk — én itt töltöm az időt e kis pernahajderral — ezzel a... (Megint csókolni akarja.)

ÖTÖDIK JELENET.

Sára, Előbbiek.

SÁRA. Ugyan hagyj békét már annak a gyermeknek, kell is azt mindig nyalni falni; Bertókot is éppen így kényeztettük el. (Ölébe kapja.) Jer, hadd adjam rád az urfiruhát! te — te... (Csókolgatva elviszi a házba.)

ERZSIKE. Persze, mi kényeztetjük el!

HATODIK JELENET.

Kotori, Zsuzsánna, Toncsi (az utczaajtón jönnek), *Előbbiek.*

SÁRA (meglátva őket, megáll). Hát ezeket mi hozza ide ily korán reggel?

KOTORI. Jó reggelt! bocsássanak meg, hogy ily jókor alkalmatlankodunk.

SÁRA. Oh dehogy, tessék besétálni.

KOTORI. Köszönjük, csak egy pár szavunk van.

SÁRA (a házba szólva). Drága férjem, jere ki, már vendégek vannak itt.

NAGY (belül). Lehetetlen!

SÁRA. Bocsássanak meg, annyi a dolgunk; képzelhetik, a hol lakodalomhoz készülnek. Csaknem egész éjjel talpaltunk.

ZSUZSÁNNA (hozzá közeledve). Nézd csak Feri, ez az a gyermek, melyről annyit beszéltünk a minap.

KOTORI. A kit a Tiszából halásztak ki; (csipősen.) valóban, szakasztott az anyja.

ZSUZSÁNNA. A komaasszonynak még sem volt egészen igaza.

SÁRA. Miben? ha szabad tudnom.

ZSUZSÁNNA. Hogy a szeme és szája éppen olyan, mint az Erzsié.

SÁRA (boszankodva). Nagyon tisztelt asszonyság, hogy ki volt e gyermek apja, azt mi nem tudjuk, hogy pedig Erzsikéhez hasonlít, azt csak önök tudják. — Magamat ajánlom! (El a házba Palival.)

KOTORI (Zsuzsannához). Nagyon is vastagon rukkoltál ki.

TONCSI (ki eddig Erzsikével beszélt, az előkelőt játszva). Ah, a leveles szinben fognak szupírozni.

ERZSIKE. Itt fogunk teríteni.

TONCSI. Mama, hallja, itt fognak tánczolni a porban.

ERZSIKE. Hát kegyed nem fog tánczolni?

TONCSI. Én? hallja, mama! — hisz nem vagyok én Panni!

ZSUZSÁNNA. Apropos, igaz-e az leányasszony, hogy Beregit már Pesten ismerte, mikor ő ott diák volt, s kegyed ott — mi is volt?

ERZSIKE. Szobaleány.

ZSUZSÁNNA (kérdez). Az, — s hogy már akkor szerették egymást?

ERZSIKE. Nem, tisztelt asszonyság, én Beregit csak két hónapja ismerem.

ZSUZSÁNNA. No úgy nem csudálom, hogy Beregi oly nagyon sietteti az esküvőt. Mi valamivel több időt kívántunk tőle — úgy-e Toncsi?

ERZSIKE. Mire, ha szabad kérdenem?

ZSUZSÁNNA. No a meggondolkozásra. — De reménylem, hogy előbb megesküdtette, hogy jövőben nem játszik, nem iszik.

ERZSIKE (boszusan). Bocsánat, — vőlegényem először ma esküszik.

SÁRA (belül). Erzsike!

ERZSIKE. Bocsánat, anyám szólít. (El a házba.)

ZSUZSÁNNA. Itt hagynak a faképnél!

TONCSI. Micsoda neveletlenség!

KOTORI. De hát minek is jöttetek velem! Megmondtam volna én magam is.

ZSUZSÁNNA. S az ilyen leány kap férjet! az ilyen exszolgáló, az ilyen — oh, kimondani is utálat!

TONCSI. De hát ki hitte volna? Beregi bele bolondult, holott csaknem egy évig járt hozzánk.

ZSUZSÁNNA. De hiszen bekötjük mi koszorujokat — még ma.

TONCSI. Hogyan?

KOTORI. Arra neked semmi gondod. Minden rendén van. De senki sem mutatja magát — bemenni most csak nem megyünk. (Az ablakhoz megy.) Rekt' uram!

NAGY (belül). Tetszik valami?

KOTORI. Bocsánatot jöttünk kérni, nehezen jöhetünk a mennyegzőre.

NAGY (belül haragosan). Jól van. Alászolgája.

KOTORI. Ezek formaliter megaprehendáltak. — No hiszen várjatok!

ZSUZSÁNNA. Elég vakmerőség volt minket meginvitálni.

TONCSI. Mindenesetre nagy indiscretio.

ZSUZSÁNNA, A világért sem vennék részt — karodat Feri.

TONCSI (másik karján). De minek is jöttünk ide. (Elmennek.)

HETEDIK JELENET.

Bokori, négy főző asszony, négy inas. (Mind nagy kosarakkal.)

BOKORI (még kívül). Hova, hova?

KOTORI (kívül). Haza!

BOKORI. Hát nem lesznek itt?

KOTORI. Nem.

BOKORI. Nem! no adjon Isten! — (Belép az utczaajtón.) Mind a vízig szárazon! Legalább nem eczetesedik meg a borunk, ha nem lesz szerencsénk Izetlenség kisasszonyhoz, Pletykándi asszonysághoz és Huzavona urasághoz, ki a falunak zsarnoka ugyan, de azért a papucsvitézek nagymestere. (A konyhaajtóhoz közelít.) Nagy asszony, itt vagyok cum gentibus.

NYOLCZADIK JELENET.

Sára, Nagy. (A házból kijőnek.)

NAGY. Jó reggelt, öcsém uram!

SÁRA. Hozta isten, ispán úr!

BOKORI. No nagyasszony, itt vagyok, hadastul, podgyászostul s ezennel átadom a commandót. (Az asszonyokra

mutat.) Ezt a szakaszt vezesse azonnal tűzbe, ezek konyhakéssel kezökben várják a parancsot, s mind készek öldökölni! — Ezek pedig hadi terv szerint megterítik az asztalt, s még csak ott fog igazán folyni a törökvér! Egy, kettő, három! jobbra, balra, indulj dologra! (A nők a konyhába, inasok a leveles színbe mennek, a hol felterítik az asztalt.)

SÁRA. Oh istenem, mivel érdemlünk ily nagy szivességet?

NAGY. De hát ő nagyságokat kik fogják szolgálni?

BOKORI. Otthon hagytam a komornikot s a komornákat.

SÁRA. De hát az ebédet ki főzi meg nekik?

BOKORI. Mi, mert ő nagyságok is ide jönnek.

NAGY–SÁRA. Ah, mily szerencse.

BOKORI. A jegyzőék ugyan megpukkadnak mérgökben, de annál jobb, legalább Ferit hozzuk át jegyzőnek. De most gyorsan készüljünk, mert az ellentábor hajnal óta talpon van. Nálam szállásolta be magát, s ugyancsak készül. A lovakat kendőzik, a vőfélyek a dictiót tanulják, a morék a marschot próbálják, a násznagy toasztokon töri a fejét — a vőlegény pedig a szabót szidja.

NAGY. Mindig víg, mindig víg!

SÁRA. De hát miért?

BOKORI. Azt mondja, atilája, ha begombolja, ránczot vet a hóna alatt, ha pedig kigombolja, nem elég karcsu — már most tehát folyvást ki- és begombolja, s utoljára is tanácsomat fogja követni, s csak félig gombolja be. Hát Erzsike?

SÁRA. Oh, ő mindjárt készen lesz.

BOKORI. Azt elhiszem, mert sem fűzni, sem pirosítni nem kell.

KILENCZEDIK JELENET.

Erzsike (jön fején koszorú), *Előbbiek.*

BOKORI. Csak most virrad, mert ím, a napok napja jő keletnek arany kapuján.

ERZSI. Jó reggelt, Bokori úr! — Nos hogy tetszem?

BOKORI. Ha Julcsa nem volna, azt mondanám, fogadja szivemet; ha pedig Feri nem volna, azt mondanám, fogadja kezemet! így csak azt mondom, hogy Feri elájul, ha meglátja.

TIZEDIK JELENET.

Pali (jő magyarkában süveggel), *Előbbiek.*

BOKORI (meglátja Palit). Püh, milliom adta, ez aztán valami! Atilát, vagy Zrinyit látják szemeim?! Szervusz Pali!

PALI (Erzsike mellé simul, bámulva).

ERZSIKE. Összegyűröd a ruhámat.

SÁRA (Nagyhoz halkan). Nos, végre te is örülsz?

NAGY (örömmel). Hogy ne, hisz látod, hogy sirok. (Sára és Nagy a házba mennek).

TIZENEGYEDIK JELENET.

Julcsa (jött), *Előbbiek.*

BOKORI. Valahára nekem is vírrad! — Jó reggelt, Julcsa! Nagyon szép! Egyszerű, de izletes — de hát a koszorú? mért nem tesz fejére koszorút?

JULCSA (zavarral). Koszorút? — így is jó lesz.

BOKORI. Igaz, így is a legszebbik. Szeretnék valami nagyon szépet mondani, de kegyeddel szemközt ostoba

birka leszek, s csak azt mondom — haj — hogy semmit sem mondok. Hanem Erzsike lelkem, mondja meg tőről szakasztott rózsapárjának —

Erzsike. Azt csak mondja meg maga.

Bokori. Tehát magam mondom meg, hogy most egy füst alatt kettős menyegző lehetett volna.

Julcsa. Bokori úr, igen jó.

Bokori. Jaj, dehogy vagyok úr, rabja vagyok kegyednek. Csak egy kicsi piczit szeretne.

Julcsa. Én nem szeretek senkit.

Bokori. Csak azt igérje meg, hogy majd valamikor fog szeretni!

Julcsa. Semmit sem igérhetek.

Bokori. Vagy legalább azt igérje, hogy mást sem fog szeretni.

Julcsa. Azt igérem.

Bokori. Soha?

Julcsa. Soha.

Bokori. Mert azt kiirtanám a világ szinéről. Hej Erzsike, a kegyed hugának nincs szive.

Erzsi. Mondja inkább, hogy nincs esze.

Bokori (Julcsához). De ha valaha eszébe jutna, hogy tán mégis jó volna férjhez menni — vegye ezt örökké tartó szív- és kézajánlatomnak; mert ön nélkül Bokori, mint száraz bokor, soha sem virul.

Julcsa. Bokori úr, én önt tisztelem, becsülöm, ön a legjobb ember a világon; — éppen azért óhajtom, hogy hiában ne epeszsze magát. Feledjen engem, szeressen mást s legyen boldog.

Bokori. Lelke rajta! szava egy nemzetséget ölt ki, mert oly agg legényt még nem látott a világ, a milyen én leszek.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Feri, Előbbiek.

ERZSIKE (bámulva). Feri!

BOKORI (tréfásan). Hát ez mi? hogy mersz te ide jönni? — egyedül? Mégis ha lopva jönne a kerten át.

FERI. Hadd — nincs kedvem tréfálni.

BOKORI. No hát egész ünnepélyes komolysággal azt kérdem, hol hagytad a násznépet?

FERI. Erzsikével kell szólanom.

BOKORI. Itt áll, de nézz rá; vissza nem látsz menni, mert ily vakító szépséget még nem láttál.

FERI. Egyedül kell szólanom.

BOKORI. Egyedül? Ott a diófa, ott a lócza, más extra helyiséggel nem szolgálhatunk. — Mi Julcsával majd a házba retirálunk.

JULCSA (Bokorihoz). Szomorúnak látszik.

BOKORI. Hej pedig ahoz csak nekem volna kizáró szabadalmam! (Elmennek a házba.)

ERZSIKE. De hát Feri, mi lelt téged? Hiszen, mintha kifordítottak volna.

FERI. Ülj ide mellém, s hallgass meg nyugton.

ERZSIKE. De édes Ferim, azt kérdem, elvesztetted, vagy csak kölcsön adtad az eszedet?

FERI. Hadd a tréfát —

ERZSIKE. No no, csak ne harapd le az orromat. (Mellé ül.)

FERI (megfogja Pali kezét, ki mindig Erzsikéhez simul). Szereted te ezt a gyermeket?

ERZSIKE. Hogy ne szeretném, hiszen te is szereted.

FERI. Szereted mint édes anyja?

ERZSIKE. Jobban; mert az meg akarta ölni, de én

megmentettem. Azóta miénk ő, mert egy gonosz helyett három jó anyja lett.

FERI. S tudod e gyermek történetét?

ERZSIKE. Történetét? Azt érted, hogy ismerjük-e szüleit? nem.

FERI. Hát majd elmondom én.

ERZSIKE. Te tudod? de hát mért nem szóltál eddig?

FERI. Én is csak most tudtam meg. E gyermek anyja Pestről bujdoklott ki, karján e csecsemővel. Szive jobb volt mint sokaké, nem dobta vízbe, nem bizta idegen dajkára, valamely közel faluban, honnan többnyire csak a temetési költségért jönnek.

ERZSIKE. Nem dobta vízbe? hát hogyan jutott oda?

FERI. Hogyan? Az anya, hogy becsületét s fia életét egyiránt megtartsa, azt gondolta ki, hogy jó móddal szülei házához játsza, mint elhagyott árvát —

ERZSIKE (pofon akarja ütni, de észreveszi magát.) Kit akarsz te gyanusítni? engem vagy Julcsát? Vigyázz, mert amily igaz, hogy eddig szerettelek! — De azért ne igen bízd el magadat. — De jó! egyik kezemmel megfogom a másikat.

FERI. Oh csendesen, még nincs vége!

ERZSIKE. Már hiszen halljuk azt a gyönyörű történetet, melyet attól szerettem volna én hallani, a ki neked elbeszélte; azóta már érzené a pofája.

FERI. Egy ismeretlen fuvarossal jött; azaz, az anya azt hitte, hogy nem ismerik; de a fuvaros erdélyi volt —

ERZSIKE. Talán éppen Fenyvesről?

FERI. Nem éppen, de nem messze onnan. A fuvaros itt a szomszéd faluban a fogadóba hajtott, az anya pedig leszállt, gyalog indult haza, éjjel sötétben. Azt hitte, hogy a mely bölcsen kitervelte, a végrehajtás is

éppen úgy fog sikerülni — de csalódott. (Szemügyre véve.) A fuvaros a fogadóban elbeszélte tanuk előtt, hogy a fenyvesi rector lányát hozta gyermekestől —

Erzsike (elképedve). Ki meri azt állítani?

Feri. Ez be van bizonyítva — a tanuk megesküdtek — valamint az is kisült, ki volt egykor a rektor Fenyvesen.

Erzsike (magában). Julcsa! oh iszonyu gyanúm! — Tovább, tovább!

Feri. Az anya tehát haza jött — előbb talán a küszöbre akarta tenni, mert egy levélkét találtak a ház előtt, melyből azt lehet gyanítani; de aztán még szebb tervet gondolt ki — a gátra ment — a gyermeket a vízbe mártotta — aztán haza futott, mintha ő mentette volna meg.

Erzsike (legnagyobb örömmel). Hah, meg van — meg van — hazugság! mind, mind hazugság! ő nem bűnös.

Feri. Erre is vannak tanuk.

Erzsike (gyorsan). Tanúk? kik?

Feri. A jegyző és felesége.

Erzsike. A jegyzőék? (Kaczagva.) Kik is volnának mások? mint e czudar irigyek; — s te hiszed mindezt? (Máshangon félvállról.) Uram, hiszi ön mindezt?

Feri. Kénytelen vagyok.

Erzsike (haragra gyulva). Kénytelen? — no, én hát nem vagyok kénytelen önhöz feleségül menni. Itt van gyűrűje. — Fogja! Elmehet! —

Feri. Te — te küldesz el engem?

Erzsike. Tessék engem leányasszonynak czimezni.

Feri. Erzsike, én szeretlek — megbocsátok mindent, csak légy őszinte, valld meg nekem az igazat, ki a csábító, s én felkeresem — megölöm!

Erzsike. De én nem bocsátok meg. Fogja a gyűrűjét!

Feri. Tehát mindent tagadsz? holott a tanúk...

Erzsike. Takarodjék ön, vagy szüleimet hivom.

Feri. Erzsike, hallgass meg —

Erzsike (növekedő haraggal). Távozzék — utálom — gyűlölöm — megvetem!

Feri. Isten veled, én megbocsátok. (Elsiet.)

Erzsike (a lóczára hanyatlik). Ő bocsát meg! ő rágalmaz, ő sért, s azt mondja: bocsánat.

Pali. Néni, mi lelt?

Erzsike. Eredj, eredj, te vagy oka szerencsétlenségemnek — (magához öleli). Nem, nem vagy oka semminek, a rossz emberek, a semmirekellők, s az ostobák! (Elereszti.) Nem gyűlöllek, de boldogtalan vagyok. (Kezét elfedve, zokog.)

TIZENHARMADIK JELENET.

Bokori, Sára, Julcsa, Nagy, Előbbi.

Bokori. No, no, mi történt? hol van Feri?

Sára. Leányom, te sirsz?

Julcsa. Erzsike! —

Nagy. Mondd — ki bántott?

Erzsike. Sirok a bánat, a méreg miatt! — Mert a szegény gyermeket, koczkáztatva életemet, megmentém a bizonyos haláltól — mert haza hoztam, most azzal rágalmaznak — hamis tanúkat bérlenek — oh tudom... mert irigylik tőlem Ferit — oh ez az oka! — Mért nem álltak elő azok a jóféle tanuk akkor? igen — mert eddig nem kellettem senkinek. — Végre akadt egy, a ki el akart venni, s mert az a drágalátos krinolinos Toncsi nem kellett neki — úgy van ez az oka!...

Sára. Te össze-vissza beszélsz; — mivel rágalmaznak?

ERZSIKE. Mivel? hogy Palinak nem megmentője, hanem valódi anyja vagyok.

SÁRA (dühösen). Ki meri ezt mondani?

JULCSA (félre roskadozva). Oh Isten!

NAGY. Hogy az én leányom? — ah, még gondolni is pirulok!

ERZSIKE. A jegyzőék. — Hát nem értik? Feri kellett volna a Toncsikának, s mivel Toncsika nem kellett Ferikének, hát Erzsikén állnak boszut, hisz ez világos!

BOKORI. A jegyzőék? — Uram bátyám, szaporán jőjjön velem! Ön az atyja — önnek joga van számon kérni, én majd secundálok! Isten legyen irgalmas, kegyelmes annak a pletykafészeknek. (Megfogja a kezét.) Csak iziben! legjobb az ilyet mindjárt nyakon csipni. Semmitől se féljen, leányasszony — itt — itt térden állva fognak bocsánatot kérni, vagy velem gyűl meg a bajok!

NAGY. A szégyen! már itt sincs maradásom!

BOKORI (vonja). Szégyen a menykőbe, szégyen annak, a ki rágalmazta, de nem nekünk. (Elvonszolja.)

JULCSA (remegve közelít). S a vőlegényed hiszi ezt?

ERZSIKE. Elég ostoba hinni, s én haragomban visszaadtam jegygyűrűjét.

SÁRA. Meg kellett volna győznöd.

ERZSIKE. Mit? mentegessem magamat, mikor ártatlan vagyok? — De abból ugyan nem eszik!

SÁRA. De a lakodalmas nép? mikor már csaknem indulni kellett volna.

ERZSIKE (letépi koszoruját). Én menjek esküdni azzal, a ki azt hiszi, hogy méltatlan vagyok rá!

JULCSA (küzdés után, eszmét kapva, határozottan). Ő vissza fog térni — én szólok Ferivel — még nem késő —

ERZSIKE. Te? mit tehetsz te?

JULCSA. Ha az esküvő elmarad, jó hirnevednek vége! Meg kell azt mentenem. (Elrohan.)

ERZSIKE. Az én jó hirnevem? Nincs az dülő félben, nem kell azt támogatni! Ott benn vannak bizonyítványaim, napról-napra — mindenütt ott áll — hiven, szorgalmasan, becsületesen! Két napig sem voltam én faczir — s mindig uraságoknál laktam. — S ha változott is a helyem, az éppen azért történt, mert nagyon is becsületes voltam. — Mindezt bebizonyítom édes apámnak, édes anyámnak.

SÁRA. Hisz én nem is kétkedem, de Feri a világ után indul.

ERZSIKE. A világ? Hát akkor mit mondott volna az a világ, ha én a gyermeksírást hallván, bedugva fülemet, haza futok vagy megállván a gáton, összedugom kezemet, s azt mondom: Nini, egy gyermek, most mindjárt elsöpri a hullám — de én nem nyulok hozzá — ments Isten, még majd gyanuba hoznak! De mit mondott volna akkor lelkiismeretem?

SÁRA. Hiszen jól tetted — de —

ERZSIKE. Vagy tán azt kellett volna tennem, hogy miután kiszabadítottam — szépen a földre kellett volna tennem, szépen ott kellett volna hagynom a gáton, hogy viselje gondját a jó isten. S ha másnap azt hallottuk volna, hogy a gyermek meghalt éhen, vagy megette valami nádi farkas — természetesen ekkor nem szól meg a világ; nem, hanem én bennem szólal meg valami, mi jobban sikoltott volna, mint ez a gyermek; s azt semmiféle czuczli sem altatta volna el!

SÁRA. Hiszen én nem vádollak — de —

ERZSIKE. S az a világ? Itt tátotta száját másnap reggel az egész falu, s itt, úgy hiszem, abból áll a világ —

kináltuk Palcsit fűnek, fának, senkinek sem kellett. — Pontiustól Pilátushoz utasítottak. S végre is, ha én és Julcsa nem borulunk anyám lábához, s ha édes anyám szive meg nem esik rajta, az a sánta koldus viszi el, kinek a jegyző recomendálta, de a ki bizonyosan kitolta volna szemeit.

SÁRA. O hallgass, hallgass, még az emléke is fáj!

ERZSIKE. No hát az a világ, mely csak rágalmazni, de segítni nem tud, mely nem gondoskodik az ily szegény árvákról, hagyjon nekem békét! Ha Feri ennek a világnak hisz — ő sem jobb a többinél. De én jobb vagyok (szivére üt), itt van az én jutalmam! — Én Ferit szeretem, de ha milliomszor jobban szeretném is, ha még egy csecsemőt látnék a Tiszában, ujra azt tenném, a mit tettem — kivéve, hogy utána nem ugranám, mert uszni nem tudok, de ha nagyon sikoltozna, tán még azt is megtenném — meg én — habár miatta Ferit milliomszor veszteném el.

SÁRA. De hát végre hadd szóljak én is.

ERZSIKE (leül). Szóljon, édes anyám, de szive szerint, mint azt isten fundálta, s nem a világ után, mely attól elrugaszkodott.

SÁRA. Mi lesz ebből? a lakadalmas nép együtt van, az uraság cselédei itt vannak, szégyen szemre elküldjük? — S ismered apádat, úgy elhalványodott mint a fal — ő ezt a szégyent túl nem éli.

ERZSIKE (felugrik). Szégyent? Fellázad minden vérem. Szégyen? — mit szégyeljünk mi? hogy jót tettünk?

SÁRA. Hogy a lakodalom elmarad.

ERZSIKE. Hát vegye édes anyám a bizonyítványimat, fusson Feri után, s ha azoknak sem hisz, mondja neki, hát menjen Pestre — tudakozódjék, járjon ház-

ról-házra, ha szeret, azt a kis fáradságot bizony megteheti. (Kívül czigány zene közeledik.) Hallja, anyám, hallja (öröm és harag közt) csufolnak ezek, vagy más lakodalom is lesz ma? (Cselédek kifutnak a szín alól.)

CSELÉDEK. Jőnek, jőnek. (Mind a kerítéshez sietnek — felmásznak.)

SÁRA. Talán megbánta — s így akarja jóvá tenni!

ERZSIKE. Oh anyám, mindjárt kiugrik a szivem!

CSELÉDEK. Nyissuk ki a kaput. (A kaput kitárják.)

SÁRA. Hallod — ők azok — ők jönnek! Bizonyosan megbánta.

ERZSIKE. De hátha ő nincs is köztök? — Hátha ezek nem is tudják, a mi történt, csak úgy magoktól jönnek.

SÁRA. De hisz neki nem is kellene meg jönni, nem is szabad jelen lennie, mikor kikérnek.

CSELÉDEK. A vőlegény is jön!

ERZSIKE. Hallja! ő jön. (Megfordul a legnagyobb örömmel. Ő itt van!

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Feri, (mindjárt utána) *lakodalmas nép, czigány zenészek, Előbbiek.*

FERI. Félre most a czeremoniával! Erzsike! lelkem Erzsike! megbocsátsz nekem? Anyámasszony, verjen meg — vegyen egy botot és verjen meg.

ERZSIKE. Jobban hiszessz nekem, mint a rossz — rossz világnak?

FERI. Csak neked hiszek. Beszélhet most már nekem a jegyző — te angyal vagy; csuda, hogy eddig is nem repültél az égbe! Huzd rá, de úgy huzd rá! hogy is mondja a nagy költő? Eh, nem tudok én most semmit, csak azt, hogy bolond voltam, s most még nagyobb vagyok — lelkem, Erzsikém! (Kitárja karjait.)

ERZSIKE (keblére borul). Édes jó Ferim! (Czigányok ráhuzzák.)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Nagy, mindjárt *Bokori,* utána *Kotori, Előbbiek.*

NAGY (kalap nélkül magán kívül berohan. Még kívül). Bocsásson, bocsásson! nem akarok hallani semmit (lelkendezve, Erzsike előtt megállva). Hah, itt van! — (Szemeit merőn ráfüggeszti.)

SÁRA. Drága uram!

NAGY (hárítva). Félre! félre!

ERZSIKE (közelítve). Atyám, im Feri visszatért.

NAGY. Én atyád? atyád neked?

MIND. Mi történt? magán kívül van.

BOKORI (befut). Távozzanak, ne hallgassanak rá. Nagy asszony, vigyük a szobába.

NAGY (kiáltva, dühvel). Maradjanak itt mind, én akarom, én parancsolom, az apa!

FERI. Atyám, mind rágalom, hazugság; én tudok mindent, s im oltárhoz vezetem.

NAGY. Akkor becstelen ön is. (Kotori a nép közt.)

SÁRA. Őrült vagy, saját gyermekedet —?

NAGY (haraggal). Gyermekem? volt — többé nem az! — Nekem volt egy fiam, rossz, gonosz, semmirekellő. Egy helyről miatta kellett elbujdosnom. De annak mégis volt szive. Mikor ide menekültem, érezte, hogy új gyalázatot hoz fejemre — mint a veszett eb, elhagyta a házat, nehogy megmarja jótevőit — elment — meghalt — de ez a házhoz hozta gyalázatát; — s én már öt éve járok itt az emberek közt emelt fővel, büszkén vezetve őt karomon?! — Vak voltam, nem láttam, hogy csak egy sötét undorító árnyék kullog mellettem. — Az emberek ujjal mutogattak ránk — ezt mondák utánam: ott megy, vastag arczbőre még csak pirulni sem tud! — De ez nem igaz, itt esküszöm a mindenhatóra: én e

leányt becsületesnek hittem; hittem koholmányait; hittem, hogy a gyermeket a Tiszából szabadította meg. — Hazugság! tulajdon gyermekét hozta ide.

TIZENHATODIK JELENET.

Julcsa. Előbbiek.

(Julcsa rémülten fut be a kertből — a kerítéshez támaszkodva — alig bírják lábai.)

ERZSIKE (erélylyel). Atyám! hisz ez mind rágalom! én éltemet koczkáztattam. — Álljon elő, ki meri állítani, hogy nem a Tiszából mentettem ki. — Én gyáván eltiportatni nem hagyom magamat.

NAGY (dühvel). Hát már egészen kihalt szemérmed? Azt akarod, hogy a tanúk itt fejedre esküdjék a gyalázatot? De azt én nem fogom hallani. — Nyomban elhagyom e házat. — Bujdosom — koldulok — de itt hagyom átkomat. —

JULCSA (előrohan). Atyám, ne átkozd őt, (térdre rogyva) engem átkozz — a bűnös én vagyok.

NAGY. Te? — Szegény jó leány! így akarod őt megmenteni! — Kelj fel a porból, e hely őt illeti!

JULCSA (megadással). Engem illet az, mert én csaltalak meg.

ERZSIKE (iszonyodva hátrál tőle). Gyanúm tehát valósúl? Irtóztató — irtóztató!

FERI (félre). Boldogtalan leány! vajha kívülem ne tudta volna meg ezt senki.

JULCSA (kebléből iratot vesz). Hogy a gyanúnak még árnya se terhelje az ártatlant — vedd, olvasd — fiamnak keresztlevele — űzz el — átkozz — de ne átkozd ártatlan gyermekemet. (Kezét összekulcsolva — fejét lehorgasztva mozdulatlan.)

SÁRA. El, el szememből — ez halálom. (Szivéhez kapva, roskadozva — Bokori feltartja.)

NAGY (az iratba tekintve, félőrülten felkaczag). Mintha ez a másik nyíl nem szívemet találná — mintha ez a gyalázatot levenné fejemről! (A jegyzőn akad meg szeme.) Ide tekints, hazug rágalmazó, hamis esküvő — tanuid bérlett czimborák. — Láttátok, midőn a gyermekkel a gátról lement, s a vízbe mártotta? — ez bizonyítja, hogy hazudtatok.

KOTORI. Nagyon jól mondja ön, mert ha a vízből mentette meg az egyik, akkor másik leánya a vízbe dobta, — akkor az itt gyermekgyilkos!

JULCSA. Én?

SÁRA. Ah! (Elájúl.)

NAGY (szörnyűködve nézi). Igaz — igaz! — Fuss, menekülj!

JULCSA (felugorva). Én, én gyermekgyilkos — ki véremet adnám érte?...

KOTORI. Úgy hát ki dobta be?

JULCSA. Ki? — (Atyjára tekintve.) Egy új csapás szívére! — megölné! (Megadással.) Nem tudom; én ártatlan vagyok!

NEGYEDIK FELVONÁS.

Iroda, középen két iróasztal. Jobbra, balra székek. Két oldalajtó, középen ablak. Jobbról a bejárás. Balra az ajtó a belső szobába vezet.

ELSŐ JELENET.

Irnok. Hadnagy (jobbról).

HADNAGY. Eh, elvárhatnak azok a folyosón is.

IRNOK. A nagyságos asszony akarja, hogy addig is vezessük ide az irodába, míg a szolgabíró úr megérkezik. Nem szereti, hogy a nép bámulja.

HADNAGY. A nagyságos asszony nagyon is kegyes.

IRNOK. Valódi angyal, a kinem is képzeli, hogy rossz emberek vannak. Minden rabban megannyi ártatlanúl üldözött szenvedőt lát. — Ha ő volna a szolgabiró, egyet se küldenénk be a megyeházhoz.

HADNAGY. Köztünk maradjon, a szolgabíró úr is lágy ember. Hiában, regruta, még nincs praxissa, nem rég jött le Pestről.

IRNOK. Kérem, bocsássa be őket.

HADNAGY. No hisz én nem bánom, ha selyem pamlagra ülteti is őket. Hanem azt meg nem engedem, hogy együtt diskurálgassanak. (Kiszól.) Hozzátok be őket.

MÁSODIK JELENET.

Nagy. Sára. Erzsike. Feri. Bokori. Kotori (bejőnek — mindjárt) *Julcsa. 2 perzekutor.*

HADNAGY (balra mutat). A tanuknak tessék itt várni. Ha tetszik le is ülhetnek, míg a szolgabíró úr megérkezik.

(Julcsa jő, keze vason.) A leányasszonyt vezessétek ide. (Jobbra mutat.) Ah Bokori úr is tanu.

BOKORI. Félig tanú. — (Kotorira vetve szemét.) Félig vádló.

(Nagy leül — maga elé merőn tekintve — mozdulatlanúl — mellette Sára sír.)

ERZSIKE (a hadnagyhoz közelít). Hadnagy úr, engedje meg, hogy hugomnak néhány vigasztaló szót mondhassak!

HADNAGY. Az nem lehet.

ERZSIKE. Hiszen hallgathatja, a mit beszélek.

HADNAGY. Szabály ellen van, nem lehet.

FERI. Hiszen ha össze akartak volna beszélni, volt rá elég idő.

HADNAGY. Elég hiba volt Kotori úrtól, hogy rögtön el nem fogatta.

KOTORI. Tudtam, hogy el nem szöknek.

BOKORI. Azt hiszem, azt Kotori úr legjobban szerette volna.

KOTORI. Kérem, — kérem!

HADNAGY. Én kérem, hogy tessék hallgatni, vagy távozni.

BOKORI. Már pedig vagy Kotori úr hazudott, vagy Julcsa ártatlan.

HADNAGY. Kérem, Bokori úr —

BOKORI. Jó, jó, hallgatok.

KOTORI (magában). Kissé hirtelenkedtem, mert azt, azt — de majd azt mondom, hogy a holdvilágnál nem vehettük ki tisztán.

NAGY (vadúl felkelve). De hát mért hurczolnak engem a szégyenpadra? meg akarnak a gyalázattal ölni?

SÁRA. Drága uram! — Elhagynád ily nagy inségben leányodat?

NAGY (leül). Oh, bár inkább a sírban lennék!

JULCSA (magában, kezén vas). Bevalljam, hogy a vétkes bá-

tyám volt? tetézzem a szégyent? új tőrt verjek a szegény jó szülék szivébe? — de hát magamra vegyem a vétket, hogy fiam megnőve gyűlöljön? — Gyűlöljön az egész világ, csak ő ne! — Bátyámat nem vádolom, de a vétket sem ismerem el; itéljen a törvény jól vagy rosszúl — mást nem tehetek!

HARMADIK JELENET.

Matild. Előbbiek.

MATILD (balról kilép. — Hadnagyhoz). Melyik azon szerencsétlen leány?

HADNAGY. Im ez.

MATILD. Nekem csak szabad vele szólanom?

HADNAGY. Nagyságod nem lép fel mint tanu.

MATILD. Vigasztalni, bátorítni akarom. Higyje el hadnagy úr, az ily szegény nőknek minden bűne a gyöngeség, a többi szánalomra méltó őrjöngés; s többnyire azért kegyetlen anyák, mert nagyon is becsületesek voltak. Kiket a szemérem elhagyott, ha a nyomor nem kényszeríti, nem ölik meg gyermeiket. (Közeledik Julcsához.) Gyermekem, bátorodjék. (Megismeri.) Julcsa! hiszen ez ő!

JULCSA (szintén megismeri. Magában). Oh isten, nem elég a kín rajtam? látnom kell e gyűlölt arczot is. (Elfordúl.)

MATILD (a hadnagyhoz siet). Kezén vas? Hadnagy úr, vegye le róla, mitől fél, hisz őrzik emberei.

HADNAGY. Nagysád kedvéért ám legyen. (Leveszi kezéről a békót.)

MATILD. S e tisztes öregek bizonyosan szülei. (Hozzájok megy.) Semmitől se tartsanak, ártatlansága napfényre jő — valaki más tette, nem ő. A körülmények csalnak. (Julcsához megy.) Ugy-e, ön nem bűnös? Ismerjem rám —

én vagyok. Lássa, én csak egyszer láttam az életben s nem feledtem el arczvonásait. — Ah ne nézzen rám ily sötéten, ily vadul! — én barátnéja vagyok. Szánom önt s nem hiszem, a mit ráfogtak. Ön csak boldogtalan, de nem bűnös. Ah, mért is távozott el tőlünk hír nélkül? Mi megóvtuk volna s mindez nem történik, azaz semmi sem történt. Ne féljen, lelkiismeretesen fognak eljárni. Az én férjem igen jó, emberszerető, oh ő nem oly szigorú, ő a rabot is felebarátjának tekinti.

JULCSA. Ki az ön férje?

MATILD. Ki? — Úgy emlékszem, hogy akkor megmondtam, — hogyne! most már világosan emlékezem hiszen ön látta is ott az előszobában, hisz önt küldém a lépcsőre —

JULCSA. Az ő háza ez? ő lesz az én bírám?

MATILD. No igen, ő járásbíró — ő fogja vallatni!

JULCSA (kaczagva). Ő!?...

MATILD. Mi lelte, gyermekem?

JULCSA (eszmélve). Semmi. (Sötéten, mintegy súgva.) Csak az jutott eszembe!... hogy állhatnék boszút?

MATILD. Kin? — hogy gondolhat most erre?

JULCSA (halkan). Kin?... a csábítón!

MATILD. De hát ki volt az?

JULCSA (fojtott bosszúval). Oh majd megtudja — majd megtudja!

MATILD. Jó leány, a bosszú mindig rossz gyümölcsöt terem; az igaz keresztény megbocsát. Ha arra nem képes ön, higyje el, jobb megvetni a csábítót és felednie.

JULCSA. Boldog ön, nagyságos asszonyom?

MATILD. Ha boldog vagyok-e? — Nincs a világon jobb ember, mint az én férjem — s ah, mennyire szeret engem — mennyire szereti gyermekeit.

JULCSA (elvesztve a bosszú erélyét). Gyermekeit?

MATILD. Úgy van, három angyali gyermekünk van, a legkisebbik még pólyában. — Ah, ön tudja, mily öröm, mily boldogság ez — tudja, tudja, ne is tagadja! Mert én azt hiszem ön is ekkor legjobban szerette gyermekét s ekkor vesztette volna el? Hazugság, rágalom! Azt mondják, hogy ön most már szereti, mikor már négy-öt éves — nem igaz, legjobban szerette, mint csecsemőt. Ne féljen semmitől, az én férjem is apa.

JULCSA (megtörve). Ön se féljen asszonyom, én is anya vagyok.

MATILD. Ő jön! csak bátran, őszintén — ha csak lehet, ő kisegíti. (Elsiet balra.)

JULCSA (félre — Jenőt meglátva). Nem állhatok ellent. Láttára gyűlöletem és bosszúm feltámad; leálarczozom!

NEGYEDIK JELENET.

Jenő. Irnok. (Jobbról jöttek,)

JENŐ (kezében irat). Félig-meddig ismerem már az ügyet. Az esküdt beszélt róla. Gyanú terheli a leányt, de nem bizonyos. Valami rektornak a leánya.

IRNOK. Im a rabnő.

JENŐ (meglátja Julcsát, kezéből az irat kihull). Ah!

IRNOK (az iratot felveszi, átnyújtja). S ezek öreg szülei.

JENŐ (hebegve). Gyermekgyilkolás?

IRNOK. De a gyermeket megszabadítá tulajdon nővére.

JENŐ. Ah igen — igen.

IRNOK. Bocsánat, tán rosszul van?

JENŐ. Nagyon sebesen jöttem. — Szédülés — de elmúlik. (Magában.) Egy szavától függ minden boldogságom, becsületem, nőm szerelme, családom nyugalma — ah, iszonyú bűnhődés!

IRNOK (vár). Ha méltóztatik parancsolni, hozzá kezdhetünk.

JENŐ. Mihez?

IRNOK. A vallatáshoz.

JENŐ. Ah — igen. — (Az asztal felé megy.) Távozzanak mindnyájan. Csak a vádlott marad.

JULCSA. Bocsánat, engedje meg téns szolgabíró úr — az én birám, hogy szüleim maradhassanak még.

JENŐ. Miért? legyen meggyőződve, hogy atyja nem bánhatnék önnel nagyobb kimélettel.

JULCSA. Én igazságot kivánok, nem kiméletet.

JENŐ. De a szabályok ellenzik.

JULCSA (határozott hangon). Mielőtt a törvényes vallatást kezdené, engedje meg, hogy szüleim előtt hozzam fel mentségeimet. Ők halványan borzadva néznek rám — mert bűnösebbnek hisznek, mint a minő vagyok. Ők csak a szörnyü tettet látják, melyet nem én követtem el, de a melylyel a törvény, elleneim s a körülmények után indulva, tán engem fog sújtani.

JENŐ (magában). Ah, el akar veszteni.

JULCSA (emelt hangon). Engedje meg, hogy megmondhassam szüleimnek, hogy a ki engem elcsábított, szegény tanulónak hazudta magát, házasságot igért, titkon eljegyzett. Én szerettem — hittem — megcsalt, elhagyott. — A ki jobb nálam, itéljen el.

NAGY. Nevezd meg — az égre, bosszut állok érted!

JULCSA. Ime a törvény engem üldöz. A világ engem tetéz gyalázattal. Elfogtak, törvény elé hurczoltak, mert hiszen azt mondják, meg akartam ölni gyermekemet. — De azt nem kérdezi senki: de hát ki az oka, hogy e boldogtalan anya ennyire vetemült? Ha az eskü és hit szentsége állna: most én mint boldog nő — szerencsés

anya, tiszteletben állanék; s ímé a míg nekem csak a szégyen — bilincs — büntetés — rabság — talán halál jut: ő, a csaló, a csábító, a hitszegő boldogúl él. Tán családjának örvend — becsülik — tisztelik — s hogy minden tetézve legyen — tán ott fog ülni azon asztalnál, melynél elitélnek.

Irnok. E túlvakmerőség a törvényt sérti —

Jenő. Hallgasson ön, ő igazat beszél.

Julcsa (kissé ellágyúlva). Ah, ön is azt mondja, hogy igaz? — De szüleim még nem tudják, hogy elhagyatva, mily őrült gondolatokat sugalt a kétségbeesés. Úgy van, meg akartam ölni gyermekemet, de magammal együtt — s egy jámbor öreg nélkül végre is hajtom! Ki számolt volna akkor e két lélekért istennek? Az, kit a törvény nem is üldöz, nem is büntet.

Jenő. De tán jóvá akarta tenni —

Julcsa. Oh igen, pénzzel, — de az én szerelmem és becsületem nem volt eladó; én szerettem oly mélyen, igazán, a mint most gyűlölöm s megvetem az alávalót.

Nagy. Nevezd meg a gyalázatost, s én neked megbocsátok.

Julcsa. Megnevezzem?

Jenő. Hallgasson meg! gondolja meg, hogy tán egy családot tesz semmivé.

Julcsa. Hát az én családomat nem tette ő semmivé.

Jenő. Hátha ő bánja vétkét, s eléggé bünteti mardosó öntudata. — S ha házas, gondolja meg, nem a bűnösön, hanem ártatlan nején és gyermekein áll bosszút.

Julcsa. Ám hadd viselje hát a fulánkot szivében; hadd becsülje, tisztelje a világ: hadd hordjam én a szégyent — e titok velem száll a sírba, én a csábítót nem nevezem meg soha.

JENŐ. Nagylelkű leány, e tetted fel lesz ott írva, a hol az igazi jutalom és büntetés van. (Hadnagy egy iratot ad Jenőnek, ki azt átfutja.)

JULCSA. Bűnöm ennyi, s hogy inkább akartam gyermekemet édes anyám gondjaira bízni, mint idegenre, ki tán megölte volna. Ezt is szüleimért tettem, fájdalom, hiában: csak azért titkolództam, hogy a szégyentől megóvjam őket — ki vitte véghez a szörnyű tettet, nem tudom.

JENŐ (örömmel). De én tudom. (Előlép.) Im most értesít az esküdt.

JULCSA (magában). Bátyám!? Oh isten! — Még e csapás is! (Jenőhöz.) Távoztassa el szüleimet — az isten irgalmára kérem!

JENŐ. Miért? — hisz ez felmenti önt, s megvigasztalja őket.

JULCSA (bámulva). Megvigasztalja? — ha megtudják a legiszonyúbb —

JENŐ. A bűnt Deli, a híres rabló vitte véghez.

JULCSA. Ah! (Félre.) Ő az, bátyám!

JENŐ. Hallván, hogy önt elfogták e tett miatt, a lelkiismeret feltámadt benne, az esküdthöz ment, s miután bevallá, hogy mámorosan ő dobta a gyermeket a Tiszába, egy pisztolylyal szétlőtte fejét.

JULCSA. Ah! (Magában.) Bátyám, szegény bátyám! — kívülem nem sirat meg senki!

JENŐ. Ön szabad, fel van mentve. Legyen áldott, bocsásson meg elleneinek! (Menni akar.)

NAGY (legyőzve magát). Leányom! karjaimba. Itéljen a világ, a mint akar, én atyád vagyok!

SÁRA (szintén öleli). Ismét a miénk vagy!

ERZSIKE (öleli). De hát miért zokogsz?

JULCSA. Azt nem tudjátok meg soha.

BOKORI (visszavezeti). Tekintetes szolgabiró úr, kérem mint legale testimonium, még egy szóra! — A leányasszony szavai annyira meghatottak, annyira meggyőztek — s a lelkiismeret tőrét oly mélyen döfték szivembe — hogy tovább nem állhatok ellent, s ím isten és ember előtt a fiúnak nevemet — Julcsának pedig ajánlom kezemet — szívemet, úgyis mindig ő bírta!

JULCSA (kezét megfogva, szemébe néz). Ön mindig jó, becsületes ember volt — mért hazudik most? — Én ez áldozat nélkül is becsülöm önt! — Hagyjon időt bánatomnak — szivem még vérzik — de fiam szeretete által remélem, gyógyúlni fog.

BOKORI. De addig is engedje meg, hogy Kotori uramat, ki hamis tanubizonyságot tett, vagy megverjem, vagy bepereljem.

MATILD (ezalatt a balajtón kilépett és Jenőhöz közeledett). Nem csalódtam. Ő ártatlan!

JULCSA (Jenőre tekintve). Hagyja el — én megbocsátok ellenimnek!

Vége.

A FÉNY ÁRNYAI.

Eredeti szomorújáték öt felvonásban

SZEMÉLYEK.

(E szereposztással adatott először a Nemzeti Szinházban 1865 április 28-dikán.)

Nyárai Béla	*Feleki.*
Charlotte marquisnő, neje	*Felekiné.*
Nyárai Péter, Béla nagybátyja	*Szigeti.*
Matild, rokonuk	*Szigligeti A.*
Szenczey Jenő	*Paulay.*
Jenei, Béla jószágigazgatója	*Szilágyi.*
Bánhalmi, egykori tanító	*Tóth József.*
Orvos	*Kovács Gyula.*
Titkár	*Náday.*
György, Béla komornika	*Komáromy.*
Mari, komorna	*Némethyné.*
Házmesterné	*Horváth T.*
Szolgáló	*Korcsek Póli.*
Inas	*Sántha.*
Szenczey komornika	*Hubenay.*
Szolga	*Szalai.*

Vendégek, szolgák.

Történik az 1-ső felvonás Párisban, a 2-ik és 5-ik Pesten, a 3-ik és 4-ik falun.

ELSŐ FELVONÁS.

PÁRISBAN.

Kis terem. Közép nagy ajtókon nagyszerű üvegterembe láthatni, virág- és növénycsoportozatokkal. A terem csillárokkal, az üvegház szines lámpákkal van világítva. Balra a tánczterem ajtai.

ELSŐ JELENET.

György (egy csapat gazdagon öltözött inassal, kik jobbról frissitőket hoznak, jő. Hátul az üvegbázban díszes vendégcsoportok sétálnak),

GYÖRGY (egészer agg — az inasokhoz).
Csak hordjatok be mindent a terembe!
El! hogy ne lássam e szörnyű pazarlást.
Sír bennem a lélek, ha látom ezt;
De mind hiába; a nagyságos ur
Azzal fizet ki, hogy nejének, annak (fogai közt)
A marquisnőnek örömére van.
És kiknek adja e sok dáridót?
Kik meg se látják majd, ha megbukik.
S mi czélja ennek? Semmi; legfölebb
Hogy drága nője, az a marquisnő, —
Fititsa öltönyét, s gyémántjait.
Aztán mulatság ez? hisz mindenik
Ép úgy kiméri peczkes lépteit
Amint megméri czifra szavait,
Nehogy igazat találjon mondani.
S amily hazug beszédjök, oly hazug

Az arcz, a termet: máz és krinolin.
S tańcz ez? hisz ez csak séta jobbra balra.
Előre, hátra, ezzel is, azzal is
Nem kedv szerint, hanem szabályosan.
De hát miként is volna benne kedv? ott
Egy emigráns lengyellel egy orosz
Tábornok áll szemközt; itten szabály
Szerint kezet nyujt a lengyelnek: otthon
Szintén szabály szerint agyonlövetné.
S mi e sok idegent traktáljuk itt,
Kiknek tulajdonkép étvágya sincs.
Mig otthon éhen halnak az emberek;
Holott az asztal hulladékival
Egy egy család érné be tavaszig. (Neki keseredve.)
Hajh, ezt a külföld dinomdánomát
Be sok magyarnak vére szánja, bánja!
Ekép jutottak tönkre annyian.
Ekép leszünk mi is földönfutók.

MÁSODIK JELENET.

Előbbi. Nyárai (mintegy 55 éves, az üvegteremből).

NYÁRAI. György! hát te mit duzzogsz itt? mit csi-
GYÖRGY. Én? hát busulok az uram helyett; [nálsz?
Ő úgy sem ér rá; hisz mulatni kell.
NYÁRAI (rosszkedvűen). Tehát neked nem tetszik a mu-
GYÖRGY. Nagysád a dolgot könnyedén veszi. [latság!
Csak meg ne bánja egykor.

(Maga is meghökkenve vakmerőségén.)

Ugy! kimondtam!
Nagybátyja, gyámja volt! aztán huszár is;
Én közbevágnék.

NYÁRAI (hidegen). Béla nagykoru!
GYÖRGY. De hisz ha édes atyja élne . . .
NYÁRAI (járva). Akkor
A hitelezők az apjának halálát
Bevárták volna; így nem várakoznak
S korábban áll be a katastropha.
Aztán miért törődjem én vele?
E házasságot elleneztem; ő
Nem hallgatott rám, megveté tanácsom.
Azt irta volt, nem élhet nélküle (megáll)
Pedig ha nem csalódom, ők nem is
Egymásnak élnek itt, hanem sokaknak
Sokad magokkal. Pest kicsiny nekik;
Nekik Páris kell! itt olcsón bajos
A felszinen lebegni.
GYÖRGY (érzéssel). Hát szive
Nem szól mellette? Mint fiát szerette . . .
NYÁRAI. Jobban!
GYÖRGY. S ő érdemes volt rá; esze
És szive . . .
NYÁRAI. Elvesztette mind a kettőt. (Ismét jár.)
GYÖRGY (élénken). Dehogy, csak eltévedt s eszére jő,
Mihelyt nagyságod felvilágosítja:
Hogy a ki váltót kezd kiadni, az
Akár ne is csináljon egyebet (sopánkodva)
Mert már a váltók járják! Higyje el,
Mikor a legelső váltót irta alá,
Azonnal én is váltólázt kapék,
Belé halok. (Sirva.) Ha én megérem azt
Hogy e családnak végső sarjadéka,
Kihez mi annyi szép reményt köténk,
Kitől az ország is sokat nagyot várt (kitörő fájdalommal)

Vigyen magával nagysád, legalább
Hadd haljak otthon, mert azt túl nem élem.
NYÁRAI (vállára teszi kezeit). Azért vagyunk itt.
GYÖRGY (örvendve). Igazán?
NYÁRAI. Talán
Még menthető lesz.
GYÖRGY (élénken). Oh minden bizonynyal!
Ha okosan szól nagyságod vele.
Oh hogy ha én ugy a szivére tudnék
Beszélni! Én mint a vén asszonyok
Mindjárt pityergek. S rég volt az, mikor
Öreg cselédre hallgatott az ur.
NYÁRAI. Jó jó, becsületes, hű szolga vagy,
A régi jobb időkből. Bár mi fog
Történni, én nem hagylak el soha.
GYÖRGY. Csak őt ne hagyja el; mert mintha apja
Volnék. (Béla jön.) Jön! (Kérlelve.)
Mintha nagysád volna az. (El hátul.)

HARMADIK JELENET.

Nyárai. Béla (25 éves).

BÉLA. Bátyám, az istenért, hol rejtezik?
Be kell mutatnom a spanyol követnek.
Ki holnap ad bált.
NYÁRAI. Ő kivánja ezt?
BÉLA. Ezt én óhajtom. Igy a salonok
Bátyám előtt is megnyilnak s Matild
Velünk jön, a mi kedves kis hugunk.
NYÁRAI. Szükségtelen, mi holnap utazunk.
BÉLA. Ah, hát ezért tett bátyám ily nagy utat.
NYÁRAI. Hogy mért jövék Párisba, megtudod,
Ha néhány perczet áldozhatsz nekem.

BÉLA. Kérem, beszéljen, ugy sem tánczolok.
NYÁRAI (kis szünet mulva, miután szembe nézte).
Öcsém, mit gondolsz? meddig tart ez igy?
BÉLA (tréfás csodálkozással). Mi, drága bátyám?
NYÁRAI. E szörnyü pazarlás.
BÉLA. Mit? én pazar? hisz én fösvény vagyok.
NYÁRAI. Öcsém, komolyan szeretnék szólani.
BÉLA. S én ujra mondom, hogy fukar vagyok.
Először is nem kártyázom soha.
Vegyük csak a legalsóbb számitást.
Nem játszom: ezzel meggazdálkodom
Egy éven által tizezeret.
NYÁRAI. Helyes!
Nem áldozol jótékony s nemzeti
Czélokra semmit, s meggazdálkodod
A másik tizezret. (Szünet.) Folytasd öcsém.
BÉLA (megszégyenülve). Ez szemrehányás, — ám a vád
Még nem telik, de majd kipótolom. [igaz!
NYÁRAI. Tehát magadra mitsem tékozolsz?
BÉLA. Pedig ha Charlottom nem boldogit . . .
NYÁRAI. A kártya és grizettek tönkre tesznek.
Tehát ezen sok bállal s lakzival
Mennyit gazdálkodol meg?
BÉLA. Éltemet,
Mert főbe lőttem volna magamat.
NYÁRAI. S igy mennyit költöttél két év alatt?
BÉLA (könnyedén). Még nem tudom; talán egy milliót.
NYÁRAI. S az öszves értéked?
BÉLA. Két annyi lesz.
NYÁRAI. Tehát ha két évig gazdálkodol még?
BÉLA (nagy hévvel). Oh rendbe hozzuk! (Lejebb hangolva.)
Később . . . nem sokára.

NYÁRAI. Mért nem azonnal?
BÉLA. Bátyám, ezt olyan
Határozottan mondja, szinte rám
Ijeszt. Hisz úgy sokat meg kellene
Nőmtől tagadnom, és én, fájdalom,
Mitsem tagadhatok meg.
NYÁRAI. E szerint
Önként bevallod? . . .
BÉLA. Gyöngeségemet? (Hévvel.)
Oh nem! határtalan szerelmemet,
És véghetetlen boldogságomat.
NYÁRAI. Határtalan bolondság ez. De nőd
Értékidet talán nem ösmeri?
BÉLA (örömrajongva). Nem; s ez leginkább bizonyítja, [hogy
Ezen frigyet nem érdekek köték.
Gőgös családja szintén ellenezte,
De ő legyőze minden akadályt.
Inkább a zárdát választotta volna,
Mintsem lemondjon rólam. Ismeri
E régiebb aristokracziát;
A lány, ha nincsen hozománya, készebb
Zárdába menni, mint rangján alul
Válaszsza férjét. Charlottom kivétel.
Ő elveit feláldozá nekem;
S én tartozám ezért kárpótlani. (Önelégültséggel.)
Kik szánakoztak rajta nász előtt
S engem lenéztek: most irigyei.
Azt jósolák, hogy a magas körökből
Kizárva, távol egy zugban fog élni. (Büszkén.)
Meg kelle czáfolnunk e jóslatot;
Ezt rangja s büszkeségem egyaránt
Kivánta.

NYÁRAI. Egykor annál gunyosabban
Fognak nevetni.
BÉLA. Nem fognak, ne féljen.
A felszinen hogy fentartsuk magunkat
Kezdetben szükséges volt e pazar fény;
De nem sokára észrevétlenül
Összébb vonandjuk a duzzadt vitorlát.
Ha lobogónkat egyszer tisztelik,
Majd csendesebben is hajózhatunk.
Ez számítás is. (Ismét rajongva.)
Ah de azt hiszem,
Talán bűn is, ha erre gondolok.
Nincs semmi vágyam Charlotton kivül;
Hisz én csak benne élek s általa! (Mindjobban lelkesülve.)
Bátyám, ha látná, mint repes szive,
Ha meglepem! Midőn e palotát
Kibérlém, mint gyermek futkosott.
Egy csók, egy ölelés, s egy néma köny
Megmonda mindent. Hát mikor cselédink
Pompás livréjét s a fogatokat
Meglátta. Ah, ő ugy örül, a mi
Gyöngéd szerelmemnek tanujele.
NYÁRAI (szomorúan). Inas, kocsis, ló, ékszer, palota?
Hát másba nem találja örömét.
BÉLA. A legkisebb dolgokban éppen ugy,
Mint nagyobbakban! hisz valódi angyal.
NYÁRAI. Azt érzené tán otthon Pesten is.
S ott Crême lehetnél a kamattal is,
Míg itt a tőke sem leend elég.
BÉLA. Hogy Pestre menjünk? Elszakaszszam őt
Azon körtől, a melyben eddig élt,
Őt, a ki értem ennyit áldozott.

NYÁRAI. Tehát hazádról is lemondasz érte.
BÉLA. Szerethetem hazámat.
NYÁRAI. Szereted hazádat? oktalan fiu,
Midőn kifosztod és szegényited?
Midőn fecsérled adományait?
Neked teremtőd szép elmét adott,
Atyád vagyont és szép nevet hagyott;
Egyike lehetnél a jó honfiaknak,
Kik észszel és vagyonnal a hazát
Törekszenek felszinen tartani.
Te a helyett ime ez idegen
Tengerbe hányod összes kincsedet,
Hogy ennek felszinén hányd-vesd magad.
Azok közül való vagy, kik, midőn
Eltékozolják a magok javát,
Segítik a hazát elveszteni.
Mert földje igy jut idegen kezekre.
Dolgozva, gazdálkodva; sőt ha kell,
Nyomorogva tartjuk fel most a hazát,
Mert most a tőkepénz foglalja el.
BÉLA (meghatottan). Bátyám, tudom, hogy ez nem puszta
S azon leszek, hogy a nemesi adót [frásis;
Én is leróvjam. A közügyeket
Gonddal kisérem, bennök részt veszek.
S ezután magamhoz fösvényebb leszek,
Hogy jót tehessek otthon azzal is. (Mintegy titkolózva.)
Azon kivül van még egy tervem is.
Addig beszélek szép vidékeinkről
Charlott előtt, a mig kiváncsivá
Teszem. Ha igy elcsalhatom haza, (örvendve)
Ki tudja, nem fog-e megtetszeni?
S a nyári idényre tán megnyerhetem.

NYÁRAI. Szegény papucsfi, azt te nőd kegyétől
Koldulod, amit tőle követelhetsz.
BÉLA (tréfára fordítva). Elhagyja atyját, anyját s követi
Férjét — de az nincs ott: elhagyja Párist.
Pedig Párisra méltán mondható,
Amit Lysippus Athénére mondott:
Bolond, ki Párist nem kivánja látni,
Bolondabb, a ki látja s nem csodálja,
De legbolondabb, a ki látta és
Csodálta, s tőle mégis válni képes.
NYÁRAI. Miért is a magyar, ha franczia
Nőt vesz, hazánknak mondjon adieut!
BÉLA (neheztelve). Bátyám a dolgot szélsőségre hajtja.
NYÁRAI. Most hát kimondom, a miért jövék
Bátyád vagyok, s te legjobban tudod:
Matilddal egyaránt szerettelek.
Az volt a tervem, hogy nőül vevén
Matildot, a jószág együtt maradjon.
Ez meghiusult; most jószágimat
Közöttetek ketté kell osztanom.
És én megosztom egy föltét alatt: (erős nyomatékkal)
Párist, ha elhagyván, hazánkban élsz.
BÉLA (sértődve, komolyan, de finomul).
Bátyám, bocsánat! erről már lemondtam,
Midőn le kellett volna mondanom
Charlott kezéről. Bátyám, boldogitsa
A jó Matildot összes birtokával,
Nekem pedig továbbra is legyen
Szabad szeretnem. Ez előny, mivel
Ha e vagyonra nem számithatok,
Gyanuba sem jövök, hogy csak hizelgek
(meghajtja magát)

Midőn bátyámnak hosszu életet
Kivánok. Im Matild! (Matild jő.)
Jer és köszönd meg,
Téged tesz általános örökössé
Minek szivemből örvendek. Bocsánat! (El.)

NEGYEDIK JELENET.

Nyárai. Matild.

NYÁRAI. Könnyelmü, önhitt, hálátlan bolond,
Megbánod ezt előbb, mint gondolod.
MATILD. Tehát nem sikerült rávennie.
NYÁRAI (fenyegetve). Te eltaszítod a mentő kezét.
Jól van! rohanj vakon — mit gondolok
Veled. De hogy ha elsodrott az örvény,
Engem hiában szólitsz. Nem sokára
Érezni fogja ő, mit tékozolt el,
S hogy a között a legfőbb kincs szivem volt.
MATILD (kérlelve). Megbánja s bátyám megbocsát neki.
NYÁRAI (folyvást a terem felé). Nem! amit ő szivembe ültetett;
Fanyar gyümölcseit megizlelni;
Nem inditand meg, arra esküszöm.
MATILD. Bátyám, ne esküdjék.
NYÁRAI (felé fordul). Te pártolod.
MATILD. De hát mi vétke? hogy szereti nejét?
Hisz ez erénye.
NYÁRAI. Hogy bolondja: s mindent
Feláldoz érte.
MATILD. Ez csak azt mutatja,
Hogy lángszerelme nem ismer határt.
S ha őrülés is, inkább érdemel
Nagylelkü szánalmat, mint büntetést.

Akkor tekintse őt bátyám, betegnek;
S ha majd belátja tévedéseit
S gyógyulni kezd, bocsásson meg.
NYÁRAI. Soha!
Feledjük azt is, amit ellened
Vétett?
MATILD (valódi őszinteséggel). Mi vétke volna ellenem?
Azt hittük egykor, hogy szeretjük egymást.
Hogy képzelődés és testvérvonzalom volt
Az ifjukor mulandó hajnala.
Most bizonyul be; ő boldog nejével.
S én nem irigylem boldogságukat.
NYÁRAI. Ezen szelid lemondás szép erény,
De az ő hibáját jóvá nem teszi.
Mit eltökéltem, végrehajtom azt.
MATILD. Első haragban?
NYÁRAI. E nő kedvéért
Azért pazarol ő oly könnyedén,
Mert birtokomra számit.
MATILD. Erre ő
Nem gondol.
NYÁRAI (röviden). Annál jobb; úgy nem csalódik;
Mert tőlem egy fillért sem örököl.
MATILD. Hisz más örököse nincs.
NYÁRAI. Van, az te vagy.
MATILD. Én? Ah, hogyan szóljak, hogy meg ne sért-
Ön mint szegény árvát örökbe vett; [sem.
Köztünk megosztá szivét, birtokit.
És arra intett, hogy szeressük egymást.
Most azt akarja, hogy ő meggyülöljön
S hogy én örüljek annak veszteségén
Kinek balsorsán szivem vérzenék . . .

Az ily örökség, mit más megsirat
Nem boldogitna; én lemondok arról.
NYÁRAI. Te érzelegsz; ez rajta nem segit.
De távozzunk; már ugy is oszlanak.
MATILD. Bátyám neheztel? Mást nem tehetek.
NYÁRAI (megy). Én sem.
MATILD (félre). Haragban tette; elmulik
S megint kibékül, én azon leszek. (Elmennek középen.)

ÖTÖDIK JELENET.

Béla. Titkár (a bálteremből).

BÉLA. Oly sürgető?
TITKÁR. Távirdai sürgöny.
BÉLA. Kitől?
TITKÁR. A jószágigazgatótól.
BÉLA. Lássuk. (Olvassa.) «Hitelünk ki van meritve.
A kivánt összegnek csak felét küldhetem.
Sietve jöjjön Pestre. Válság küszöbén állunk
Választ kérek.» Ez lehetetlen.
TITKÁR. Válaszoljak-e?
BÉLA. Szerezzen ön pénzt bárminő kamatra.
Hanem ne szóljon erről senkinek.
A marquisnőnek örömét zavarná.
Pedig tudom, hogy csak ijesztgetés.
Ez már szokása az igazgatónak.
Ez képtelenség! Ugy-e képtelenség?
TITKÁR. Nagysád, bocsánat! én is azt hiszem —
BÉLA. Eh, vészmadár ön is. Irjuk meg a
Váltókat. (Megy.)
TITKÁR (félre). A fénylepke sem hiszi
Midőn a szárnyait leégeti. (Elmennek.)

HATODIK JELENET.

Charlotte, Szenczey (karján).

CHARLOTTE (karját elbocsátja). Itt már feloldom tisztétől,
Vonuljon vissza. [lovag!
SZENCZEY (sóhajtva). Mint vert had megyek.
CHARLOTTE (vidáman). Hát ellenségem?
SZENCZEY. Mert nagysád a győztes.
S ah én követném győzöm zászlaját.
CHARLOTTE (tréfás gúnyryal). Ah meddig?
SZENCZEY. A világnak végeig.
CHARLOTTE. A barrierig.
SZENCZEY. Mért csupán odáig.
CHARLOTTE. Mert Párison tul nincs világ. Jó éjt!
SZENCZEY. Ne üzzön el még!
CHARLOTTE. Még több bókja is van?
SZENCZEY. Ugy bók a legbuzgóbb imádkozás is.
CHARLOTTE. Imádkozzék hol meghallgattatik.
SZENCZEY. Szegény halandók, gyakran olyanért is
Esdünk, mi tudjuk, hogy nem teljesülhet.
CHARLOTTE (más hangon, szigorral).
De mint hogy az, kit a szegény halandók
Imádnak, láthatatlan: megbocsát
Ha önnek én is az leszek jövőre. (Rövid bók.)
SZENCZEY. Bocsánat! őrült voltam, távozom. (El.)
CHARLOTTE (egyedül). Ez is szerelmes. S ez nem puszta
Szenvedni fog. De mért oly vakmerő? [bók.
Ő meg akarta nyerni szivemet.
Megérdemelte, hogy szivét veszitse.
Ki napba néz, vaksággal bünhödik.
De mért valék iránta szigorubb? (Öntetszőleg.)
Hiszen ha mind számüzném azokat

A kik hódolnak és imádnak engem:
Ugy nem sokára termem puszta lenne. (Elmerengve.)
Athén is azt számüzte, a kitől félt,
A kit veszélyesnek hitt. (Eltökélten.) Jól tevém.
Tanácsosabb az ajtókat bezárni
Mint félni, hogy szivünk talál kinyilni.
Hisz Béla oly jó! A mit gondolok
Ő tudja. Minden vágyam teljesül,
Valóban nagyon boldog vagyok.

HETEDIK JELENET.

Charlotte. Béla (jön).

CHARLOTTE. Ugy látszik izgatott vagy. Nos mi baj?
Mit akart a titkár? Oly ijedt vala
Mint zendüléskor a miniszterek.
Nos, mit jelentett?
BÉLA (szórakozottan). Semmi; pénzügyek.
CHARLOTTE (tréfásan). Te tán a börzén játszol.
BÉLA. Ah, dehogy (vidámságot erőltet)
Boszankodom, hogy háborgatni mert.
S te jól mulattál?
CHARLOTTE. Oh nagyon, nagyon!
Hisz a királyné voltam ma is.
A legkisebb czim: «istennő» vala.
BÉLA. Ha mások istennőnek mondanak
Hogyan nevezzen legkisebb rabod?
CHARLOTTE (kezét nyujtja). Nődnek.
BÉLA (azt megcsókolja). Kire tán méltó sem vagyok.
CHARLOTTE (gyöngéden). Irigyeid mondják ezt; nem hi-
S te drága férj ne ismételd soha. [szem.
Majd elbeszélem ez üres fejü

S üres szivü imádók mit csevegtek;
Lesz min nevetnünk.

BÉLA (némi féltékenységgel). S mit mond Szenczey.

CHARLOTTE (kissé zavarodva.) Barátod. (Sebesen.) Ő nem [udvarolt.

BÉLA. Tehát
Ő a bolondokhoz nem tartozik.

CHARLOTTE (jókedvüen). Bolondok? udvarlóim? köszö-
A bókot. (Kis szünet, leül.) Ah valóban ez boszant. [nöm

BÉLA. Mi?

CHARLOTTE. Hogy ily korán elhagytak.

BÉLA. S engem éppen
Ez boldogit. (Mellé ül.)

CHARLOTTE. Mi?

BÉLA. Hogy a társaság,
Mely tőlem elrabol, ma visszaád
Ilyen korán.

CHARLOTTE. Barátom, érzelegsz.

BÉLA. Öröm nekem, midőn te bájaid
Teljében, mint királyné tündökölsz. [te adsz.

CHARLOTTE (megszakítva). S gyémántjaimmal, melyeket

BÉLA (folytatva). Ah, néha még is, ugy óhajtanám,
Hogy mind e fény eltünnék, a terem
Átváltoznék —

CHARLOTTE (tréfás emelkedettséggel). Magános sveiczi lakká
Erkélylyel a hegy lejtős oldalán.
S mi onnan néznők a kelő napot? (Hirtelen naivul.)
Láttad te már feljönni a napot?

BÉLA. De hányszor.

CHARLOTTE. Igazán? Az szép lehet.
Én sohse láttam.

BÉLA. S ha én arra kérlek?
Egy áldozatra?

CHARLOTTE (tréfás szörnyűködéssel). Mit? hogy délelőtt
Keljek fel? (Nevetve.) Ön ma tulkövetelő. (Feláll.)
BÉLA (feláll). Hogy látogasd meg szép magyar hazámat.
CHARLOTTE (nevetve). S jót mersz-e állani, hogy nem
[lesz bajunk?
BÉLA (tréfás pirongatással). Hisz nem vagyunk mi kannibá-
Meg Szenczey, meg bátyám is magyar. [lok; én
CHARLOTTE. Bátyáddal éppen nem dicsekedhetel;
Olyasmit vettem észre rajta, de
Szerencséjére sohasem nevet,
Különben látnók hosszu fogait.
Hanem Matild oly érdekes, ha hallgat
(látva, hogy Béla rosz néven veszi)
S ez nagy dicséret. Rachel nagy vala,
Mikor beszélt; de még nagyobb, mikor
Azt hallgatá, a mit mások beszéltek.
BÉLA (mintegy megrohanva). Tehát velem jösz Pestre?
CHARLOTTE. Én? Mikor?
BÉLA. Néhány nap mulva.
CHARLOTTE (igazi ijedtséggel). A saison alatt,
Itt hagyni Párist? Ugy-e tréfa ez?
Hogy rám ijesztesz.
BÉLA (bátortalanul). Pénzügyem kivánná.
CHARLOTTE. Bizd ügynöködre, bizd ügyvédre azt;
Hisz Pesten is van ügyvéd. Szenczey
Mondotta azt nekem, hogy a te Hongried
Par excellence ügyvédek hazája.
BÉLA (félre). Nincs bátorságom.
CHARLOTTE (elsétálva jobbra). Majd később, tavaszkor,
A nyáron, hogy ha rajtad ennyire
Erőt vesz a honvágy, s mellettem is
Lehetnek ily ábrándos vágyaid. (megfordul, megáll előtte)

Különben ez meg van mindenkiben,
Meg bennem is. (Lelkesülten.)
Mert Párison kivül
Én sem lehetnék boldog, nem sehol.

BÉLA (nagy érzéssel). Oh, csak te légy az: én is az va-
Ne is beszéljünk róla; csak szeress. [gyok.

CHARLOTTE (kitérve előle, balra átmegy).
Azért ne gondolj önzőnek, ne hidd hogy
Képes ne volnék nagy nagy áldozatra.
Oh még nem ismersz. (Ismét enyelegve megáll, felé fordul.)
Kivánd hogy ne menjek
Estélyre, bálba, operába; vagy (pathosszal)
Gondolj ki még ennél is rémitőbbet.

BÉLA. Boldog lennél-e mindenről lemondva?
Ki tudja mit mér ránk a sors keze.
Én az leszek bár . . .

CHARLOTTE. No ne mondj sokat.

BÉLA. Annak felét sem kivánom te tőled.

CHARLOTTE (Béla nagy érzelmét utánozva).
No jó, ha abban kedvedet találod
Légy biztositva, hogy boldog leszek
Veled Grönlandban, hol nagyon hideg
És Afrikában, hol nagyon meleg van.

BÉLA (kapva rajta). Úgy Pesten is?

CHARLOTTE (kezét nyujtja csókra, jó kedvvel). Na jó, hát min-
De értetődik a saison után. [denütt!
Most kedvemért mondd, hogy az vagy te is
Párisban.

BÉLA. Oh az, mondhatatlanul.

CHARLOTTE. Igy! Lám mi szépecskén megegyezünk.
Mégis te többet áldozasz nekem (nevetve)
Mert itt maradsz, hol legjobban mulatsz.

BÉLA. Nem is gyanitod, hogy mit áldozok.
CHARLOTTE (pathosszal). Egy milliót.
BÉLA (egyszerüen). Kettőt.
CHARLOTTE (kiváncsian). Kettőt? hogyan?
BÉLA (egykedvüen). Képzeld, a bátyám azt kivánta tő-
Hogy lakni menjünk Pestre. [lünk
CHARLOTTE. Semmi mást?
Nos ugy-e megmondtam, hogy kannibál.
BÉLA. S minthogy előre tudtam, hogy te abban
Nem egyezel meg.
CHARLOTTE (sebesen). Nem soha, soha.
BÉLA. Az alku sérté büszkeségem is,
Ajánlatát nem is fogadtam el.
CHARLOTTE. Bölcsen téved.
BÉLA. Ezért ő birtokit
Hugomra hagyja; engem kitagadott.
CHARLOTTE (megütődve). Ez baj!

(Szünet — jó kedvvel keblére simul.)

De neked is vannak millióid.
BÉLA (megöleli, nagy érzéssel). Te az enyém vagy; ez több
[egy világnál.

MÁSODIK FELVONÁS.

Pesten — egy régibbszerű házban meszelt bolthajtásos terem czifrázatokkal. A falon ősi képek. Közép- és két oldalajtó. Középen tölgy ebédlő-asztal. Balra pamlag. Jobbra kandalló, régi órával. Egy asztal, két karszék.

ELSŐ JELENET.

György, Inas, Szolgáló, Házmesterné.

GYÖRGY. Megérkeztünk! Végre itthon vagyunk Pesten, Szaporán! Rendben van minden? Hát nem értik? A nagyságos úr és a méltóságos marquisnő itt van. Örvendjenek hát.

INAS. Hiszen örvendünk, örvendünk, főkép ha a bérünket is megkapjuk.

GYÖRGY. Bér? nyomorult libéria!

HÁZMESTERNÉ. A férjem ujra kimeszelte a szobákat; a fiskális úr arra sem akart pénzt adni. Én a házmesterné vagyok.

SZOLGÁLÓ. Hát nem szépen felsikáltam a padlót?

GYÖRGY. Szép, nagyon szép. No képzelem a marquisnőt. (A szolgálóhoz.) De az istenért! hát magának sincs jobb ruhája. (Az inashoz.) Hát neked sincs más jobb képed? Ha meglát a marquisnő, kétségbe esik.

INAS. Még gunyolódik.

SZOLGÁLÓ. Csak nem sikálhattam a bársony pruszlikomban?

GYÖRGY (hozzá siet). Bársony pruszlik? Vegye fel szaporán.

SZOLGÁLÓ (félre). No csak azt várd.

HÁZMESTERNÉ (elébe áll). Tán biz ellenem is van kifogása?

GYÖRGY. Jaj, maga meg ne is mutassa magát.
De csitt! kocsi állott meg. Ők azok!
Szaporán, fel kell mindent hordani.
Vigyázzanak, a majom harap.
A papagályhoz ne nyuljon senki, azt magam hozom fel. (El.)

HÁZMESTERNÉ (félvállról). A vén majmok is harapnának, ha volna mit.

INAS (szolgálóhoz). Panni te, az asszonynak megcsókoljuk a kezét.

SZOLGÁLÓ. Már csak tegyük meg az istenadtának.

(Lassan mennek, az ajtónál találkoznak.)

MÁSODIK JELENET.

Charlotte, Béla, György (egy kaliczkával, melyet az oldalasztalra tesz. Inas, szolgáló a marquisnénak kezet akarnak csókolni — Charlotte szabadkozik tőlük), *Előbbiek.*

CHARLOTTE. Jól van, jól! Csak ne nyuljanak hozzám,

HÁZMESTERNÉ (tekintélylyel). Én házmesterné vagyok.

CHARLOTTE (Bélához). Mi az? mit mond?

BÉLA. Csak hordjanak fel mindent, menjenek!

(Cselédek el.)

CHARLOTTE (körülnéz szemüvegezve). Hát ez mi?

BÉLA (félénken). A mi házunk Pesten.

CHARLOTTE. Ez?
Ugy-e ezek itt a cselédszobák?

BÉLA. Ezek a mieink!

CHARLOTTE (nagy szemeket vetve rá). S itt fogunk mi lakni?

BÉLA. Atyám is itt lakott; a nagyatyám
Építteté.

CHARLOTTE (figyelemmel). Építőmesterének —
Nem mintha hizelegnék — de mondhatom
Ily rococót Párisban sem találsz.
Hanem solid; az emeletben is
Erős bolthajtás; legalább ha tüz
Talál kiütni, nem égünk ide.

BÉLA (nagy indulattal). Oh Charlotte, megbocsáthatsz-e [nekem?

CHARLOTTE (vidám kezet nyujt). Te nem vagy oka, — csak
Az nem segit, aztán unalmas is. [ne érzelegj.

(Köpenykéjét eldobja, a falon levő képekre mutatva.)

E képek ugy-e a te őseid?

BÉLA (gyermeki örvendezéssel).
Ez itt atyám, ez itt anyám, a leg-
Drágább ereklyék.

CHARLOTTE. Elhiszem neked;
Mert a művészet nem tevé azokká.
Ez volt a divat akkor nálatok?

BÉLA. Megint divatba jött.

CHARLOTTE (szemüvegét leereszti). Nagyon, nagyon szép.
De hol lesz a szobám? Egy csak leszen?

BÉLA (balra mutat, örvendve). Nem egy, de három is; egé-
Mint még szegény anyám berendezé. [szen úgy,

CHARLOTTE. Valódi luxus. Hát neked? neked
Ugy nem marad.

BÉLA (jobbra mutat). Itt van még egy szoba,
Apám korában a komorniké volt.

CHARLOTTE (hozzá megy, részvéttel). Te meg vagy hatva.

BÉLA (csaknem sirva). Mert érzem, veled
Igaztalanság történt.
CHARLOTTE (egykedvüleg). Én velem?
BÉLA. Magas egedből én rántottalak le.
CHARLOTTE. Rossz gazda voltál, ennyi az egész.
Most türni kell a balsorsot; de türjük (magára értve)
Azt nyugalommal, méltóságosan.
BÉLA. S én kishitüen nagylelkedbe' még
Kételkedém; pedig te annyiszor
Mondád, hogy minden áldozatra kész vagy.
CHARLOTTE (ismét tréfálódzva, de némi fulánkkal).
De ugy-e, nem kivánod édesem,
Hogy át ne öltözzék az áldozat?
Azért tekintsd meg: felhordták a podgyászt?
Aztán, ha van, küld a szobaleányt.
BÉLA. Nagylelkü asszony! (El középen.)
CHARLOTTE (egyedül, meglátva a mellékasztalon a papagályt).
Ah, az én Cocom! (Komikailag.)
Nincs veszve minden; Coco mentve lőn.
(Ujjával ingerkedve, hegyezett ajakkal, ironiával.)
No drága Coco! nézd mi itt fogunk
Ezentul lakni. Ugy-e szép palota?
Carrari márvány, mészből; arabeszkek
Finom homokból; bársony függönyök
A rőfe három sou! Ne félj, jó dolgod lesz,
Nem kell a pallón sétálgatnod; a te
Lábacskáidba szálka nem megyen.

HARMADIK JELENET.

Előbbiek, Béla (balról jő),

BÉLA. Felhordva minden. Elnéző leszesz
Ugy-e, mig uj komornát fogadok.

CHARLOTTE (megint derülten felé fordul).
Szükségtelen! Utánunk jő Marie,
Ugy sem megyek hazulról sehova.
Igaz, ha az az . . . hogy is nevezted?
Igazgató, vagy ügyvéd eljövend
Szólits; szeretnék a tanácskozásban
Részt venni . . . mentsük meg, mi menthető.
BÉLA. Te ügyeinkkel is foglalkozol?
CHARLOTTE. Mikor ez az élet olyan prósai!
Nem is jutottunk volna ennyire,
Ha vagyonod állását közlöd velem.
Van tervem is, azután gondolám ki:
Becsületes ember-e az az —
BÉLA. Én annak ismerem.
CHARLOTTE. Ugy értem én
Hogy benne feltétlen megbizhatunk?
BÉLA. Ő régi próbált, hű tisztviselőnk.
CHARLOTTE (érzéssel). Most válik el, ha igazán
[szeretsz-e?
BÉLA. Szeretlek-e?
CHARLOTTE. No semmi frázis! a
Tett fogja megmutatni, (keblére simul, vigasztalva).
Mért busulsz?
Nincs vesztve minden . . . még mi boldogok
Leszünk (megcsókolja) ha igazán szeretsz. (Elsiet balra.)
BÉLA (egyedül). Nemes, nagylelkü asszony! fölemel,
Vigasztal! Ah, mit adhat, mit vehet
El tőlem a világ, mig ő szeret.

NEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, György, mindjárt *Szenczey.*

GYÖRGY. Szenczey úr!
BÉLA (boszusan). Miért jön ez? (Györgyhöz.)
Bocsásd be?
GYÖRGY (ajtót nyit s el).
SZENCZEY (jő, kezet fog, öleli). Kedves barátom! rátok is-
S azon diák mondatra gondolék: [merék
A mig szerencsés vagy, sok a barátod,
Ha az idő borul, magad leszesz.
Azért siettem megczáfolni ezt.
Im itt vagyok, parancsolj hitelemmel,
Ha hitelezőid mint farkasok
Reád rohannak, én nem hagylak el.
Ha a legelső rohamot kiálljuk,
A rendezés könnyü lesz.
BÉLA. Köszönöm,
De még talán nem buktunk annyira.
Egyébiránt a sors készen talál.
Ha tékozolni tudtunk, megtanulunk
Majd nélkülözni és lemondani.
A megelégedésnek temploma
Szivünkben épül, másutt nincs alapja.
SZENCZEY. Te philosophus vagy.
BÉLA. Boldog vagyok,
Mert nőm is éppen így gondolkozik.
SZENCZEY (csodálkozva, de nem hiszi). A marquisnő is? ez
BÉLA. Az; eltaláltad a nevét, a mit [csodás erény.
Én nőm iránt oly mélyen érezek.
Ám higyje a világ bukásomat,
Kerüljenek ki régi jó barátim,

Mi gondom arra? Engem boldogabbá
Tett balszerencsém: eddig a világnak
És a divatnak, most már csak magunknak
Élünk.

SZENCZEY. Irigylem boldogságodat. De
Ne vélekedjél rólunk ily balul.
Még a mi társaságunk nem arany-
Borju imádó; csak a becstelent
Számüzi; a balsorsut, a nemes
Tűrőt becsüli és nem zárja ki.
Azért ne is szólj visszavonulásról,
Minden művelt kör tárt karral fogad.

BÉLA. Mi a világ szinpadján főszerepben
Léptünk föl, abban megbuktunk, apróbb
Statista szerepekhez semmi kedvünk.
Azért lelépünk és falura megyünk.

SZENCZEY. Egy jó tanácscsal szolgáljak neked?

BÉLA. Kérlek.

SZENCZEY (leül az asztal mellé). Tapasztalásból, még pedig
Saját történetemből indulok ki.
Párisban én is megbuktam; hanem
Csődöt szivem mondott, nem a zsebem.
A kit szerettem, meg nem hallgatott.
S mert győzni nem reméltem, megfutottam.
Hogy elfeledjem, a vad zajt kerestem,
Kártyáztam, dobzódtam; de csakhamar
Érezni kezdém a lélekcsömört.
Egy ily vad éj után menvén haza,
Azt vettem észre, hogy bölcselkedem.
Utáltam a világot; az erényben
Nem hittem; önzést láttam mindenütt.
S oly nyomorultnak, oly haszontalannak

Tartám az éltet, mely Hamlet szerint
A gombostünél is kisebb becsü.
Egy szóval, a te humorodnak az
Ellenkezőjében voltam. Hanem
Itt is találkoznak, mint mindenütt
A szélsőségek. Távlatomban is
Azon varázs nyugpont mutatkozék,
Mely most magához téged hivogat:
Az elvonultság, a remeteség.
Tehát lemondtam én is a világról.
Egyik vadászlakomba rejtezém,
Erősen eltökélve magamat,
Hogy vissza nem térek többé soha,
De két vendégről megfelejtkezém:
Az unalomról s az emlékezetről.
Eljöttek mind a ketten csakhamar;
Az unalom kiüzött a magányból,
S emlékim visszaüztek a világba.
Te erre azt mondod: nem léssz magad,
Egy angyal is követ. De higyj nekem:
Ama két hivatlan vendég eljövend
Hozzátok is; lassabban érkezik meg,
De mégis ott lesz. S nem férvén velök meg
A szük magányban: visszameneküItök
A nagy világba. Mert a megszokott
Mívelt kör életszükség lett nekünk. (Feláll.)
Maradj közöttünk. Itt a marquisnő
Ragyogni fog kisebb pompával is,
S a büszke örömet te ujra érzed,
A mely szemedből Párisban sugárzott,
Midőn fején látád a koronát;
Mert a királyné itt is ő leszen.

BÉLA. Jövőnk a birtoktól fog függeni.
SZENCZEY. Hogy azt megóvd, fogadd el hitelem.
BÉLA. Kedves barátom, egy rögzött hibám van,
Melyről leszokni nincsen semmi kedvem.
Azért tagad ki bátyám is, mivel
A büszkeségről nem birok lemondani.
SZENCZEY. De hisz csupán kölcsönről volna szó.
BÉLA. Ha hitelemnek vége, megbocsáss,
Ugy senkitől sem kölcsönözhetek,
Ha pedig marad még némi birtokom,
A nagy kamattal nem fogok törődni.
És így belátod, hogy barátomat
Nincs kedvem uzsorássá aljasitni.
SZENCZEY. Azt hittem, a barátság jogosit. (Jenei jön.)
De most terhedre válnék! Adieu! (Kezet ad.)
BÉLA. Isten veled!
SZENCZEY (félre). A terv nem sikerült;
De hátra van még a valódi válság. (El.)
BÉLA (félre). Még azt hiszik, joguk van megalázni.

ÖTÖDIK JELENET.

Béla, Jenei, mindjárt *Charlotte.*

BÉLA (Jeneihez). Bocsánat! rögtön hozzá kezdhetünk,
Csupán a nőmet hivom, (az ajtóhoz megy) édesem!
Jenei van itt!
CHARLOTTE (belül). Megyek.
BÉLA. Kérem, kimélve!
Ha már be kell vennünk a keserü
Gyógyszert, legalább czukrozva adja be.
(Charlotte belép, bemutatva.)
Ime ez a mi kedves Jeneink!

Ő mostan a mi oraculumunk;
Ő fogja sorsunkat kijelenteni.
CHARLOTTE. Örvendek. Kezdjünk a tanácskozáshoz.
Uljünk le. Ön lesz az előadó. (A középasztal mellé ülnek.)
BÉLA. Sajnálkozik, hogy hire nem lehet
Oly kedvező, a mint óhajtaná. [tem magamban,
CHARLOTTE (Jeneihez könnyedén). Csak a dologra. Föltet-
Hogy most valódi hősnővé leszek.
Képzelje, mintha most mi hárman a
Fáró-asztalhoz ültünk volna le.
Ön bankot ád, én birtokink felét
Teszem fel, Béla a másik felét.
Lehet, veszejtünk mind a ketten, akkor
Felállva azt mondjuk: «ma nincs szerencsénk.»
Ha egyikünk nyer, az nekünk elég.
Azért mutassa a vesztő s nyerő
Kártyákat. És ha máskép nem lehet (czélzással)
Én tartom a reste bankot, s tán nyerek.
JENEI. Örvendenék, ha a bank vesztene.
CHARLOTTE (lenézőleg, szárazon).
Ez kellemesbik volt. (Félre.) Milyen bizalmas,
Tehát beszéljen mint ügyvéd.
JENEI. Ime
E három irat mindent földerit.
CHARLOTTE. Tehát ezek Sybilla könyvei?
JENEI. Ime az első az egész vagyon
Jegyzéke és becsára, melynek összes
Értéke majd két millióra megy.
CHARLOTTE (átveszi az iratot). S körülbelül mily száztólit
JENEI. A három évet egybevéve, tisztán [hoza?
Hat száztólit lehet számitani.
Ezt ritka jószág hozza.

CHARLOTTE. E szerint
Az évi jövedelem százhuszezer. (Bélához nagy szemekkel.
Kedves barátom, ez aligha fedte
A kiadásokat.
JENEI. E második
Lap az adósságoknak lejstroma.
Ha megméltóztatik tekinteni. (Charlottnak akarja adni.)
BÉLA (elveszi). Bocsáss meg! Félek, kellemetlenül
Fog hatni rád. (Megnézi, megdöbben, feláll, leteszi.)
CHARLOTTE. Te elhalványodol?
Remegsz? Eh, mért e nagy felindulás!
(Felveszi a lapot, megnézi.)
Két millió ötszázezer.
(Felindulva felkel, de magát legyőzve Jeneihez.)
Nagyon jól
Fel tudta ön használni hitelünket.
BÉLA. De én nem kaptam ennyit.
JENEI. Fájdalom, nem.
A míg betáblázásra kaphatánk pénzt,
Hatos kamatra vettük azt; hanem
Utóbb a nagysád sürgetésire
Váltókra kellett pénzt teremtenünk.
S ez egyremásra már százas kamatra
Emelkedett.
BÉLA (sötéten nézve maga elé). Tehát ötszázezerrel
Vagyok szegényebb, mint a koldusok.
JENEI. Könyezve nyujtom át e harmadik
Lapot; jegyzéke az időszakonkint
Nagysád kezéhez küldött összegeknek.
Két millió négyszázezer, mivel
Előrelátásból im félre tettem
A végszükségre százezer forintot. (Tárczát nyujt Bélának.)

Béla (félre, feleszmél). Mily szégyenitő! (Nem fogadja el.)
Ez nem illet engem,
Mert vissza többé nem fizethetem.
Jenei. E kölcsön is nagysádat illeti.
Béla. Ugy adja vissza annak, a kitől
Kölcsön vevé.
Jenei. Ez készpénz, nem vagyon.
Charlotte.. Már mondta férjem: én vállaltam el
A rendezést. (A tárczát veszi.)
Én majd tudom hová
Kell ezt legillőbben forditanunk.
(Az asztalra veti némi kételylyel.)
Béla. Azt érted ugy-e, hogy majd a szegényebb
Hitelezőket kárpótlod vele.
Charlotte (Bélához). Ime, magad hallod, mi az oka.
A bácsihoz, ha engedékenyebb vagy,
A csőd nem áll be, s nem jutsz ennyire.
Hiában, a nagybátyák ilyenek!
Van mindenkinek némi bogara,
Szeszélyeiknek hizelegni kell.
Szerencse, hogy még nem halt meg, ki kell
Békitni — lesz rá gondom. Addig is
Mentsünk meg annyit, a mennyit lehet.
(Az iratot nézve veszi az asztalról.)
Az összes értékünk két millió.
Be van táblázva másfél millió.
Ez elveszett s csupán ötszázezer
A mit magunknak biztosithatunk. (Jeneihez.)
Mit gondol: Nemde ön törvénytudó.
Ha férjem nászajándokul nekem
Egy milliót ajánlott volna?
Béla. Én?

CHARLOTTE. Beszéljen őszintén.
JENEI. Kár hogy be nincs
Táblázva.
CHARLOTTE. Elmulasztók szerelemből.
JENEI. Kár. Ugy a csődben mellőztetni fog.
BÉLA (magában, eliszonyodva). Oh, szörnyü! szörnyü!
CHARLOTTE (leveretve, magában). Oh, mily ébredés!
JENEI. Különben is le van foglalva minden.
Tovább a csőd már nem halasztható.
BÉLA. Jól van! Jelentse be! (Jenei köszön s el.)
CHARLOTTE. Mi vár reám!

HATODIK JELENET.

Charlotte, Béla.

BÉLA (szörnyüködve áll meg előtte). Charlotte!
CHARLOTTE (félreértve, örömmel). Van még remény, van [még vigasz
Számunkra. (Szünet, miután megnézte.)
Nos beszélj, mi kisértetet látsz.
Hogy igy tekintesz rám, ily merevül?
BÉLA (alig találva szót). Te oly irattal állanál elő (nagy lélekzettel)
A mely hamis?
CHARLOTTE. Az nászajándokom
Lett volna. Most semmink. (A tárczát mutatva.)
Ez mindenünk.
BÉLA. Hogyan te azt megtartanád?
CHARLOTTE. Miért-ne?
Nem mondta Jenei, hogy a miénk.
Ettől, reménylem, csak nem fosztanak meg.
BÉLA (félénken, kitörve). De hát becsületem?
CHARLOTTE. Becsületed?
BÉLA. E tárcza engem attól fosztna meg.

CHARLOTTE. E tárcza nélkül koldusok vagyunk.
BÉLA. Ezt vissza kell adnunk.
CHARLOTTE (hévvel, haraggal). A tolvajoknak!
Azon hitelezők, kik becsületes
Kamatra adtak pénzt, nem vesztenek.
Azok betábláztatták pénzüket.
A többi rabló! mért kimélni őket.
Ha utonállók támadnak reád
Nem véded-e magad, a hogy tudod?
Vádolna-e a lelkiösmeret
Ha főbe lőnéd a gaz orvokat?
A felfogástól függ, miként tekintsd
E kapzsi fösvény uzsorásokat.
Kik felcsigázott és törvénytelen
Kamattal éltek, hogy kizsebeljenek?
BÉLA (zordul). Az uzsorába én bele egyeztem;
S ha tőlem ők rabolták volna is
A kamatot, most én tőkéiket
Lopjam meg! Igy is károsodnak ők,
Mert pénzeik nagy részét elveszejtik.
Nem készakarva ártottam nekik
Az isten látja lelkemet nem,
Mégis gyötörni kezd az öntudat.
S talán csalónak is tart a világ.
Oh e gyalázat gondolatja is
Lelkemre izzóbélyegét süti.
CHARLOTTE. De hát kivánom én, hogy a világ
Előtt pirulj? E pénzről senki sem tud,
Csupán az ügyvéd; s ő mondotta, hogy (kiemelve)
Ez a mienk.
BÉLA (szörnyüködve). De hát nem érzed-e? [talva.)
Mi szörnyű mély erkölcsi sülyedés ez? (Magát vigasz-

Ez képtelenség, nem jöhet szivedből
Ugy-e, te már megbántad? visszavond?
Ne is beszéljünk róla . . . jobb feledni.
CHARLOTTE (cinizmussal). Már ujra érzelegsz?
BÉLA (élénken kitörve). Hadd veszszen el
Mit a szerencse és a születés adott;
De a mi a miénk — becsületünk —
Őrizzük azt meg mint ovó talizmánt.
(Ismét engesztelődve, érzékenyen.)
Hiszen szerelmünk szirtalapja ez.
Ha nem becsüljük, s nem tiszteljük egymást,
Hogyan szeressük? hisz a szellemi
Rész ez, mi annak fényt ad és erőt. (mintegy undorral)
Hogyan szeretnél ily csalás után?
Hiszen ha majd egymás szemébe néznénk,
Pirulva fordulnánk el, s félve egymás
Tekintetétől, elválnánk örökre.
Mert minden a mi körül venne minket
A butor, a falak, a szőnyegek,
Ruházatunk; sőt még a legkisebb
Falat kenyér is azt hozná eszünkbe:
Mindezt ti mástól rablottátok el!
Oh, hisz ez a végső megsemmisülés.
CHARLOTTE. Ez szép okoskodás, de a mivel
Nekem, hitesnek tartozol, felejted. (Meggyőződéssel.)
Vagy nem vagyok hites nőd? jog szerint
Nem engem illet birtokid fele?
Midőn esengtél, hogy hallgassalak meg,
Mindazt enyémnek mondtad, a mivel birsz.
Én nem kivántam semmi biztositást,
Hittem szavadnak, mert szerettelek.
Mi a jutalmam? Semmi — a nyomor.

Te jól tudod, hogy én szegény vagyok,
Hogy örökségre nem számithatok.
Én nem csináltam ebből semmi titkot;
Azt válaszoltad akkor: van nekem. —
Zárdába készültem; mi a szegény
Nemes leánynak legjobb menhelye.
Meggátolád; ne tetted volna bár.

BÉLA. Charlotte!

CHARLOTTE. Ne szólj! ne tetted volna bár.
Nem várna ily borzasztó ébredés.
Te annyi pompával vettél körül,
Hogy elvakitá, mert felülmulá
Merész reményimet. Nem hittem akkor,
Hogy mindaz ámitás, köd és csalódás.

(Növekedő haraggal.)

S te szólsz csalásról? itt csak én vagyok
A rászedett, a megcsalattatott.
Midőn sovárgva jobbomért esengtél,
Távlatban a nyomort mutattad-e?
Azt mondtad-e: pár évig légy királyné,
Hogy egykor annál kinosabban essék,
Hogy koldusnő vagy? Ime az vagyok,
S ő még becsületről mer szólani.
Nem mondtad-e, hogy bátyád birtokit
Szintén öröklöd! Vagy az én hibám,
Hogy büszkeséged ebből is kizárt.

BÉLA (felkaczagva). Tovább, tovább! ez méltó bünhödés.

CHARLOTTE (zokogva az asztalra hajol). Én bünhödöm.

BÉLA. Te? (Kitörve.) Koldussá tevél.
Reád tékozoltam mindent; hódolék
Szeszélyeidnek; bátyám szeretetét,
Mindent, de mindent érted áldozék fel.

Midőn enyészni láttam a vagyont
S bus sejtelem gyötörte lelkemet,
Fölkértelek, hogy Párist hagyjuk el
S vonuljunk vissza a divatvilágtól,
Te semmiről, de éppen semmiről
Sem mondhatál le. Sirtál, hizelegtél,
Hogy a hiú fényt üzhessed tovább is,
S én szemrehányást nem tettem soha.

(Rögtön megáll s elfojtva a haragot.)

Most is pirulok, hogy csak ennyit is
Mondottam. Ez jóvá mit sem tehet,
Ez csak tetézi a beállt nyomort. (Charlotte szólni akar.)
Ne szólj! ne forgasd meg szivemben a tőrt!
Nem is hiszem, hogy igy lesülyedél:
Csak szédülés volt. Oh nem is csoda!
Oly szédítő magasról bukva le,
Kinek maradna meg eszmélete?
S oly mély az örvény, mely velünk kereng —
Térjünk magunkhoz! Mindketten hibáztunk;
Bevallom: a hibásabb én vagyok.
Mi lesz belőlünk, hogy ha meghasonlunk.
A sors lesujtott, gyámolitsuk egymást.
Szivünk sebére balzsam lesz szerelmünk,
Az egyetértés s kölcsönös vigasz.
Én nem kivánok tőled áldozatot:
Csupán türelmet, e szép nőerényt.
Nincs birtokom, de majd munkás leszek;
Az ész s müveltség szintén tőkepénz.

CHARLOTTE (felkaczag). Te fogsz szerezni? Tán irnok [leszesz?
A marquisnő egy irnoknak neje.

BÉLA. Charlotte!

CHARLOTTE. Eh! hagyjuk a bohózatot (a tárczát veszi)

Ezen kivül semmink; ez mindenünk;
A koldulástól ez ment meg csupán.
Vedd, add azoknak, a kik megraboltak.
De tudd meg, a mikor sajnálkozol
Az uzsorásokon, — nőd gyilkolod meg.

(Béla rémülten nézi a tárczát, nem fogadja el.)

Biztam szavadban; a nyomorba döntél
Hanem lealjasodni nem fogok.
Nem kényszerithetsz, hogy terhét viseljem
Midőn egy hajtü is megment alóla.

(Határozottan sötéten függesztve rá szemét.)

Csak nézz reám! ez véghatározatom!
Menj, szánakozzál a rablók felett.
Velem ne gondolj!

BÉLA. Oh hát ennyire
Jutánk!

CHARLOTTE (egy székre ül s képét elfödi). Te kényszeritesz, [ám legyen.

BÉLA. Im szárnyra kelnek lelkem nyüvei,
Hogy eltakarják a napfényt előlem,
S a bűn erény szinébe öltözik.
Átlátszó tiszta forrás volt szivem,
Im felzavarván azt gonosz kezed,
A bűn iszapja száll fel a fenékről.
Im, még erénynek kell azt tartanom,
Midőn a rablott pénzt eltitkolom;
Mert birtokához éltedet kötöd
Szálljunk tehát le és hajitsuk el
Az önbecsülést. Szálljunk még lejebb:
Ha sziveinket a kéreg bevonta,
Hadd vastagodjék arczunk bőre is.
Lépjünk pirulás nélkül a világba;

Fel se vegyük, ha ránk ujjal mutatnak (magában)
Oh jaj, mivé tesz gyáva rettegésem.

CHARLOTTE (hozzá közeledett, gyöngéden).
Neheztelsz rám, midőn megmentelek?

BÉLA (távolítja). Oh hagyj, hagyj el! még őrültté teszesz.

BÁNHALMI (kivül). Bocsássatok be! ettől életem függ.

CHARLOTTE. Jőnek! ne csüggedj! Béla, térj magadhoz.

HETEDIK JELENET.

Előbbiek. Bánhalmi.

BÁNHALMI (beront). Bocsánat! a kétségbeesés hozott.

CHARLOTTE. Ki ön? mit kiván?

BÁNHALMI. Bánhalmi vagyok,
Öreg, tehetlen. Amig volt erőm
Dolgozva nélkülöztem, és fukar
Valék magamhoz, hogy nyughassam agg
Koromra, s a mit meggazdálkodom,
Az unokákra hagyjam örökül;
Kik növeletlen árva gyermekek.
Mi lesz belőlük nélkülem, csak a
Jó isten tudja. Nőm szintén öreg
S ha meg nem szánnak, koldusok vagyunk.

CHARLOTTE (pénzt akar adni). Fogadja e csekélységet.

BÁNHALMI. Bocsánat,
Nem alamizsnát kérek.

BÉLA. Mit kiván?

BÁNHALMI. Én kölcsön adtam minden pénzemet.

CHARLOTTE. Tehát hitelezőnk?

BÁNHALMI. Oh az, az vagyok.

CHARLOTTE. Ez engem illet; férjem rám bizá
A rendezést.

BÁNHALMI. Oh annál jobb; a nő
Gyöngéd szivében több az irgalom.
E tőke negyven évnek szerzeménye.
CHARLOTTE. Ha az be van táblázva, birtokink
Által fedezve van — nyugodt lehet.
BÁNHALMI. Hisz épp az a baj, hogy váltóadósság.
CHARLOTTE (szigoruan). Százas kamatra.
BÁNHALMI. Oh egy nyomorult
Hajhász szedett rá. Azt hitette el,
Hogy csak azért vesznek váltóra pénzt,
Nehogy kitudja a nagyságos ur
Nagybátyja, a kitől öröklenek.
Megszállt a nyervágy; azt hivém, egy év
Alatt a tőkét megkettőztetem.
A csábitásnak ellentállani
Nem birtam; általadtam pénzemet.
CHARLOTTE. Az uzsorások mind igy szépitik
Rút tettöket.
BÁNHALMI. Hibás . . . bünös vagyok;
Mert nőm előtt is eltitkoltam ezt,
Ki, hogy ha hallja, szörnyüködve hal meg.
BÉLA. És mennyi az a pénz?
BÁNHALMI. Harminczezer.
De mindenem.
CHARLOTTE (hirtelen). Mi nem segithetünk.
A csőd . . .
BÁNHALMI (kétségbeesve). A csőd? Ugy végem van. Miből
Élnének addig árva unokáim?
Most már tudom: mikor lejár a csőd
S rám jő a sor, már rég sirban leszek.
BÉLA. Legyen nyugodt, majd kérdezősködöm.
CHARLOTTE. Férjem, bocsáss meg, mért kecsegteted

Hiú reménynyel? Jól tudod, nekünk
Semmink sincs, kevesebb a semminél.
BÉLA (magában). Ah, meghazudtoljam.
BÁNHALMI (eltökélve). Nagyságtokat
Nem átkozom; de isten ugy legyen
Irgalmas, amint rajtam szánakoztak,
A kit megöltek, a rossz emberek. (Elsiet.)
BÉLA. Charlotte! a pénzt sietve.
CHARLOTTE. Uzsorás,
Ki igy akarja pénzét visszakapni.
BÉLA. Hisz az sajátja.
CHARLOTTE. Méltán bünhödik,
Ezek juttattak koldusbotra minket;
S mi szánakozzunk?
BÉLA. Hát nem láttad-e
Minden vonásán a kétségbeesést?
Ez ember öngyilkos lesz.
CHARLOTTE. Ah, ha te
Ezen csalóknak ily könnyen hiszesz.

NYOLCZADIK JELENET.

Előbbiek. Nyárai.

BÉLA (meglátva, hozzá siet). Bátyám, az ég küldött most [nekem!
Mentsen ki a pokol hálóiból;
S ha gyülöl engem, szánja meg, kiket
Könnyelmüségem koldusbotra juttat.
NYÁRAI. Azért jövék, tudd meg határzatom:
Megmentem a gyalázattól nevünk
Becsületét; mit a te birtokod
Elégtelen fedezni, én kipótlom.
BÉLA. Lelkem nyugalmát adja vissza ezzel.

NYÁRAI. Hanem jövőre csak saját erőd
Menthet meg a nyomortól. Láss dologhoz.
Számodra bérlék már egy birtokot,
Melyből megélsz, ha jól gazdálkodol.
BÉLA (megöleli). Elfogadom! Bátyám uj éltet ad.
CHARLOTTE (örvendve, magában). Ah, megbocsát! de ez
[csak kezdete.
Öröklenünk kell minden birtokát. (Nyáraihoz.)
Ön eddig ellenszenvvel volt irántam.
Ha jobban ismer, megbékül velem;
S miattam férjemet nem bünteti.
Mert látni fogja, hogy meggyógyitott
A balszerencse; s amit én fogok
A rosz napokban tenni férjemért,
Egy nő se tenné.
NYÁRAI. Ohajtom, hogy a szót
Tett igazolja.
CHARLOTTE (Bélának adja a tárczát). Vedd, fizesd ki őket,
S nekem bocsáss meg. (Kivül lövés.)
BÉLA. Ah!
NYÁRAI. Mi ez? Lövés.
BÉLA. Ha késő volna.
NYÁRAI. Elhalványodol.
BÉLA. Rémitő sejtelem!
NYÁRAI. Remegsz, mi történt?
BÉLA (növekedő szorongással). Csak az imént hagyott el egy
Pénzét kivánta, azzal fenyegetvén . . . [öreg,
Oh jaj nekem! mi nem hittünk neki.
NYÁRAI. Meg fogja kapni.

KILENCZEDIK JELENET.

Előbbiek. György, mindjárt *Bánfalvi.*

GYÖRGY. Oh távozzanak!
Mert ide hozzák a boldogtalant.
BÉLA. Kit? szólj!
GYÖRGY. Ki itt volt. A lépcsőn megállt
S átlőtte szivét. (A középajtónál Bánhalmit hozzák a cselédek.)
MIND. Ah, irtóztató!
BÁNHALMI (Bélához, ki hozzá rohant, — rámeredt szemekkel).
Az isten ugy irgalmazzon neked. (Meghal.)
BÉLA. Meghalt, megátkozott!

HARMADIK FELVONÁS.

Falun, egyszerű szoba közép- s oldalajtókkal.

ELSŐ JELENET.

Inas, Szolgáló (rakosgatnak).

INAS. Tovább ki nem állom.

SZOLGÁLÓ. Én sem!

INAS. Engem falura hozni.

SZOLGÁLÓ. Az én helyem Pest. Ha falun akartam volna élni, otthon maradtam volna Pátyon.

INAS. Aztán nem azért lettem én inas, hogy paraszt legyek s a kertben ássak.

SZOLGÁLÓ. Hát én! azóta Pesten fraj is lettem volna, itt ez a franczia asszony még a pulykát is őrizteti velem.

INAS. De hát ki hitte volna, hogy ez a finnyás dáma, ki csak vizitezni tud, még az ólakat is megvizitálja.

SZOLGÁLÓ. Ott van ez mindenütt; még a külső gazdaságot is ő viszi.

INAS. Mert az ur egyebet sem tud mint busulni.
Akármi legyek, ha nem bolond.

SZOLGÁLÓ. Ha esze volna, nem is költötte volna el mindenét.

MÁSODIK JELENET.

Előbbiek. Charlotte. Matild, mindjárt *György* (nagy szalmakalapokkal s egy mezei virágcsokorral jönnek középen).

CHARLOTTE. Mit ácsorogtok itt? Lóduljatok
A kertbe! délig ott gyomláltok! Allez!

INAS (szolgálóhoz). Allé! bár allé volna; legalább a nap nem sütné hátunkat. (Elmennek.)

CHARLOTTE (kalapját eldobja, a virágot a kandallón egy vázába teszi).
Ezen bokrétát Bélának kötöttem,
Te a tiédet add Szenczeynek.
Most szépen a varró-asztalhoz ülünk
És tizig dolgozunk. Akkor megint
Az aratókat kell meglátogatnom.

MATILD. A rekkenő melegben?

CHARLOTTE. Mit tesz az?

MATILD. De igy egészen elbarnulsz.

CHARLOTTE (a kandalló tükrébe tekint, sóhajt, magában). Igaz!
(Vidáman hozzá.)
De semmi! télen megfehéredünk.
Neked fogalmad sincs, milyen ravasz
Ez a paraszt nép, tüstént ácsorog, ha
Nem lát; a gazda egyetért velök.

MATILD (leülnek, varrnak). Tehát valóban boldog vagy s [elégült?

CHARLOTTE. Oh, az vagyok, mióta ismerem
A falusi élet bájos örömit.
Ez a valódi édes jó anya,
A melynek engem visszaadtatok:
A fény, a csillogás csak mostohám volt.

MATILD. Hogy szokhatád meg ily hamar?

CHARLOTTE. Hiszen
Te voltál mintaképem, mentorom!
Oh boldog a tanitvány, a kinek
Ily kedves oktatója van. A jó
Nagybácsi millióit tartsa meg;
Midőn megengedé, hogy gyámolul
Te is velem jöjj, többet adott nekem;
Mivel te oly kincsekkel gazdagitasz,

Miktől a balsors meg nem foszthat engem.
Érezni kezdem, hogy nagyobb öröm
A munka mint a henyeség. A ki
Csak élvez, e kéjről fogalma sincs.
Itt még egy perczre sem únatkozám;
Ellenben a salonban hányszor ült
Mellettem, oh hányszor tánczolt velem
Minek nevét nem tudtam; most tudom már.
Az unalom volt. Most azt is tudom,
Hogy a művészet s mesterség csupán
Kontár utánzó; a szép nagyszerű
Természetet majmolja, s el nem éri.
Mik a csillárok? halvány mécsesek,
Ha nyári estve a lóczán kiülve,
A csillagoknak milliardjait
S a méla holdat nézzük elmerengve.
Mik a virágos bársony szőnyegek
Az aranykalászok habzó tengeréhez
És a mezők illatdus eleven
Virányihoz képest? Nem andalitóbb
A pásztor sipja mint Musard zenéje?
Hidd el barátném, a rossz nevelés
S fonák miveltség, nem csak lelkemet
Tartotta fogva: a szemet, fület
S érzékimet mind mind eltompitotta.
Beteg valék, te lettél orvosom. (Megöleli.)

MATILD. Ah mint örülök! a nagybácsi hinni
Sem fogja.

CHARLOTTE. Hinni fog neked (egykedvüen) különben
A jó nagybácsi higyje a mit akar
És hagyja millióit a kire

Akarja; én magamban feltaláltam
A boldogságot — s a te hű szivedben.
MATILD. Csak Béla bácsit tudnók felvidítni.
CHARLOTTE. Fájó sebünk ez. Tartok tőle, Béla
Ezen magányt nem szokja meg soha.
MATILD. Egykor szerette ezt az életet.
CHARLOTTE. Mert akkor erre nem volt kényszeritve.
Lemondani s türni csak mi nők tudunk.
A dacz a férfiak természete,
Szabad akaratból készek türni és
Szenvedni ők, de kényszeritni még
A boldogságra sem lehet.
MATILD. Pedig
Szeretett vadászni is.
CHARLOTTE. Most rejtezik
S elzárkodik, mert embergyülölő.
Te is tanum vagy, mint iparkodom
E buskomorságból üditeni.
S én még rosszabbtól félek.
MATILD. Csak a baj
Való okát tudnók.
CHARLOTTE. Oh én tudom!
De annak, fájdalom, nincs gyógyszere!
Nagybátyja szigoru határzata
Még a reménytől is megfosztja őt.
MATILD. Azt vissza fogja vonni.
CHARLOTTE. Nem hiszem.
Azt hitte bátyja engem sujt vele,
Pedig csak öcscse érzi azt, nem én.
Oh, Béla büszke, ő hervad, de hallgat.
Oh ennek gyászos vége lesz.

MATILD. Holott
Az egész örökség Bélát illeti.
CHARLOTTE. Akkor mi lenne a te hozományod?
Vagy ugy! Eléggé gazdag Szenczey.
MATILD. Nem értelek.
CHARLOTTE. Nem? kis képmutató!
Minden nap átjő.
MATILD (sebesen). Mert unatkozik.
CHARLOTTE. Oh nem, előtte nyitva a nagy világ,
De ő azóta folyvást itt falun van.
MATILD (mindjobban zavarodva). Talán csalódott ő is a vi-[lágban.
CHARLOTTE. A magnes itt van.
MATILD. Itt? ki volna az?
CHARLOTTE (bizalmasan). Még nem nyilatkozott?
MATILD. Hogyan? nekem?
Ő udvarias, de . . .
CHARLOTTE. Ugy miért pirulsz?
GYÖRGY (jelent). Szenczey ur!
MATILD (a legnagyobb zavarral).
Fogadd te . . . én — én mindjárt jövök. (Elfut balra.)
CHARLOTTE (utána nézve). Szegény!
Jobb sorsra volna érdemes. De ah!
Mást szánok én, ki szánandóbb vagyok.
Eltávolitni többé nem birom.
Csak az örökség volna bizonyos.
Ah, mint erősitné az szivemet.

HARMADIK JELENET.

Előbbiek. Szenczey.

SZENCZEY (jön, félre). Ah egyedül van! Béláért jövök.
Ma tán velem jön.

CHARLOTTE (kezet nyujt). Ő bezárkozott. (Györgyhöz.)
Mit vár?
GYÖRGY. Parancsol?
CHARLOTTE. Semmit. Elmehet.
GYÖRGY (félre). Megint magukra lesznek! Különös! (El.)
CHARLOTTE (vidáman). Férjem ma sem megy át; mi a
Önt tartjuk itt. [helyett
SZENCZEY. Azzal csak én nyerek.
CHARLOTTE. Pedig ön ijesztő ellenség.
SZENCZEY. Pedig
A hóditáshoz éppen nincs reményem.
CHARLOTTE. Előle futnak.
SZENCZEY. Kicsoda?
CHARLOTTE. Matild.
SZENCZEY. Hát gyülöl engem?
CHARLOTTE. Hátha nem azért fut.
SZENCZEY. Igaz, hisz akkor nagysád futna el.
CHARLOTTE. Én ép azért mondtam, mert nekem sem
Gyülölni, sem szeretni nincs okom.
SZENCZEY. Jól tudja nagysád mily fájó sebet
Hordok szivemben.
CHARLOTTE (leül és dolgozik). Annyit mondta már,
Hogy elhiszem. Hanem jegyezze meg jól:
Ha Béla csak sejtené is azt,
Örökre számkivetnem kellene,
Sajnálattal tenném, mert ön kellemes
Társalkodó. S itt minden oly unalmas.
Azt vélik, hogy Matildért jár ide.
SZENCZEY. Ez éppen e kétértelmü szerep,
Oly lovagiatlan, oly lealjasitó,
Hogy azt pirulva fognám játszani.
Miért okoznék e szegény leánynak

Fájdalmakat, ha csakugyan szeret?
Ezen csalódásból ki kell ragadnom.
Charlotte. De akkor mily ürügygyel jár ide?
Szenczey. Elég ürügy, hogy szomszédok vagyunk,
Hogy Béla jó barátom.
Charlotte. A ki nem
Fogadja el, mert embergyülölő.
Szenczey. Igaz, s ez is csak arra kényszerit,
Hogy e méltatlan álarczot levessem.
Hogy rég imádom tudja és hiszi;
Viszonzania kell, vagy számüznie.
Charlotte (kis szünet után elneveti magát, feláll).
Ma számítással jött, s az uton e
Ravasz dilemmát okoskodta ki
Azt hitte meg fog okvetlenül
E válaszuton, mert egyikre, vagy
Másikra kényszerit. De hogy ha én
E válaszut előtt szépen megállok,
És éppen semmi választ sam adok,
Jót áll-e (bókkal) hogy holnap nem lesz szerencsénk?
Szenczey. Akkor nekem kell utaznom.
Charlotte (hidegen). Szerencsés
Jó utat!
Szenczey. Ah! Charlotte, ön nem lehet
Ily kőszivü!
Charlotte (szigoruan). Mi jogositja önt
Az ily megszólitásra?
Szenczey (kissé megrezzenve). Ah, bocsánat!
Charlotte. Azt mondja ön, hogy Bélának barátja.
Szenczey. Oh az! de hogy ha ön szeretne . . .
Charlotte. Akkor
Erőm is volna azt elfojtani.

SZENCZEY. Nem, akkor egy perczig sem élne oly
Férj oldalánál, a kit nem szeret.
CHARLOTTE. A nőerényről önnek különös
Fogalma van.
SZENCZEY. A nyilt őszinteség,
Az ámitásnál nem nagyobb erény-e?
S annál a válás nem tanácsosabb?
CHARLOTTE. Válás? mi czélból?
SZENCZEY. Hogy foglalja el
Királyi trónját a divatvilágban,
A melyre báj és szellem hivja fel
S lépjen be ujra a diadalkapun,
A mely előtt várják a hódolók.
Tudom, hogy az Idillnek vége van.
A tél beállt. Nem nagysád az oka.
A Béla lelke megtört. Nincs reménye,
Nincs vágya többé, mert a szeretet
Kihalt szivében; és az életunság
Sötét árnyéka födvén szellemét
Mindent gyülöl, még önt sem véve ki.
CHARLOTTE (erőt vesz magán). Ha ez igy volna is, felejti
A nő türelmét, a legszebb erényt. [ön
A nő nem arra esküszik, hogy a
Boldog napokban el nem hagyja férjét,
Hanem hogy a balsorsban híve lesz;
Vigasztalója lelke bánatában
És ápolója a midőn beteg.
A szenvedő üdülni fog, s megint
A szerető férj lesz. Ime uram
Ez az erénynél több, ez kötelesség.
SZENCZEY. Ön a reménytől is megfoszt?
CHARLOTTE. Bocsánat,

Nem végezém be. Ön talán szeret
S kész volna érttem minden áldozatra;
Azt véli, kápráztatja szememet
A régi fény? tekintsen a szegényes
Házban körül, nem bizonyitja ez
Hogy a lemondás is szintugy erényem?
SZENCZEY. Ez csak fokozza szenvedélyemet.
CHARLOTTE. S felejti azt, hogy büszke is vagyok?
Azt mondom én is, amit egy csata-
Vesztes királyunk monda: Elveszett
Minden, de megmaradt becsületünk!
Ellenben, hogy ha most szakitanék,
Nem mondaná-e méltán a világ:
E nő elhagyja férjét mert szegény. [értte.
SZENCZEY (távozni akar). Őrült remény volt, meglakoltam
CHARLOTTE (kezet nyujt) Ha nem becsülném önt, tür-
Ha a barátság boldogitni képes (gyöngéden) [ném-e itt?
Elégedjék meg azzal és ne mondja
Hogy többet érez,
Mert azzal önt számüznöm kellene.
SZENCZEY. Igy is boldog vagyok.
CHARLOTTE (vidáman). Ha boldog és barátom, nyujtsa
S kisérjen a napszámosokhoz. (Elmennek.)

NEGYEDIK JELENET.

Nyárai, Matild (balról).

MATILD. Ott mennek!
NYÁRAI (uriasan). Hadd őket.
MATILD. Bélát hivom.
NYÁRAI. Ne még! veled kivánok szólani,
Azért leszálltam a falu alatt
S előre jöttem.

MATILD. Meg akarja lepni.
NYÁRAI. Bizván, hogy őszintén fogsz szólani.
Mit vélsz te Charlottról?
MATILD. Hogy bácsikám
Balult itélt felőle és igaztalan volt.
Charlotte a jóság, türelem s lemondás
Valódi mintaképe.
NYÁRAI. Te azt hiszed, a férje volt hibás.
MATILD. Egyik se; félreértés volt közöttük.
Charlotte a férjét Croesusnak hivé
A férj pedig, hogy marquisnő nejét
Csupán a túlfényüzés boldogitja.
Csalódtak egymásban, s a bácsika
Csalódott bennök; ennyi az egész.
Azt hitte, nemde, Charlottot lesujtja
S Bélát eszére hozza a bukás.
Ellenkezőleg; Charlotte hősileg tűr
Mig Béla megtört. Hallgat, szomoru.
Elzárkózik, kerül még engem is.
NYÁRAI. Charlotte se képes fölviditani.
MATILD. Csupán a bácsi gyógyithatja meg
Ha visszavonja a határzatot.
Mely az örökségből kizárja őt.
NYÁRAI. Csodálatos! Igaz, hogy Szenczey
Mindennapos vendég itt?
MATILD (elfordul szemlesütve). Szenczey
Szomszéd.
NYÁRAI. Barátja Bélának. Talán
Együtt lovagolnak, sakkoznak, vadásznak?
MATILD. Nem, Béla senkit sem bocsát magához.
NYÁRAI. S a kedves jó barát, még is naponként
Átjön, csupán a Béla kedviért!

MATILD. A bácsi ezt ugy mondja.

NYÁRAI. A férj komor,
Elzárkozik: tehát kit látogat
Minden nap e lovag?

MATILD (elfordul, habozva). Kit? Kényszerit
Megvallanom. . .

NYÁRAI (nagyon meglepetve). Téged? (Szünet.) Nyilatkozott [már?

MATILD. Még nem; de Charlotte tudja.

NYÁRAI. Ah, nehéz sulyt
Vettél le szivemről. Bélát tehát
Csak az örökség elvesztése bántja.

MATILD. Mi bántaná más.

NYÁRAI. Csitt, ez ő! (Elébe megy.) Öcsém! (Öleli.)

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek, Béla (jobbról).

BÉLA (arcza halvány, tekintete bizonytalan, öltözete hanyag, belépvén, meglátja bátyját, megdöbben). Bátyám! (Távozni akar.)

NYÁRAI (öleli). De hát ölelj meg! Szigoru,
Igaztalan voltam, jóvá teszem.

BÉLA (mély fohászszal). Bátyám igazságos volt; sorsomat
Megérdemeltem.

NYÁRAI. Még inkább örülök,
Hogy a hibát belátod.

BÉLA (tompán). Vétkemet.

NYÁRAI (vigasztalva). Vétek? miért? eltékozoltad azt,
Mi a tiéd volt.

BÉLA (izgatott lesz). Többet, többet annál.

NYÁRAI. De én leróttam minden tartozást.

BÉLA (mindinkább nyugtalan). Egyet nem, annak vére átkoz [engem.

NYÁRAI. Az uzsorás volt.

BÉLA (borzadálylyal). Öngyilkos vala,
Kinek kezébe én adám a fegyvert.
NYÁRAI. Mert kis hitü volt.
BÉLA (élénk fájdalommal). Mert kétségbeesett.
S én gyáva voltam; hallgattam, holott
Egyetlen egy szó megmentette volna.
(Félbeszakitja, eszmél.)
Ne is beszéljünk erről. Uzsorás volt.
NYÁRAI (jóságosan). Miért e bú? mi nyomja szivedet?
BÉLA (félénken vonakodva tőle). Azt véli tán, az öntudat siró
Gyermek; mesével, dallal el lehet
Altatni. (Vesztve eszméletét.)
Mit mondhat mentségemül,
Mit én magamban el nem gondolok,
Midőn nappallá lesznek éjeim?
Hogy uzsorás volt s méltán bünhödék? . . .
Hát én, ki pénzét elvevém, nem is
Gondolván arra megfizethetem-e?
Ki láttam őt s a pénzt eltitkolám.
(Megszakitva, magán erőt vesz.)
De hát örökké e vén uzsorásról
Kell már beszélnünk? Isten hozta bátyám.
NYÁRAI. Valóban e miatt nyugot lehetsz.
Hisz megfizettük a pénzt özvegyének.
BÉLA (lassanként ismét erőt vesz rajta a gyötrődés).
Oh én is láttam gyászos özvegyét,
Arváit! . . . ah, ne láttam volna bár.
Két annyit adtam, hogy jóvá tegyem;
De az szilaj fájdalmit csak növelte.
Megtépte gyászát, tépte ősz haját —
Kigyult szemekkel lábamhoz dobá,

És ezt sikoltá tajtékzó ajakkal:
«Add vissza férjemet!» S megátkozott.
(Sirva egy székre roskad.)
NYÁRAI (ijedve megragadja kezeit). Öcsém! Te ok nélkül
[gyötröd magad.
BÉLA (eszmél). Igaz! mit is beszélünk szüntelen
Ez uzsorásról; hisz megkapta pénzét.
NYÁRAI (gyöngéden). Csak én hibáztam, de jóvá teszem.
Menj Pestre lakni, hagyd el e magányt.
Menj szórakozni emberek közé.
Most már hiszem, hogy a középutat
A nélkülözés s a tékozlás között
El nem hibázod.
BÉLA. Emberek közé?
A nagy világba? Oh én gyülölöm
S utálom multamat, s emlékei
Oly undoritók mint halott szaga.
Bár eltemethetném a föld alá.
Én ujra lássam e rút férgeket
Kik szivemig berágták magokat?
Van-e csak egy igaz szó ajkukon?
Hazug hizelgés az, vagy rágalom.
Megcsalt bolondok, vagy ravasz csalók,
S én szórakozzam a kigyók körében?
A vig zaj engem nem kábíthat el,
S el nem vadithat semmi fényüzés;
Mert lelkem szüntelen magába néz (szivére üt)
S mig e darab hus megnyugtatva nincs,
Mig béke nem száll e belső világba;
Bár a világot adjátok nekem,
A porba csuszó féreg boldogabb.
NYÁRAI. Hát nőd szerelme nem nyújt balzsamot?

BÉLA. Nőm? asszony; gyönge és erős; bünös
S erényes, angyal, földi szenvedélylyel.
A gyönge nőt miért itéljük el?
Erősebbek vagyunk mi férfiak?
S ha bár e földre Cherub szállna le,
Ki égi bölcsességben idomult;
Ha női hüvelyt venne fel magára
Nem volna mentve gyöngeségitől.
Az égi szikra küzdne abban is
A földi vágyakkal, s vak ösztönökkel.
Hát e szegény főrangu uri nő
Kit gőg, hiuság s fényüzés nevelt,
Kinek családja e miatt bukott,
Bölcsebb legyen, s annál is szellemibb?
S ha eljön a balsors, s próbát kiván
Erénye, mint a Sirius, legyen
Egy helyben álló változatlanul!
S ha összecsapnak a habok fölötte,
A rémület ne foszsza meg eszétől.
Gondoljon a szeretet törvényire,
S ne kapjon ahoz, a ki fenn uszik,
Nehogy magával a mélységbe vonja.
Ez idealról álmodoztam én is,
Amig tulajdon szüm örvényeit
Nem ismerém. Én férfiú valék
S a próba megtört. Elitéljük őt?
Csak én tudom, mi e nemtő nekem most!
A gyenge nő a férfit gyámolitja,
Az oszlopot a repkény tartja fenn.

MATILD (az ablaknál). Charlotte jön!

BÉLA (Szenczeyt meglátva). Hah! és Szenczeyvel! (Menni akar.)

NYÁRAI. Miért kerülöd ezt?

BÉLA. Mert gyülölöm. (El.)
NYÁRAI (magában, utána nézve). Ez a világba nem kivánkozik
Nem is busítja a vesztett örökség,
Matilddal ezt a nő hitette el.
Oly számitással, hogy Matild velem
Közlendi s én majd rögtön elhiszem,
S a fényüzésnek a kaput kitárom.
Csak lassan! én nem oly könnyen hiszek,
A jellemváltozásban legkevésbbé.
S ezen lovag? Matildért jár ide.
S a nőt kiséri? Mind megtudom
Én a valót. (Matildhoz.) Itt jőnek! hagyj magunkra.
MATILD. Miért?
NYÁRAI. Ne kérdezz.
MATILD (magában). Szenczeyvel beszél. (El.)

HATODIK JELENET.

Nyáray, Szenczey, Charlotte.

CHARLOTTE. Szabad-e ölelnem, kedves jó rokon?
A kocsi éppen szembejött velünk
S ezen szerencse szárnyakat füzött.
Épp a mezőre mentem dolgosainkhoz;
Ha nem vagyunk sarkukban . . . Ah de mit
Beszélek erről? Isten hozta nálunk! [változott.
NYÁRAI (örömet mutatva). Kedves hugocskám, hogy meg-
CHARLOTTE (fohásszal). Ah Béla is! s ez mélyen szomorít.
NYÁRAI. A bajt megorvosoljuk; nem mutat
Be Szenczey urnak?
CHARLOTTE. Az öröm miatt
Bocsánat! Béla régi jó barátja.
Nagybátyja ami kedves jótevőnk.

NYÁRAI (kezet nyujt Szenczeynek).
CHARLOTTE. Engedje meg, hogy Bélát megtekintsem?
S ha van szivén hatalmam, karjai
Közé vezessem?
NYÁRAI. Oh mily kedves ön!
Szenczey ur addig kárpótolni fog (Charlotte el)
Öcsém! . . . Engedje meg, hogy igy nevezzem.
SZENCZEY (hideg tartózkodással). Oh kérem!
NYÁRAI. Önnek szép kastélyai
Vannak Zalában.
SZENCZEY. Vannak.
NYÁRAI. A nyarat
Ugy hallom otthon tölti,
SZENCZEY. Többnyire.
NYÁRAI. De egy pusztája is van itt közel.
SZENCZEY. Most itt lakom.
NYÁRAI. S nem unja meg magát?
SZENCZEY. Még nem.
NYÁRAI. Különben itt van Béla is,
Önnek barátja, együtt elmulatnak.
SZENCZEY (kapva rajta). Legjobb barátom, s ez volt főoka,
Hogy ide vonultam.
NYÁRAI. Oh ez szép! s gyakran
Meglátogatja: hallottam hirét.
SZENCZEY (kissé megütődve). Hogy felvidítsam.
NYÁRAI. S Béla elfogadja?
SZENCZEY (zavarodva). Nem, fájdalom nem.
NYÁRAI. Ez lesz az oka,
Hogy a világ ezt félre magyarázza.
SZENCZEY. Hát nem feledtek?
NYÁRAI (mosolyogva kezét fogja). Azt mondják nekem, hogy
Nem a barátság hozza önt ide?

SZENCZEY (kezét visszahuzva, sulyosan kihivólag). Sajnálanám, ha
Hitelre méltatná. [e rágalmakat

NYÁRAI (meggyőződvén, szemét rászegzi, sulyozva).
Én nem hiszem;
Hanem Matildot elviszem magammal. [vozom.

SZENCZEY (zavarodva). Matild!... Bocsánat, ugy én tá-

HETEDIK JELENET.

Előbbiek, Charlotte (jő).

SZENCZEY (Charlottehoz). Nagysád, bocsánatért kell esde-
Ma nem lehet maradnom. [nem,

CHARLOTTE. Távozik?

SZENCZEY (bókol). Vendégeim jöttek. (El.)

CHARLOTTE. Ah, ezt Matild
Sajnálni fogja.

NYÁRAI. Hugom? azt hiszi?

CHARLOTTE. Hogy Szenczey sem örömest megy el.

NYÁRAI. Tehát Matild érdekli ez urat.

CHARLOTTE. Minden nap itt van.

NYÁRAI. Tőle tudja ezt?

CHARLOTTE. Kikérte pártfogásomat.

NYÁRAI (erről is meggyőződve, magában). Szép, nagyon szép?
De hagyjuk ezt! Hát Béla mit csinál?

CHARLOTTE. Bezárkozott, de mindjárt itt leszen.

NYÁRAI. Hogy Béla szivén bú rág, azt tudom,
De nem tudom, valódi indokát.
Próbáltam azt belőle az imént
Kivenni.

CHARLOTTE (kissé megijedve). Ah ön már szólott vele?

NYÁRAI. Szóltam, de titkos búját nem födé fel,

Talán az öntudat gyötrelmei
Bánhalmiért, ki öngyilkos vala.
CHARLOTTE (sohajtozva). Oh nem! annak ő nem volt oka,
Más itt a baj, de azt nem mondhatom meg.
NYÁRAI. Nekem, ki orvosolni jöttem azt?
Kérem, közölje az okát velem.
Én minden áldozatra kész vagyok.
CHARLOTTE. Mily boldog volnék, hogyha Béla is
Feledni tudná a zajt s fényüzést!
S a nagy világot meggyülölte volna.
Melynek mulandó minden öröme.
NYÁRAI (jóságosan). Ön hát azt hiszi:
Öcsém a nagy világ után eped.
CHARLOTTE. Ah, ő a multat nem felejtheti,
Sem a szokott kört, melyben egykor élt.
De a gyógyithatlan seb szivén
A reménytelenség.
Nem reményelheti,
Hogy visszatérhet e számüzetésből.
S én félek, azzal végzi, a mivel
Végezni szokta a reményhagyott.
NYÁRAI. Elrémit! oh szóljon.
CHARLOTTE. Még senki sem lett,
Öngyilkos, a ki valamit remélt.
NYÁRAI. Irtóztató! oh mondja, mit tegyünk?
CHARLOTTE. Ön tudja! Szigoru határzata
Még a reménytől is megfosztja őt.
NYÁRAI. S ezt tőle tudja?
CHARLOTTE. On jól ismeri,
Ő büszke s hallgat, megtiltá nekem,
Hogy szóljak. Ah, de meg kell mentenem.
A félelem megnyitja ajkamat.

NYÁRAI. Elég! tudok mindent. Ön arra birt,
Hogy visszavonjam a határozatot.
CHARLOTTE (örömmel). Nagylelküsége (fékezve) meggyó-
NYÁRAI. A birtokot Matild és Béla közt [gyitja őt.
Osztom meg.
CHARLOTTE (mint fennebb). Oh Matild rá érdemes.
NYÁRAI (sulyozva). Ezentul évpénzt kap, a mennyiből
Gond nélkül élhet meg Pesten.
CHARLOTTE (lehangolva). Pesten? Évpénzt.
NYÁRAI. Mert azt kivánom: illetetlenül
A gyermekekre szálljon birtokunk.
Ha tán az ég megáldja e frigyet.
Ez a pazarlástól megóvja őt,
Legyen szives tudatni ezt vele.
CHARLOTTE (boszuságát alig fékezhetvén).
Bocsánat! ő büszkébb! az ily kötött
Ajánlatokkal csak busitanám.
NYÁRAI (szigorun). Ez véghatározatom. S mivel tudom,
Hogy Szenczey Matildba nem szerelmes;
Minthogy naponként megfordul e házban,
Matildot még ma elküldöm haza. (El.)
CHARLOTTE (egyedül). Hah, ez kelepcze! melyben meg-
De még ne örvendezz a győzelemnek. [fogott.
E remélt örökség föltétel vala,
A mely alatt megkapta kezemet.
Ezt megtagadják, gyámsághoz kötik?
Azzal feloldanak, szabad vagyok.
S bár összes birtokát ránk hagyta volna,
Még akkor is nagy önfeláldozás
Lett volna tőlem, egy őrülttel élnem,
Mert ő az — őrült — a midőn erőt
Vesz gyönge lelkén a lázképzelődés.

S én titkolám ezt a világ előtt.
Ápoltam, őrködtem, vigasztalám.
Ah, mennyit türtem e félév alatt.
És mennyi kisértésnek álltam ellen . . .
A régi fényt ajánlták; megvetém.
Hogy hű maradjak e boldogtalanhoz,
Ki már nem is szeret. Nem, nem szeret —
Hiában mondja. Nincs okom kimélni;
Ki köthet egy őrülthez engemet? (Sötéten.)
Oldozzatok fel! azzal lelkemet
Egy szörnyü gondolattól mentitek meg.
Az életuntság rossz tanácsadó. (Béla jő.)
Ez ő! Azonnal látni fogja öcscsét
Igaz szinében s örvendhet neki.
Nagybátyja, — a ki mindig ellenem volt.

NYOLCZADIK JELENET.

Béla, Charlotte.

BÉLA. Bátyámhoz hivtál? hol van? mit kiván?
CHARLOTTE. Ő még ma visszautazik Matilddal.
BÉLA. Miért?
CHARLOTTE. Mert e födél alatt a gyász
S a boszuálló furiák lakoznak.
Futnak mi tőlünk, mind a boldogok,
Mert minket átok sulya nyom.
BÉLA.. Te is?
Hisz a te lelked eddig nyugodott,
Te a munkában örömet találsz.
A multra meghaltál. Mindezt magad
Mondottad, a mikor vigasztalál.
CHARLOTTE. Oh nincs erőm titkolni már tovább

A lelki harczot és önvád kigyóit.
Nyugtass meg engem, mert megtört szivem!
BÉLA. Téged kiment a női gyöngeség.
S te gazdagabbnak hittél, mint valék.
CHARLOTTE. De tudnom kelle, hogy jószágaid
Valódi értékét felülhaladja
Ötszázezer forinttal az adósság:
Hogy elveszitvén nagybátyád kegyét,
Azon reménység sem táplálhatott,
Hogy megfizetjük e nagy összeget.
BÉLA. Ah ugy van! tudnom kellett volna ezt.
Az iszonyu önvád alapja ez,
Hiában ezt meg nem czáfolhatom.
CHARLOTTE. E gondtalanság még tán menthető.
De ügynököd nagy összeg pénzt adott.
Te visszautasitád; téged az
Nem terhel. Ekkor egy szegény öreg jött,
Dult arcza a szörnyü kétségbeesést
Tükrözte vissza.
BÉLA. Oh hallgass, ne szólj.
CHARLOTTE. Tört szivvel és tört hangon szóla ő,
Megszánta volna ellensége is.
Egy szó elég lett volna menteni.
Én titkolám a pénzt s te hallgatál.
Oh vajha szólasz! most is élne ő.
BÉLA. Meg kelle hazudtolnom tégedet?
CHARLOTTE. Bár tetted volna s nem töprenkedél.

(Hozzá simul, remegve.)

Nem kelle akkor látnom véresen.
BÉLA (erőt vesz rajta rögeszméje). Oh mintha most is látnám.
CHARLOTTE. Iszonyu
Atkát nem kellett volna hallanom.

BÉLA. Oh, mintha most is hallanám.

CHARLOTTE. Nem járna fel sirjából véres árnya,
Hogy álmomat zavarja, — felriaszszon;
Ébredve nem látnám az ágy fejénél
Jobbját az ég felé emelve.

BÉLA (a képzelődés egészen erőt vesz, mintha rémet látna). Ah
Ugy van! nem agyrém! hisz ébren vagyok.
Szemem nincs zárva s megjelenni látom.

CHARLOTTE. S e szókat hallod: Isten ugy legyen
Irgalmas a mint engem szántatok.

BÉLA. Rettentő árnyék! Szólj, még mit tegyek?
Árváidért? A sirba sincs bocsánat
S engesztelődés? Mért mutatsz az égre.
Az én bünöm bezárta azt előtted.
Öngyilkos lettél? mily boszut kivánsz
A visszatorlás véremet kivánja?
Csak halva lesz nyugtom, vedd? Köd lesz palástom
S a végtelenbe szállok el veled.
Az sirkereszted, mely fölött mig állasz
Jól ismerem, könyekkel áztatám,
Gyász özvegy és árvák térdelnek ott.
El gyorsan! hogy ha észre vesznek, az
Imádkozás átokra változik —
Ah, ez nem árnyék! él, felém jő — ah! (Lerogyik.)

CHARLOTTE (halkan). Megőrült!

NEGYEDIK FELVONÁS.

Az előbbi szoba.

ELSŐ JELENET.

Béla (ül mélyen elmerülve), *György* (középről jön).

GYÖRGY (óvatosan közeledik). Nagyságos ur, vendégünk ér-
BÉLA. Ugy? Szenczey. [kezett.
GYÖRGY. Nem, oh nem Szenczey.
Mióta az öreg nagyságos ur
Megérkezett, ő elmaradt a háztól
Nem tünt fel ez nagysádnak?
BÉLA. Nem.
GYÖRGY. De azt
Csak észre vette, hogy Matild kisasszony
Elutazott — kisirt szemmel — magában?
Ha szólni mernék . . . hogy ha hinne nagysád.
De még ma látni fogja a kigyót.
BÉLA. Kiről beszélsz te?
GYÖRGY. Még nem szólhatok.
Előbb bizonyságot kell szerzenem.
S előbb az ármányt kell kijátszanunk,
A mely szabadságától fosztaná meg
S tán életétől is.
BÉLA. Őrült vagy-e
Hogy igy beszélsz?
GYÖRGY. Én nem, nagysád sem az
S még is bezárják.

BÉLA (ijedve feláll). Engem.
GYÖRGY (siralmasan). Azt akarják.
Mert az a vendég, a kiről beszéltem
Nem épitész — annak fogják kiadni.
De én gyanakvám, és a kulcslyukon —
Elhigyje nagysád, ez nem volt szokásom;
De ah, mióta életére törnek —
Mert, hogyha egyszer elzárják oda,
Ha még nem őrült, ott azzá teszik.
BÉLA (remegve). Őrült? ki az?
GYÖRGY. Ki? senki sem; hanem —
Nem mondhatom ki; azt mondom csupán
Hogy a ki jött, orvos s nem épitész.
BÉLA. Azt mondtad ugy-e, életemre törnek?
Hah, most tudom már: nagybátyám ugy-e?
Nőmtől szeretne elválasztani . . .
Nem tudja ő, hogy rég a sirban volnék
Vigasztalása nélkül.
GYÖRGY. Megbocsásson.
Neje van leginkább rajta, hogy bezárják.
BÉLA. Hah, a hazugság most árulta el
Magát. Te egyetértesz nyomorult
Bátyámmal, a ki régi ellenünk
Nem a ki fél év óta tudja e bajt,
S ha rám jön a láz, elrejt a világtól:
Őriz, vigasztal, a ki az egész súlyt
Magára venné, hogy nyugodt legyek,
Kinek türelme hozzám végtelen, mert
Kimerithetetlen forrásból fakad —
Mert még igy is szeret! El el szememből
S többé ne lássalak. De látni fogják,

Hogy csak szivem beteg, de még az elmém
Nem tompa.
GYÖRGY. S nagysád látni fogja, hogy
Velök tart; mert itt jönnek mind a hárman.
(Hátra lép.) [jen ellenük.
BÉLA (megütközve). Nőm is velök! (vigasztalódva) hogy véd-
GYÖRGY (magában). Tudtam, hogy nem hitt volna, mig
[kezemben
Nincs a bizonyság; most menjünk azért. (El.)

MÁSODIK JELENET.

Charlotte, Nyárai, Orvos, Előbbiek.

NYÁRAI. Ocsém, ajánlom Várkövi urat.
CHARLOTTE. Kitünő épitész.
BÉLA (rémült tekintet vet nejére, félre). Hah, egyetért. (Orvoshoz.)
Orvendek! ön kész tervvel jött ugy-e?
NYÁRAI. Nem itt fogunk épitni. A telet
Charlotte szeretné Pesten tölteni.
BÉLA. Való ez?
CHARLOTTE (kerülve szemét). Ott te inkább szórakoznál.
BÉLA. Valóban?
NYÁRAI. Én e szándokát helyeslem;
És számotokra egy házat veszek.
De a berendezés kissé hiányos.
A helyszinén majd értekezhetünk.
Te is velünk jösz. E részben neked
Finom tapintatod van.
BÉLA (félre). Igy akarnak
Hálóba csalni! Szivesen, de egy
Föltét alatt.
NYÁRAI. Minő föltét alatt?

BÉLA. Igérje meg, hogy vissza is jövök. (Azok összenéznek.)
NYÁRAI. Hogy vissza is jösz?
BÉLA. Tisztelt épitész ur,
Ön tán az én izlésemet kivánja
Ismerni? Oh az ablakot felül
Be kell falazni és vasrácsozattal
Ellátva, mint a tömlöczét szokás.
ORVOS. Miért?
BÉLA. Hogy el ne szálljon a madár. (Nejére.)
Ha a hivóka e kalitba csalta.
CHARLOTTE. Ez árulás.
ORVOS (félre). Ismer.
NYÁRAI. Öcsém, minő
Beszéd?
BÉLA. Minő egy őrülttől telik.
Vagy azt akarják-e, hogy egyszersmind
Bölcs és bolond legyek-e?
ORVOS. De hát kinek tart.
BÉLA. S megmondjam önnek, mért hivták ide.
ORVOS. Reménylem, arra többé semmi szükség.
BÉLA. Nem is önt kivánom én meggyőzni arról
Hogy még eszem nem fordult fel, hanem
Nőmet.
CHARLOTTE. Miért engem?
BÉLA. Te ismered szüm
Sebét. Tudod, hogy nem az értelem
Haldoklik attól. Bár őrült lehetnék,
Azok talán még a legboldogabbak.
CHARLOTTE. Képzelt baj ez, s mi éppen e miatt
Kivántunk megnyugtatni.
BÉLA. Engemet!
Mi jó vagy! Eddig másképp nyugtatál meg.

ORVOS. Tehát az őrült boldog, azt hiszi?
BÉLA. Ön kérdez? értem; meg kell győznöm önt is.
Azt kérdi: az őrültek mért boldogok?
Mert mintha Styxből innának, felejtik
A multakat, és eszményvilágban élnek.
Egyik papirból koronát visel,
Magát világ urának mondja; boldog,
Mert a mit képzel, igaznak hiszi.
A másik azt hiszi, hogy lábai
Üvegből vannak; nem boldogtalan, mert
Nem igaz, a mit hisz. Azt ott hitvese
Megcsalta: lelke a nagy fájdalomtól
Megtört — megőrült; a legboldogabb
Mert lelke már érzéketlen halott.
A kik dühöngnek, sirnak és nevetnek
Képzelt bajok miatt, mind boldogok.
Csak én vagyok boldogtalan (eszmél, mosolyogva)
Az orvos urral nemde elhiteték,
Hogy egy rögeszmém van?
ORVOS. Meggyőzve az
Ellenkezőről.
BÉLA. Meg fog teljesen
Győződni. Kérdezzen, faggasson ön.
Mi a rögeszme? Amit senki sem hisz
Egyen kivül; a kit a többiek
Azért bolondnak szoktak tartani.
Ilyen bolond volt a bölcs Galilei;
Azt merte hinni, a mit senkisem hitt,
Akkor bezárták, most kortársait
Zárnák be. Nekem is van egy rögeszmém
(szünet, megnézi őket)
Figyelnek, ugy? Rajtam függ szemök.

Kérdezzenek hát hogy megfogjanak.
De annak vége már: azon rögeszme
Mint jóllakott nadály lehullt agyamról.
Most a szivemre tettek skorpiót, (izgatottan)
Oh, az kiszivja minden véremet.
Kérdezzen, orvos ur, fagasson ön,
Ha vajjon az emlékező tehetség
Még nem hagyott el? Éppen az teszen
Boldogtalanná, hogy mindenre jól
Emlékezem; s ha vissza gondolok
A multra, annál fájosb a jelen!
Mi boldog voltam, nőm lehet tanum
Egy mosolyáért mindent áldozék, (felkaczag)
Az őrült akkor voltam.

CHARLOTTE. Azt hiszed?

BÉLA (vadul). Hogy elhagyott türelmed, elfogyott
Szerelmed, s menekülni így akarsz!
Jó számítás! ez őrültté tehet.

ORVOS. Ön félre érti legjobb szándokunkat.

BÉLA. Ön orvos úr? még megmentőm lehet.
Szólítsa embereit, hurczoljon el;
Azok után, miket ma láttam itt;
Még ott is boldogabb leszek. (El.)

CHARLOTTE (az orvoshoz). Előre értesítsék; óvatossá
Lett és rögeszméjét eltitkolá.
Ha látni fogja ön, midőn erőt
Vesz rajta a láz, s rémlátási vannak
Hiend nekem, hogy szánandó beteg.

ORVOS. Nagysád türelme és vigasztalása
Beteg szívének legjobb gyógyszere.
Én tartok attól, a válás nevelné
Baját. Különben még nem itélhetek.

CHARLOTTE. Ön tudni fogja mit kell tennie (félre)
A legvégsőkre kényszerítenek. (El.)
NYÁRAI. A lázrohamnak én tanúja voltam;
De én nekem más aggodalmam is van.
Kérem vonuljunk vissza; eddig ön
Csupán egyoldalúlag értesült
Az által a ki úgy látszik szeretné,
Hogy öcsém valódi őrültté legyen. (Elmennek középen.)

HARMADIK JELENET.

Béla (visszajő, izgatottan).

BÉLA. Hozzá megyek ... tudnom kell sorsomat.
Ha menekülni kíván, mondja meg.
Mi nekem e nő, ha elfordúlt szíve?
Minek az élet ennyi veszteséggel?
Úgy átkod ért el ősz boldogtalan;
Meg vagy boszúlva: élet életért. (Menni akar jobbra.)

NEGYEDIK JELENET.

Előbbi. György (középről).

GYÖRGY. Ah, végre megvan! most megismeri
A rút kigyót. Ez, ez gyógyítja meg!
BÉLA. Kiről beszélsz?
GYÖRGY. Oh, én mindig gyanakvám,
Sehogy se tetszett, hogy mindennap itt van.
BÉLA. Ki? Szenczey?
GYÖRGY. Nagysáddal elhitették
BÉLA. Mit?
GYÖRGY. Hogy Matildért jön.
BÉLA. Vigyázz szavadra.

GYÖRGY. Igen vigyáztam, s azt tapasztalám,
Hogy a kisasszony rá csak lopva néz,
De ő ugyancsak néz, – de nem Matildot.
BÉLA. Mit gyanusítasz te?
GYÖRGY. Nem gyanus,
Most már bizonyság van kezeim között
Tudtam, hogy e nélkül nem hisz nekem; (folytatva)
Mikor magok voltak, betoppanék;
S ilyenkor Szenczey úr hirtelen
Elhallgatott.
BÉLA. Kivel volt ő maga?
GYÖRGY. Másnap, hogy az öreg nagyságos úr
Megérkezett, nem jött át Szenczey;
Se más, se harmadnap;
Nem jár a házhoz, gondolám magamban,
Akkor, ha nem csalnak sejtelmeim,
Most a levelezések korszaka
Állott be. S azt a Párisból hozott
Komornát kezdtem szemmel tartani.
S azt vettem észre, hogy egymás után
Két reggel, és pedig tíz órakor
A kertbe megy, a mit nem tett soha.
BÉLA. Tovább! ne kinozz.
GYÖRGY. Harmadnap tehát
Én jó előre elbuván a kertben,
Nem is csalódtam, eljött a komorna
S a hátulsó ajtót megnyitá.
A Szenczey úr lovásza várta ott.
A légyott abból állott, hogy cserében
Egymásnak egy levélkét adtak át. [tőrt,
BÉLA (tőrt ránt elő). Hah, hol van a levél? vagy látod e
Keblemnek szántam, a te véred iszsza.

GYÖRGY. Irgalmas isten! hogyha ezt tudom . . .
BÉLA. Hazudni mertél?
GYÖRGY. Én nem hazudom.
Tudtam, hogy puszta szónak hinni nem fog.
Ma azért elébe mentem a lovásznak
S így szóltam: «A komorna nem jöhet.
Az asszony engem küld, hol a levél?»
Megütközött, de . . .
BÉLA. Add, ne tétovázz.
GYÖRGY. Itt van. (Átadja.) Itéljen nagyságod maga.
BÉLA. Nőmnek czímezve! hah, az ő pecsétje (feltöri.)

«Kedves Charlotte! Mind hasztalan! tovább nem állhatok ellent . . . hiában tiltja, látnom kell. Azon ürügy alatt, hogy elutazom, ma átmegyek, mintha búcsulátogatást tennék. Azt irá, hogy az orvost ma várják. Ha marasztalni sziveskedik, bevárom az eredményt, s megtudom, ha teljesűl-e végre legforróbb óhajtásunk. Ha megszabadúl az őrülttől.»

Őrült?! tehát őrültnek tartanak.
Hisz a világ ömlék rám; mindenik
Betű gyilok, s én még sem őrülök meg!
Látok, tudok mindent, mi rejtve volt;
A szív legtitkosabb redőibe
Belátok! Szeretett, míg dús valék,
Míg azt hivé, hogy az leszek, vigasztalt:
Elhágy, elárúl, mert koldus vagyok!
E csillogó, ez aranyos kigyó
Milyen sötét árnyat vet életemre.
GYÖRGY. Kezében a bizonyság, tépje szét
A cselszövényt.
BÉLA. Egy szót se e levélről,
Vagy meghalsz.

GYÖRGY. Mit fog tenni?
BÉLA. Azt hiszed
Oly könnyű a bosszút megválogatni?
S oly könnyű e sötét örvényt betömni,
A mely előttem megnyitotta torkát?
Ha évekig tömném hullákkal azt,
Éhes bosszúm nem laknék jól vele.
Hah! párbaj! ah, van annak egy neme,
Mely a vesztest öngyilkossá teszi.
Sorsot húzunk, s ki a halál jelöltje
Az kényszerűl magát kivégezni.
Ha vesztek, a kíntól lesztek szabad;
De hogy ha ő veszt... ez szörnyű bosszú lesz!
Hadd járjon árnyékában a halálnak.
Számlálja minden perczét életének,
Mely a halálhoz közelebb viszi.
S ezen Meduza, mitsem tudva arról,
Legyen a verő-fény e nyitott siron.
Titkos búját nem értve, a kaczérság
Minden bűbáját tékozolja rá
Enyelegve, mosolyogva, hizelegve;
S hogy földerítse, tréfáljon, nevessen,
Hogy e vigasság még inkább megölje,
Igyák a lassu mérget, melylyel engem
Etettek. Oh ez oly mulattató lesz.
GYÖRGY. Közölje nagybátyjával.
BÉLA. Meg ne mozdulj;
Ha e levélről szólsz, meghalsz. Ez ő
GYÖRGY (félre). Gyilok van nála! oh ha ezt tudom. (El.)

ÖTÖDIK JELENET.

Béla. Szenczey (jő középen). *Charlotte* (ugyanakkor jön a bal ajtón, elébe akarván menni, de látja Bélát s visszavonúl).

BÉLA (háttal állott Charlottenak). Te vagy, Jenő? Ugy-e utazni [fogsz?
SZENCZEY (kissé megütközve). Igen.
BÉLA. Az orvos is megjött.
SZENCZEY. Az orvos?
BÉLA. Ha itt marasztal nőm, bevárhatod
A jó eredményt. (A levéllel játszva.)
SZENCZEY (rémülve, félre). Hah, a levelem!
BÉLA. Most tartanak fölöttem orvosi
Tanácskozást, hogy elcsukassanak.
SZENCZEY (zavarodva). Ez . . .
BÉLA. A váláshoz a legrövidebb út.
A nő, ha únja férjét, a bolondok
Házába küldi, hogy ne legyen útban.
(Hozzá lép, kihivólag.)
Átlátja, hogy sietnünk kell; mivel ha
Azt végzik el, hogy elzárassanak,
Nem állhatunk szemközt mint szabadok.
Átlátja ön. . . [meghal.
SZENCZEY (egészen magához térve, határozottan). Hogy egyikünk
Vannak segédei?
BÉLA. Ki lenne egy
Őrült segéde; nincs arra szükség.
SZENCZEY. A mint akarja. Vannak pisztolyai?
BÉLA (a tőrt mutatva). Ime, van egy gyilkom; ez is elég.
SZENCZEY (hátralépve). Gyilkosnak elég; de párbajhoz ke-[vés.
BÉLA. Ha engemet talál a sors, midőn
Elfogni készülnek, szivembe mártom.
Ne féljen, nem hibázom el nagyon fáj.

Ha ön találna húzni feketét,
Egy év letelvén, szintén azt teszi,
Választhat ön mérget, golyót. Van-e
Ellenvetése?

SZENCZEY. Nincs. S mily iratot vagy
Esküt kiván.

BÉLA. Csak becsületszavát.

SZENCZEY. S megbízik abban?

BÉLA. Oh igen, mivel
Becsület fogalmait jól ismerem.
Mi kevesebbért is meglőjük magunkat,
Például, a ki kártya közt adós
Marad s fizetni nem tud; mert hiszen
Az becstelenség. De ki mindenét
Eltékozolja és bukása által
Nehány szegény családot tönkre juttat,
Az csak könnyelmű, tékozló fiú.
Barátunk nőjét elcsábítani
Nem becstelenség, sőt érdem, hanem
Ha érte a férj nem vív, becstelen.
S a csábító, ha a férjét meglövi,
Vagy meglövik, valódi hős.

SZENCZEY. Uram
E szemrehányás oly méltó s igaz,
Hogy arról nem szükség meggyőznie,
Midőn e vészes párbajt elfogadtam,
Azt hittem ettől, megleszek kimélve.

BÉLA. Bocsn at! elfelejtkezém magamról!
Tehát ha úgy tetszik sorsot húzunk.

(A sakkról két figurát vesz.)

Im egy fehér és egy fekete torony
A fekete a halál. (Az asztalon az urnába veti.)

Legyen szíves
Tulajdon sorsát elhatárzani.
Az én kezem nagyon szerencsétlen.
SZENCZEY (húz). Fehér.
BÉLA (megretten, de erőt vesz magán). Jól van! Csak azt en-
Búcsut vegyek. [gedje meg, hogy
SZENCZEY. A sors igaztalan;
Fölmenti a bűnöst és elitéli
A bűntelent; s az által bünteti
Ép, a kinek bűnhődni kellene.
Adott szavától én feloldozom.
BÉLA (megadással). Ez visszatorlás, s ön csak eszköze:
Könnyelmű tékozlásom nőm miatt
Öngyilkossá tett egy boldogtalant.
Im, nőm miatt én is azzá leszek.
SZENCZEY. De hogy ha én önt feloldom szavától.
BÉLA (dühvel). Én fel nem oldtam volna. Hagyjon el;
Ne lássuk egymást e földön soha. (Szenczey el középen).
A nagylelkűt szeretné játszani.
«Miattam élhetsz, gondolá magában,
Nőd az enyém.» Csalódól, meghalok,
De egy hajszála sem lesz a tiéd.
Jól elteszem, mélyen, hogy meg ne leld.
Holnap, ha jösz, hogy engem eltemess,
Itt két halottat fogsz találni.
A hulla mellén e levelet hagyom:
A nőnek ez legjobb sírverse lesz.

HATODIK JELENET.

Béla. Charlotte (jő).

BÉLA (magában). Önként rohant a tőrbe.
CHARLOTTE (sebesen). Csalva vagy.

Aljas boszúnak lennél áldozatja,
De győzni nem fog; én megmentelek.

BÉLA (meglepetve). A büntetés vár mindkettőnkre itt.

CHARLOTTE. Büntess, de hallgass meg, s ne itélj vakon.

BÉLA (hideg gúnynyal). Mentsége is van? Szóljon.

CHARLOTTE. Szenczey
Arczán a káröröm mel lépe hozzám
S így szóla: «Meg vagyok boszúlva, férje
Sorsot húzott s öngyilkossá leszen»
Mert megvetettem s a házból kitiltám.
Azért megvesztegette a komornát.
Ki sírva éppen most vallá be a cselt.
Egy levelet játszottak, hű öreg
Szolgád kezébe, hogy párbajra hivd.
S téged megöljön, s engem meggyalázzon.
De az égre, nem fog gyáván eltiporni!
Hol a levél! én látni akarom,
Törvény elé kivánok állani.
Megczáfolok minden sort és betűt.

BÉLA (átadja). Czáfold meg! olvasd! mert birád előtt állsz.

(A tőrt emeli.)

CHARLOTTE (a levelet elkapva, összegyűri). Czáfold meg azt, hogy nem vagy őrült (az oldalajtó felé rohan. Marinak adja a levelet.)

BÉLA. Hah, a halálodat sietteti. (A tőrrel felé rohan.)

HETEDIK JELENET.

Előbbiek. Nyárai. Orvos. György. Szolgák.

NYÁRAI (óvással feltartóztatják). Gyilok? mi történt?

CHARLOTTE. Nem hitték hogy őrült,
Im bősz dühében rám ront, hogy megöljön.

BÉLA. Előbb te halsz meg; nem fogsz menekülni,

Bocsássatok, megesküvém, hogy e tőrt
Szivembe mártom. (A tőrt kifacsarják kezéből.)
GYÖRGY. Nála egy levél van ;
Ha azt elolvassák, hisznek neki.
BÉLA (a tehetlen dűhtől tartva). Nincs ; elrabolták (Charlottehoz.)
Még korán örülsz
Győzelmeden ; szabad leszek s megöllek.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Pesten. Charlottenál kisebb terem. Közép üvegajtón át kivilágított terembe láthatni. Az ajtókon nagy függönyök vannak. Balra oldalajtó, jobbra titkos ajtó tükörrel fedve. Jobbra íróasztal. Jobb középen asztal és karszékek — balra pamlag, asztal és székek.

ELSŐ JELENET.

Charlotte (báliasan, keztyüjét huzza fel). *Mari* (virágcsokorral és legyezővel, az oldalajtón jőnek).

CHARLOTTE. Most a terembe! adja csokromat.
MARI (ki a terembe nézett). Még senki sem jött; a terem üres
CHARLOTTE. Üres? Sokáig késnek! Szenczey
Megérkezett?
MARI. Az esti vonaton;
De rögtön elment, át sem öltözött.
CHARLOTTE. Hisz mondta már. Menjen, kérdezze meg.
De még se! feltünnék.
MARI. Nagysád, nagyon
Kedvetlen.
CHARLOTTE. Oh az; hisz a férjem őrült.
MARI. Talán nem kellene még bált adnia.
CHARLOTTE. Miért? hisz él férjem; csak beteg.
MARI. Igaz! miért búsulna? Szenczey úr
Nőül veszi.
CHARLOTTE. Ha a férjem halott lesz,
De addig?... Ah, ön nem képzelheti,
Az én magányom mily irtóztató.
MARI. De hát miért?

CHARLOTTE. Oly régtől siralom
Házában ülni s várni a halált.
MARI. Mily gondolat!
CHARLOTTE. Nem tudja senki; ön sem,
Titkon valék ott — láttam férjemet.
MARI. De hát miért is ment nagysád oda.
CHARLOTTE. Hogy végre megnyugtassam lelkemet.
Végig vezettek a tornáczokon.
Erős bezárt ajtók rácsablakokkal.
Itt kaczagás, ott sírás hangzott ki.
Ez zsoltárt énekelt, az átkozódott.
Egyik dühöngve rázta ajtaját,
A másik ismerősként üdvözölt.
Elkábított e szörnyű zűrzavar,
Alig mehettem és alig pihegtem.
Ime, a hol fordúlt a folyosó
Szemközt velünk egy rácsablak mögül
Egy változott arcz, egy égő üszök-
Pár, mintha szem lett volna, mintha két
Gyilok lett volna, rám szegezve várt —
Megállított... ő volt... ismert — s megint
E rémítő szavakkal fogadott:
«Szabad leszek, megöllek»! Őrült
S még sem feledte. Rögeszméje, hogy
Eljátszta éltét s meg kell halnia.
De előbb búcsút vesz tőlem és megöl.
MARI. Mért gyötri úgy magát? hisz zár alatt van.
CHARLOTTE. S habár a kulcsok vánkosom alatt
Volnának, alhatnám-e nyugton? Ő
Akar szabaddá lenni, hogy megöljön!
Ha őreit kijátszva, megszökik
Vagy eltitkolja ravaszúl baját,

Mint azt az őrült néha tenni szokta
Ha elbocsátják mint gyógyultat. Ah!
Égő szeme mintha mindenütt kisérne,
Nem hamvad el. Ha a tükörbe nézek,
Ott látom azt, pedig saját szemem.

MARI. Nagysád, ki oly elszánt erős szívű volt

CHARLOTTE. Az voltam, mert mosolygó képe van
A bűnnek, a míg elkövetve nincs.
S mily undorító, hogy ha téve van.
Oh vajha jönnének (a középajtóhoz megy).
Még senki sincs.
Ilyen sokáig késni, nem szokás.

MARI (derülten). Jó, hogy megérkezett már Szenczey úr...

CHARLOTTE. Ah, ő nem is gyanítja e sötét
Árnyékot lelkemen. A szomorú
Kedvest hamar megúnná. Ő előtte
Az ellenállhatatlan szenvedélyt
Kell játszanom, hogy lelkem foltjait
Szépítse, s bukásomat kimentse.
Könnyelmű jó kedvet kell színlenem,
Hogy vétkeimben boldognak higyjen.
Más álarczot kell a világ előtt,
Mást ő előtte hordanom, hazudnom
Mindig hazudnom. (A tükörben látva magát.)
Mily halvány vagyok,
Mi rút nyomot hagy a lélek gyötrelme!
Mi lesz belőlem, hogyha sorvadok?
Ha megszünik szeretni? Ah nekem
Öröm, feledés, mámor, zaj s fényűzés kell,
A magány nekem kietlen éj, tele
Búgonddal, árnyékokkal, rettegéssel. (A titkos ajtón kilép Szenczey.)

MARI. Szenczey úr!

MÁSODIK JELENET.

Előbbi. Szenczey.

CHARLOTTE. Jenő (a tükörre tekint, mosolyt erőltet, felé fordúl s egészen más hangon.)

Ez ajtón jön? Nem gondoltam!
Nem tudja-e, hogy én vendégeket
Várok?

SZENCZEY (kedvetlenűl karszékbe veti magát). Ne féljen, senki [sem jövend.

CHARLOTTE. Megleptem önt.

SZENCZEY. Fölötte meglepett.

CHARLOTTE. Talán az úton elvesztette kedvét?
Nem lenne szíves kissé felvidúlni?
Nem kedvemért, hanem vendégimért.
A társaság itt lesz; mindnyájokat
Meghívtam.

SZENCZEY. Nem lesz; senki sem jön el.

CHARLOTTE. Hah összeesküvés! irígyeim.

SZENCZEY. Oh nem irígység... megvetés, botrány.

CHARLOTTE (fölgerjedve). Ki vet meg engem?

(Csillapúlva, szelíden.)

Ingerült, különben
Nem volna hozzám ily gyöngédtelen.

SZENCZEY. S önnél tapintat s gyöngédség hiányzik,
Különben ily fonákúl nem cselekszik.

CHARLOTTE. Mit tettem én?

SZENCZEY (feláll). A mint kezembe adták
A meghivót, düh és harag fogott el.
Előre láttam a következést.
Egyik barátomtól kipuhatoltam
Erről a társaság itéletét.
A pálcza el van törve ön felett

A társaságbél nem fogadja el
S nem látogatja többé senki sem.

CHARLOTTE (mindinkább remegve). De hát miért?

SZENCZEY. Nem mondtam-e elég
Világossan meg, hogy van bizonyos
Határ, melyen túllépnünk nem szabad.
Azon belül elnézők; túl azon
A legkisebb vétséget is botránynak
Tekintik. Ezzel a mérték betelt.
A férje őrült s ön tánczolni kész.
Ezzel fölébresztette a gyanút.
Kutatni kezdék a multat, jelent
És sokra rájöttek, mi rejtve volt.
Hogy örökölt, már senki sem hiszi.
A férje koldussá lett általa.
A pénzt a bálhoz hát honnan veszi?
Ezt kérdezék s rájöttek viszonyunkra.

CHARLOTTE (rémülve szólva). Ah, meggyalázva!

SZENCZEY. Nem maradhatunk
Tovább e körben; még ma utazunk.

CHARLOTTE (vigadottan jár fel s alá). Ah úgy van! utazzunk [minél előbb.
E kisszerű kör nem nekünk való.
Vessük meg azt előitéletével
Itt úgy se lettünk volna boldogok.
Hisz nincs is élet Párison kívűl.
Jól mondta: én előre utazom.
Ön majd követni fog.

SZENCZEY. Nem.

CHARLOTTE (ijedt bámulattal megállva). Nem? Jenő!

SZENCZEY (határozottan). Nem, nem fogom követni.

CHARLOTTE (haragra lobban, de erőt vesz magán). Ah uram!
Úgy látszik, e nyolcz nap, nyolcz év vala.

SZENCZEY. Charlotte, figyeljen rám. Ne igyekezzék
Szivemben oly gyanút ébreszteni,
Hogy a divatfényt jobban szereti,
Mint engemet; s azért hódíta meg,
Hogy mint királyné pompázzék megint.
CHARLOTTE (találva érezvén magát, zavarodva). Ah e gyanú!
(Kínos sejtelemmel.)
Ön többé nem szeret.
SZENCZEY. Szeretem, de oly úton nem indulok,
A mely az őrültek házába visz.
CHARLOTTE (sírva). Ah, ez sok, ez sok! ily aláztatás!
(Elfojtja haragját, félvén bántani.)
Jőjjön, ha majd jobb hangulatban lesz.
SZENCZEY. Szóljunk világosan.
CHARLOTTE. Ne most! ne most!
Hisz látja, mennyi önmegtagadásba
Kerül feledném a sérelmeket.
Ha nem a válás czélja, hagyjon el.
SZENCZEY. Hogy megelőzzük azt, világosan
Kell szólanunk. Ön tudja, hogy frigyünket
Szerelem kötötte, s a sziv tartja össze.
Miért akar kiábrándítani?
Hová tünnék azon vak szenvedély,
A melynek nem bírt ellenállani.
Kíván-e az zajt, fényt, fitogtatást,
Kívánja, hogy tessék másoknak is
S körűlrajongják a tömjénezők?
Én nem kívántam, hogy lemondjon értem
S unott magányba rejtezzék velem:
Csak azt kívánom, hogy kerűlje mindazt,
Mi által a világ itéletét
Vonná fejére. Várjon és reméljen.

De önnek e tisztes kör szűk vala,
A csillogási vágy nem fért bele.
Kilépe abból s azzal száműzé
Magát belőle.
CHARLOTTE. Végre mit kíván?
SZENCZEY. Hogy a világtól elvonúlva éljünk,
Feledve, zaj nélkül, de boldogúl.
CHARLOTTE. Talán falun, hogy zsarnokom legyen.
SZENCZEY. Mert nem kívánok rabszolgája lenni.
CHARLOTTE. Ön visszaél szánandó helyzetemmel.
SZENCZEY. Mivel feledni látszik helyzetét.
CHARLOTTE (eszmét kapva, haraggal). Hah, látom a hálót! [ah, úgy van, úgy!
Hogy kényszerítsen, e cselt gondolá ki.
SZENCZEY. Én?
CHARLOTTE. Ön. Szerelmünk titkát fölfedé,
Hogy száműzetve kénytelen legyek
Követni a magányba, falura.
Oh mennyi önzés! Vagy félt és gyanakszik?
Oh, mennyi sértés, s mily kislelkűség.
SZENCZEY (haraggal). S én meg vagyok győződve, hogy [csupán
Azért adá a bált, hogy e botrányt
Előidézze; hogy száműzve innen
Párisba kényszerítsen, mert megunta
E kisszerű kört, ön mondá maga. [hiszi,
CHARLOTTE (eltökélve magát). Elég uram! sok is. Ön azt
Hogy engem más is köthet, mint szerelmem.
Csalódik! önnek kell választani.
Én utazom! kövessen vagy maradjon.
SZENCZEY (elfojtva haragját). Megtudja még ma választá-[somat.
(Elsiet középen.)
CHARLOTTE (egyedül). Ő megy, de visszatér; hiszen szeret.

Szeret, mivel félt, mert azért akar
Elvonni a világtól. A magány?
Rám nézve a magány megsemmisülés.
Szívét a salonokban hódítám meg;
Csupán e téren biztosíthatom.
E hajlamot csak így fokozhatom,
Hadd féltsen és féljen, hogy elveszíthet.
Úgy én nem félhetek, hogy elveszítem.

HARMADIK JELENET.

Előbbi. Mari (levelet hoz),

MARI. Nagysád im egy levél.

CHARLOTTE (felörvendve) Ah, ily hamar! (Felbontja.)
Győztem! megbánja és bocsánatot kér (a levelet nézve.)
Ez nem az ő keze... az orvos ír (olvasva):

«Nagyságos asszonyom! nagy szerencsétlenségről kell értesítenem.» Meghalt! «Férje, ki néhány hete oly szelíd s nyugodt vala, hogy teljes gyógyulását reméltük, s éppen ezért több szabadságban részesült, ezt arra használta —

(Rémülve.) Ah, ő szabad! gyorsan fogatni kell,
Elutazom.

MARI. De hát hová?

CHARLOTTE. Hová?
Ah, mit tudom! itt nem maradhatok.
Hisz ő szabad.

MARI. Ki?

CHARLOTTE. A ki meg fog ölni.

NEGYEDIK JELENET.

Előbbiek. Szolga. Nyárai.

SZOLGA (jelenti). Nyárai úr!
CHARLOTTE. El nem fogadhatom. (Szolga el.) Siessen ön
(Marihoz.)
NYÁRAI (nyomban jött). Meglepte, hogy hivott vendégei
Helyett egy megjelent hivatlanúl is.
CHARLOTTE (folyvást zavarban). Ha tudtam volna, hogy lehet
[szerencsém...
NYÁRAI. Hagyjunk fel a bókkal; másért jövök.
CHARLOTTE. Bocsánat! máskor! A férjem szabad.
NYÁRAI. Tudom. Kétség kívűl haza szökik.
CHARLOTTE. Ő életemre tör?
NYÁRAI. Nem tudja mit tesz,
Bocsássa meg neki.
CHARLOTTE (magához térve). Ez gúny.
NYÁRAI. Hogyan?
Saját művének nagyságod nem örvend.
CHARLOTTE. Uram, rokonságunk nem jogosítja.
NYÁRAI. Hogy a rokonság megszünjék közöttünk,
Azt kérdem én: a Nyárai nevet
Akarja-e ezentúl is viselni?
CHARLOTTE. Uram! minő kérdés.
NYÁRAI. Vagy érthetőbben:
Akarja-e a Nyárai nevet
Tovább is meggyalázni?
CHARLOTTE. Mi ad jogot?
NYÁRAI. Ezen jogot nagysádnak köszönöm,
Mert ön tevé őrültté s engem a
Törvény azért tett ujra gyámnokává.

CHARLOTTE. Tán az hatalmazá fel arra is,
Hogy hitvesét ok nélkül sértegesse?
NYÁRAI. Igen, hogy a legdrágább kincs felett
Őrködjem; az nevünk becsülete.
CHARLOTTE. Ön tudja, hogy védetlen nő vagyok
S nincs a ki . . .
NYÁRAI. Nincs? Van, oh van, asszonyom.
CHARLOTTE (ijedve). Mit akar ön?
NYÁRAI. Kivánom, hogy nevünkről
Mondjon le, mely többé nem illeti.
CHARLOTTE. Ön rágalomnak hisz.
NYÁRAI. Hah! rágalom!

(Feltépi a titkos ajtót.)

Ez is koholmány.
CHARLOTTE (megsemmisülve a karszékbe roskad). Jól van, én le-
NYÁRAI. Láthatja, hogy jól voltam értesitve; [mondok.
Tudtam, hogy itt két sziv és két lakás
Van összeköttetésben titkosan.
Most majd velem huz sorsot Szenczey,
Én tán szerencsésebb leszek.
CHARLOTTE. Ha én
Lemondok, kit boszul meg.
NYÁRAI. Kit? Matildot. (El a titkos ajtón.)
CHARLOTTE. Oh a botrány! a megaláztatás
Erkölcsileg megölt. S ha majd az őrült
Emelt gyilokkal jő. De Szenczey
Megszabadithat, hogy ha győzni fog.

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek. Komornik (levelet hoz).

KOMORNIK. Szenczey urtól.
CHARLOTTE. Oh adja, adja! (Levelet olvassa.)

«Hiuság, fényüzés, számitás! elég korán ébredtem, széttépem a hálót – sohasem találkozunk.» (Kihull kezéből.)
A végcsapás! Volt szive, hogy megöljön.
Ah gyorsan érkezett a visszatorlás.

(Az iróczekrény felé megy.)

HATODIK JELENET.

Béla. Charlotte.

(Béla az oldalajtó függönye mellől előlép, a levelet fölveszi s olvassa.)

CHARLOTTE (magában). Megvetve, meggyalázva, elha-
Az ugy sovárgott fény helyett nyomor [gyatva;
Vagy még nagyobb szégyen! hová sülyedtem!
De bár utálna az egész világ!
Oh, csak lehetne önmagam becsülnöm.
Mi boldog a balsorsban is, kit az
Önérzet emel föl s az öntudat
Vigasztal! Engem minden elhagyott, (felriadva)
Lehet-e igy élni? vagy lejebb sülyedni?
Nem, a határ ez; a világ előtt
E büszke homlok meggyalázva nem lesz.
Oh, vajha őrzött volna ez, midőn
A szerelem s hiuság vágyai
Hajtottak e sötét örvény felé. (A szekrényt felnyitja.)
S én türjem a nyomort s gyalázatot,
Midőn, ha elszánom magam, néhány percz
Alatt a gyötrelemnek vége lesz. (Egy üvegcsét vesz elő.)
Még őrzelek, még szörnyübb czélra, melynek
A gondolatja is vérfagylaló: (egy pohárba tölti)
Hogy meneküljek, hogy szabad legyek,
Egy átkos órán neki szántam ezt
S vajjon nagyobb bünöm lett volna-e

Az, mint beteg lelkét mérgezni meg?
Ez visszatorlás, méltó büntetés. (A pohár után nyul.)

BÉLA (ki ezalatt a levelet elolvasta, s eközben közeledett, kezét a pohárra teszi).
Enyém az életed.

CHARLOTTE (félelem nélkül nézi, majd térdre rogy). Ölj meg!

BÉLA. Tehát nem rettegsz tőlem?

CHARLOTTE. Nem; mivel
Boldogtalan vagyok.

BÉLA. A boldogot
Megöltem volna; a boldogtalannak
Az élet a legméltóbb büntetés.

CHARLOTTE. Én tettelek koldussá.

BÉLA. S vak szerelmem.

CHARLOTTE. Én voltam oka, hogy megátkozott
S öngyilkossá lőn egy kétségbeesett ősz.

BÉLA. És gyöngeségem.

CHARLOTTE. S ah, hitetlenül
Elhagytalak.

BÉLA. El vagy te is hagyatva.

CHARLOTTE. E mérget is neked szántam.

BÉLA. S magadnak
Keverted.

CHARLOTTE. Ennyi bünért.

BÉLA. Meglakoltál. (Lövés jobbról.)

CHARLOTTE (ijedve felkél). Meghalt!

BÉLA. Nagybátyám becsületért
Vagy a te társad a gyalázatért.

CHARLOTTE. S ily szörnyü öntudattal éljek?

BÉLA. Élj!
Hogy halni láss. (A poharat veszi.)
Immár búcsut vevék.
Adott szavamhoz hiven meghalok. (Ajkához viszi és iszik.)

CHARLOTTE. Oh állj boszut! [boszulva
BÉLA (Nyárait látva kilépni a titkos ajtón). Már meg vagyok
Megszánlak! éltünk elvált! (A poharat nyujtva.)
A halál
Hadd egyesitsen!
CHARLOTTE. Oh az egyesit (megiszsza).

Vége.

A TRONKERESŐ.

Eredeti szomorújáték öt felvonásban.

SZEMÉLYEK.

(E szereposztással adatott először a Nemzeti Szinházban 1868 nov. 13-ikán.)

Boleszló, lengyel fejedelem	*Szilágyi.*
Borics, Halics fejedelme	*Lendvay.*
Judit, neje, Boleszló leánya	*Felekiné.*
Bodomér, kun fejedelem, bujdosó	*Szigeti Imre.*
Rózsa, leánya	*Szigligeti Anna.*
VII. Lajos, franczia király, a keresztes had vezére	*Náday.*
Predszlava, Borics anyja, egykor magyar királyné, apácza	*Jókainé.*
Magyarország nádora	*Feleki.*
Tordai } magyar menekültek	*Szigeti.*
Sámson } magyar menekültek	*Paulay.*
Csanád } magyar menekültek	*Benedek.*
Folkus } magyar menekültek	*Morvai.*
Titus } magyar menekültek	*Hubenai.*
Tamási } magyar menekültek	*Szalai.*
1-ső lengyel főúr	*Nagy Imre.*
2-ik « «	*Udvarhelyi.*
3-ik « «	*Sántha.*
1-ső kun főúr	. . .
2-ik « «	. . .
György, magyar harczos	*Várföldi.*
Hirnök	*Benkő.*
Kun szolganő	*Horváth J.*
Sámson apródja	*Rákosi Sz.*
Pater Seraphinus, szerzetes	*Komáromy.*
Charitas } apácza	*Paulayné.*
Angelica } apácza	*Bogdanovits Kr.*
Apácza	*Dulka S.*

Magyar, lengyel, kun főurak, vitézek, harczosok.

Történik az 1-ső és 3-ik felvonás egy lengyel zárdában; a 2-ik Magyarországon a Sajó partján, Borics táborában; a 4-ik szintén ott, VII. Lajos táborában; az 5-ik Kunországban: a XII. század első felében.

ELSŐ FELVONÁS.

Zárdában terem. Zord és tömör épitkezésű. Balra ablak rácscsal. Jobbra ajtó külbejárásul. Középen ajtón mély és sötét folyosó látszik.

ELSŐ JELENET.

Charitas, Angelika.

CHARITAS. Nem csalt bizalmad: testvéred leszek!
A hit malasztja megvigasztal itt.
Buzgó imák, bőjt és sanyargatás
Beteg szivednek orvossága lesz.
Ne hidd, hogy a te sorsod legsötétebb,
S köztünk a szánni legméltóbb te vagy.
Te csak szerettél; megcsalt, elhagyott:
Egy árva gerle bús története,
Melyhez hasonlót többet hallanál,
Ha elregélnék e komor falak.
Nézd ama nőt ott, a mély folyosón,
Ki mostan is térdel s imádkozik
A feszületnél, mig mi többiek
A szünidőt pihenve töltjük el.
ANGELIKA. Az Dolorosa.
CHARITAS. Az, keservek anyja.
Tudod, ki volt ő? — Egykor gyöngyöket
Viselt ruháin; most arczán peregnek.
Egykor beszédes ajka, mint hegyi
Kristály patak, vidáman csevegett;

Az udvaronczok lesték mosolyát,
S a kit szeméből egy tévedt sugár ért,
Magán kivül volt az öröm miatt:
Most bús fohászi nyögnek ajkain,
S az ég királyától koldul kegyelmet;
Ő, a ki egykor egy nagy és hatalmas
Országnak volt királyi asszonya.

ANGELIKA. Ki ő?

CHARITAS. Predszlava. Egykor a magyar
Koronát viselte márvány homlokán:
Most a bú véste abba ránczait,
Megtört szivének sirversül, hol a
Nagyság, s hiúság el vannak temetve.

ANGELIKA. Mi balszerencse űzte őt ide?

CHARITAS. A rágalom, a bánat és gyalázat.
Mivel vidám volt, élénk és hiú,
Szerette a fényt s ünnepélyeket;
Szerette, hogyha udvaronczai
Körülrajongva bájait dicsérik,
Az udvar álnok irigy pókjai,
Kik a virágból mérget gyüjtenek,
S azon hatalmas főtanácsurak,
Kik tőle féltek, hogy számüzi a
Király kegyéből, s azzal trónja mellől,
Gyanúba hozták, s oly förtelmeket
Fogtak reá, a melyeket kimondva –
Elundokitnók tiszta ajkaink.

ANGELIKA. És a király hitt?

CHARITAS. Hitt, s elűzte őt.

ANGELIKA. Hogy a világnak, mely a koronánál
Drágább fűzérét oly durván letépte,
Meghalni vágyott s itt temetkezik,

Azt értem: ám a tiszta öntudat
Több nyugalommal tűr, s nem háborog.
CHARITAS. Ha őt találta volna egymagát
A sors csapása, békén tűrne ő is;
De ő fiat szült a számüzetésben,
S kegyetlen apja azt is megtagadta.
Kétélű nyelve volt a rágalomnak,
Egyszerre kettőt mart meg: az anyát,
És az anyának szánandó fiát;
A nőt becsületétől, s a fiút,
Boricsot, a tróntól fosztotta meg.
ANGELIKA. Már igy valóban szánandó fiú;
Mert hogyha anyja vétkes volna is —
CHARITAS. Oh nem, nem az; már igazolva van.
S tudod, ki tette jóvá a király
Vétkes gyanúját? az első szülött,
István, e nőnek mostoha fia.
Ez trónra lépvén, megvizsgáltatá
Azon kegyetlen végzést, s mostoháját
Becsületében helyreállitá;
S mivel fiúval Isten meg nem áldta,
Öcscsét nevezte trónutódjaul;
S halálaig, mig azt öröklené,
Halicsban urrá tette, s herczegünk
Ékes leányát megszerzé nejéül.
ANGELIKA. Igy búra még kevésbbé van oka.
CHARITAS. Hajh, mindez álom volt, és meghiúsult,
Ellenszegűltek a magyar nagyok,
S mellőzve a királyi Boricsot,
A másik ág utódját ülteték
A trónra, egy gyámoltalan vakot. —
Igy játszta ő el trónjogát fiának;

Ezért az önvád skorpiója lelkén,
Ezért e szünni nem tudó vezeklés — —
De jön. Jer, és térjünk ki. A fia
Jön látogatni; e kihallgató
Terembe máskor ő nem lép soha. —
Jer; im az ajtót elzárják utána.

(Predszlava jött; Angelika, Charitas a folyosón elmennek; egy apácza a középajtót elzárja.)

MÁSODIK JELENET.

Predszlava (egyedül, sötét tünődésben nem látszott észrevenni a távozókat, előre jön).

PREDSZLAVA. Hajh, nincs bocsánat! Ajkam mond imát,
De a hazugság szárnyát elköti,
Nem szállhat égbe! Ah, mert titkolom —

(Távol kürtszó; fölelevenülve.)

Fiam! — Az ő kürtjének hangja ez!
Öröm zenéje! Viszhangozd, szivem,
Hisz ujra látom fiamat! . . . (Ismét leveretve.) Fiam!?
Meglátom a bűn élő tanuját,
Meglátom homlokán a bélyeget;
Azt én sütöttem arra — szülve őt.
Hajh, a világ nem látja, tán feledte;
De látom én, s midőn megcsókolom,
Azt sugja vádló szellemem: az ily
Anyának csókja is kigyófulánk!
Nem érzi ő azt; égnek tiszta boltja
Az ő magasra ivzett homloka;
Ha rajta néha búfelhő vonúl át,
Azért van az, mert tisztának hiszen,
Szentnek, ki vértanúként szenved itt;

Pedig hazugság! — meglopom szivét,
És visszaélek a könnyenhivő
Fiúnak oly szent, oly hő érzetével!
Holott ha tudná, mily oltár előtt
Térdel, midőn az áldást esdi tőlem,
Elundorodva kelne föl előlem,
S áldásomért átokkal sujtana! —
S én még se' bonthatom fel tévhitét,
Nem mondhatom meg; — jobban szeretem,
Mint elveszejtni birnám. Nincs erőm
Széttépni szíveink gyöngéd kötését,
Mely tövisekkel is oly boldogító. (Térdre rogyva.)
Irgalmazz, Isten, a szegény anyának!
Hiszen lemondtam minden öröméről
A földnek e végső egyen kivül;
Nem zúgolódom az itélet ellen,
A mely letépte méltatlan fejemről
A koronát, s a boldogak köréből
Számüzve, e zárdába temetett!
Hiszen vezeklek, gyötröm magamat,
És még gyötrőbbek lelkem furdalási:
Csak azt ne kivánd, hogy fiam előtt
A szégyen pirja égjen arczomon;
Annál a kárhozatnak lángja sem
Lehetne gyötrőbb, mely örökre tart!
Boldog hitében hadd szeressen ő;
Utáljon engem az egész világ,
Csak ő ne — ő ne, ártatlan fiam!

(Az oldalajtó nyilik — feláll.)

Ő jön! El, el, sötétség — a fiam jön!

(Tárt karokkal siet az ajtó felé.)

HARMADIK JELENET.

Judit, Rózsa (jönnek), *Predszlava.*

JUDIT (karjába borul). Anyám!
PREDSZLAVA (megöleli). Leányom! hol van a fiam?
JUDIT. Itt lesz azonnal.
PREDSZLAVA. Nem siet karomba?
JUDIT. Nem a fiúi szeretet hiánya;
A gazda tisztje tartja vissza most.
Vendégi vannak, lengyel főurak,
Kiket vadászni meghivott magával.
Szemközt a halmon ütnek sátrakat.
E rengetegben a te kedvedért
Egész hetet fogunk eltölteni.
S te minden áldott nap látod fiad;
De én, ki e vad mulatságokat
Nem kedvelem, ha ellenedre nincs,
Mig ők vadásznak, itt nálad leszek.
(Rózsát mutatva, a vidorság s rosszul rejtett féltékenység vegyületével.)
Addig barátném ott helyettesit,
Hisz ő úgy is valódi amazon.
A legszilajabb mént megfékezi;
Ha rajta ül a széllel versenyez;
Nyilával a fecskét is ellövi,
S messzebb a kopját férfi sem veti.
Talán a természet megtévedett;
Liljom keblébe férfi szűt adott.
RÓZSA (félre). De érzem én, hogy gyenge női az!
PREDSZLAVA. Szelid szeméből ez nem látszanék.
Ki e leány?
JUDIT. Egy bujdosó, hazátlan.
Trónörökösnek egyetlen leánya,

A kit gyanakvó apja üldözött el.
Azt mondja férjem: mert boldogtalan,
Szánjuk, szeressük őt — és gyermekét!
Hisz' sorsuk oly hasonló a mienkhez.
PREDSZLAVA (félre). Oh e szavak!
JUDIT. De sorsuk a miénktől
Mégis különbözik: azon király nem
Féltékenységből, inkább félelemből
Számüzte őket; mert félt, hogy fia
Még életében elragadja trónját.
RÓZSA. Az én atyám nem tört ő ellene;
Hanem atyámat, mind harczok barátját,
Szerette bátor s harczos nemzetünk,
Melynek ha jöttét a szomszéd görög
Császár megérti, sáppad és remeg.
Most veszteg otthon ülni kényszerül,
Mert nagyatyám öreg, s pihenni vágy.
De él az Isten, s még mi megjövünk,
S Bizánczra viszszük hóditó hadunk
Vagy még tovább! — atyám hős és okos.
JUDIT (Predszlavához). Lásd, ilyen ő; saskörmökkel galamb.
PREDSZLAVA (Rózsát megöleli). Isten hozott! — Él-e még jó [anyád?
RÓZSA. Anyát nem ismerék; meghalt, mikor szült.
PREDSZLAVA. Ah, boldog anya!
JUDIT. Őt még nem ismered;
Oh, ő egészen más, mint mi vagyunk.
Gondolkozása más, szokási mások;
Oh, ő egészen — érthetlen nekünk!
RÓZSA. Minden házában mások a szokások.
Mi mást hiszünk, és más Istent imádunk,
Mások szokásink és törvényeink;

Azért minálunk mégis több a rend,
Nagyobb a hűség, ritkább a csalás
És hitszegés, mint nálatok, müvelt,
Szelid keresztények!

JUDIT. Nem mondtad-e,
Hogy nálatok felbontható a frigy
A házasok közt?

RÓZSA. Ugy van, fejedelemnő.
Nálunk a szivhez csak sziv ad jogot.
A kik csalódtak, megszüntek szeretni,
Egymást utálják, vagy meggyűlölik,
Felbonthatatlan eskü nem köti.
De meg se csalják egymást hűtlenül;
Nyiltan kimondják, a mit éreznek,
S elválva békén, egymást nem gyötrik.
Az szenved, a ki nem képes feledni;
De mind a kettő nem, mint nálatok.

PREDSZLAVA (félre). Nem tudja tán, hogy bánt minden [szava!

JUDIT (kit minden szava sértett, leküzdve boszuságát, felé fordul).
Hűség, erény igy nincs is köztetek?

RÓZSA. Ne hidd; a válás ritka, mert szabad.
De a valódi hűség gyakoribb. (Lelkesülten.)
Hisz' én is érzem — a kit én szeretnék,
Örömmel ontnám érte véremet,
S hozzá hű lennék túl a síron is!

JUDIT (Predszlavához). Ime, igy érez, igy gondolkozik.
Ki most velünk él a vendégjogon.

RÓZSA. S hálás lesz érte, hidd el, fejedelemnő,
S nem sérti meg, bár —

JUDIT (hidegen megszakasztva). Jól van — hagyjuk ezt! —
Tisztelt anyám, egy hirt kell közlenem,

Mely kósza bár, de nálunk szivesen
Látott jövény.
PREDSZLAVA. Oh, úgy az jó?
JUDIT. Nekünk az.
Atyám követje, a ki a magyar
Legfőbb urakkal titkosan beszélt,
Meghozta hírül, hogy a vak királynak —
Vagyis nejének önkényű uralmát
Már unni kezdik; s biztossá tevék,
Ha némi haddal férjem ott terem,
Hozzá özönlik az ország szine,
S hódolni fognak a jogos királynak —
Az ugy se volt más soha, mint fiad.
PREDSZLAVA. Oh Isten, e vészt háritsd el mitőlünk!
JUDIT. Hogyan! — te reszketsz az öröm helyett?
Fiad reménye im feltámadott,
S te anyja elhalványulsz mint halott?
PREDSZLAVA. Ah, mert mutatja e reménykedés,
Hogy boldog eddig sem volt a fiam.
A nagyravágyást titkolá előttem,
S nyugodni nem fog, míg a balszerencsét
Föl nem idézi, mely pihenni látszott.
JUDIT. Nyugodni nem fog, mig igaz jogát
Nem vivta ki.
PREDSZLAVA. Avagy te készteted?
S a nagyravágyás téged ösztökél?
JUDIT. A nagyravágyás nem bántott soha;
De fáj, s bosszant is, ha elgondolom,
Hogy a bitorlás győz a jog felett.
Fáj, hogy fiad, ki oly jó és nemes,
Bátor, vitéz, bölcs; a kit isten és
A jótevő természet úgy megáldott;

Ki boldogitna egy egész világot,
E talpalatnyi földre van szoritva;
Halicsra, e parányi tartományra,
Melynek fejdelmi széke a magyar
Királyi trónhoz képest csak fonószék.
PREDSZLAVA. Oh jaj, hogy ezt hallom! — Midőn atyád
Hozzá adott, ő trónra volt hivatva,
S te egy hatalmas fejdelem leánya
Azon reményben nyujtottál kezet,
Hogy még hatalmasabbra lépsz vele,
Mint az atyádé: e remény hiú volt,
És most e féreg rágja szívedet –
Ah, látom a mi jő, és rettegek!
JUDIT. Az égre, nem! — anyám, sért e gyanú!

NEGYEDIK JELENET.

Borics (gyorsan belép). *Előbbiek.*

BORICS. Anyám!
PREDSZLAVA. Fiam! (Megölelik egymást.)
BORICS. Most már tiéd vagyok.
PREDSZLAVA (kezeit fogva, szembe nézi). Boldog s elégedett [vagy-e, fiam?
BORICS. Anyám, miért e kérdés?
PREDSZLAVA. Csak felelj,
Semmit se titkolj el: boldog vagy-e?
BORICS. Ah, hogy ne volnék! (Juditot keblére vonja.) Nincs-e [hitvesem?
Ki már e földön mennyország nekem.
S az ég megáldá e boldog frigyet:
Oh hogyha látnád szép kis fiamat;
Hogy megtipeg, hogy megtapsol, ha lát!
Ölembe fut; — mert járni ugy tanitjuk,
Hogy nőmmel egy kis távolságnyira

Szemközt leülünk, és a kis bohót
Egymáshoz útasítjuk. Ekkor is
Boldog szerelmünknek követje ő;
Csókkal fogadjuk és csókkal bocsátjuk
Egymáshoz vissza!

PREDSZLAVA (Juditnak kezét nyujtja). Megbántottalak;
Bocsáss meg, őt te boldoggá tevéd.

BORICS (Judithoz). De hát mivel bántottad?

JUDIT. Semmivel.
Azt vélte, házi életünk egét
Felhők boritják, mert a trón után
Epedsz, a melyet Béla bitorol,
S én azt szemedre hányom.

BORICS. Oh anyám,
Én megtanultam türni sorsodon.
Többet veszitnek, a kik tűrik azt,
Hogy a vad önkény jármot vet nyakukba.
Van-e nagyobb balsors ország fölött,
Mint vak király, és női uralom? —
Nem én vagyok szánandó: ők azok.
Hiú dicsekvés nélkül mondom ezt.
Mi volt Halics, mikor én átvevém,
S mi most? — Kifosztott tartomány vala:
Mig most elégült, és bőségben úszik.
Ki hall panaszt minálunk s jajveszéklést?
Pedig sok éve hogy uralkodom:
Mig ők a gyeplőt csak most ragadák meg,
S im már is oly keményen ostorozzák
Alattvalóikat, hogy átkaik
S a jajgatás idáig hallik el.

PREDSZLAVA. Oh hadd a sorsnak őket, jó fiam,

Ne halljad e jajszót te; krokodil
Sirása ez, mely vészbe csalna téged.
BORICS. Jól mondod ezt, anyám! Jajgassanak:
Megérdemelték. Nem miattam, én e
Trón gondja nélkül is boldog vagyok —
Te érted, édes szenvedő anyám,
Kinek fejére a bút halmozák . . .
Oh, mert atyámat nem vádolhatom;
Ő gyönge volt csak és hitt a kigyóknak.
Hisz' őt is a búbánat ölte meg,
S a lelkiismeret vad furdalása.
Beszélte István bátyám azt nekem.
Oh jó anyám, ha én e trónra vágyom,
Az csak azért van, hogy jobbomra ülj,
S kik élnek a rágalmazók közől,
Porig hajolva megimádjanak.
PREDSZLAVA. Nem! oh ne adjon ily fegyvert kezedbe
A bosszu értem; én halott vagyok.
Én megbocsáték minden ellenimnek,
És arra kérlek, mit se tégy miattam.
Ne menj közéjök, hogyha még szeretsz;
Pártokra tépett ország az, fiam,
S én érzem, ott a balsors vár reád.
BORICS. Nyugodt lehetsz, anyám; mert rá sem gon-
De ím atyánk jön, a nagy fejedelem. [dolok. —
Szavát megállta, ő is eljöve.

ÖTÖDIK JELENET.

Boleszló. Előbbiek.

BOLESZLÓ. S nem egyedül. (Predszlavához.)
Üdvözlek, asszonyom! (Boricshoz.)

A hir a melyet küldöttem hozott,
Csak a dörgés volt, a villám követte,
S mindjárt megérted, milyen pusztitást tőn.
Alig jövél el, számos menekült
Jött udvaromba. Elhozám magammal,
Hallgasd ki őket; fontold meg, s határozz.

PREDSZLAVA (nyugtalanul). Fiam határozzon? — nem tud-
[hatom, mit?

BOLESZLÓ. Sőt arra kérlek, légy jelen te is.
Ettől fiad jövője függ; s lehet,
E gyászfalaktól búcsut vészsz te is.
Ha sértne a világiak szeme,
Fedezd be arczodat.

PREDSZLAVA (fátyolát leeresztve, félre). Hajh rettegek!

BOLESZLÓ (az oldalajtót megnyitja). Urak, jöhettek.

HATODIK JELENET.

Sámson, Csanád, Folkus, Titus, Tamási, Tordai. Első, második, harmadik lengyel főúr. Bodomér. Lengyel főurak. Előbbiek. Boleszló, Borics, Predszlava, Judit, Rózsa, Bodomér a főhelyen balra foglalnak helyet, középen a magyarok, jobbra a lengyelek.

BOLESZLÓ (Boricsra mutat, a menekültekhez). Im, a fejdelem.

SÁMSON. Az égre, ő az! (Magyarokhoz.) Nézzetek reá:
Királyi fölség áll előttetek.
Ennél magasban fénylő homlokot
Még nem diszített a szent korona.

BORICS. Isten hozott! — Kik vagytok? mért jövétek?

SÁMSON. Hogy kik vagyunk, kérded, nagy fejdelem?
Azok vagyunk, mi te vagy, magyarok;
Hazátlanok, számüzött bujdosók;
De kiknek ajkán egy hon szive van, (fokozatos dühvel)
Kiket kifosztott legszentebb jogukból

A zsarnok önkény; a kiknek leölte
Egy véres asszony — nem! több! — Ez nem
Asszony szivében, még ha kárhozott is, [asszony;
Az égi fényü kegyből egy parány van —
Ezében semmi a poklon kivűl.
Ez nyájas arczczal, hizelgő szavakkal
Gyülésre hivott törvényt szerzeni;
De már megalkuvék orgyilkosokkal,
Tanácsosit hóhérokká tevé, — (magán kivül)
A vér! — atyámnak vére! — vérben áll —
Én vérbe látom az egész világot! . . .
Fegyvert nekem, ne szót! — elfulladok.

TORDAI. Nagy fejdelem, bocsáss meg; ifju még,
S atyját ölék meg az orgyilkosok.
Hadd mondjam én el a történteket. —
Aradra hívott a király gyülésbe.
Mit sem gyanitva elmentünk mi is,
Kik ama pártnak nem voltunk baráti,
A melylyel e vakondok atyja, Álmos,
Kálmán korában annyiszor zavarta
Hazánk nyugalmát, s annyiszor hozott
Reánk külföldi pusztitó hadat.
Mellőzve voltunk; hivatalaink
A trónra lépvén rendre elszedék,
Hogy megjutalmazzák az árulókat;
Mi türtük ezt, és szántuk a hazát,
Hogy sorsa ily kezekbe van letéve.
Türtük, hogy a békét ne háborítsuk;
Türtük, hogy a hazának érdekét
Ne hozza vészbe a mi érdekünk.

1. LENGYEL FŐUR (a többiekhez). Derék becsületes, jó
[honfiak! (A többi helyesli.)

TORDAI (Boricshoz). Hiszen te is türtél, nagy fejdelem,
S mi csak becsülni tudtuk a lemondást;
S több izben mondtuk azt egymás között:
Ez is mutatja, mily önzéstelen,
Nagylelkü vagy! velünk érzesz, miénk vagy,
S kebledben a sziv magyarán dobog!
2. LENGYEL FŐUR (a többihez). Mi véle történt, nagy
[igaztalanság! (Helyeslik.)
TORDAI. Tisztának érezvén öntudatunk,
Aradra mentünk a legbékésebb
Szándékkal; hozni oly törvényeket,
Melyek begyógyitnák a sebeket. (A lengyelek felé.)
S a mint egymás között elvégezők,
Hogy szóba hozzuk a lengyel frigyet,
Mely e hatalmas két nagy nemzetet
Áldásthozó viszonyban egyesitné.
3. LENGYEL FŐUR. Ezek barátink!
LENGYELEK. Ez kivánatos!
TORDAI. Meg is nyitá a gyűlést a király,
S mi megkezdettük a tanácskozást.
Im, a királyné lép be. Gyermekit
Szintén magával hozta, terv szerint,
Hogy a hatás annál nagyobb legyen.
Minden ki volt gondolva jó előre;
A fegyveres nép, hogy kéznél legyen,
Már lesben állt a gyűléshez közel. —
Beszélt. A vad bosszú lángolt szemén,
S azt szinlelé mégis, hogy sir, zokog.
1. LENGYEL FŐUR. És mit beszélt?
TORDAI (elejtve). Hogy férje, a király vak;
Hogy azt mi tettük . . . (kiemelve) a kik hívei
Valánk Kálmánnak, e nagy fejdelem

Atyjának; a ki Álmost többszöri
Honárulásért megvakittatá
Fiával együtt a — törvény szerint.
Elmondta, ő milyen boldogtalan; (keserű gúnynyal)
Im ifju, szép, kecses, hódoltató,
S a férje nem láthatja bájait.
Azért kivánja most, hogy mindazok,
Kik egykoron a törvényes királyhoz
Hivek valának a honáruló
És szüntelen lázongó Álmos ellen;
Királyi bátyját a ki nemcsak a
Tróntól akarta volt megfosztani,
De életétől is, — mint az kisült —
Silány orgyilkosokkal czimborálva; —
Hogy mindazok, kik a hazát s jogos
Királyt szerették, rögtön haljanak meg;
Mert ő — a szende nő, boszút kiván;
A szerető hites vért, vért özönnel —
Ő mint királyné ily törvényt kiván! —
Ekkor szeméhez vitte keszkenőjét,
Mutatva, hogy sir — oh ez volt a jel!
Az udvaronczok s pártjokon levők,
Villogtaták a kardot, és halált
Kiáltozának. Kevesen valának,
És a gyülés többsége csakhamar
Lezúgta és elűzte volna őket;
De ott teremtek a bérgyilkosok,
Kiválogatva zsoldosok közül
A legbutábbak, és a legvadabbak.
Vérszomjas ördögök, kiknek dühös
Vérszomjuságát részegség fokozta.
S kezdődött a szörnyü mészárolás:

Vágóhiddá lett az országgyülés.
Ott egy galambősz szent fejét hasitják;
Vér festi szép ezüst hajszálait;
Hazánknak gondja őszitette meg;
Még tántorogva is hazánkat áldja:
«Szegény hazám!» e szókkal rogy le, s meghal.
MIND. Irtóztató!
1. LENGYEL FŐUR. S nem védte senki sem?
TORDAI. Hozzá utat tört három hős fia,
Hogy atyjokat megvédjék; — hajh, de késő!
Levágva atyjuk mellett hulltak el.
1. LENGYEL FŐUR. Hisz' ez zsiványság!
2. LENGYEL FŐUR. A gyülés helyén!?
PREDSZLAVA (magában). Vérengző királyné jobb nekik!
TORDAI. Ott egy derék hős, egy dicső vezér,
Ki a hon védelmében annyiszor
Ontotta vérét, s bölcs vezérletével
Nem egy csatát nyert: most orgyilkosokkal
Haláltusát viv, és vérkoszorut nyer
Jutalmul, hogy megmenté a hazát — [kiván!
MIND (kardjaikat zörgetve). Hah ez gyalázat! ez bosszut
TORDAI (Sámsonra mutat). Im ennek atyját tiz sebbel ölék
Fölnégyelték és bitóra szegzék — [meg,
Miért? — soh' sem volt pártok embere;
Nagy birtokára szükségök vala,
Hogy a kegyenczek és orgyilkosok
Jutalmul oszszák fel egymás között. —
(Egy másikra mutat.)
Im ennek öcscsét vágták darabokra,
Ki a világon sem volt akkoron,
Midőn ama bitorlót megvakíták:
Mert atyja meghalt e bosszú előtt,

Fiának kellett érte halnia. —
Engem fiamtól fosztottak meg ők;
Engem födözve és megmentve halt meg! —
Oh vajha engem öltek volna meg:

(ég felé emelve szemét)

Veled kihaltam én is — több fiam nincs!

LENGYELEK. Szegény öreg!

TORDAI. De mért emlékezem
Saját bajomra ily közös veszélyben? —
Megöltek ők hatvannyolcz főnemest,
S csak még e vérengző gyülés után
Kezdték az égbekiáltó üldözést.
A kit gyülöltek udvaronczaik,
Kinek javára áhitoztak, az
El volt itélve; s ha nem menekült,
Kivégezék, ki összes háza népét.
Széles hazánk határin mindenütt
Tódul ki a menekvők gyász sora.
Nem biztos senki, hogyha érdemi
Vannak s ha gazdag: csak a koldusok,
Honárulók s kegyenczek biztosak.

BODOMÉR. De hát az ország türte? türi most is?

TORDAI. Kétségbeesnénk, hogyha türni fogná!
Ott az erőszak győzött — száz egy ellen,
S garázda művét még az űzi most is;
De a hazának nagy többsége forrong,
S készül a harczra, csak a jelre vár.
Ha némi haddal megjelenhetünk,
Zászlónkhoz tódul és velünk csatáz.
De nem! csatára szükség nem leszen;
E véres asszony és gyámoltalan
Bitor vak férje el lesznek hagyatva,

S hadjáratunk csak diadalmenet.
Azért jövel velünk, nagy fejdelem,
Inditsd meg a hadat: király leszesz!
CSANÁD (lassanként mind közelébe tódulnak).
Szegény hazánkért! Légy szabaditója!
TAMÁSI. A jog tiéd; Álmos honáruló volt,
Törvény szerint számüzeték, s fiának
Jogát eljátszta: Béla csak bitor.
FOLKUS. S ha a szabad választás a jogot
Megadta volna is, eljátszta azt,
Lábbal tapodva ős törvényeinket;
Nekünk a törvény ad jogot letenni.
TITUS. A vér bosszúért felkiált az égbe;
A büntető Isten harczol velünk!
SÁMSON. S ha nincs igazság, s ott fenn tűrik ezt:
Én egymagam kiirtom a kigyófajt,
S megüresitem a trónust neked! [vezess!
1. LENGYEL FŐUR. Veled megyek hadammal, csak
2. LENGYEL FŐUR. Nem tűri ezt, kinek kőszíve nincs.
3. LENGYEL FŐUR. Ugy-e barátim, megsegitjük őt?
LENGYELEK. Mindnyájan elmegyünk!
MIND. Éljen Borics!
BODOMÉR (kezet ad). Házadba vettél bujdosó hazátlant,
E pillanattól bajtársad vagyok;
Jó s balszerencsét megosztok veled!
BOLESZLÓ. Országom gondja visszatart; de nem
Ellenzem, hogy népemből szedj hadat.
BORICS (mély megindulással). Az Isten látja árva lelkemet,
Nem az öröm, a bánat könnye ez.
Én megnyugodtam rég már sorsomon,
Atyámnak örökéről rég lemondtam;
És nem zavartam volna trónt keresve

Hazánk nyugalmát, esküszöm, soha:
De sorsa mostan oly kétségbeejtő,
Hogy im, (a lengyel urakra mutat) kik a honnak nem fiai,
S hozzá sem érdek, sem vér nem köti,
A szánalomnak könyét hullaták,
S mentéseül készek vért ontani:
Maradhat-e nyugodt az én szivem,
Mely gyökerével ott táplálkozott?
Hisz' úgy a halvány félelem lakozná,
S azt igazolnám, hogy nincs benne egy csepp
Királyi vér — atyámnak vére sincs —
Sőt: hogy nem is magyar vér lükteti.
Végezve van: a trónt elfoglalom.

MAGYAROK. Éljen Borics király!
LENGYELEK. Veled leszünk!
PREDSZLAVA (magánkivül). Fiam, megállj!
BORICS (hévvel). Ah, megbocsáss, anyám,
A köznyomor szivemnek főhelyét
Foglalta el, mely téged illetett.
Most már emeld fel büszkén homlokod,
Leplezd le bútól halvány arczodat,
Lássák hazánknak számüzöttei,
Kiket lesujtott a sors balkeze,
Kiknek szeméből könypatak csurog,
S szivökben a halálnak tőre van:
Hogy van kivülök egy még szánni méltóbb,
Ki fájdalomban szült világra engem,
S mikor megszüle, nem örülhetett.
Emeld a fátyolt, nem szégyent takar,
Csupán a rágalom bús áldozatját.
Most igazolnak ujra. — Oh urak,

Hódoljatok: ez ő, az én anyám,
Az üldözött, a bánatos királyné!

(Felakarja fátyolát emelni.)

PREDSZLAVA. Fiam, ne érintsd a bú fátyolát,
Ezek ne lássák arczomat soha, —
Ne is hódoljanak többé nekem.

TORDAI (némi szorongással). Feledd, királyné, a gyász mul- [takat,
Örvendj fiadnak; jóvá rajta teszszük,
A mit talán vétettünk ellened.

SÁMSON. Hódoljatok! ha most sem hódolunk,
Fiát mi joggal hivjuk trónra akkor?

MAGYAROK (meghajolnak). Légy üdvözölve, fölséges [királyné!

BORICS. Áldásodat, anyám!

PREDSZLAVA (nyakába borul kétségbeesve). Fiam, ne menj!

BORICS. De, jó anyám, hisz' az végezve van.
A jog, az ország — Isten lesz velem!
Áldj meg, s bocsáss el!

PREDSZLAVA (küzdés után, elszakasztva magát).
Ugy áldjon meg Isten! (Székbe rogyik, képét elfödve sir.)

BORICS. Isten veled, nőm! — Vigasztald anyámat.

JUDIT. Mig oda lészsz, e zárdában lakom;
Imádkozom, hogy vissza mint király jőj;
Ha elmaradsz — többé el sem hagyom.

BODOMÉR (Rózsához). S te nem maradsz itt?

RÓZSA. Én veled megyek,
És harczolok: győzünk, vagy meghalok!

JUDIT (ki ezt hallá, villámló tekintettel felé, magában).
Ah, a fulánkot ujra érezem!

BORICS. Miért remegsz? — te sápadsz —

JUDIT (hirtelen). A bucsú
Fájdalma — nem más. (Félre.) A gyanú megöl!

BORICS. Meglátjuk egymást, és örvendezünk!

(Megcsókolja homlokát.)

E csók helyére koronát hozok.
Isten velünk! — Barátim, tettre most:
Könyes szemekkel néznek itt utánunk,
Könyes szemekkel várnak ott reánk;
Legyünk azon, hogy mindenütt öröm
Fogadjon, s ez utolsó köny legyen!

MIND. Fegyverre! Éljen a király!

MÁSODIK FELVONÁS.

Borics tábora a Sajó partján, túl a Béla tábora látszik.
Reggeli szürkület.

ELSŐ JELENET.

Rózsa (fegyveresen, szoborként kopjára támaszkodva).

Pirúl a hajnal; tán értem pirul,
Tán látja szivem titkos gondolatját.
Oh nap, aludj még, hadd viraszszak én;
Ne tépd le arczomról az éji fátyolt,
S ne lássa senki, mint pironkodik,
A sziv erőtlen harczát szégyenelve!
Én, a kit, meg nem áldatván fiúval,
Harczok vezéreül nevelt atyám,
A szerelemnek hódolok legyőzve.
Én, a ki egykor hivatott vagyok
Egy büszke bátor nép felett uralgni,
Magam fölött sem uralkodhatom;
S kit harczok istennőjének neveztek,
Midőn atyámmal küzdve, ellenünk
Ifjú vezérét dárdámmal leszurtam,
Egy gyáva nyilat sem birok kitépni,
Sőt eszelősen még beljebb döföm . . .
Oh jaj, hogy ennyi férfiú erővel
Ilyen erőtlen, gyenge nő vagyok! —
Szemem lopá be a szikrát szivembe,

Melyből e pusztitó vész áradott.
Midőn az üldözést, a bujdosást,
A vészt s nyomort elmondottam nekik,
Melyekre nagyatyám kárhoztatott,
Az ő szemében könnyek csillogának:
Im e csöppeknek gyujtó erejök volt,
S az én könyűim még sem olthaták el. —
Milyen dicső, nemes, szép érzelem volt,
Tündér se pirult volna el miatta;
A hála s tisztelet volt a szelid rügy,
Melyből tövis termett, s mérges bürök.
Egyszerre nyilt meg a menny és pokol:
Gyülöltem azt az asszonyt a pokol
Minden gyötrelmivel, s szerettem őt
A mennybevágyók minden gyönyörével!
Csak akkor láttam a mélységes örvényt,
Midőn sülyedve immár elveszék.
Mert nincs remény! — imádja hitvesét,
S nekem csupán a rejtett kín marad.
(Megvilágosodik; a táborban harczosok mutatkoznak.)
Ne tudja ő meg, mig élek soha;
De küzdök érte; ez haláltusám.
Oh jószerencse, azt add meg nekem:
Midőn elestem, hogy közel legyen;
S midőn halálra elvált arczomon
Többé a szégyen pirja nem lehet,
Mondhassak ennyit: im érted halok! —
El a sisakkal, dobd el pajzsodat,
Most még az ég is tündérül fogad be:
Ki tudja, élve nem lennél-e kigyó,
S ő megutálna: igy tán szánni fog! (Hirtelen távozik.)

MÁSODIK JELENET.

Sámson, Csanád, egy apród.

SÁMSON (apródhoz). Hozd a lovat, menj! — mig vérem
CSANÁD. Öcsém, te őrjöngsz. [le nem hűl. (Apród el.)
SÁMSON. Az őrült te vagy;
Nem látod a keringő varjakat
Fejünk fölött, a melyek majd fölesznek. —
Van-e kilátás győzelemre itt?
S van-e menekvés vesztett harcz után?
Nézz a tulpartra, és nézz táborunkra;
Ott büszke hősök, ékes daliák,
Az ország színe vár az ütközetre;
Nálunk szedett-vedett nép, csürhe, mely
Rabolni jött, de futni és agyon
Veretni is jó lesz. Nagyon csalódtunk!
Ez asszony vas marokkal tartja őket.
CSANÁD. A harcz alatt átjönnek, azt hiszem.
SÁMSON. Csak higyj csudákban; én addig cselekszem,
De bosszu nélkül nem tipornak el.
Én egy csapással meggyógyítalak mind,
Kik itt halálos ágyban fekszetek (szivére üt)
S meggyógyitandom ez égő sebet;
Ez üszköt, — ezt csak vérök oltja el.
CSANÁD. De ily merény?
SÁMSON. Ugy van, csak egyedül
Magam megyek. Fehér kendőt kötök
Karomra, az ő harczi jelvőket;
S ha a királynak sátráig jutok,
Gyorsan leszállok. A Ráró megáll; —
Ugy van tanitva, mintha mind a négy
Lábát leczövekelnék. Bemegyek,

Mintha hódolni jöttem volna hozzá,
A többit e gyors kéz elvégezi;
S tán gyors lovam még vissza is hozand.
Számitok a meglepetésre is.
Isten veled! — Ha ez nem sikerül,
S ha vissza nem jövök, tanácsolom,
Te menj, a merre s a mig lát szemed.

CSANÁD (utána menve). Ezt nagylelküvé tette kis hite.

(Elmennek.)

HARMADIK JELENET.

1., 2., 3. lengyel főur.

3. LENGYEL. Barátim, ez a nap nekem nagyon
Vérszinü; félek, nem látjuk lementét.

2. LENGYEL. Mi bánt megint?

3. LENGYEL. Mi? — tegnap délután
Bejártam a tábor minden zugát;
Tudod, mit érzék?

2. LENGYEL. Nos?

3. LENGYEL. Hogy itt nagyon
Rossz társaságba tévedék, holott
A bujdosók azt mondták, hogy velünk lesz
Országuk színe. No, ha ez a színe,
Én nem tudom, minő a sepreje.
Biztattak azzal is, hogy a határon
Bár patakocska volna is hadunk,
A mig beérünk, tengerré dagad;
No, hogyha tenger, úgy nagyon soká
Tart az apálya, s tán jó lenne várni,
Mig a dagálya is megérkezik.

1. LENGYEL. Bajtárs, nagyon sötéten lát szemed.

Az ellen egy fennálló hatalom,
S az, bár erőszak s kényszer tartja össze,
Hasonlit a hordóhoz: verd le az
Abroncsokat, s azonnal szerte hull.
Egyébiránt mi sem vagyunk kevesben,
S kisebb had is vert már annál nagyobbat.
És végre is, mi nem mulatni jöttünk,
Hanem kivívni az igaz ügyet;
Segitni elnyomott szomszédainkon,
És harczi repkényt tűzni homlokunkra.
Azért csatázzunk mint bátor vitézek;
Becsületünket hoztuk el hazulról:
Elfutva a szégyent vinnők haza.
2. LENGYEL. Helyes! mi mind ekkép gondolkozunk.

NEGYEDIK JELENET.

Borics, Tordai, Bodomér, Folkus, Titus, Tamási.
(Lengyel és magyar vitézek.)

TORDAI. Az égre, ezt nem jól tevéd, királyom!
Nem jó barátod adta e tanácsot.
1. LENGYEL. Mi az? mi történt!
BODOMÉR. Én helybenhagyám,
S az égre, nálam jobb barátja nincs.
BORICS. S én azt hiszem, a lengyel főurak
Szintén helyeslik.
1. LENGYEL. Mit, uram király?
BORICS. Az ellentáborból hirnök jövén,
Felszólitott, hogy küldöttségöket
Fogadjuk el.
3. LENGYEL Hisz ez nagyon helyes.

TORDAI. De azt kivánták, hogy legyünk jelen
Mi főurak mind a kihallgatáson.
1. LENGYEL. Minden bizonynyal ott leszünk mi is
Mi a királylyal frigytársak vagyunk,
Mi nélkülünk alkudni nem lehet.
BORICS. Ha nem kivánták volna ezt, magam
Kötöttem volna ki.
TORDAI. De végre is
Ebből gyülés lesz, s keserü vita.
BORICS. De mért kerülném azt? mért féljek attól!
A jog s igazság nincs-e részemen? —
Nem lopni jöttem én a koronát,
Hanem kivívni, mert az engem illet;
S nemcsak legyőzni őket fegyver által,
Hanem meggyőzni, hogy hozzá jogom van.
Ha győzök, azzal még mitsem nyerek,
Ha sziveik vonzalmát nem nyerem meg.
A hódolatnak szivből kell fakadni;
A hatalomnak és uralkodásnak
Csak úgy lesz állandó forrásaul.
BODOMÉR. Mit — féltek a szótól? a szó nem öl.
TAMÁSI. S ha öl, mi győzünk. Majd szólunk mi is,
S felhozzuk az aradi vésznapot.
Van a pokolnak oly undok müve,
S van-e az égnek oly irgalmazása,
Mely ezt feledni, s megbocsátni tudná?
FOLKUS. S ha ama vértől ázott furiát
E tiszta lelkü, bűntelen királylyal
Hasonlítják, s nem ehhez hajlanak.
Ugy ama vak Bélánál is vakabbak.
TORDAI. Én rettegek: rossz vége lesz. (Kivül zaj.)
BORICS. Mi zaj ez?

BODOMÉR. A part felé tódulnak harczosink.
FOLKUS. A másik parton szintén összefutnak.
BORICS. De hát mi az? — Tekintsük meg, urak.

ÖTÖDIK JELENET.

Titus (jő), mindjárt *Csanád. Előbbiek.*

BODOMÉR. Ez ott vala.
BORICS. Mi történt?
TITUS. Vége van.
Egy szemtanútól hallám, a ki a
Folyóban éppen a lovát itatta.
Egyszerre a tulparton nagy zsivajt hall,
S lát nagy sürgést az ellen táborában.
Im a folyónak vágtat egy lovas,
És a magas partról belé ugrat.
Nyomban, csak szőrén ülve a lovon,
Egy másik jött, s utána ugratott.
Ekkorra már többen futottak össze,
S az üldözöttben Sámsont ismerék meg.
Ladikba ugrostak, hogy megsegitsék;
De üldözője már elérte őt,
S kopjával altaldöfte. Ő lefordult;
Csak az üres ló menekült a partra.
MIND. Meghalt?
TITUS. Alámerült, fel sem vetődött.
BORICS. Mi vitte őt az ellen táborába?
CSANÁD (előlép). Őrült merény, melyről le nem beszél-
De hogyha sikerűlt, ugy jajgatást [hetém.
Hagyott utána, s mi örvendhetünk,
Mert úgy a tulparton már nincs király.

BORICS (megdöbbenve). Nincsen király? — Mi volt a [szándoka?
CSANÁD. Megölni a bitorlót ment oda;
S úgy látszik, a mikor feláldozá
Éltét, nem éppen rosszul számitott
A köz zavarra és megdöbbenésre,
Mert csak egy üzte, s szőrén ült lován.
BORICS. Minket zavart meg, és mi döbbenünk meg!
3. LENGYEL. Az ily merénylet rossz színt vet reánk;
Meglepni és megölni egy vakot,
Ki oltalmazni sem tudá magát!
TORDAI. Hát a gyülésen ölni százakat? —
Az tán nemes tett?
1. LENGYEL. Mindegy! — nem helyes
Az ellenséget a rosszban követni.
BORICS. Az égre, nem kivánom sikerét!
Ha csak gyanítom is, rabbá teszem. (Kivül harsonajelek.)
BODOMÉR. Ez a követség. Nem történhetett meg,
Különben nem jönnének.
BORICS. Adjatok jelt.

(Harsonák felelnek.)

Urak, vitézek, én esküt tevék,
Hogy bárki jönne, szabadon jöhet;
S bármit beszéljen, szabadon beszélhet.
Azért ki kell hallgatnunk türelemmel,
S indulatosság nélkül megfelelnünk;
A jog s igazság sujtás nélkül is sujt.

(Több csolnak közeledett a parthoz, az egyik kiköt két hirnökkel s a nádorral, ki a partra lép s a partnál megáll.)

HATODIK JELENET.

Nádor. Magyar főurak. Béla hivei. (Mind vértesen, fegyverben.)
Előbbiek.

BORICS. De ime itt is vannak már. (Nádorhoz.) Ki vagy?
Hogy úgy fogadjunk, mint rangodhoz illő.
Ki vagy?
NÁDOR. Az ország nádora, király
Után legelső.
BORICS. Mért nem közelítesz?
Miért nem szállanak ki társaid?
NÁDOR. Mert nem tudom, nem vár-e orgyilok? —
Ha esni kell, hadd haljak egyedül.
BORICS. Megesküvém, hogy szabadon jöhettek;
Nem gyilkosok, vitézek vártak itt.
NÁDOR. Midőn a szent keresztre esküvél,
Tán éppen akkor rontott a király
Sátrába egy orgyilkos.
BORICS. Nem hiszed tán,
Hogy e rajongó tettét helyeseljük?
NÁDOR. Mit higyjek, én tudom; de ily rajongót
Nyelvünk silány orgyilkosnak nevez.
1. LENGYEL. Mi sem nevezzük másnak, elhihedd.
NÁDOR (tisztelettel a lengyelek felé). Tudom. Tibennetek biz-
[ván jövénk el.
BORICS. Ha én tudom, meg nem történik az.
NÁDOR (méltósággal). Királyunk oltalmadra nem szorult;
Mert a királyok nagy királya védi,
Szemével nézi a szegény vakot,
S a védtelent pajzsával elfödi.
Ő látta az orgyilkos szándokát,
Ő tette, hogy jelen legyünk mi is,

Midőn berontott: éles tőr helyett
Csak nyelve fúlánkjával sértheté,
Hogy nyomorultan veszszen mint darázs,
A mely kiadta mérgezett fulánkját.
BORICS. Ugy lásd, hogy örömhirt hoztál nekünk.
NÁDOR. Látom. (Lengyelekhez.) Vitézek, lengyel főurak,
Esküt mi nem kivánunk tőletek,
Csak biztositó szót, hogy védni fogtok,
(a magyarokra mutat)
Ha tán ezeknek nem tetszik szavunk.
TORDAI. Mi türjük ezt? — Király, te esküvél;
Nem bizva abban, ők megsértenek:
Küldd vissza őket meghallgatlanul.
BORICS. Már kértelek, hogy béke s nyugalom.
3. LENGYEL. Mi biztositjuk nektek a szabad szót.
NÁDOR (kisérőihez). Igy már jöhettek.

(A csolnakokból a többiek kiszállnak. Egyfelől a lengyel, másfelől Borics s a pártos magyar urak, középen Nádor és Béla hivei foglalnak helyet. Ezalatt:)

2. LENGYEL (társaihoz). Bennünk biznak ők.
3. LENGYEL. Csufság is egy vakot támadni meg.
2. LENGYEL. Valódi méltóság ez a nagy úr.
1. LENGYEL. Korán itélünk; halljuk, mit beszél.
BORICS. Mért jöttetek? — mit kivántok? — beszélj.
NÁDOR. Mielőtt csatára kelve, a mezőt
Véres halottakkal behintenők,
Hogy annyi özvegy s árva megsirassa,
Ohajtjuk tudni, mért jövél ide?
(A lengyelek felé, ismét sok tisztelettel.)
S miért követtek jó szomszédaink,
Hogy megzavarják a békét közöttünk,
S talán egy irtó tartós háborút

Idézzenek föl két ország között,
Mely mind a kettőnek romlás lehet?
BORICS. Azt tudhatod; mert a jog az enyém,
Mert engem illet a szent korona:
Kálmán királynak én vagyok fia.
NÁDOR. Ugy e folyó most nem választna el,
S tódulna hozzád minden hű magyar;
De már nekünk van választott királyunk,
Kit egyedül illet a korona.
BORICS. Az csak bitorló, zsarnok és tehetlen.
NÁDOR. S mi mégis e szerinted zsarnokot,
Ezen szegény és szánandó vakot
Követjük — ép azért, mert nem bitorló;
Mert a királyi háznak, a dicső
Árpádi vérnek egyedül csak ő
Valódi és törvényes ivadéka.
BORICS. Hah, ezt szemembe! . . . úgy én . . . ki
Úgy én?! [vagyok
NÁDOR (nyugodt méltósággal). Bocsáss meg, hogyha sért
Mi a fiúnak kegyeletes hitét [szavam;
Becsülni tudjuk, s Isten a tanunk,
Ily szemrehányás nem jön ajkainkra,
Ha rá a végszükség nem kényszerit. (Emeltebb hangon.)
De midőn hazánknak békéjét zavarják,
Kétségbevonják választó jogunk,
S a tiszta fényü szentelt koronát
Szentségtelen kéz bűnfoltos fejére
Akarja tenni, hogy becsületét
Lealjasitsa büszke nemzetünknek:
A béketűrés akkor gyávaság,
S a hallgató kimélet oktalanság.

Azért kimondjuk szemtől szembe bátran:
Kálmán királynak te nem vagy a fia.

BORICS. E szó megölt — engem — vagy tégedet! —
Egy életem van, — volna bár ezer,
Kevés lemosni e gyaláztatást! (Kardot ránt.)
Vonj kardot! Isten a biró közöttünk.

NÁDOR. Tekints a tulsó partra; e haza
Fegyverben áll ott, s minden bajnoka
Kész harczra kelni mondott szavamért.
S ha ölni volna százezer karod,
A legutolsó is ezt mondaná
Halálhörögve.

BORICS. Hah, a gyávaság
Igy menekülne!

NÁDOR. Gyáva nem vagyok;
Nézz homlokomra, sebhelyek boritják,
De még maradt hely e csatához is.

1. LENGYEL (Nádorhoz). Az nem helyes, hogy ezt föl-
E rágalom meg volt czáfolva rég, [emlitéd;
István király testvérül ismeré el.

NÁDOR. István akarta, hogy válaszszuk őt,
De ellenmondott minden jó magyar;
(Borics párthiveire mutat.)
És ellenmondtak im e pártütők is.
(Lengyelek megütköznek.)

1. LENGYEL. Ők mondtak ellen?

NÁDOR. És István király
Megnézve a törvény itéletét,
E szándokával rögtön felhagyott,
S Bélát ajánlta trónutódjaul.

TORDAI. Ez rágalom, mi elleneztük azt.

NÁDOR. Oh azt igen, hogy az legyen király,

A kit szemétől megfosztottatok.
(Egy oklevelet vesz el egyik kisérőjétől.)
De itt az oklevél, itt az itélet,
Mely Predszlavára a bűnöst kimondja. (Tordaira.)
Birája voltál, (lengyeleknek mutatja) itt áll a neve.
Csanád, te szintén ; — im alá van irva. (Másokra mutat.)
S ezek valának legfőbb vádolói ; (másokra)
S ezek tanúkul vannak följegyezve.
S imé kik akkor házasságtörőnek
Bizonyiták, s itélték az anyát,
Most a fiát mint törvényest behozzák!

(Az oklevelet átadja a lengyeleknek — Borics párthivei lesujtva szóhoz nem jutnak.)

LENGYELEK (egymás közt, méltatlankodva). Hisz' ez gyalázat!
BORICS (magában). Oh anyám, anyám! (Bodomérhoz, halkan.)
Szédülök — a világ forog velem.
TORDAI (magához térve). Mi visszavontuk azt: megbántuk [azt —
NÁDOR (lengyelekhez). Halljátok ezt? — egy biró mondja [ezt!
Bevallja im, hogy álnokúl itélt el,
Hogy megrabolt egy nőt becsületétől,
Királyi asszonyát a koronától:
S kit akkor e nő sziv alatt viselt,
A születendő gyermeket, előre
Megbélyegezte ; e boldogtalant itt, (Boricsra mutat)
Kit most királyi trónra tenne fel. (Lengyelekhez.)
Melyik bűn a nagyobb, itéljetek:
Hamisan itélni el két büntelent;
Vagy pártot ütni mint honárulók,
Midőn a törvényes király helyett,
Törvénytelen vért tolnak fel a trónra? (Azokhoz.)
Válaszszatok: e jó nemes vitézek —
Mit higyenek tehát tirólatok?

TORDAI. Hogy tévedénk, s most jóváteszszük azt.
NÁDOR. Én nem valék birája, nincs nevem
Alája irva e vádló levélnek,
S én mégis ime azt erősitem,
S az öszves ország viszhangozza azt,
Hogy ez itélet törvényes s igaz!
Ti most hazudtok; mert kiűzve innen,
A jog s igazság, szentség és becsület
Most csak üres szó; nektek jó király,
Ki bűneitekkel szárny alá fogad,
Legyen királyi sas, vagy csak kakukfi.
TORDAI. Ők emlegetnek törvényt és jogot,
Ők, az aradi vérfürdő után!
BODOMÉR. Ha az való, s ugy történt, mint mi hallók,
Ugy nálatok törvény a gyilkolás; (az iratra mutat)
Ugy ez itélet is haszontalan.
LENGYELEK. Igaz! bevallják, hogy rosszúl itéltek.
(Borics felléiekzel.)
NÁDOR (lengyelekhez). S habár úgy volna, és az aradi
Vésznap kegyetlen zsarnokság vala;
Ez is csak arról győz meg, hogy mi inkább
Eltürjük a zsarnok vasvesszejét,
Mint koronánkban e hamis követ. — (Lengyelekhez.)
Hanem, vitézek, szánó szivetek
Hő gerjedelmét meglopták ezek;
Fölemliték a sujtó büntetést,
De hallgatának szörnyü vétkeikről.
Elmondom én — [szélt!
MAGYAROK BORICS PÁRTJÁN (nagy zajjal). Elég soká be-
Ne türjük! — Gyilkosság volt! — Harczra, harczra!
LENGYELEK. Ki kell hallgatni! — Megigértük azt!

3. LENGYEL. Ha nem hallgattok, mi nem harczolunk!

(A zaj lecsendesül.)

NÁDOR. László királyunk, a nagy szent király,
A kit egy évig gyászolt e haza,
Álmost jelölte ki utódjaul;
De trónra Kálmán lépett, s nagy király lett.
Álmos kereste elvesztett jogát —

TORDAI (megszakasztja). És e hazára sok bajt, s vészt ho-[zott;
Végső lehelletig pártoskodék:
Idegen hadakkal támadott reánk —

NÁDOR. Mint most ti! — Vagy nektek szabad, s erény,
Mit benne egykor kárhoztattatok? —
Én nem valék az Álmos párthive;
Ő lázadó volt: de Kálmán király
E pártos öcsnek mindig megbocsátott,
Mig jó szivének hajlamát követte;
Mert érezé, hogy a végrendelet
Ocscsének adta a trónnak jogát:
Hanem ti addig sugtatok fülébe,
A mig szivére csöppent mérgetek,
S el lőn követve a legiszonyubb tett.
Első dühében rávettétek a
Jószivü testvért, hogy szurassa ki
Tulajdon édes öcscse szemeit! (Lengyelekhez.)
Borzadtok? — oh ha itt megáll dühök!
De arra is rávették, hogy fiát, —
A szende és ártatlan kis fiút,
Kinek szemében egy szines lepe
Nagyobb becsü volt, mint száz korona;
Kinek szivét még angyalok lakák,
S még azt se' tudta, hogy van vétek is;
Ezen szegény kis ártatlan fiút

Durván kitépték anyja karjaiból,
Hogy lássa atyjának véres szemét,
Hogy az legyen utolsó látomása,
Örökre lássa, s többé mást ne lásson : —
Az atyja mellett megfoszták szemétől!
Kálmánt a bűnbánat, s a rossz tudat
A sírba vitte, és megátkozá
Gonosz tanácsadóit — (Borics párthiveire mutat) ők azok!

LENGYELEK. Oh szörnyüség!

1. LENGYEL (Tordaihoz). Miért tevétek azt?

TORDAI. Hogy eltiporjuk a kigyó faját,
Mely im fulánkját most öltötte ki —

NÁDOR. Mert féltek ők, hogy a fiú király lesz
S nem csak szemétől fosztották meg őt; —
Oh ez előrelátó bölcs urak
Folyvást keresték a halálnak őt;
S ha egy kolostor menhelyet nem ad,
S Isten nem óvja ott szentélye által,
Orozva gyilkolják meg a bakók.
Isten megoltalmazta, és király lett
S ő megbocsátott minden ellenének;
De ezeket az sem békítette ki:
Hogy visszanyerjék a vesztett hatalmat,
Ármányt szövének, és küldönczeik
Által kinálták, árulák a trónt
Több fejdelemnek. Mind napfényre jött:
S ők meglakoltak. — Most itéljetek!

LENGYELEK. Mi ezt nem tudtuk!

MAGYAROK. Ez mind rágalom!

NÁDOR. Igy szedtek ők rá! — Emlékezzetek
Apáitokra; ők hozák be Endrét
S Bélát a kéjencz zsarnok Péter ellen;

Másként fogadták e nagy ősöket;
Tódult elébök akkor a magyar,
Üdvvel fogadta, s áldással kisérte,
Mint a hazának megszabaditóit.
Fáj most nekünk, hogy nem fogadhatunk igy;
Mert a kit hoztok, nem kedves nekünk.
Fáj, hogy csatára szállunk veletek,
Kiket gyülölni még most sem birunk;
Mert tudjuk azt, hogy e honárulók
Megcsalva a sziv jobb érzelmeit,
Méltatlan szánalomra indítának,
S ha mégis ellenül maradtok itt,
A vér patakként folyhatik közöttünk;
De ez nem ül a trónra itt soha! —
Most visszatérünk; várunk egy napot,
Akkor legyen harcz élet és halálra!

(A követség a csolnakokba száll és távozik.)

LENGYELEK. Mi visszatérünk! Mi nem harczolunk!
TORDAI. Megálljatok! hadd válaszoljak én!
LENGYELEK. Elég! Tudunk mindent! nem harczolunk!

(Elmennek.)

TORDAI. Uram királyom, a mit vétkezénk
Most teszszük jóvá, mi el nem hagyunk.
BORICS (ki eddig lesujtva állott; többször távozni akart, de Bodomér visszatartá; most nehezen föllélekzelve).
Hűség, nem érdek köt hozzám — tudom.
CSANÁD. Ez pártja volt, hizelgő udvaronczi:
Mást mond az ország, mit mondtak, ne hidd.
BORICS (fagyosan). Mért mennek ott a lengyelek?
TORDAI. Csak nézni, zsákmányolni jöttek ők,
De nem csatázni; s mostan kapva kaptak
A jó ürügyen, hogy távozzanak.

CSANÁD. Barátaink átjönnek harcz alatt.
BORICS. Reményled, köztök van sok áruló?
CSANÁD. Mért árulók?
BORICS. Tévedtem: híveink?
TORDAI. Én biztosan tudom, több mint fele.
CSANÁD. Vezess a harczba, győzni fogsz, királyom!
BORICS (Tordaihoz). Állitsd fel a hadat, mint tervezők,
Vezetni foglak. (Magyarok elmennek; Bodomérhoz.)
Fejdelem, maradj! —
Halálba mennek ők — egy sem menekszik!
Te hű barátom voltál: menekülj!
BODOMÉR. Arról ne is szólj, én itt maradok.
BORICS. De gyermeked van?
BODOMÉR. Nem megy nélkülem.
De hogyha hű barátodnak hiszesz,
Adj szót a fájdalomnak; szivedet
Repeszti szét elfojtva.
BORICS (alig fékezhetve magát). Oh ne hidd!
BODOMÉR. Bár néma ajkad zárt vetett reá,
Kitör szemedből. Én jól ismerem;
Ezen sötét tűz —

HETEDIK JELENET.

Rózsa (jön s hátul megáll). *Előbbiek.*

BORICS (pihegve). Egy pokol szikrái! —
Egy hegy nehezült rám — megfulladok —
Anyám — anyám a pellengéren állt, (kitörve)
S én rút bakóit meg nem fojthatám!
Vért! vért! nem oltja ezt el semmi más!
BODOMÉR. Rágalmazák, mint máskor is tevék.
BORICS. De nem előttem, a fiú előtt!

Eddig hizelgők mint álomregét
Mondták el azt; álmodva is bús volt;
Im mostan azt mondják, Kálmán király
Nem álmodá azt — megtörtént — valóság! —
S im kik segitni jöttek, elhivék;
Nem tudta védni senki: — csak szivem;
Ott nem viszhangzott e káromkodás.
De van igazság, s szörnyü visszatorlás
Ott fenn az égben: íme kik birái,
Kik vádolói voltak egykoron,
Jó hirnevének ez orgyilkosi,
Most harczra szállnak érte — s halni fognak.

(Vad kaczajjal.)

Becsületéért annak, kit gyaláztak.

BODOMÉR. Jóváteszik —

BORICS. Jóváteszik? — lakolnak,
S poklokra szállnak, méltó kárhozatra.
Kiket vezérlek, gyűlölöm, s utálom:
És gyűlölöm, a kikre vezetem.
Két terhes felhő ütközése lesz:
Felfalva egymást együtt hulljon el.

BODOMÉR. Gyűlöld a rosszakat, szeresd a jókat.

BORICS. Mi volt az életem, mint szeretet,
Jóság, kegyesség és szelid öröm?
Mért hoztatok ki e rémes hazába?
Az alvilág ez, szörnyüségivel,
Miket vad őrjöngés koholt felőle.
Vidáman csörgő vérem megfagyott,
Kihalt szivemből minden emberi;
Arnyak jelennek meg szemem előtt,
Irtóztató, fertelmes, undok arczok.
Ott egy király jön; folt van koronáján,

Undorral kapja azt le, s elveti,
S villám-szemekkel fattyunak nevez;
S anyámnak árnya sűrü fátyolába
Rejtné az arczát; rémülten tekint rám,
És fut előlem —

BODOMÉR. Hadd ezt! térj magadhoz!
A rágalomnak hinnél?

BORICS (magával küzdve). Nem hiszek! —
S ha a világnak csak egy nyelve volna,
S fülembe ama szót kiáltaná,
Elnémítná anyámnak egy szava:
S e szót ki kell — ki fogja mondani! —
Nem, nem! ily ocsmány kérdés ajkamat
Ne undokítsa; gondolatja se
Fészkelje meg magát zavart agyamban!

(Kürtök, harczi jelek.)

BODOMÉR. Jer a sereghez: gondolj győzelemre.

BORICS. Megoszlott haddal győzni? —

(Rózsát látva, ki előre jön.)

Lányodat
Küldd biztos helyre; győzni nem lehet;
Ez temetőnk lesz. (Rózsához.) Menj, te élj s örülj!

RÓZSA. Öröm? — s ha a halálban volna az?
Csatában halni legszebb gondolat!

BORICS. Ah, úgy van! érzem, sorsom erre int;
Elfojtja ez keservim magvait,
Melyekből annyi szörnyüség teremne.

RÓZSA (lelkesülten). Felszáll a lélek, megtisztulva száll el,
A földnek adva minden salakot!

BORICS. Ugy van! ha e csatában meghalok,
Nem átkoz senki, én sem átkozódom;
Oh, mert ha nemcsak rágalom vala,

Anyámra szörnyű átkot mondanék:
S ha rágalom volt, legszörnyebb bosszu
Vezetne át egy hosszu életen
Szegény anyámért; s a vérengezésért,
Átkozva lenne még emlékem is.

RÓZSA. Aldott lesz emlékem, ha most halok —

BODOMÉR. Őrült vagy-e, hogy igy beszélsz?

(Csatazaj, kürtök.)

RÓZSA. Atyám,
Hidd el, leányodnak jobb halni most.

BORICS. Te atya vagy; menj, szabadítsd meg őt.

BODOMÉR. S te nem vagy az, mégis halálra gondolsz?

BORICS. Oh az, hanem fiú is; rettegek
Saját szivemtől.

RÓZSA (magában). Oh én is! — Legyen!
Meghalni némán még szebb gondolat!

BODOMÉR. Már küzdenek. — Jer, s gondolj arra is,
Ha győzesz, ez ország anyád előtt
Fog meghajolni: legjobb válasz ez
A rágalomra. (Erős harczi zaj.)

BORICS. Hah, jól mondod ezt;
Ez a bosszúnak hivó szózata;
Ha győzök, érte bosszut állhatok —
Avagy mondják azt: meghalt anyjaért (mennek).

RÓZSA. Hadd mondja: értem halt, áldott legyen! (El.)

HARMADIK FELVONÁS.

Klastromi szoba. A középajtó egy másik belső szobába vezet. Jobbról ajtó bejárásul. Balra asztal.

ELSŐ JELENET.

Pater Seraphinus, Predszlava (előtte térdelve, gyónás után).

PATER (feláll). Kelj fel, leányom; én feloldozálak.
Meg van bocsátva bűnöd, mit kivánsz még? —
Ifjú valál, hővérü és hiú,
Hizelgés dajkált, kényesztés növelt,
A csábok elvakíták lelkedet;
Midőn eszméltél, már késő vala.
Kelj fel; az ég irgalma végtelen;
Én már a szertartást bevégezém.

(Elfordul, menni akarva.)

PREDSZLAVA (keze után nyul). Mért szúrja mégis szivem [a tövis?
Oh szörnyü! Istennel kibékülék,
S érzem, nyugodtan halni nem tudok.
PATER (visszafordul). Hajh, érzi lelked, hogy nem volt [elég
Fülembe öntnöd a bűnvallomást.
PREDSZLAVA. Ah érzi — és remeg!
PATER. Mitől remegsz?
A sirba száll kettőnkkel a titok,
S meg van bocsátva.
PREDSZLAVA. Jóvátéve nincs.
PATER. Hajh nincs!

PREDSZLAVA (reménykedve néz fel rá). Ah úgy-e nincs?
PATER. Beszélj, mi aggaszt? —
Vagy én legyek a lelki furdalás
Tolmácsa, melytől fel nem oldhatálak? —
Leróvtad a multat, de a jövő
Tárúl elődbe, s rémeket mutat,
Utószülöttit a te vétkeidnek.
PREDSZLAVA. Oh, úgy van; ettől ments meg. Oh atyám,
Fiam nem tudja, hogy bünös vagyok;
Azt véli, születés adott jogot
A koronához; elment, és hadat visz,
Hogy azt kivivja.
PATER. S hogyha győz, király lesz.
PREDSZLAVA. De az bitorlás — rablás.
PATER. Úgy van, az;
De ő nem bünös.
PREDSZLAVA. Nem: ez is az én
Bűnöm.
PATER. Tovább!
PREDSZLAVA (örömmel ragaszkodva az eszméhez).
Ő oly jó, oly nemes;
Ő boldogítni fogja a hazát,
Mely most a zsarnokság alatt piheg.
PATER (megvetőleg). Hah, ez a mentség? A ki pénzt ra- [bolna,
Ha a szegények közt kiosztaná,
Nem volna rabló?
PREDSZLAVA (lesujtva). Oh az volna, az.
PATER. S te anyja azzá fiadat teszed.
PREDSZLAVA (szörnyüködve). S egykor vádolni fog.
PATER. Isten előtt.
S te csak ragyogni látod a fején
A koronát? — nem látsz-e rajta vért? —

PREDSZLAVA (növekedő iszonynyal).
Oh látok, látok! vér csurog le róla! —
Azoknak vére, a kik érte vívnak, —
És a kik ellen harczol. A mezőt
Vérár boritja, hullák ezrei —
PATER. Kik egykor feltámadnak ellened.
S midőn a szemfödél sem rejtheti
A foltokat, mi lesz mentségedül?
PREDSZLAVA. Oh látom én ezt ébren s álmaimban.
Alig hogy elment, e rémek jövének.
A végitélet szörnyüségei
Üldöznek engem; véremet kiszivják;
S bár úgy ohajtok, halni nem tudok.
PATER. S te azt hiszed, fiad nyugodni fog,
S ha a csatát elveszti, nem viszen
Uj harczot, uj nyomort azon hazára?
Mert azt hiendi, van hozzá joga.
Pedig a királyokat, kik háborút
Viselnek, a hol ezrek hullnak el,
Mi menti fel a gyilkosság nevétől,
Ha nem a jognak tiszta érzete?
PREDSZLAVA (kétségbeesve). Oh úgy fiam ezreknek gyil-
S én tettem azzá! [kosa,
PATER. S hogyha fiadat
A felboszantott ég nem óvja meg,
S az anyja bűneért lakolni fog,
S halála hirét hozzák meg neked,
Mi menthet akkor itt, s a végnapon?
PREDSZLAVA. Hogy — én valék fiamnak gyilkosa!
Segíts! tanácsolj!
PATER (fölemeli). Szíved nem sugal? [neknél:
PREDSZLAVA Hisz' a mit az súg, szörnyebb minde-

Hogy én — fiamnak gyónjam meg a bűnt?
Csak ezt ne? Az egész világ előtt
A szégyenkőre inkább állanék,
Magamra venném a világ bünét;
Türném a gunyt, a kinzást, a halált:
Csak ő ne tudja — ezt ne tudja ő!

PATER. Ha hallgatsz, gyilkos vagy gyilkolt leend:
S a vér fejedre száll. Ha nincs hited
Az égben, úgy hallgass s halj meg nyugodtan.

PREDSZLAVA. Megátkoz —

PATER. Egykor fog-e áldani?
Szegény hiú nő! az vagy mostan is,
Kendőzöd lelked undok foltjait,
S fiad nem érdemelt vonzalmival
Kaczérkodol, kész vérbe' mosdani,
Hogy ő ne lássa arczodat pirulni.
Hadd bitorolja hát a koronát,
Hogy bitorolhasd gyöngéd hajlamát;
Tiszteljen itt, s utáljon ott (az égre mutat) örökké!

(Menni akar.)

PREDSZLAVA (megsemmisülve térdre omlik).
Jóváteszem. (Fejét lehajtva, mozdulatlanul térdel.)

PATER (fejére teszi kezeit). Úgy én megáldalak!
Ha gyönge voltál ellenállani
A csábkigyónak, mely halálra mart,
Légy most erős, midőn megmentened
Vétked gyümölcsét kell a kárhozattól.
Országok elmulnak, népek kihalnak,
Széttörnek a trónok s a koronák:
Csak egy ragyog, az égi korona.
Inkább viseld a tövis koszorut,
Mint azt veszitsd el. Jobb pirulnod itt,

Mint ott remegned a biró előtt,
Ki irgalommal vár bünbánatost,
Mig elitélne megátalkodottat.
Magdolna voltál, légy Magdolna most,
S Isten szinének fogsz örvendeni.
Vesd el a terhet és halj meg nyugodtan. (El.)

PREDSZLAVA. Legyen meg a te szent akaratod! (Fölkel.)
Nem lát pirulni, már halott leszek,
Alant a földben, csak emlékemet
Utálja meg. (Szekrényhez megy.)
Hajh, jó, de szigorú ősz,
Nem új e harcz, melyet most lelkemért
Küzdél szivemnek gyöngeségi ellen;
Átküzdtem én is ezt; már annyiszor
Győztem s legyőzetém megint
(egy lepecsételt iratot vesz elő).
Hiszen
Megirtam e halálitéletet,
Midőn csatába indult az napon,
De végrehajtani gyáván rettegék. (Az irathoz.)
Te vagy beteg lelkemnek gyógyszere,
Örökre meghalt volna nélküled —
Ah mégis mint méregtől borzadok!
Végezzük, míg erős az akarat. (Csenget.)
És érzem, a végóra már közelg.

MÁSODIK JELENET.

Charitas (a középajtón), *Predszlava.*

CHARITAS. Testvér, mit kivánsz?

PREDSZLAVA. Hivd leányomat. (Charitas jobbra el.)
Nem! nem! lehetetlen! nincs hozzá erőm.

Nem gyávaság-e a vétek sulyát
Szegény fiam lelkére tennem át,
Ha a kisértésnek nem állhat ellent?
Ha tudni fogja, hogy nincsen joga,
De a korona fénye elvakítja,
S a hatalomvágytól megittasul,
És tudva ont vért, s tudva lesz bitor?
Gyülölni fogja ő emlékemet,
Kerülni síromat s megátkozand;
Mivel az égtől a bocsánatot
Az ő vesztén, az ő lélekhalálán
Vásárolám meg; s mégis el leszünk
Választva — (eszmélve). El, sötét kisértet, el!
Ne sugd fülembe a csalárd igét!
Fiam nemes, nagylelkü és igaz;
Ha fölvezetnéd a magas tetőre,
Mint a megváltót, s az egész világot
Ajánlanád, ha egy tűt elrabol:
Ő koldus lenne inkább mint ez áron
Világ ura. (Rettenve.) Ő jön — ah ily sietve!
Erős nagy isten, adj erőt; fiam
Hal meg nekem, s magam taszítom el!

HARMADIK JELENET.

Judit, Előbbi.

PREDSZLAVA (elfödve arczát, zokog). Hadd megsiratnom!
JUDIT. Hivattál, anyám!
Te sirsz? (Ijedve.) Talán fiadról hirt vevél?
Gyászhir? beszélj, ne kínozz, ha szeretsz!
Csatát veszített? — Meghalt? Mért gyötörsz?
PREDSZLAVA. Hir róla nem jött, semmit sem tudok.

JUDIT. Úgy hát miért sirsz?
PREDSZLAVA (feláll). Többé nem sirok,
Az lelkemet gyöngítné s most erő kell.
Ne sirj, te sem, leányom; el ne vedd
Erőmet azzal: válnunk kell örökre.
JUDIT. Válnunk? miért?
PREDSZLAVA. Mert érzem a halál
Angyalnak szárnya már is eltakart.
JUDIT. Miért busítasz igy engem s magad?
PREDSZLAVA. Jöttére vártam — bár jött volna rég!
JUDIT. De hát fiadra nem gondolsz?
PREDSZLAVA. Fiam?! (Magát nyugtatva.)
Meglátom egykor — e földön soha.
JUDIT (felörvendve). Ő győztesen tér meg a koronával.
PREDSZLAVA. Oh jaj, ne említsd most a győzedelmet,
A koronát — vagy késő volna már?
JUDIT. Mi volna késő? nem kivánsz neki
Győzelmet?
PREDSZLAVA. Oh ne szólj — ezzel gyötörsz.
Hadd hinnem azt, hogy vért nem ontanak,
Hogy e hadjárat diadalmenet;
A bujdosók is ezt mondák nekünk.
JUDIT. Ily győzelemről szólok én, anyám
Csak hirnökére várok, és mi is
Megyünk utána, osztni örömét.
PREDSZLAVA. Indulj ma még; ne várd a hirnököt.
JUDIT (kitörve). Legyen, anyám, másképp megölne a —
(Hirtelen elhallgat.)
A távollét fájdalma, jó anyám.
PREDSZLAVA. Oh légy vigasztalója mint derült nap,
Ha rá borulnak a búfellegek.
Áldás a jó nő, s minden örömek

Tárháza — ő szeret, s feledni fog. (Az iratot nyujtja.)
Vedd, oh vedd, add át egy szegény anyának (zordul)
Vedd, és ne kérdezz! — ég az én kezemben.

(Átadja.)

Add át fiamnak — elveszett fiamnak;
Hivebb kezekre ezt nem bizhatom.
Úgy adjon Isten üdvöt teneked,
A mint betöltöd végkivánatát
A haldoklónak — mert én az vagyok.

(Megkönnyebbülve karszékbe ereszkedik.)

Ah érzem, a kapcsok lebomlanak
Kinzott szivemről! — ujra szabadon ver! —
Tisztább a lég — az égi balzsam ez;
Tisztább a fény — az ég sugára ez!

JUDIT. Minő levél ez? mit tegyek vele?
PREDSZLAVA. Add át fiamnak; egy szegény anya
Végső bucsúja elvesztett fiához.
Őrizd meg gonddal, hogyha szereted;
És fel ne törd, ha üdvezülni vágysz.
JUDIT. De hát miért? — mit zárhat e levél,
A mit nejének tudni nem szabad —?
PREDSZLAVA (rémülve felemelkedik).
Esküdj' meg! most már esküdet kivánom,
S én esküdet siromba elviszem —

NEGYEDIK JELENET.

Charitas, Angelika, Előbbiek.

JUDIT. Anyám, az égre, csendesülj! Imé
Tanunk is van —
PREDSZLAVA. Jöjjön, legyen tanum,
Hogy esküvél, s hiven betöltöd azt.

CHARITAS. Irtóztató balsors!
JUDIT. Férjem?
PREDSZLAVA. Fiam?
CHARITAS. Több menekült jött, a kik ő vele
A harczba mentek: minden elveszett.
Véres csatában hullott el hada;
A merre a szem látott, vér patakzott,
S holtakkal volt elhintve a mező —
PREDSZLAVA (szivéhez görcsösen kap, sikoltva).
Késő? (Le akar rogyni, a két apácza felfogja.)
JUDIT. A fejdelem? él vagy halott?
CHARITAS. Nem tudni róla semmi bizonyost.
De ime anyja — itt nagyobb a vész.
(Elviszik a középajtón.)
JUDIT (egyedül, magát nyugtatva).
Csatát veszített ő; de menekült,
S új haddal új harczot fog kezdeni —
(Szeme az iraton függ.)
De ez irat? — Ha e közharczosok
Megszabadultak. — Itt nagyobb a vész;
Minő titok, mit sirba nem vihet,
Mit csak halála óráján fedez fel,
Mit eddig ő sem tudhatott, fia?
Mit most se' tudhat más — én sem, neje? —
Majd rettegett, hogy titkát a pecsét
Nem őrzi meg eléggé biztosan.
Nem bizva bennem, esküümet kivánta;
Milyen mohón, vadul sürgette azt!
S midőn elég gyorsan nem esküvém,
Rémülten el akarta venni tőlem — —
Ah, e pecsét nem zárta azt elég jól,
Felirva volt az dult vonásain,

Leolvasám én; s most is olvasom
Ez iratot, bár nem látom betűit.
Bűnvallomás ez, s az őt terhelő
Szörnyü gyanúnak megerősitése. —
S én általadjam ezt? — — Nem esküvém! —
Ha nem gyanú — mi szinte bizonyos —
Oh úgy ne tudja ő ezt meg soha.
Ez meggyalázna engem is, fiát is — —
A rossz tudatnak őrjöngése ez,
Melyben fiára törne az anya:
Maradjon zárva.

ÖTÖDIK JELENET.

Charitas (visszajő), *Előbbi.*

CHARITAS. Oh jer, asszonyom.
JUDIT. Meghalt?
CHARITAS. Magához tért, de a halállal
Vivódik. Téged óhajt látni. Oh jer;
Meghalni nem tud, lelkét ez köti.
JUDIT (magában). Nem esküszöm; fiának veszte az!

HATODIK JELENET.

Apácza (oldalt), *Előbbiek.*

APÁCZA. A fejdelemtől hirnök érkezett.
JUDIT. Ő él! — Szivem nem csalt, ő menekült!
Kérlek, bocsásd be. (Apácza el, Charitashoz.)
Vigasztald meg ezzel.
Ez visszaadja lelkének nyugalmát.
Mihelyt kihallgatám a hirnököt,
Én is megyek, s tán még jobb hirt viszek. (Charitas el.)

HETEDIK JELENET.

Hirnök (jön), *Judit.*

JUDIT. A fejdelem küld? úgy él!
HIRNÖK. Él; sebet
Kapott, de nem veszélyest.
JUDIT. Úgy megyek
Tüstént elébe.
HIRNÖK. Ő nyomon követ.
Előre küldött ezt jelenteni.
JUDIT. Mondd el, mi történt? — Hogy csatát veszí- [tett,
Azt már tudom. Hogyan történhetett az?
A bujdosók megcsalták volna őt?
HIRNÖK. Mind ámitás volt. Az ország szine
Állt ellenünkben, és a lengyelek
Nagy része szintén elhagyá urunkat,
Azt is reméltük, hogy az ütközet
Folytában átjönnek majd híveink;
De fájdalom, mint bőszült tigrisek
Harczoltak ellenünk mindannyian.
Körül valánk kerítve csakhamar;
A ki nem tudott áttörni, ott maradt.
S a szaladókat is legtöbbnyire
Agyonveré a nép.
JUDIT. S hogy menekült
A fejdelem?
HIRNÖK. Oh az csaknem csuda.
A hol hanyatlott harczosink sora,
Mint bősz oroszlán rontott ő oda;
S midőn megtörve felbomlott hadunk,
Kétségbeesve pajzsát eldobá;

S mintha kereste volna a halált,
Az ellen sűrű tömegére rontott.
JUDIT. S feledte, hogy itt árvát s özvegyet hagy!
HIRNÖK. Oh asszonyom, ne vádold őt ezért;
A harcz dühében mindent feledünk —
Körül volt véve, és halál fia,
Ha Bodomér, a kun fejedelem
Hozzá utat nem tör; s ő és leánya
Nem fogja fel a rá mért sok csapást.
Ő menekülni ekkor sem akart;
De homlokán egy sebtől elhanyatlott,
S oltalmazói ájultan hozák ki.
Nekik köszönd, hogy élve láthatod,
Ők ápolák, s bujdosva rengeteg
Erdőkön által vergődtünk haza — [már nekem,
JUDIT (vadul kitörve). Menj, menj! Elég gyászt hoztál
Szivembe tőrt verél, mért forgatod meg?
Menj, hogy ne lássam többé arczodat! (Hirnök el.)
Ah újra ébred a gyanú kigyója,
A melyet annyiszor elaltaték már!
Önámítás volt; a való kitárult.
Ki áldoz éltet őrült szerelem
Buzgalma nélkül? — Megmentője lett!
Ah mennyi édes emlék láncza ez
A hála s tartozás gyürűiből!
Mily csábos istennővé tette ez!
Egy tulvilági lényt fog benne látni
Fejét övedző csillagkoszorúval,
A melynek árnya mind, mind rám vetődik.
Hisz ez imádás lesz, nem szerelem.
Imádni fogja férjem; s e syrén
Majd a lemondót fogja játszani,

S ekkor tövissel látja koszorúzva
Mint vértanut . . . Ah, látom a mi jő —
Az első pillanattól láttam azt:
E lánynak arczán irva láttam én,
Balsorsomat, és visszadöbbenék.
Ajkán az első szó fulánk vala,
S szegzett gyilok első tekintete . . .
S egy hosszu úton mint oltalmazó,
Mint ápoló kiséri! — Oh mi kín:
Midőn eszmélve rá veté szemét,
S abban a hála könnye felfakadt,
Egy tenger az, mely engem elborít!
S én tűröm ezt; én a jogos hites
Mosolyba rejtem szűm torz rémeit!
Házamban, asztalomhoz ültetem,
Vendégjogon, melyet lábbal tapod . . .
S én a sebet szégyenlem, titkolom,
Pedig gyötrő fájdalmit érezem. —
Kínpadra vontak, s én hallgatva tűröm,
Nehogy gyötrőim kigunyoljanak;
Oh e lezárt pokol legiszonyubb! (Szeme az iratra esik.)
De van kezemben fegyver, van bosszú!
Ha ő felejti nőjét s gyermekét,
Ha a kigyót nem távolítja el — —
Oh ezt a jó szerencse adta át,
Mely még a leghitványabb férget is
Fölfegyverezte üldözői ellen!
De nem gyanú, bizonyság kell nekem.
Addig hüvelybe rejtem; e titok
Maradjon a legvégső fegyverűl. (Elrejti.)
S ha a gyanú eloszlik, s hű maradt —
Ah hogyha hű, nem tudja meg soha;

Megmentem a szégyentől, s örömest
Veszem magamra még a bün sulyát is,
Hogy megkiméljem őt fájdalmitól!

NYOLCZADIK JELENET.

Borics (jő, fején sebkötés), *Judit.*

BORICS (némán megölelik egymást).
Orömre vártál, s én csak gyászt hozok;
Hajh, ily viszontlátásban nincs öröm.
JUDIT (sötéten kémlelve). Isten hozott!
BORICS (tompán). Nem; ő nem volt velem.
JUDIT (szintugy). Mert elhagyott hited, s kétségbeestél.
BORICS. Mert elhagyott ég, föld; még a halál is
Került, nagyobb csapásnak tartva meg.
JUDIT (keserű szemrehányással).
Ah nődnek mondod ezt, fiamnak atyja?!
BORICS (mély érzéssel). Tiétek szívem hű s igaz szerelme;
De a gyülölség és bosszú csapott rá,
És homlokomra a balsors jegyet tőn.
(Szomoru reménytelenséggel.)
Most már a búval kell osztoznotok.
JUDIT (szeme közé nézett, meghatva, melegen).
Mint hű s igaz nőd osztom azt veled!
BORICS (mint előbb). A koronával vártál fejemen,
S imé csak egy sebhely, a mit hozék.
JUDIT. Midőn imádkozám, én éltedet,
És nem a koronát foglaltam abba;
Fájt hallanom, hogy ez több volt neked,
S midőn veszítéd, a halált kerested,
S feledni tudtál engem s fiadat.
BORICS. Oh meg ne gyűlölj, mert e vád igaz

De nem a koronát vesztettem én: (vadul kitörve)
Úgy meggyalázva egy ország előtt,
Úgy eltapodva — hisz' ők szivemet
Tépték ki! még a gondolatja is
Ezer sebet nyit — (hirtelen elhatározással)
Hol van az anyám?

JUDIT (kitérve — féltékenyen). Te egyedül jösz? — senki sem
[kisért?

BORICS. Kiséretem? — a harczmezőn maradt.

JUDIT (némi fulánkkal). De eljövének a szabaditók.

BORICS. Elváltak ők is. Oly szegény vagyok,
Hogy csak szavakkal hálálkodhatám.

JUDIT (féltékeny gúnynyal). S mért nem jövének hozzám?
A hálaadástól is megfosztanak. [engemet

BORICS. Nem birhatám rá.

JUDIT. Mért kerülnek engem?

BORICS. Téged? miért? úgy látszik, érezék
Lelkemben a vihart — (zordul) hol az anyám?

(Menni akar középre.)

JUDIT (ijedve elébe áll). Te lázba vagy még; szikrázó sze-
Mutatja lelked szörnyü viharát, [med
S te igy akarnád megrohanni őt?

BORICS. Elfojtom azt; de szólnom kell vele.

JUDIT. De hát miért? mit vétett ő neked?

BORICS (tovább nem fékezhetvén magát). Oh e mirigycsomót ő
Ő mondja meg nekem, volt e joguk [oldja meg;
Lábbal tapodni engem általa.
Éltem csomója ez, ez dönti el:
Hogy meglakolván elrejtőzzem-e,
Mint megfenyitett rab gyalázatommal,
Vagy árulóknak én tekintsem őket, (bőszült dühvel)
És a fenyitő ostort elragadva,

Sujtoljam őket véglehelletig!
Oh e bosszúhoz hogyha van jogom,
Irtóztató lesz! Rájok zúditom
Kelet, nyugat, észak, dél harczosit;
Minden bosszús, irigy, gyülölködő
Szomszédot. Irtóháborut viszek!
Nem lesz előttem semmi kegyelet:
Égő faluk hirdessék jöttömet;
Vér s pusztitás jelölje nyomdokim.
Trónjukra hágok — nem! nyakukra hágok —
Király leszek! király, nem hogy szeressem,
Hanem fenyitsem, pusztitsam, kiirtsam!
JUDIT. Oh iszonyú! nem ismerek reád.
BORICS. Anyám szavától függ. Hol van? — bocsáss.
JUDIT. Minő gyanú ez?
BORICS. Egy ország gyanúja.
JUDIT (kérlelve). Anyád beteg, ily szókkal megölöd.
BORICS. Gyöngéd — kimélő — kegyletes leszek.
Engem meggyőzhet, én hiszek neki.
Egy néma intés is megnyugtat engem.
De ha az örök hallgatás honába
Elszállva, itt hagy kétségek között:
Önérzetem leroskad, s romja közt
Az öntudat kigyói nyüzsgenek.
Akkor nem büntetés, nem is bosszu,
Akkor gonoszság tetteim rugója;
Akkor bitorlok mindent: a nevet,
A trón jogát; akkor rabló vagyok.
Merő hazugság multam és jövőm,
Létem alapja bünre van lerakva,
És bün mindaz, a mi reája épült.
Akkor csalárd bitorlás még az is,

Hogy téged, oh nőm, fejdelem leánya,
Hozzám adának — egy ily semmihez!
JUDIT (meghatottan). Oh hallgass, hallgass; szerelem köté
Boldog frigyünket, nem név s trónremény, (czélzással)
S mig a szilárd, hű, mitsem veszthetünk.
Azért ne gondolj a rágalmazókkal. (Öleli.)
Kiméld anyádat, ily gyanú megölné.
BORICS. Oh hogyha látnád lelkem küzködését,
Nem tartanál el e végmenedéktől.
Hisz' e keringő örvény elsodort már;
A fulladó erkölcsnek jajszava,
S öntudatom halálhörgése ez:
Mert iszonyúak bosszuvágyaim!
Ha egyszer elsülyed a jó s nemes,
Helyén egy szörnyeteg fog felmerülni —
De várok, a mig lelkem csendesül —
Jer — oh ne rettegj már — hisz' hallgatok.

(Menni akar.)

JUDIT (eléllja utját — kérlelve). Ha igy leped meg — homlo-
Rosszul hatand rá — ő nagyon beteg. [kod sebe

(Nem birván vele, szorongva.)

Engedd, előbb hadd szóljak én vele. [hegedt.
BORICS. Mondd, hogy veszély nincs; hogy már bé-
A seb nem itt tátong — menj hát, ne késsél!
JUDIT (magában, indul). Ha anyja szólni fog — oh gyöt-

(Indul, halálharang, megáll, szünet.) [relem!

JUDIT (magában, szemében az ohajtás fénye). Meghalt!?
BORICS (kínos sejtelemmel). Kinek szól e halálharang?

KILENCZEDIK JELENET.

Charitas. Előbbiek.

JUDIT (Borics keblére borul). Most légy erős!
BORICS (kibontakozva, rémülten, Charitáshoz lép). Anyám?
CHARITAS. Kiszenvedett. [vevéd el!
BORICS (kétségbeesve). Bucsútlanul? (Judithoz) te áldását
CHARITAS. Ő téged áldva halt meg, fejdelem.
JUDIT (eltökélten, erélylyel). S rám bizta búcsuját, végaka-
Mind rágalom volt, a trón téged illet. [ratát:
BORICS (vad bosszuval). Úgy megbosszulom emlékét anyám-
JUDIT. Ő megbocsátott, nem kiván bosszut: [nak!
Foglald el a trónt, légy nagy s jó király!
CHARITAS (ünnepélyesen). Imádkozzunk a meghalt lelkeért!

(Mindketten megtörve, térdre roskadnak és imádkoznak.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

Bodomér sátorának belseje. A felvont függönyön át a keresztesek tábora látszik. Néha őrcsapatok vonulnak át.

ELSŐ JELENET.

Bodomér (mellén veres kereszt). *Rózsa* (nőöltözetben, lábainál ül).

BODOMÉR (homlokát simítja). Még erre sem vidulsz fel [gyermekem?
RÓZSA. Hogy nagyatyám meghalt, örüljek annak?
BODOMÉR. Nem szeretett ő, mindig üldözött,
Földönfutókká tett; de vége már!
Leszállt a sírba, a világ miénk.
Többé kalandor s kóbor nem vagyok,
Hanem hatalmas s harczos nép ura.
A nép örömmel vár. — De hát mi ez?
Halvány arczodnak uj szint ez sem ad?
Bágyadt szemedben egy örömsugár sincs?
RÓZSA. Arczomnak árnyát rég megszokhatád.
BODOMÉR. Azt mondtad eddig, a honvágy epeszt.
RÓZSA. Még nem vagyunk honn.
BODOMÉR. Ott üdülni fogsz,
Egy bátor hadnak élén sikra szállunk;
Uj győzelemre fogjuk azt vezetni.
RÓZSA. Vezesd, atyám; én már nem harczolok.
BODOMÉR. Hisz' egykor ez volt legfőbb örömed.
RÓZSA. Elmult ez is.

BODOMÉR. Miféle változás ez?
Anyádnak gyönge szive szállt beléd?
RÓZSA. Az; gyenge nő vagyok.
BODOMÉR (boszusan). Ám légy tehát az;
Pergesd a rokkát kopiák helyett.
Gondoskodom, hogy unokám legyen,
Ki a vezéri kardot átvegye.
Válaszd ki férjül a legjobb vitézt,
A törzsfejek legdélczegebb fiát.
RÓZSA. Az égre, nem választok én, atyám!
BODOMÉR. Minő makacsság! — Elkényeztetett
Leány, türelmemmel te visszaélsz.
RÓZSA. Te férfinak növeltél, s nő vagyok;
Az sem vagyok, mert lelkem elvadult:
Igy áll bosszút a természet magáért,
Most türd, ha mindkettőt megtagadom.
BODOMÉR (fürkészve nézi). Ez csak kitérés: mélyebb itt [az ok.
RÓZSA. Nem, nem, csak ez!
BODOMÉR. Mért titkolod előttem?
RÓZSA. Mit? én? nem.
BODOMÉR. Téged más, más bú emészt.
RÓZSA. Ne hidd; szememben láttál-e könyüt?
BODOMÉR. Soká nem is tünt fel; oly lassu volt
E hervadás.
RÓZSA (mosolyogni erőlködik). Te azt csak képzeled.
BODOMÉR. Virúl a rózsa is, holott szivén
Féreg van; akkor veszszük észre azt,
Midőn lehajtott fővel dísze elhull.
Leányom, engem ez elszomorit!
Ez vádol engem —
RÓZSA (megöleli). Nem vagy az oka.
Téged ne bántson semmi vád ezért.

Természetünkben van e változás;
Ezen bukórnak magva szunnyadott,
Most már kihajtott, hadd virágzani —
Majd elvirágzik, s boldogok leszünk.
Velem ne gondolj: örvendj, fejdelem vagy.
BODOMÉR. Inkább maradnék bújdosó kalandor,
Ha hazatérni látnám kedvedet.
RÓZSA. Tán hazajön — otthon. Hidd, elmulik.
De csöndesen! nem egyedül vagyunk.

MÁSODIK JELENET.

Borics (vörös kereszttel, leeresztett sisakkal jő s a sátor függönyét lebocsátja). *Előbbiek.*

BODOMÉR. Ez fél a szemtől; arczát elfödi.
RÓZSA (remegő örömmel). Atyám, ez ő.
BODOMÉR. Ki?
RÓZSA. Borics, a király.
BORICS (sisakját leveszi, előre lép). Oh az vagyok, Borics, de
Koldus, kalandor és földönfutó — [nem király.
De a ki mindig áldja jótevőit; (kezeit nyujtja nekik)
Védangyalát és leghivebb barátját.
BODOMÉR. A jelre, mely most ujra egybehoz,
Ezt nem reméltem! — Elhagyád Halicst?
BORICS. Mig e nagyobb országot keresém,
Ama kisebb ország is elveszett.
Egy talpalatnyi földet sem birok.
S ha itt találna érni végzetem,
E földben, a mely jog szerint enyém,
Még sirt sem adnának; holttestemet
Hollóknak dobnák, vagy túl a határon:

Olyan gyülölt, s utált az én nevem. —
E kard sajátom: ennek éle megvan!

BODOMÉR. Egy jó lovagnak legfőbb kincs; azon
Mi elveszett még visszavehető.
Hol van jeles nőd?

BORICS. Klastromban hagyám.
Bármily erős a lelke, a nehéz
Harczot nem állhatá ki gyönge teste;
Nem engedém, hogy a veszélyt megoszsza.
Én küzdök, értem ő imádkozik;
De fájdalom, meg nem hallgattatik.
Atok van rajtam, s a balsors velem,
Egy láthatatlan kéz vi ellenem.
Feles hadakkal is csatát veszíték,
S egymás után elhagytak frigyesim —
Ah mennyi vér, és mind hiában omlott!

BODOMÉR. S most nemde, hamvat hintesz a fejedre,
Melledre tüzted a kereszt jelét,
S bünbánva a szentföldre vándorolsz
A szaraczénok ellen küzdeni?

BORICS. Bünbánva én? minő bünt bánjak én?
Bün-e, ha mind halálig harczolok
Azért, mi engem illet jog szerint?
E trón enyém, s ez ország pártütő,
Csak visszahóditom, s megbüntetem;
És megbosszúlom meggyilkolt anyámat:
Mert sirba üzték a rágalmazók,
És eltemették még jó hirnevét is!

BODOMÉR. S van még reményed?

BORICS. Van. Nem indulék
Szentföldre én, nem küzdök a hitért,
A szaraczén nem vétett énnekem:

Itt e hazában vannak ellenim.
Alarcz ez: mert itt a levegőt is
Torkomra fojtanák. De itt vagyok,
Elburkolódzva; egy parányi pont
E népek tengerén: de a vihart
Ez rejti, mely föléjök tornyosul.
Jól el van a tőr rejtve, rajta van
Csalétek is. Már gyülnek híveim —
Oh azt ne kérdezd, hogy kik? czinkosok,
De ölni és öletni jók nekem. —
Ne nézz reám ily szigorú szemekkel:
Már engem annyi sorscsapás ért,
Hogy szívem elfásult. Az emberek
Most már előttem csak számok; karok,
Melyekkel a tőrt is megragadom;
Rablók s bitorlók ellen mind jogos.
Hozzád, derék hős, nem azért jövék,
Hogy e veszélyes tervbe vonjalak;
Menj útadon, hol jobb szerencse vár:
De látni és bucsuzni jöttem el
Tőled, barátom, és védangyalomtól! (Rózsához.)
Oh mily buárnyék van szép arczodon —

RÓZSA (erélylyel megszakasztva). Atyám, szabad követnem szívemet?
S megvígasztalnom e boldogtalant?

BODOMÉR. Beszélj! szemedben új élet lobog;
Sejtem, mi czélod van, helybenhagyom.

RÓZSA. Atyám se harczol a viselt jelért,
Sem oly hitért, a mely nem a miénk:
Mi a határon elválunk ezektől,
Mert várja otthon a fejdelmi szék.
Az én atyámmal most már frigyesülhetsz,
Mint fejdelemmel, mint uralkodóval.

BORICS. Tinektek már is éltemmel vagyok
Adósotok.
RÓZSA. A vendégszeretet,
Melylyel fogadtál egykor bujdosókat,
Még nincs leróva. — Élet életért,
Szívért sziv, trónért trón! Ha majd veszélyben
Leend atyámnak élte, mentsd meg azt:
Jó szívedért fogadd el most szivét;
S mert egykoron trónodhoz ültetéd,
Téged a trónra kell ültetnie.
BODOMÉR. Fogadd, barátom, erre jobbomat!
BORICS. Oly semmiségért ily nagy jutalom?
RÓZSA. Miért sziszegnél, csusznál mint kigyó,
Mikor lecsaphatsz mint királyi sas?
A kisszerü cselt és fondorkodást
Hadd annak, a ki gyáván lopni megy:
Neked jogod van itt, s királyilag
Kell megjelenned, büszke hatalommal,
Ha nem szeretnek, hogy reszkessenek;
S kik egykoron sérték fölségedet,
Porig hajolva koldulják kegyelmed.
Négyszázezer hős élén jösz te vissza;
Törvénybe irják minden szavadat,
S eltiprod ádáz ellenségidet;
S ha a bosszúnak vérmüvét bevégzed,
Egy új hazát fogsz itt épiteni.
Népünk elhagyva áldatlan honát,
Örömmel száll meg e dus földeken.
Atyámnak örököse én vagyok,
S én már lemondtam az uralkodásról,
Mely gyenge női kézbe nem való.
Mig él, fogadd el társul mint atyádat.

Az én szivemnek legfőbb vágya ez,
Ez a mit oly rég őriz rejtekében;
Ha teljesűl ez, ujra éledek,
Ha puszta ábránd, ujra hervadok.
BORICS. Ily lelkesűlés már félgyőzelem.
RÓZSA. Átöntöm én ezt harczosink szivébe.
BORICS. Te többet ígérsz, mint atyád megadhat.
BODOMÉR. Nem; ő csak engemet tolmácsola.
A bujdosásban én sokat tanultam,
Sokat szelídült régi vad szivem;
S ha népem ide átültethetem,
Eddig nem mondott vágyam teljesül.
Ily frígyet örömest kötök veled,
S ez ügynek a törzsfőket megnyerem.
RÓZSA. Ők azt teendik, a mit te kívánsz.
BODOMÉR. Nem úgy, leányom; harczba én viszem,
S vakon követnek a halálba is:
De harcz előtt, s ily fontos vállalatban
Ki kell hallgatnom a törzsfejeket.
Köztünk ez uj szerződést is kíván;
De én reménylem, a föltételek
Méltányosak —
BORICS (megszakasztva). Én mindent megadok.
E földön urrá népedet teszem;
S ha vérbe fojtom e pártos hazát,
Az csak bosszumnak szomját oltja el.
Előre is fogadd im jobbomat,
Bármit kivántok, én megegyezem.

HARMADIK JELENET.

Judit (belépett, lefátyolozza magát). *Előbbiek.*

BODOMÉR. Im a királyné!
BORICS (meglepve). Nőm?
RÓZSA (félre). Ah — szenved ő is!
JUDIT (egy tekintetet vetve a jelenlevőkre, magában).
Ah, nem csalódtam! — (Boricshoz megy.)
Rém vagyok neked,
Hogy igy fogadsz?
BORICS. Az égre, rémület
Van ez örömben; félek, vészt hozasz
Rám és magadra. Itt fejem fölött
Halálnak kardja függ, ha sejtik is,
Hogy itt vagyok; nem ezt izentem-é?
JUDIT (szemét Rózsára vetve). Az volt fölöttem is, ha mara-
Attól ne félj, a fátyol elfödött. [dok.
BORICS (megöleli gyöngéden). De ily merész, ily kétes válla-
Ha féltenem kell a te éltedet, [latban
Még e virágfüzér is terhemül van.
Te elzsibbasztod bátorságomat,
S ha rosszul üt ki, megnehezited
A menekűlést. Meggondoltad ezt?
JUDIT. Megosztom a vészt, türöm a nyomort,
S ha lenni kell, inkább veled halok,
Mint válva tőled a gyötrelmeket
Szenvedjem, s várjam a lassú halált.
BORICS. E ritka hűség majd nem hűtelenség;
Mivel tilalmam ellen tetted ezt.
De im köszöntsd szabaditóimat.
Tekints e hős leánynak homlokára,

A sebhely értem van; nekem vala
Megásva e sir.

RÓZSA (Judit felé közeledve). Könnyü karczolás,
Könnyen hegedt be.

JUDIT (szintén közeledve hozzá). Oh vannak sebek,
Melyek kiújulnak — soh'sem hegednek.

(Szemeik találkoznak; Judit gyűlölettel tekint Rózsára; ez megdöbbenve fordul el, Judit magában.)

Ah, ő megrendült!

RÓZSA (magában). Ah, ő gyűlöl engem!

JUDIT. Jer sátorodba; ott kerestelek,
Hová a küldött szolga vezetett:
Hogy itt talállak, nem is gondolám.

BORICS (Bodomérhoz). Azonnal viszatérek s a frigyet
Megállapitjuk.

NEGYEDIK JELENET.

György, magyar harczos. *Előbbiek.*

GYÖRGY (a sátor függönyét szétvonva betekint). Ő az, nem csa-
[lódtunk.

BODOMÉR. Kit keresesz itt?

GYÖRGY. Kit már megtaláltunk.

(Visszavonul. Mind megdöbbenve állnak, szünet.)

BORICS (Judithoz). Hallottad e szót? a vész követett.

BODOMÉR (a sisakot adja át). Ne tétovázzunk, rejtsd el
[arczodat.

JUDIT. Hit bajnokát nem fogják bántani.

RÓZSA (kardot vesz).
Vedd kardodat! atyám megvédjük őt.

GYÖRGY (szava kivül). Én láttam; e sátorban van, nejét
Nyomon követtük. Fogjátok körül!

BORICS (Judithoz). Hallottad ezt? — a végső óra ez.

JUDIT (roskadozva). Oh Isten, én hoztam rá vészt s halált!

BODOMÉR (pajzsokat vesznek, kardot rántanak).
Csak áttörhessünk rajtok, mentve vagy
(Védállásban várják a jövőket.)

ÖTÖDIK JELENET.

György (egy csapat magyar harczossal beront); mindjárt *Lajos király. Nádor. Magyar főurak. Keresztes vitézek. Királyi kiséret.*

GYÖRGY. Add meg magad, vagy halnod kell legott!
BODOMÉR. Vendégem ő; ez az én sátorom,
Kereszt vitéze!
GYÖRGY. Áruló, csaló;
El van itélve, meg kell halnia.
BODOMÉR. Ezért lakoltok!
GYÖRGY. A király parancsa.
Vágjátok össze, hogyha ellenáll! (Meg akarják támadni.)
LAJOS KIRÁLY (előlép s a többiek; a sátor függönyeit kitakarják).
Megálljatok! le a fegyvert! — ki mer
Fegyvert ragadni? — az halál fia.
BORICS (kardját, sisakját lábához teszi). Vezérem, oltalmazz e
Ellen! — király vagyok, te légy birám: [gyilkosok
Én nem bünös, boldogtalan vagyok!
LAJOS KIRÁLY (a magyar urakhoz). Mi ez? Ki merte meg-
[támadni őt?
NÁDOR. Az áruló Borics ez, nagy király;
Hogy elfoghassuk, a király parancsa.
LAJOS KIRÁLY. Itt nem parancsol senki énkivülem.
NÁDOR. E föld miénk.
LAJOS KIRÁLY. E tábor az enyém,
S ő a keresztnek szentelt bajnoka.
NÁDOR. Ő visszaél e jellel, nagy király;
Ő áruló, s hazánknak ellene.

BORICS (feláll). Ha jog s igazság élne köztetek,
Királyod én volnék!
NÁDOR. Ne hidd, király;
Bünben fogamzott korcs ez, a kinek
Anyját a törvény mint gyalázatos
Nőt elitélte.
LAJOS KIRÁLY. Anyja vétkeért
Miért lakolna?
NÁDOR. Nem azért lakol.
De e hazára annyi pusztulást
S romlást hozott már, hogyha minden íze
Külön lakolna, méltó büntetés
Még sem találná, annyi vétke van.
Nincs oly határszél az ország körül,
Melyen be nem tört idegen hadakkal.
Szomszédainkat, kikkel akkorig
Békében éltünk, ellenünk uszítá,
S hazánkat tűzzel vassal pusztíták.
Ha Isten s bátorságunk nincs velünk,
A föld szinéről is rég eltöröl.
Ezért kivánjuk, engedd át nekünk,
Hogy meglakoljon a törvény szerint.
LAJOS KIRÁLY. Ha bánja bűnét, s e szent jegy alatt
Harczol hitünkért, mind jóváteszi
A jó s igaz keresztény megbocsát,
S örűl a vétkesek bünbánatán.
Bár mennyi bűne volt, nem adhatom ki.
Mondd ezt királyodnak, kit én becsülök.
Vendégszeretve fogadott hadastól,
Sok jóval árasztott el átmenőt:
Ezt ne kivánja, ezt nem tehetem.
NÁDOR. Gazdádnak a vendégszeretetért,

Rosszul fizetsz, midőn azt pártolod,
Ki éji rablóként házára tör,
Kezében orgyilokkal, czimborálva
A ház elcsábitott cselédivel.
Nem a bünbánat hozta ezt ide;
A szent keresztet meggyalázta ő,
Midőn alatta összeesküvést
Forralva jött be titkon, rejtekezve,
Hogy itt a belharcz minden iszonyát
Előidézze czinkos társival.
Nem is akart ő a szent földre menni;
Ő itt akarta zászlóját kitüzni,
A melyet annyi vérünk áztatott;
És itt tulajdon táborodban is
Igéretekkel megnyert többeket.
De Isten védi az igaz ügyét,
S kezünkbe adta e csel szálait,
Mi tudtuk idejét, és gyülhelyét
A zendülésnek, s készen vártuk őt.
LAJOS KIRÁLY. Az égre, árulót nem pártolok!
Ha ez való, én nektek átadom.
BORICS. Ne hidd, királyom, mindez rágalom,
Csak a bitorló gyáva rettegése.
Érzik, hogy a trón jog szerint enyém,
Azért akarnak igy elveszteni.
LAJOS KIRÁLY. Kövessetek! Nem ítélek vakon,
A vádat s mentséget kihallgatom. (Boricshoz.)
Zászlóm alatt állsz, birád én vagyok.

(A két nőn kivül mind el.)

HATODIK JELENET.

Judit, Rózsa.

RÓZSA (Judithoz megy, ki roskadozva egy tábori asztalba fogódzott).
Oh végy erőt! Vész tornyosult fölé,
Hanem bizonyság nélkül a király
El nem itéli. (Kezét akarja nyujtani.)
Jer, kövessük őket.
JUDIT (az érintésre felpattanva).
Hah, meg ne érints! — Még sziszegsz, kigyó!
Láttad szememből, hogy mindent tudok.
RÓZSA (szomorúan). Mit tudsz, királyné?
JUDIT. Én vagyok oka?
Úgy-e, a vészbe én döntöttem őt?
Mert a gyanúnak éles tőreit
Tovább viselni szívem nem tudá,
S eljöttem. — Oh, jól súgalt engem az!
Oh élesen látott a gyötrelem!
RÓZSA. Méltatlanul sértsz; férjed és atyám
Frigyet kötének trónja érdekében.
JUDIT. A trón? királyság? s tán te a királyné?
Az összeesküvést énellenem,
Nem e királyok ellen forralák itt;
Az én jogom tiporják lábbal itt,
Hogy a bitorlás üljön diadalt;
A zendülés magvát te szórtad el
Az ő szivében; a bitor te vagy!
RÓZSA. Hah, ily gyanú —
JUDIT. Vessük le végre az
Álarczot! — Oh, oly régtől epedek,
Hogy végre szembe megmondjam neked,
Hogyan gyülöllek lelkem mélyiből!

Gyülöllek, a mióta láttalak,
Mint a kigyókat s undok férgeket
Előbb utáljuk, mint halálra martak!
RÓZSA (szomorú megadással).
Miért fogadtál úgy házadba engem?
JUDIT (kínosan felkaczag). Miért fogadtam?! a vendégjogon,
Hogy igy köszönd meg, igy háláld meg azt!
RÓZSA. Tehettem többet, mint meghalni érte?
JUDIT. Meghalni? érte? érte halni meg? —
Úgy-e, az élte kegyajándokod?
De elraboltad, a mi életénél
Drágább nekem, elrablottad szivét.
RÓZSA (hivés és nem hivés közt habozva).
Az nem való — nem — nem — ez csak gyanú.
Engem szeretne? — hála, semmi más.
JUDIT (dölyffel). Megmenti éltét? — mily jogon teszed
Koczkára élted?
RÓZSA. Hogy hálás legyek.
JUDIT. Hogy ő is az legyen! Homloksebek
Egyszerre kapva: mily gyöngéd füzér
Egyszerre omlott vér virágiból! . . .
Ha amaz ellen kardja én vagyok,
Szived találja és temetve vagy!
RÓZSA. Halálomat kivánod?
JUDIT. Egy halált?
A mennyiszer megöltél engemet te!
A hányszor rávetéd szuró szemed,
Az én szivembe annyi tőrdöfés volt!
De jaj neked! a végsőknél vagyunk,
Ime eldobtam már álarczomat,
És szemtől szemben állok ellenemmel.
De ajkam elnémúl; sem átkokat,

Sem rút nevet, mint azt megérdemelnéd,
Nem halmozok rád: most már büntetek!
Akármi gyönge és erőtlen e kéz,
Kebledbe döfni tőrt elég erős.
Ha rá tekintesz, hogyha szólsz vele —
Én, a kihez szent esküvés köti,
Én gyermekének anyja, hitvese
Elvesztem őt — de tégedet megöllek! (Gyorsan el.)

RÓZSA (egyedül). Álarczodat dobád el? — az enyémet
Tépted le, melylyel énmagam előtt is
Takartam a szégyenpirt — jaj neked!
A porba tiprál, kigyóvá tevél; (tegezt és nyilvesszőt ragad)
Érezd fulánkját, mily gyorsan talál!
(a mint a nyilat tegezre akarja tenni)
Orgyilkolás? (A nyilat eltöri.) Nem! — Megalázva sem
Fogok lealjasodni gyávaságig. (Elveti a tegezt.)
Te harczra hivtál? azt hiszed, szeret?
Nem hálaérzést mentett élteért,
Hanem szerelmet rejt az ő szive?
Azt félti tőlem vad gyűlöleted?
Oh a gyanúnak éles a szeme;
A mint belátott szűm redőibe,
Az ő szivének titkát is kileste —
Szeret! — Kimondtad az itéletet,
Boldogtalan nő, a fejedre mondtad!
Enyém az élte! én mentém meg azt,
A mig te eddig rá csak vészt hozál!
Atyád elhagyta, népe elhagyá,
Midőn először itt a trónt kereste;
Az én atyám most frigyet köt vele,
És a mi népünk trónra ülteti: —
Az életet s trónt én adom neki.

Most már kivívom a szivnek jogát,
S te halsz meg, hogyha utban állni mersz!
Fölötte most is hóhér bárdja van:
Én ujra megmentem, vagy meghalok! (Elsiet oldalt.)

HETEDIK JELENET.

Bodomér, Borics (közepén jőnek).

BORICS (izgatottan). Koldulni egy király kegyét! nekem!
Itt, hol a föld, trón, jog, mind, mind enyém!
BODOMÉR. Semmit se' tudnak bizonyítani.
Nyugodt lehetsz, hisz félni nincs okod.
BORICS. Oh van; tanúkat hoznak ellenem.
Kikémlelék az összeesküvést;
Jól vannak értesülve; áruló is
Lehet a hitvány czimborák között;
Nem látom a hálót, de megfogott.
S megbukni mostan, a bosszú előtt!

NYOLCZADIK JELENET.

Rózsa (visszajő), *Előbbiek.*

RÓZSA. Király, ne késsél, néhány percz alatt
Fogoly vagy
BORICS. Ah, igy veszni!
RÓZSA. Őreik
Már utba vannak. Én is ott valék
S hallám, midőn kiadták a parancsot.
BORICS. Nőm?
RÓZSA. A veszélyről értesitve van.
Ő nem követhet a vész útain,
S már visszatért, a honnan eljöve.

Ne tétovázzunk, a késés megöl.
E percz alatt itt lesznek és megölnek.
Kiséretünket lóra ültetém,
Indulhatunk.
BODOMÉR. Mi is?
RÓZSA. Ha üldözik, ki védi meg?
BORICS. Te vagy őrangyalom!
BODOMÉR. Jer; vissza mint király jösz!
RÓZSA. És bosszút állsz! [tapodva?
BORICS (kitörve). Hah futni, — bosszú nélkül meg-
Innen, hol a trón jog szerint enyém? (Sulyosan.)
De visszatérek! — Jaj neked, daczos nép!
Szegény anyám nevének gyilkosi!
Kiirtalak — kő nem marad kövön —
Uj hont teremtek a te sírodon! (Megy.)
RÓZSA (magában). Harczot kivántál? Meglátjuk, ki győz!

(Elmennek oldalt.)

KILENCZEDIK JELENET.

Judit (kis szünet után jő a másik oldalon).

JUDIT. A szolga látta visszatérni őket —
Nem jöve hozzám. — Itt kell lennie!
Lódobogás. — (A sátor elé rohan.) Hah, ott rohannak
Isten, te látod e rút hitszegést, [ők!
S villámaiddal nem sujtod le őket!
Nyisd meg alattok a föld mély ölét,
S temess el engem is gyalázatommal!
Oh, a tehetlen bosszú átkai
Utól nem érik! — Oh e látomány
Kitépi agyvelőmet — ez megöl! (Leroskad.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Tágas sátor belseje. Középen oltáron nagy kehely.

ELSŐ JELENET.

Bodomér, Borics, Rózsa, Kún főurák (félkörben állnak).

BODOMÉR (az emelvényen áll, az oltárnál).
Isten, ki hallád a tanácskozást,
Te légy tanúja a véreskünek!
Mint egybefolyt vérünk e szent edényben,
Úgy folyjon vére, a ki megszegi.
Én esküszöm: hogy a magyar királyt,
Kálmán királynak törvényes fiát,
Az uralomban társul fogadom,
Jogot, hatalmat megosztok vele,
S mindenkor édes fiamul tekintem.
Úgy éljek, haljak, mint esküm igaz!
BORICS (az oltárhoz lép). Én esküszöm, hogy e jó fejedel-
Ki küzde értem a harcz mezején, [met,
S megszabadítá kétszer éltemet;
Ki visszavíni eljön trónomat;
Mint az atyát leghálásabb fia,
Szeretni fogom mind halálomig.
Jogot, hatalmat megosztok vele,
S tanácsa nélkül semmit sem teszek.
És esküszöm, hogy a kún nemzetet,
Mely mostan engem fejdelmül fogad,

S harczolni fog királyi trónomért,
Urrá teendem ama szép hazában,
Melynek jogos királya én vagyok.
Földét felosztom közte újonan,
Lakóit kardjok élének hagyom,
Örökre rabszolgáivá teszem,
S kegyelmet nálam egyik sem talál.
Tanácsba őket gyűjtöm; s udvarom
Tisztségeit mind őrájok ruházom.
Úgy éljek, haljak, mint esküm igaz!

1. KÚN FŐUR. S mi esküszünk, e szerződés szerint
Hogy hódolunk és híveid leszünk;
Te lész vezérünk és uralkodónk.

MIND. Úgy éljünk, haljunk, mint eskünk igaz!

BODOMÉR. Fel hát, vezérek! A csapatokat
Állitsuk össze; még ma indulunk!

(A kürtök szólnak, mind el.)

MÁSODIK JELENET.

Borics, Rózsa (maradnak).

RÓZSA (kezet nyujt örömsugárzó arczczal).
Boldog vagy-e? — Ime beteljesült,
A mit fogadtam: fegyver van kezedben;
És diadallal lépsz atyád jogába!
Boldog vagy-e?

BORICS. A mit gyülöletem
Oly régen óhajt, végre teljesül;
De hajh nem a boldogság útja ez,
A melyen engem balszerencse hajt!
Sötét, sivár ez, vérrel áztatott. —
De hagyjuk ezt. Lelkemnek jobb fele

Hadd meneküljön e zordon vidékről
Egy jobb, virággal elhintett világba,
A mely fölött te csillagul ragyogsz.
RÓZSA. Oh, nézz szemembe, olvass lelkemig;
Érzelmeidnek még ne adj nevet
Boldog vagy-e? lelkedben nincsen űr?
Nincs semmi vágyad, a mit rejtegetsz?
Vagy a bosszú oly tűzár szíveden,
Mely fölemészti szebb érzelmeit?
Hát a jövendő oly örömtelen,
Hogy abba nézni sem bátorkodol?
BORICS. Egy szebb jövendő? boldogság? öröm?
Mind egy lehullt csillagnak romja már!
RÓZSA. Alkossad újra.
BORICS. Még az alkotó sem
Hozhatja vissza a megsemmisültet;
Mit én reméltem, annak vége van,
A jótevő természet angyala
Az én szivembe is a szeretet
Mézét öntötte, s nem a gyűlölet
Keserü epéjét. Bár anyám szeme
Csak könyek árján nézett gyermeki
Játékaimra, ifju örömimre,
Az élet oly szépnek tetszék nekem!
Hiszen szerettem, és boldog valék;
Szerettem nőmet, szép kis fiamat,
S anyámnak búja, melyet megszokám,
Csak átvonuló felleg volt azon;
Nem tett az engem embergyűlölővé.
Ő is szeretni, s megbocsátani
Taníta engem; áldom őt azért:
De hajh, kegyetlen sorsom mily hamar

Megírigyilte boldogságomat!
Egy trónt igért, hogy a védő büvös
Körből kicsaljon, s pellengérre tett.
S azon csufoltak engem és anyámat —
Nem! át meg átnyilazták szívemet,
Méregbe mártott tőrrel öldököltek:
S ezen sebek nem gyógyulnak soha!
Azóta a romlásnak szelleme
Sugalja lelkem; vágyam és reményem
A visszatorlás, és vérengezés.
S annál dühösbek e bősz furiák,
Mert a szerencse mindig ellenem volt.
Érzem, kigyóvá tett a bosszuvágy,
S mindig fejemre hágtak ellenim.
Mi boldogságot adhat a jövő?
Egy feldult ország s százezrek jaja,
Porig letiprott büszke pártosok,
És e romok fölött egy gúnykaczaj,
Mely közt a hódolókat felrugom —
Ez lesz az én legelső örömem.

RÓZSA (kinos sejtelemmel). Te nem szerethetsz senkit.

BORICS. Oh ne kérdezz!
A mint szerethet a sebzett oroszlán,
Az eltiport kigyó, én is szeretek.
Van nőm, fiam, testvérem és atyám;
Bocsássatok meg, hálátlan vagyok,
Hogy ily kevés helyt ád a gyülölet
Nektek szivemben: tán majd csillapul
E tenger is, ha a nagy rombolás
Müvét bevégzi . . . Oh, ellágyulok,
Ha nőmre és fiamra gondolok!

Boldogtalan nő, e sok szenvedést
Nem érdemelte áldott hű szerelme!
RÓZSA (sötéten). Ő vészt hozott rád.
BORICS. Hűségből tevé;
A vészt akarta ő megosztani.
RÓZSA. Feledni nem tudod?
BORICS (megütközéssel). Feledni őt?
A hű igaz hitvest — (mély érzéssel) fiamnak anyját?
RÓZSA (magában). Ah ez megöl!
BORICS (ráveti szemét ijedve). Te szenvedsz? szólj, mi bánt?
RÓZSA (erőt venni igyekszik, s fájdalmát és annak okát rejteni).
Bocsáss meg — enmagamba mélyedék,
S a légalakhoz szólék, a ki rám
Veszélyt hozott — s kit nem tudok feledni
BORICS. Ki az?
RÓZSA. Pirulva mondanám nevét;
Rám nézve meghalt.
BORICS. A gyász arczodon?
RÓZSA. Ő érte van.
BORICS. És nincsen is remény?
RÓZSA. Nincs — és nem is volt: őrűltség vala —
De sirba visz.
BORICS. Boldogtalan leány!
E rémitő szó hogy jön ajkaidra?
Atyád nem tudja?
RÓZSA. Ő sem tudja meg
Azt soha.
BORICS. Háladatlan! — jó atyád,
Ki úgy szeret?
RÓZSA. Légy hálásabb fia,
Hogy vesztességét könnyebben feledje.

BORICS. S én, a ki annyi hálával vagyok
Adósod?
RÓZSA. Az mind önzés, számitás volt.
Midőn a harczban megmentettelek,
Az is csak önzés volt: nem volt reményem,
S kétségbeesve a halált kerestem.
Hogy itt lemondtam, és atyám jogát
Teréd ruháztam, az csak számitás:
Azért tevém, hogy légy jobb gyermeke;
S légy majd helyettem a nehéz napokban
Vigasztalója.
BORICS. Mért kisebbited
Nagylelkűséged legszebb áldozatját?
RÓZSA. Hogy igy a hálától feloldjalak,
És ne legyen megosztva hű szived,
A mely egészen nődé, s fiadé.
BORICS. Ah, ez —
RÓZSA. Hihetlen őrjöngés ugy-e?
Te azt hiszed, csupán a gyűlölet
Rághatja össze szívünk gyökerét,
S csak az lehet a romlás szelleme?
Te a szerelmet — mert az boldogított
Szelid mosolygó tündérnek hiszed.
Úgy csábit az, virággal koszoruz:
Hanem kezünkbe tőrt ad csakhamar.
Nem ellenünkre sujtó fegyverül;
Saját magunknak válunk ellenévé,
Magunkon álljuk a véres bosszut,
Hogy oly vakok — oly őrjöngők valánk; —
Ekkor csak a halál lesz jótevőnk.
BORICS. Te nem tudod, mint elszomoritasz.

RÓZSA. Ne szánj, feledj; ez legjobb sors nekem.
Isten velünk! légy boldog és feledj! (Elsiet.)
BORICS. Sorsom nehézült rád, boldogtalan!
Hogy lenne ott szerencse nyúgalom,
A hol Borics jár, a baljóslatú!
Atyjával szólok; meg kell mentenünk. (Indul.)

HARMADIK JELENET.

Judit (jő), *Borics.*

BORICS. Nőm!?
JUDIT. Visszadöbbensz? rettegsz? néma vagy?
BORICS. Az ámulat s öröm miatt! Te jösz —
S nem jösz karomba?
JUDIT. Vissza hitszegő!
BORICS. Én hitszegő? — igy ellen sem köszönt.
JUDIT. Igy én köszöntlek, nőd, fiadnak anyja.
BORICS. Minő gonosz varázslat műve ez?
JUDIT. Nem óv meg álarczod, képmutató;
Letépem azt! — Csak nézz rám, én vagyok!
BORICS. Álarcz?
JUDIT. Az, álarcz, a melyet viselsz
Mint trónigénylő, s mint férj; mert hazug
Neved, hazug szived — mind árulás!
Ne hidd, hogy megcsaltál egy perczig is;
Hallgatva türtem, de mindent tudék.
Házamba hoztad, s ő már szeretett —
Oh a kalandnak az csak kezdete!
A trónt keresni mentél, elhagyál;
Zárdába csuktál, mert utban valék;
S midőn gyanútól üzve megjelentem,
S ő már nem is tagadta, hogy szeret,
Hitetlenül elhagyva, megszökél.

BORICS. Oh szörnyű, szörnyű!
JUDIT. Hah sápadsz? remegsz?
BORICS. Nem magamért, nem érted.
JUDIT. Érte? nemde?
Hisz nem titok már, itt nyiltan beszélik,
Hogy a király elhagyta Istenét,
Hitét; elhagyja nőjét, gyermekét;
Itt uj frigyet köt, s hogy tartós legyen,
A fejdelem lányát nőül veszi,
S megosztja a szerzendő trónt vele.
Hisz ez igazságos, természetes;
A hála ez: megmenti éltedet,
Trónt ad, ki lenne más méltóbb királynéd?
BORICS. Boldogtalan leány!
JUDIT. Te szánod őt?
BORICS. Oh hallgass, hallgass; mit tudod te azt;
Mi fáj nekem! — Szegény boldogtalan!
JUDIT. S én eljövék hódolni; vedd, tekintsd meg!
(A Predszlava iratát átadja.)
Királyi széked mily jogon alapszik.
Olvasd, anyádnak végakarata.
BORICS. Anyám? Te mondtad, ő áldást hagyott rám.
(Felbontja.)
Az ő keze? — Eddig mért titkolád? (Olvassa.)
JUDIT. Olvasd, majd megtudod. Mert bélyeg ez;
Több életednél, mert gyalázatod.
Ettől akartalak megmenteni;
S mig csak gyanakvám, volt hozzá erőm.
Ki áldozott többet, ő-e vagy én?
Most a bosszúnak villámfegyvere!
Úgy-e, kezemben van egész hatalmad?

Csak egy lehemtől függ, hogy légben épült
Trónod romokba dőljön, s eltemessen?
BORICS (mind jobban iszonyodva olvasá, elejti, keresi a szót, görcsösen szivéhez kap). Mért nem szakadsz meg!?
JUDIT. Az, haláldöfés.
BORICS. A végitélet minden iszonyával!
Megnyílnak a sirok rejtelmei,
A néma ajkak bűneik bevallják —
Anyámnak árnya; oh — mily undorító,
És mégis szánni méltó áldozat!
Hisz' szíve ellen trónra kényszeríték.
JUDIT. S én fejdelem leánya, ezt tudám,
S a szégyenfoltot mégis titkolám.
BORICS (felrezzenve). Ki szólit engem? én király fia?
Gaz és bitorló, álarczos hazug,
Kinek születve már rut bélyeget
Sütöttek homlokára — az vagyok!
Most jőjetek, ti büszke főurak,
Tiporjatok le, pökjetek szemembe,
Állitsatok bitóra, még az is
Tisztes hely, azt is megfertőztetem!
A trónra? . . . hahaha, a trónra engem?!
Boricst a trónra, a fattyú Boricst?!
Bitót, tövist; nem trónt és koronát!
JUDIT. Én tűrtem ezt, s ha hű vagy —
BORICS. Hah, te nőm?
Mind, mind hazugság, árulás, csalás!
A fejdelemnő férje egy Borics!
Hah szörnyü asszony, ezt te jól tudád,
És titkolád előlem? — úgy van, úgy;
Most már eszmélek, a köd oszlik el:
Ő tudta — őrá bizta ezt anyám,

Halálos ágyán adta át neki,
Hogy lelke tisztán szálljon fel az égbe,
S ne hagyjon átkot, vért és pusztulást
Az én fejemre, hogyha már nevet,
Becsületet s áldást nem hagyhatott —
Ő csak bosszúból adja most is át,
Csalárd gyanúból: Oh mily büntetés!
Ki csaltam annyit, ím alaptalan
Gyanú s csalódás által bűnhödöm!
JUDIT. Gyanú? csalódás? most is tagadod?
BORICS. Anyámnak üdvét loptad el, gonosz nő,
A kárhozatnak lángörvényibe
Lökted magadtól, a mikor kezed
Azért ragadta meg, hogy mentsd meg attól!
S az én fejemre. — Oh irtóztató!
Támadjatok fel mind, kik jogtalan
Csatáimon vérben fuladtatok;
Dagadjon e vértenger áradatja,
S ha el nem nyelne, átkozott fejem
Zuzzátok össze e jó bajnokok
Csontjával — ez lesz méltó büntetés!
JUDIT. Ha bánod, a mit vétél ellenem —
BORICS. Teellened? haha, őellene?
Talán szerettél? a királyt szeretted;
Szeretted volna te az ellopott trónt,
Nem engem, a ki mindezt nem tudám.
Ah, hogyha azt tudom, hogy nincs jogom,
Bár térden állva hozták volna ők
A koronát, én el nem fogadom — —
Ébredj föl végre, tiszta öntudat,
Hiszen jogom volt — (kivül kürtök; lesújtva)
Ah hát a bosszú?

A szörnyü eskü, melyet itt tevék?
Menj hát csatára, s a jogot tapodva,
Vidd a magyarra a végpusztulást;
Ölesd le őket, még a csecsemőt is;
S kit megkimél e vad nép fegyvere,
Hajtsd rabigába — s légy megátkozott!

JUDIT. Rám mondod ez átkot?

BORICS. Rád és magamra!
Te lettél volna végső menedékem,
S most undokabbnak látlak bűneimnél.
Sohsem szerettél; nem volt sem hited,
Sem bizodalmad, sem igaz erényed.
Még arra sem vagy méltó, hogy gyanud
Szemét kinyissam: gyűlölj! ez legyen
A bucsu köztünk. Én elrejtezem
A rengetegbe, szem többé ne lásson,
Legyen sirommá a megsemmisülés! (Menni akar.)

NEGYEDIK JELENET.

Egy szolganő. Előbbiek.

SZOLGANŐ. Oh jer, király! irtóztató eset!
A fejdelemlány meghalt; önmagát
Gyilokkal ölte meg.

BORICS. Boldogtalan!

SZOLGANŐ. Az atyja szánandóbb, magánkivül van.

JUDIT (kinos sejtelemmel). De hát miért gyilkolta meg ma- [gát?

SZOLGANŐ. Az atyja és mi már vérben találtuk,
Csak annyit mondott még, hogy szeretett,
Nem volt reménye s jobb meghalnia. (El.)

BORICS. Az engem üző átok érte el;
Ki engem pártolt, még mind úgy veszett el.

JUDIT (térdre rogyva). Oh megbocsátsz-e őrült gyanumért?
BORICS. Ez büntetésed.
JUDIT. Kishitű valék —
BORICS. A sors kezében ostor vagy csupán;
Hogy jobban fájjon, tőled kelle jönni
A végcsapásnak is — hisz' nőm valál.
JUDIT (feláll). Még semmi sincs elveszve; ezt a titkot
Csak én tudom —
BORICS (gunyosan). S te hallgatsz?
JUDIT. Mint a sir.
BORICS. A bosszuló ég igazsága ez!
Anyámnak átka a sirból legyen
A hallgatásod legméltóbb jutalma;
S hogy a gyanú megoldá nyelvedet,
Oh annak a diját is elveszed!
Oh élni fogsz, hogy ismerj a halálban,
A kit nem ismertél egy élten át!

ÖTÖDIK JELENET.

Kun főurak. Előbbiek.

1. KUN FŐÚR. Uram királyom, a sereg felállt,
Tekintsd meg őket indulás előtt.
BORICS (hogy maga ellen ingerelje, kihivó daczczal).
Hah, én vezessek ily rabló hadat?
Hogy eltiporjon egy boldog hazát,
S kiirtson oly népet a földszinéről,
A melynek méltó rabszolgája sem
Lehetne? — Én legyek királyotok?
1. KUN FŐÚR (a legnagyobb bámulattal). Megesküvél rá.
JUDIT. Ne hallgassatok rá,
Örjöng.

BORICS. Nem! oly meggyőződésem ez,
S oly tiszta elmével mondottam ezt,
A mily hitetlen árulás vala
Az eskü, melyet rablóknak tevék.
1. KUN FŐÚR. Hogyan? gyalázni mersz egy nemzetet,
Mely érted élni, halni kész vala?
BORICS. Rabolni, ölni és pusztitani:
Népsöpredék vagy, megutáltalak.
1. KUN FŐÚR (a kunok kardot rántanak).
Meghalni! az lesz dijad, hitszegő:
Azt tartja esküd.
2. KUN FŐÚR. Csend! a fejdelem.

HATODIK JELENET.

Bodomér. Előbbiek.

BODOMÉR. Házamba átkot hoztál és siralmat:
Leányom meghalt.
BORICS (a kunokhoz). Én öltem meg őt is:
Igértem, hogy királynévá teszem,
Megszegtem azt is, s ő magát megölte.
BODOMÉR. Igen, neveddel halt meg, áruló!
KUNOK (meg akarják támadni). Irtóztató! — Bosszú!
BODOMÉR (védni akarja). Vendégem ő!
BORICS (kardot ránt). Rablók, ki mer utamba állani?
KUNOK. Vágjátok össze e gaz hitszegőt!
(Körülveszik, leszurják, Judit sikoltva elájul.)
BODOMÉR. Ki mert parancsom ellen véteni?
1. KUN FŐÚR (kardjaikat lerakják). Mi, fejdelem; mert ez [jogunk vala:
Megesküvék, s megtörte esküjét.

Vége.

TARTALOM.

LESZIK K. KÖNYVKÖTŐ BUDAPEST